

*0: EK

*1: 2004-2004

*2: 6

*3: WordXP

*4: 6de vergadering

*5: Dinsdag 23 november 2004

*6: 10.00 uur

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 70 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Dalen-Schiphorst, Dees, Doek, Doesburg, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Engels, Essers, Van Gennip, De Graaf, Hamel, Hessing, Van Heukelum, Ten Hoeve, Holdijk, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Klink, Kox, Van der Lans, Van Leeuwen, Leijnse, Lemstra, Van der Linden, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindertsma, Meulenbelt, Van Middelkoop, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Pormes, Putters, Van Raak, Rabbinge, De Rijk, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuurman, Schuyer, Slagter-Roukema, Soutendijk-van Appeldoorn, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Van Thijn, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteman, Woldring en De Wolff,

en de heer Zalm, vice-minister-president, minister van Financiën, de heer Hoogervorst, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de heer Wijn, staatssecretaris van Financiën.

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Middel, wegens ziekte;

Hoekzema, wegens bezigheden elders;

Jurgens, wegens verplichtingen in het kader van de Raad van Europa.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**. De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het eind van deze editie).

*B

!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Faillissementswet in verband met het bevorderen van de effectiviteit van surséance van betaling en faillissement (27244);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de internationale bijstandsverlening bij de heffing van belastingen (implementatie richtlijn nr. 2003/93/EG en aanpassing in verband met verordening (EG) nr. 1798/2003) (29615).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B

!Algemene financiële beschouwingen!

Aan de orde zijn:

- **de algemene financiële beschouwingen inzake het in 2005 te voeren beleid.**

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Financiën van harte welkom. De staatssecretaris heeft, uiteraard met excuses, laten weten dat hij hier binnen vijf minuten zal zijn.

**

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Terpstra** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Hoewel volgens mij in strijd met alle normen en waarden die in dit huis gelden, begin ik in dit debat als vertegenwoordiger van een van de regeringspartijen. Ik zeg dit maar voor alle zekerheid, opdat men mij niet koppelt aan de grootste oppositiepartij. Ook het CDA moet er echter rekening mee houden dat anderen in het verkeer al of niet met een bestelauto af en toe wel eens vast kunnen zitten. Dat blijkt voor de staatssecretaris te gelden, maar ook voor de heer Van Driel.

Vandaag behandelen wij de Miljoenennota 2005 en de daarbij horende stukken. Als grote aanhanger van de publicaties van het Planbureau wil ik ook speciaal wijzen op de MEV 2005. In beide stukken wordt veel aandacht besteed aan de positie van Nederland in Europa en aan de positie van Europa ten opzichte van de andere blokken in de wereld. Daarnaast wordt uitgebreid ingegaan op de arbeidsparticipatie in verband met de vergrijzing van de bevolking.

Naar mijn mening geeft de miljoenennota vergeleken met vroeger minder duidelijke overzichten van het beleid. Wel wordt veel meer uitgelegd wat de achterliggende gedachten zijn, aangevuld met mooie teksten, zoals de motivering van de aanleg van de A50: "zodat ook Jan Marijnissen eerder thuis kan zijn als hij met de auto op werkbezoek gaat." En dit terwijl de SP tegen bijna elke nieuwe weg heeft gestemd en ook weer op infrastructuur wil bezuinigen in hun tegenbegroting. Ik vind dat het kabinet wel heel sociaal bezig is om de oppositie zoveel ruimte in de stukken te geven, terwijl die eigenlijk zelf een beleid voert waarmee de A50 nooit

aangelegd had kunnen worden. Voor deze brede geste heb ik overigens grote waardering.

Van de brede benadering van de problemen in de miljoenennota en de MEV is tot mijn spijt in veel debatten weinig te merken. In zekere zin geldt dit ook voor de debatten aan de overzijde bij de algemene en ook de financiële beschouwingen. Die waren zijn zeer gericht op nationale vraagstukken gericht zoals de no-claimkorting en de topsalarissen in de zorg. Deze nationale invalshoek kom je volgens mij ook tegen bij alle tegen- of beter-begrotingen van de oppositiepartijen, waarbij ik er overigens grote waardering voor heb dat ze die begrotingen toch maar hebben gemaakt.

In een inleiding voor de Europese Unie van Christen-democratische Werknemers, een organisatie binnen de EVP, stelde de oud-premier en oud- minister van Financiën van Ierland John Bruton vast dat Europa in de jaren twintig van de vorige eeuw zeer slecht heeft gereageerd op de eerste globaliseringsbeweging met alle negatieve gevolgen van dien. De uitdaging voor Europa is volgens hem het deze keer beter te doen. In de jaren twintig kwamen Japan en de USA op, nu is dat het geval met de veel grotere landen India en China.

Volgens de MEV houdt ons land zich nadrukkelijker dan de meeste EU-leden bezig met de noodzakelijke hervormingen en versterking van de economische structuur. De regering heeft een indrukwekkende hervormingsagenda gepresenteerd. Daarvoor bestaat bij onze fractie grote waardering. Veel te lang is een aantal belangrijke vraagstukken blijven liggen. Onze fractie is ervan overtuigd dat hervormingen nodig zijn om ook op lange termijn een goed sociaal stelsel in stand te houden. Dit is vooral van belang voor de zwakkeren in de maatschappij. In de overgangsfase zijn pijnlijke maatregelen onvermijdelijk. Daarbij wil onze fractie de laagstbetaalden zoveel mogelijk ontzien of, zoals onze fractievoorzitter het vorige week heeft verwoord: ook bij de noodzakelijke hervormingen willen wij dat de overheid een schild voor de zwakke is en blijft. In dit licht gezien zijn wij heel gelukkig met het onlangs afgesloten concept-sociaal akkoord.

De reacties op de globalisering in Europa stemmen ons nog niet vrolijk. Aan de Lissabon-strategie worden wel mooie woorden gewijd, maar het uitvoeren van de aanbevelingen gaat moeizaam. In de jongste Ecofin-raad van de vorige week is hier ook over gesproken. De Europese Commissie schrijft dat "zichtbare vooruitgang met structurele vervormingen het consumentenvertrouwen kan vergroten." Hoe beoordeelt de minister van Financiën de voortgang in Europa op het punt van de Lissabon-strategie en de hervormingsmaatregelen?

Van de woordvoerders van de andere fracties in dit huis, met name van de oppositiepartijen, hoor ik graag hun reactie op de toch wel enigszins puur nationale tegenbegrotingen van hun partijgenoten aan de overkant. Men kan toch de grote problemen niet blijven ontkennen?

Volgens een studie van Goldman Sachs zal in de loop van deze eeuw de economische en politieke kaart van de wereld behoorlijk worden opgeschud. In 2040 zouden Brazilië, Rusland, India en China samen meer dan de helft van het wereldinkomen genieten. Van de oude blokken

zou alleen Amerika deze ontwikkeling een beetje kunnen bijbenen. De relatieve op zichzelf door ons positief gewaardeerde machtsverschuiving zou vooral ten koste gaan van het "oude" Europa. In dit verband is het ook interessant dat juist nu Brazilië, India, Japan en Duitsland een vaste zetel opeisen in de Veiligheidsraad.

Tijdens een presentatie voor de CDA-fracties uit Eerste en Tweede Kamer heeft de econoom van de ING Von Dewall zich beperkt tot India en vooral China. Het aandeel in het wereldinkomen van deze landen zou stijgen van 6% in 1980 tot 30% in 2025. In dezelfde periode daalt het aandeel van de VS van 22% naar 21%, maar Europa daalt van 20% naar 12%! Alleen al door de grote omvang van de bevolkingen wordt de rest van de wereld in zekere zin volgens Von Dewall gemarginaliseerd.

Deze trend is ook duidelijk zichtbaar in de groeicijfers van de MEV uitgesplitst per regio. China groeit sinds 2001 met meer dan 8% per jaar. De hoge Chinese groei heeft onder meer Japan uit een periode van stagnatie gehaald. In hoofdstuk 2 van de MEV worden de prestaties van de grote blokken met elkaar vergeleken. Uit deze cijfers blijkt dat Europa het beter doet op het gebied van de overheidsfinanciën, maar veel slechter op het gebied van de werkgelegenheid. In de debatten wordt het kabinet vaak verweten het beste jongetje uit de financiële klas te willen zijn. Volgens mij volledig ten onrechte. Dit kabinet verdient deze grote waardering en lof niet. Immers, van de 15 Eurolanden hebben er tien een kleiner tekort dan Nederland. Wat betreft de schuldpositie zitten wij net iets onder het Europees gemiddelde. Onze schuldquote nadert de 60%. Zeven landen zitten daar boven met Italië, België en Griekenland als uitschieters.

Onlangs is het tienjarig bestaan van de euro gevierd. Volgens onze fractie is het gehele project om te komen tot monetaire stabiliteit in Europa zeker de moeite waard gebleken. De monetaire stabiliteit is sterk toegenomen. De groei in de eurozone is echter net als vorig jaar lager dan in een aantal landen buiten de eurozone. Hoogstwaarschijnlijk komt dit alleen al door het grote gewicht van Duitsland. De kop in veel kranten is geweest dat de euro niet heeft geleid tot een hogere economische groei. Heeft de minister hier een verklaring voor, of waren toen de verwachtingen op het gebied van bevordering van de economische groei te hoog gespannen?

Uit de macrocijfers voor Nederland blijkt een dramatische omslag in onze economie. Terwijl wij het extra goed deden in de laatste vijf jaar van de vorige eeuw is nu het omgekeerde het geval. Binnen Europa zitten wij nu in de staart. Opvallend is dat deze dramatische omkeer zich binnen hetzelfde systeem heeft voorgedaan. Zoals wij al wisten, heeft het poldermodel door de jaren heen goede en slechte tijden gekend. Je moet dan ook niet te snel concluderen dat het poldermodel niet meer bestaat. Normen voor het poldermodel zijn vaak geweest het aantal centrale akkoorden en het aantal stakingen. Voor zover ik weet, zijn er in de jaren negentig geen centrale akkoorden gesloten tussen werkgevers, werknemers en de overheid. In de eerste jaren van deze eeuw al twee. Wel zijn aan het eind van de vorige eeuw akkoorden gesloten tussen werkgevers en werknemers onderling, zoals het flexakkoord. Er is dit jaar gestaakt, maar dat was ook het geval in bijvoorbeeld 1991 en heel erg in 1995. De stelling

dat men dit jaar weer heeft gestaakt na jaren van rust, is volgens dr. Van der Velden van het Internationale instituut voor sociale geschiedenis in strijd met de werkelijkheid.

Ons model gaat gelukkig niet zo gauw verloren, zoals ook weer is gebleken met het afsluiten van het jongste akkoord. Wij zijn gelukkig met deze overeenkomst. Hervormingen vereisen immers ook een draagvlak in de samenleving. Over dat draagvlak is verleden week uitgebreid gesproken bij de politieke beschouwingen. In de pers is een discussie gevoerd over de vraag of de hervormingsagenda nog wel voldoende overeind staat. Bij onze fractie leeft de vraag of de jongere generatie niet te veel wordt belast ten opzichte van de oudere generatie. Op beide punten horen wij graag de visie van de minister.

In de MEV wordt een vergelijking gemaakt met de vorige moeilijke perioden 1983-1984 en 1994-1995. De huidige lage groei wordt alleen negatief overtroffen in de jaren tachtig en dertig. Vergeleken met de jaren tachtig onder Lubbers 1 staan wij er nu beter voor als het gaat om het overheidstekort, de werkloosheid en de afhankelijkheid van olie. De huidige hoge olieprijs is nog een grote onzekere factor, slecht voor de werkgelegenheid en de koopkracht, maar goed voor de inkomsten van de staat. De lage dollar compenseert dit voor een deel, maar is als zodanig ook weer een probleem op zich. Tijdens de G20 is hier uitgebreid over gesproken. Is de minister positief gestemd over de resultaten van dat overleg?

De lonen reageren nu veel langzamer op de stijgende werkloosheid dan tijdens Lubbers 1, voor een deel omdat de lasten toen werden verlaagd en nu juist verhoogd. In de discussie over het beleid wordt sterk gekeken naar de omvang van de bezuinigingen. Gesteld wordt soms dat het kabinet het herstel van de economische groei met de bezuinigingen in de weg staat. Maar zou het verhogen van de lasten in de vorm van pensioenpremies, zorgpremies en belastingen in dit kader niet veel belangrijker zijn? Ik moet daarbij wel opmerken dat de pensioen- en de zorgpremies voor een deel buiten de overheid om worden verhoogd. Geldt dit dan ook niet voor de selectieve lastenverhogingen voor bepaalde inkomensgroepen in een groot aantal tegenbegrotingen? Ook hierop zie ik graag een antwoord van de minister van Financiën tegemoet.

Mevrouw de voorzitter. Ik kom op de begroting zelf. In 2005 worden de uitgaven voor 10,5 mld omgebogen en worden de lasten verhoogd met 8,5 mld. Het totaalbeeld is een optelsom van de afspraken in het strategisch akkoord, het hoofdlijnenakkoord en de aanvullende maatregelen 2003, 2004 en 2005. In 2005 wordt bijna 1,75 mld extra uitgetrokken voor veiligheid, onderwijs, mobiliteit en zorg. Onze fractie steunt deze keuze van harte. De bezuinigingen moeten dus komen van het volume en de beloning van ambtenaren, het versoberen van de regelingen in de sociale zekerheid, het bevriezen van de uitkeringshoogte en het bezuinigen op diverse subsidieregelingen. Als wij kijken naar de zogenaamde uitgavenijklijnen in het hoofdlijnenakkoord dan zit het rijk en de sociale zekerheid daar volgens mij onder en de zorg daar boven. Dit beeld spoort volledig met het verleden. Daar alle bezuinigingen zijn ingeboekt ten opzichte van de verwachte meerjarengroei moeten wij ook letten op de

absolute ontwikkeling van de uitgaven. Daaruit blijkt dat absolute dalingen alleen voorkomen bij het openbaar bestuur en bij subsidies aan het bedrijfsleven. Alle andere uitgavencategorieën stijgen in reële termen. Het meest geldt dat voor de internationale samenwerking, rentebetalingen, veiligheid, onderwijs en zorg. Ook dit spoort weer volledig met onze wensen, uiteraard afgezien van de rentebetalingen.

In de miljoenennota wordt uitgebreid gemotiveerd dat wij onze problemen niet kunnen oplossen door nog meer schulden te maken. Ook in Japan en Duitsland is dat niet gelukt. Japan is pas weer gaan groeien na een exportexplosie richting China. Wel is het land opgezadeld met een staatsschuld van 160%. Voor de financiering van de vergrijzing is het funest dat de rentebetalingen in dat land steeds groter worden, maar dat geldt tot op zekere hoogte ook voor Nederland. Daar ook bij ons de staatsschuld stijgt, nemen ook hier de rentebetalingen toe met 400 mln in 2005, 500 mln in 2006 en 800 mln in 2007. Het valt op dat de discussie om de ruimte tot 3% op te vullen vergeleken met vorig jaar nu bijna geheel verdwenen is. Alleen in de tegenbegroting van GroenLinks wordt de schuld nog verhoogd. Bij de PvdA wordt het tekort zelfs iets minder. Financieel woordvoerder Ferd Crone wees hierbij op Duitsland waar het vergroten van het tekort ook niet heeft gewerkt. Als het in een groot land niet werkt, werkt het in een kleintje al helemaal niet. Volgens mij vergeleken met verleden jaar een verbetering van het debat waaraan nog te weinig aandacht is geschonken. Vandaar dat ik namens onze fractie hier de heer Crone lof wil toezwaaien, althans op dit punt. De discussie wordt daardoor beperkt tot het afwegen van de omvang van de bezuinigingen en de lastenverhogingen en uiteraard de verdeling daarvan. Alle tegenbegrotingen gaan dan ook over dit thema. Er wordt minder en anders bezuinigd en de lasten worden extra verhoogd voor bepaalde groepen.

Dit jaar werd de bekende Tinbergen-lezing gehouden door minister De Geus en prof. Hans-Werner Sinn. In zijn lezing ging de laatste heel sterk in op de daling van de beroepsbevolking in Japan en Europa. Terwijl in de USA de bevolking door immigratie en geboortecijfers tot 2030 nog met 125 mln stijgt, daalt de bevolking binnen de Europese Unie met 20 mln. Voor Japan en Europa leidt dit ruwweg tot een verdubbeling van de kosten van de pensioenen en de volksgezondheid. In dit licht vinden wij het geheel terecht dat het kabinet de vraag centraal stelt of onze verzorgingsstaat wel vergrijzingsbestendig genoeg is. De opvang van de stijgende kosten van de vergrijzing in de vorm van meer AOW, hogere pensioenen en hogere ziektekosten, vereisen volgens het kabinet grote ingrepen. Wij zijn het daarmee eens. Het oorspronkelijke idee, de stijging van de kosten van de AOW te financieren uit de beperking van de staatsschuld, wordt nog steeds aangehangen, maar voorlopig stijgt de schuld alleen maar. In de tegenbegrotingen is naar mijn idee van deze urgentie niets te merken. Een andere verdeling van de welvaart is het belangrijkste discussiepunt. Voor zover men iets doet aan de werkgelegenheid worden banen bij de overheid geschapen, nu toch niet direct het grootste probleem in ons land!

Volgens prof. Sinn ligt de oorzaak van de vergrijzing bij de daling van de geboortecijfers. Deze daling is het grootst in Japan, Italië, Spanje en sommige nieuwe EU-lidstaten. Indien men het probleem zou willen oplossen met een vergroting van de immigratie en de verhouding tussen ouderen en jongeren in Europa gelijk wil maken aan die in de VS, dan zou Europa volgens prof. Sinn, die zich daarbij baseert op cijfers van de VN, tot 2025 ongeveer 175 miljoen immigranten moeten opnemen. Volgens hem is er dan ook alle reden om naar de geboortecijfers in Europa te kijken.

Binnen Europa voert alleen Frankrijk een bevolkingspolitiek. Voor Duitsland heeft prof. Sinn een voorstel ontwikkeld om de gezinsgrootte mede bepalend te laten zijn voor de hoogte van de pensioenen. Een interessante gedachte, waar ik het nu niet over wil hebben. Ook prof. Bovenberg bepleit dat ons land relatief meer geld zou moeten besteden aan de jeugd in navolging van Scandinavië en Frankrijk. Is het volgens het kabinet gewenst dat ook wij het Scandinavische en Franse voorbeeld meer gaan volgen, in de zin van een verbetering van de kinderopvang, het vergemakkelijken van de combinatie arbeid en zorg en het meer geld stoppen in het onderwijs opdat er op langere termijn sprake zou kunnen zijn van een meer evenwichtige bevolkingsopbouw?

Tot nu toe is het beleid van het kabinet gericht geweest op het aanpakken van de lage arbeidsparticipatie van de huidige bevolking. Volgens de miljoenennota heeft de nieuwe Bijstandswet bewezen dat dit beleid succes heeft. Volgens de MEV hebben de gemeenten in 2004 reeds 250 mln op de nieuwe Bijstandswet kunnen "verdienen" door een betere reïntegratie van mensen uit de bijstand. Dan moet het ook kunnen bij de WW, de WAO en de oudere werknemers. Onze fractie steunt het beleid van het kabinet op dit punt. Wij steunen het sociaal akkoord, zijn blij dat met betrekking tot de WAO het SER-advies wordt gevolgd en wachten met spanning het SER-advies over de WW af. Wij kunnen ons voorstellen dat de SER ook zal letten op de relatie met de flexibilisering van de arbeid en de positie van jongeren op de arbeidsmarkt, zoals ook bepleit door het CDJA -- de CDA jongeren -- op het jongste CDA-congres.

Gemeten in mensen loopt ons land Europees niet meer achter. Dit is wel het geval in gewerkte uren. Het zou kunnen zijn dat Europeanen in het algemeen en Nederlanders in het bijzonder vrije tijd belangrijker vinden dan welvaart. Indien men dan ook de gevolgen van een lager inkomen accepteert, is dat volgens ons geen enkel probleem. Acht de regering een dergelijke andere Europese welvaartsontwikkeling op langere termijn houdbaar, mede in het licht van het jongste rapport van het Sociaal-cultureel planbureau? De burger heeft een realistische kijk op de toekomst, maar wil die eigenlijk niet, want hij heeft toch liever meer vrije tijd en rust. De vraag is of Europa wel zo'n alternatieve inkomensontwikkeling kan verdragen.

Mevrouw de voorzitter. Collega Essers behandelt het belastingpakket dat uitgebreid aan de orde zal komen in december. Onze fractie zal bij het belastingplan speciaal letten op eventuele terugwerkende kracht en eventuele dubbele belastingheffing. Tevens willen wij nadenken over

de wenselijkheid de premieverhoging als gevolg van de no-claimkorting in de verzilveringsregel op te nemen. In de tegenbegrotingen van veel partijen speelt de beperking van de aftrekbaarheid van hypotheekrente en pensioenpremies boven de 45.000 euro een grote rol. Naar onze mening zijn dergelijke voorstellen schadelijk voor het vertrouwen in de overheid en ook niet bepaald bevorderlijk voor het vertrouwen in het herstel van de economie. Zelf heb ik het idee dat beperking van de hypotheekrenteaftrek veel zwaarder de jongeren zal treffen dan de ouderen. Gelet op de wenselijke solidariteit van oudere met jongere generaties ben ik daar dus ook niet zo voor.

Hoewel veel debatten alleen over de koopkracht gaan, is ook de werkgelegenheid van groot belang. Uit de cijfers blijkt dat in de periode 2004-2005 de totale werkgelegenheid in Nederland is gedaald met 1%. In de marktsector is de daling 2% en voor zelfstandigen 1%. De groei zit bij de overheid (bijna 1%) en de zorgsector (3,25%). In dit licht is het terecht dat het kabinet de werkgelegenheid met name in de marktsector wil bevorderen. Het nog meer banen scheppen bij de overheid, zoals de meeste oppositiepartijen bepleiten, is naar onze mening de weg van de minste weerstand en leidt op termijn niet tot verbetering van onze structurele positie in de wereld.

Zorgwekkend is de werkgelegenheidspositie van laagopgeleiden. Dit probleem speelt niet alleen bij ons, maar ook elders in Europa. Het valt op dat zowel de coalitiepartijen als de oppositiepartijen iets willen doen aan de kostenkant, óf via tijdelijke dispensatie van het minimumloon -- zoals de coalitiepartijen hebben bepleit -- óf via subsidieregelingen op arbeid, zoals blijkt uit veel tegenbegrotingen. Ziet het kabinet kans hier te komen tot een soort nationale aanpak? Iedereen blijkt immers iets aan de kostenkant van laagopgeleiden te willen doen!

Onlangs heeft het Raad voor werk en inkomen een rapport geschreven over vergrijzing en vervanging. Daarin worden door de grote uittreding van veel oudere werknemers op korte termijn weer spanningen op de arbeidsmarkt verwacht in een aantal sectoren, met name de overheid, onderwijs, quartaire diensten en de chemie. Tevens bestaan er regionale verschillen en verschillen naar opleidingsniveau. De raad bepleit vooral veel te doen aan scholing. Mogen wij er op lange termijn van uitgaan dat bij voortgaande vergrijzing de werkloosheid in Europa min of meer automatisch zal gaan dalen onder voorwaarde dat er voldoende gebeurt op het gebied van scholing? De reeds eerder door mij geciteerde prof. Sinn is namelijk van mening dat de vergrijzing juist zal leiden tot meer werkloosheid, omdat niet alleen de werknemers, maar ook de werkgevers, de ingenieurs en de kunstenaars -- dus de werkscheppers -- ook ouder worden. Wat is de mening van het kabinet op dit punt? Welke redenering acht het het meest waarschijnlijk: dat de werkloosheid door vergrijzing automatisch verdwijnt of juist zal toenemen?

Door de veelheid van individuele posities worden de koopkrachtcijfers steeds gevarieerder. Niet voor niets werkt het CPB steeds meer met puntenwolken. Tevens valt het op dat de grote koopkrachtschokken in het leven van mensen niet in de cijfers voorkomen, zoals ontslag, echtscheiding en ziekte. Hoewel met alle onzekerheid omgeven, blijkt uit de cijfers dat zowel in 2004 als in 2005

de AOW'ers relatief gezien het meest worden ontzien en relatief gezien duidelijk worden beschermd. Ook valt op dat gezinnen met kinderen relatief minder inleveren. Wij steunen deze twee prioriteiten. Het algehele koopkrachtbeeld blijft negatief en kan nog negatiever uitvallen als de olieprijs hoog blijft en bepaalde bezuinigingen worden geruild met lastenstijgingen.

Mevrouw de voorzitter. Bij de start van dit kabinet is een begin gemaakt met een omvangrijke hervormingsagenda op een groot aantal terreinen. Veel alternatieven in de vorm van de tegenbegrotingen komen er op neer dat er geen hervormingen nodig zijn of dat deze hervormingen gemakkelijk zouden kunnen worden vertraagd. Beide benaderingen vindt de CDA-fractie geen nastrevenswaardig alternatief voor het voorgestelde beleid. Wij wensen het kabinet dan ook succes met het werken aan een toekomstgericht beleid met het doel te komen tot een evenwichtige en houdbare samenleving. Wij zijn ervan overtuigd dat het te laat of geen maatregelen nemen in ieder geval op langere termijn ten koste zal gaan van de zwakkeren in onze samenleving. Wij spreken het vertrouwen uit dat het kabinet met wijsheid het beleid zal uitvoeren.

*N

De heer **Rabbinge** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Vanmorgen ben ik teruggekomen uit Rome waar ik gisteren een inleiding heb gehouden voor de Raad van ministers van de FAO. Het leek erop dat ik niet tijdig hier kon zijn en heb daarom de heer Van Driel gevraagd mijn bijdrage uit te spreken. Dat is echter niet nodig.

Natuurlijk heb ik aandachtig naar de bijdrage van de heer Terpstra geluisterd. Het was heel duidelijk geen standpunt van een oppositiepartij. Op de zelfgenoegzame toon en ook het gemak waarmee AOW'ers worden bediend, kom ik in tweede termijn zeker nog terug, want ik vind dat eigenlijk niet kunnen.

Ik zal in mijn bijdrage niet in detail op allerlei elementen van de miljoenennota ingaan. Het past mij niet om hier te herhalen wat in de Tweede Kamer al heel uitgebreid is gedaan via schriftelijke vragen en heel ingewikkelde en langdurige betogen. Ik wil bezien wat de ontwikkeling is geweest van onze minister van Financiën in de afgelopen jaren. Dat is van belang voor het financieel-economisch beleid.

Op woensdag 23 mei 1990 sprak drs. G. Zalm bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de economische politiek vanwege de stichting Het Vrije Universiteitsfonds, zijn inaugurele rede uit. Deze rede was getiteld Mythen, paradoxen en taboes in de economische politiek. Ook bij andere gelegenheden heb ik dankbaar gebruik gemaakt van deze titel, want ik vond hem uitnemend. Daarover niets dan lof. Nu zo'n 14 jaar later en na een periode van zo'n 10 jaar praktische politiek is het de vraag of de doorwrochte analyse en de duidelijke opvattingen en standpunten inzake de economische politiek nog in dezelfde mate door de huidige minister van Financiën worden gehuldigd. Dat lijkt, gezien de Miljoenennota 2005, niet het geval. Deze wordt enerzijds

gedomineerd door een aantal analyses en diagnoses die in lijn zijn met de opvattingen van de jonge hoogleraar van 1990. Dat zien wij ook in het eerste deel van de miljoenennota. Anderzijds vinden wij in de miljoenennota ook een groot aantal mythen en taboes die de toenmalige theoreticus zo verafschuwde. Sterker nog: in de miljoenennota lijken een aantal verblindende inzichten voor te komen die bij de financiële beschouwingen in de Tweede Kamer hebben geleid tot het ontbreken van vernieuwende inzichten en vernieuwende voorstellen van de zijde van de regering. En dat zeg ik over een bewierookt politiek econoom, een begenadigd wetenschapper en een veel geprezen minister van Financiën in de jaren negentig.

Wat heeft er de laatste jaren plaatsgevonden waardoor wij nu worden geconfronteerd met een afnemende pragmatiek bij de minister van Financiën, die het politieke debat eertijds zo waardeerde en goed argumenteerde? Waarom wordt er een beleid gevoerd waarvan vrijwel iedere positief ingestelde criticus moet vaststellen dat het de problemen niet oplost, maar juist verergerd? Dit beleid creëert schade voor de samenhang in de samenleving, ook financieel-economisch, en het zal vele jaren kosten om deze schade weer te herstellen.

Ik zal een en ander illustreren om daarmee duidelijk te maken dat het financieel-economische beleid van de huidige regering niet gericht is op de realisatie van maatschappelijke doelen, maar op financiële doelen op de korte termijn. Vanwege de zware hypotheek die deze kortetermijndoelen op de samenleving leggen, zullen deze bovendien niet worden gerealiseerd. De regering dreigt gevangen te raken in de negatieve spiraal van de procuratiehouder en is niet in staat die te doorbreken, want er wordt niet gebouwd aan de samenleving, maar slechts afgebroken.

De veelvuldige pleidooien voor hervormingen en de dwingende noodzaak van ingrijpende veranderingen worden door de PvdA-fractie onderschreven, doch dat geschiedt vanuit een visie op de toekomst. In de miljoenennota is die visie niet alleen door mij, maar ook door vele economen van VVD- en CDA-huize niet te ontwaren.

In de rede van 1991 stelt de aantredende hoogleraar de volgende taboes aan de orde. In de eerste plaats het taboe dat tot het einde de Tweede Wereldoorlog lag op het ter discussie stellen van de sluitende begroting. Dat taboe werd door rood-roomse coalities doorbroken in de jaren vijftig. In de jaren zestig ging het om het taboe om de werkgelegenheidsontwikkeling te verklaren uit andere factoren dan de bestedingen. De korte periode waarin het kabinet-Cals begin jaren zestig functioneerde, maakte hier een eind aan. Voorts noem ik het taboe in de jaren zeventig om de werkgelegenheidsgevolgen van het minimumloon ter discussie te stellen. Dat taboe werd door het kabinet-Den Uyl al doorbroken. Inmiddels zijn hier de volgende taboes bijgekomen. De heer Bomhof heeft, gevolgd door zijn supporter Zalm, het taboe aan de orde gesteld rond het algemeen verbindend verklaren van cao's. Zalms leerling De Geus heeft gepoogd deze solidariteitsregel -- het is dus geen taboe -- te doorbreken. Gelukkig is dat niet gelukt, onder andere door een grote demonstratie op het Museumplein. Voorts koestert minister Zalm het bepleite

taboe van de absolute grens van het financieringstekort. Zal Zalm ook in staat zijn dit taboe in te ruilen voor de genuanceerde opvatting die hij als Ecofin-voorzitter moest uitdragen om de schuldenlast in relatie te brengen met andere economische karakteristieken? Geen Europese minister koesterde dit laatste taboe méér dan de huidige Nederlandse minister van Financiën. Waarom doorbrak hij zelf dit taboe niet en differentieerde hij niet, zoals nu in feite is afgedwongen door de collega's van de andere Europese naties? Dat is opvallend voor een minister die om pragmatische redenen geen grote taboes wil vestigen. Kan de minister zijn verlichtende inzichten dienaangaande toelichten?

Feit is gelukkig dat de minister in zijn uitspraken als Ecofin-voorzitter een genuanceerd beeld schetst waarin naast het financieringstekort, ook schuldenlast, betalings- en handelsbalans, arbeidsproductiviteit en een groot aantal andere indicatoren worden meegenomen om de dynamiek en concurrentiekracht van een land te karakteriseren. In de eerste hoofdstukken van de miljoenennota is daarvoor ook aandacht en worden doelen geformuleerd die de PvdA-fractie van harte ondersteunt. Ik noem er een aantal: een sterke economie, een slagvaardiger overheid, een betere democratie en een veilige samenleving. Dat zijn prachtige doelstellingen. Ik voeg daar nog een doestelling aan toe, namelijk een sociaal beleid. Het is niet voor niets dat er de laatste tijd, vooral ook in deze Kamer, veel aandacht wordt gegeven aan deze in de hoofdlijnennota ontbrekende doelstelling. Ook tijdens de algemene beschouwingen vorige week was hiervoor terecht, ook vanuit de CDA-hoek, veel aandacht. Waarom heeft dit kabinet dat niet in zijn hoofdlijnen opgenomen? Ik sprak over taboes die de minister zegt te verafschuwen, doch die hij tot voor kort koesterde en ook in het debat in de Tweede Kamer innam. Kan hij, na de nieuwe inzichten als Ecofin-voorzitter en door ervaring wijs geworden, nog eens uiteenzetten hoe hij aankijkt tegen de combinatie van karakteristieken die de grondslag vormt van het stabiliteits- en groeipact? Ik vraag hem met name iets te zeggen over de groei die door middel van dit pact moet worden gerealiseerd.

In zijn rede van 1990 spreekt de aantredende hoogleraar over mythes. Mythes worden in dit verband gekarakteriseerd als uitspraken die niet waar hoeven te zijn, maar die door veelvuldige herhaling het karakter van een geloofsovertuiging krijgen. Zo toont Zalm in zijn rede van 1990 aan dat het derde kabinet-Lubbers waarin minister Kok de pecunia beheerde, meer gesneden heeft in de collectieve voorzieningen dan de kabinetten-Lubbers I en II met CDA-ministers van Financiën. De mythe heerst echter dat het kabinet-Lubbers III juist meer ruimte zou hebben geboden voor groei van de collectieve voorzieningen. Ook nu hoor ik datzelfde geluid weer van de heer Terpstra. In feite ontkrachtte Zalm de mythe dat onder leiding van PvdA-ministers zou worden potverteerd. Het tegendeel is waar. Juist PvdA-ministers op de post Financiën slaagden er na de Tweede Wereldoorlog in een zuinig financieel beleid te voeren en tegelijkertijd aan de rechtvaardige verdeling van lasten te werken. Zo blijken Hofstra, Vondeling, Kok en Duisenberg met zijn 1%-norm beheerders van de financiën te zijn geweest die kunnen worden getypeerd als zuinig, rechtvaardig en vooral uit op het dienen van brede maatschappelijke doelen. Zij boekten

indrukwekkende resultaten, zoals grote groeicijfers van de economie en het in bedwang houden van het financieringstekort en de staatsschuld. Dat zijn feiten die de mythes die veelvuldig heersen, logenstraffen. Dat is bij ministers van Financiën van andere politieke huize juist niet het geval. Ook minister Zalm is hard op weg om zijn imago, dat in de jaren negentig is opgebouwd, om zeep te helpen. Geen zuinigheid, maar wel een onrechtvaardiger verdeling.

Dat laatste blijkt veelvuldig het geval te zijn geweest bij ministers van CDA-huize. Zo liepen de overheidsfinanciën volledig uit de hand tijdens het kabinet-Van Agt. Tijdens de kabinetten-Lubbers I en II werd weliswaar beleden dat de financiën moesten worden gesaneerd en dat er, aldus Wiegels, puin moest worden geruimd, maar tegelijkertijd liep het financieringstekort op en verslechterde de concurrentiekracht van Nederland. De mythe over de kabinetten-Lubbers I en II versus het kabinet-Lubbers/Kok werd door de toenmalige hoogleraar Zalm ontzenuwd. Nu doet hij pogingen om een nieuwe mythe te vestigen, namelijk dat de oppositie, in casu de PvdA, niet bereid is aan echte hervormingen te werken en niet bereid is tot ombuigingen. Sterker nog: uit verschillende interviews blijkt dat hij spijt heeft van een aantal zaken die tijdens het kabinet-Kok II hebben plaatsgevonden. Was er bij de PvdA-fractie dan geen bereidheid om aan die hervormingen te werken? Zeker wel! Dat blijkt ook duidelijk uit de tegenbegroting, de verlichte financiële beschouwingen hier en aan de overkant en de vele studies en beschouwingen die juist vanuit de PvdA naar voren zijn gebracht.

De heer **Terpstra** (CDA): De heer Rabbinge heeft zojuist een historische schets gegeven van alle ministers van Financiën in het verleden. Voor een deel ben ik het met hem eens, want er zijn veel socialistische ministers van Financiën geweest die het financieel heel goed hebben gedaan. Is nu zijn advies aan deze minister van Financiën om veel meer te gaan bezuinigen? Hoe zou de heer Rabbinge de goede naam van minister Zalm willen redden?

De heer **Rabbinge** (PvdA): Ik kom daar nog op terug, mijnheer Terpstra. Als u goed luistert, dan zult u merken dat het niet alleen een kwestie van bezuinigen is, maar ook een kwestie van investeren en het vestigen van vertrouwen.

Aan die mythe is recent een verblindend inzicht toegevoegd, daar de minister niet in staat en bereid bleek de tegenbegroting van de PvdA-fractie in de Tweede Kamer serieus te bekijken. Hij deed deze af met een rugnummerreactie als zou deze niet degelijk zijn, niet overeenkomen met Europees beleid en worden gekenmerkt door potverteren. De minister lijkt niet meer in staat en bereid te zijn om alternatieven serieus te bekijken, ook als deze in maatschappelijke termen beter scoren. De tegenbegroting scoort namelijk beter op het gebied van werkgelegenheid, inkomstenverdeling, milieu-effecten en vooral concurrentiepositie van Nederland dan de eigen miljoenennota van het kabinet. Waarom, zo vraagt de PvdA-fractie in deze Kamer zich af, is de minister zo

verblind geraakt door de eigen inzichten dat iedere kritische zin verdwenen is?

In de miljoenennota wordt op diverse plaatsen melding gemaakt van de externe ontwikkelingen van de economie. Termen als "broos herstel", "structurele zwakheden" en "verslechterde internationale concurrentiepositie" hebben alle als gevolg dat de economische ontwikkeling omlaag wordt gepraat. De minister weet als geen ander dat economie een gedragswetenschap is waarin de toon en de verpakking van de informatie vaak belangrijker is dan de inhoud. De toon die het kabinet aanslaat, vooral in de miljoenennota, is deprimerend en weinig bewust van eigen kracht. Negatieve feiten die al jaren bekend zijn, zoals de vergrijzing, de noodzaak van ouderen voor ouderen waarover de WRR al in 1993 een uitgebreid advies schreef, noodzakelijke wijzigingen in werk en bijstand, langer werken en de kosten van solidariteit, worden uitvergroet. Positieve punten, zoals de nog steeds zeer hoge arbeidsproductiviteit en sterke economische bedrijfstakken en sectoren, worden daarentegen uiterst minimaal behandeld.

Kortom: een aantal taboes, mythes en verblindende inzichten lijken de basis te vormen voor de economische politiek en niet de kracht en dynamiek die op vele plaatsen bestaat. Het in de put praten is nu usance geworden.

Dat heeft ook tot gevolg dat er geen selectief en specifiek beleid wordt gevoerd, maar wordt volstaan met een aantal totaal overbodige generieke maatregelen zoals de verlaging van de vennootschapsbelasting. Deze verlaging is niet ruim, zoals wordt gesteld in de miljoenennota, maar wijkt met 31% niet zo sterk af van het Europese gemiddelde dat op 26,5% ligt. Andere vestigingsvoorwaarden blijken aanmerkelijk belangrijker dan deze vennootschapsbelasting voor het aantrekken van buiten- en binnenlandse investeerders. In het belastingdebat vorig jaar in deze Kamer werd dat ook volledig beaamd door alle woordvoerders in deze Kamer en de staatssecretaris. Toch wordt doorgegaan met deze generieke maatregel die de goede bedrijven niet nodig hebben en de zwakke bedrijven onvoldoende verlichting geven. Het voorstel komt voort uit zwakte en speelt niet in op sterkte. Juist de sterke kanten van de economische karakteristieken bieden perspectief. De PvdA-fractie is ervan overtuigd dat de kracht van de Nederlandse economie moet worden versterkt zodat daarmee de internationale concurrentiekracht wordt bevorderd en dat daarvoor reëel perspectief bestaat.

Dat perspectief is gebaseerd op het inzicht dat in tijden van crisis een pro- of anticyclisch beleid moet worden gevoerd waardoor de spiraal naar beneden -- waar Nederland nu in zit -- wordt doorbroken. Dat vergt vele sociaal-economische maatregelen die in de tegenbegroting staan en ook in deze Kamer verschillende keren aan de orde zijn geweest. Het vraagt bovendien een creatief, stimulerend en uitdagend financieel beleid. Niet alle aandacht moet gaan naar de statische balans, maar er moet ook oog zijn voor de dynamische inkomsten- en uitgavenrhytmiek. Er moet niet alleen aandacht zijn voor kostenbesparingen, maar ook voor selectieve investeringen.

In de miljoenennota en vooral ook in de Macro Economische Verkenning 2005 wordt veel aandacht

gegeven aan de ontwikkeling van de mondiale economie. De rol in de wereldeconomie van China en India, maar ook van Brazilië en Rusland zal sterk groeien. Dat is ook niet zo verwonderlijk als wij zien dat de Verenigde Staten en Europa nu met zo'n 10% van de wereldbevolking, zo'n 80% van de wereldeconomie bepalen. In de komende decennia zal dat drastisch veranderen en dat is eigenlijk een heel goede ontwikkeling. Wij kunnen daar ook gebruik van maken door actief te investeren in bijvoorbeeld Azië. Veel studies in de jaren tachtig en negentig van onder andere het CPB, de WRR, de OECD, maar ook Shell en gerenommeerde Amerikaanse economen, lieten dat al zien. Dat is op zich niet nieuw, maar wel lijkt Europa in de meest recente beschouwingen en de Macro Economische Verkenningen achter te blijven. Dat is wel een nieuw inzicht, dat vooral is gebaseerd op de verwachting dat Europa niet tijdig de instituties en bedrijven zal weten aan te passen. Dat is op zich zorgelijk. Die bedreiging van de Europese economie werd in feite ook al meegenomen in een aantal van de scenario's die het CPB, nog onder leiding van Zalm, in 1989 en 1990 ontwikkelde. Ook toen al spraken wij over ontwikkelingen in scenario's die werden getypeerd als de Pacific Rim en de European Renaissance. De realisatie van de European Renaissance werd door velen in de jaren negentig bepleit. Dat zou veel vergen van bedrijven en overheid.

In de miljoenennota is echter niets meer van die uitnodigende scenario's waar te nemen. Er wordt gesteld dat de concurrentiekracht moet worden versterkt, doch de maatregelen om dat tot stand te brengen, blijven achterwege. Ik heb de miljoenennota aandachtig bestudeerd, maar er wordt alleen een pleidooi gehouden voor lagere arbeidskosten per eenheid product en een generieke maatregel zoals de ingevoerde verlaging van de vennootschapsbelasting. Voorts wordt er gesteld dat er meer innovatie moet komen. Daartoe hebben wij het Innovatieplatform. In de periode van meer dan een jaar dat het platform bestaat, heeft het niets meer laten zien dan op zich goede pleidooien voor meer mogelijkheden voor kennismigranten en de identificatie van sleutelgebieden, die op zich ook goed zijn. Meer middelen voor kennis en innovatie zoals in verschillende adviezen bepleit door Wijffels, zijn er niet. Wij hebben wel de BSIK-regeling, die in feite neerkomt op ICES/KIS. De BSIK-regeling is nu ingevoerd, maar dit is in feite het resultaat van het eervorige kabinet. Die regeling wordt echter vrijwel helemaal kapot geregeld door overdreven regelzucht van de ministeries. Daarom laat het bedrijfsleven al op verschillende plaatsen weten dat het daar niet van gediend is en trekt zich terug. Het is een typisch voorbeeld van een PPS-constructie, maar door de ontzettende regeldrift van de ministeries geven zij niet meer thuis.

Innovatie vergt een andere attitude op de ministeries en een veel betere facilitering door de overheid. Dit moet door de minister worden afgedwongen. Bovendien dienen goede initiatieven te worden bevorderd, hetzij direct, hetzij via aangepaste regelgeving of via fiscale facilitering. Op dit moment vindt alleen afremming plaats. Dat bevreemdt, maar het past bij de houding en de opvatting van de minister van Financiën, die steeds laat weten dat het goed gaat indien het ministerie van Financiën het voor het zeggen heeft. Dat dirigistische

staatskapitalisme komt ook naar voren in de verhoudingen met lagere overheden, waterschappen en instellingen als universiteiten. Het ademt een maakbaarheidsconservatisme dat wij sedert de jaren dertig niet meer hebben gekend. Waarom niet meer verantwoordelijkheden en mogelijkheden bij lagere overheden en bij bedrijven? Kan niet beter worden vertrouwd op de verantwoordelijkheden van deze lagere overheden en kan niet beter via een stimulerend en faciliterend beleid worden gewerkt? Kan niet worden geholpen bij investeringen?

Op zowel micro-, meso- als macroniveau blijkt het in perioden van crises beter om selectief te stimuleren in combinatie met een strakke kostenbeheersing. Op macroniveau is er selectief stimuleringsbeleid met behulp van actieve innovatieprogramma's nodig. In de sleutelgebieden zou veel meer moeten worden geïnvesteerd door middel van PPS-constructies, maar dat blijft nog achterwege. De smart mix, die nu naar voren wordt gebracht als een enorme innovatie, is in feite een druppel op een gloeiende plaat. Van universiteiten en andere instellingen voor hoger onderwijs mag een actievere rol bij vernieuwing en innovatie worden verwacht. Dat geschiedt evenwel niet als het door Financiën afgedwongen rigide controlebeleid wordt doorgezet.

Op microniveau blijkt uit een recente analyse van banken en werkgevers dat selectieve investeringen de beste garantie zijn voor groei. Uit de vorige maand uitgekomen notitie Voorlopers en achterblijvers in de Nederlandse bedrijven, blijkt dat bedrijven die in perioden van crises, naast kostenbeheersing en afslanking, ook kozen voor selectief investeren, het beste door de crisis heen kwamen. De procuratiehouder delfde het onderspit ten opzichte van de ondernemer.

Bij een analyse op mesoniveau, waarbij bedrijfstakken worden vergeleken, blijkt hetzelfde. Een geactualiseerde Porter-analyse -- de analyse die wij in de jaren negentig allen omarmden -- waarin naast economische ook ecologische en sociale criteria zijn opgenomen, toont aan dat een aantal van de Nederlandse bedrijfstakken perspectiefvol zijn en goed tot zeer goed scoren. Nog steeds is het zo dat in de toptien van 200 Nederlandse bedrijfstakken, zeven bedrijven voorkomen uit de agri-business. In de miljoenennota wordt daarover nauwelijks iets gezegd. Het is heel opvallend dat die bedrijfstakken, ook als je ecologische en sociale doelen meeneemt, zo hoog scoren. Dat heeft alles te maken met de sterke innovatiedrift in die bedrijfstakken en de bereidheid nieuwe markten te verkennen. Op het moment dat je ziet dat 80% van de producten naar het buitenland wordt uitgevoerd en er grote markten in China liggen, moet je daarop inspelen. Daar moet dan ook worden geïnvesteerd. Het generieke beleid van de regering werkt dan niet.

Uit het voorgaande blijkt dat er werkelijk veel perspectief is voor de Nederlandse economische ontwikkeling en dat het mogelijk is de Lissabon-doelstellingen te realiseren. Nederland kan net als in de jaren negentig tijdens de kabinetten-Kok weer tot de top van Europa behoren. De doelstellingen die het kabinet zegt na te streven, worden door de PvdA-fractie onderschreven. Dit kabinet en deze minister van Financiën zullen die

echter niet realiseren als zij hun beleid niet bijstellen. Dat is een verandering die ogenschijnlijk marginaal is, maar in werkelijkheid zeer veel en grote gevolgen heeft. Hervormingen? Ja! Meer en betere internationale oriëntatie? Ja! Maar ook: minder generiek, maar meer specifiek en selectief, minder vanuit het Korte Voorhout bedacht en meer verantwoordelijkheid bij de lagere overheden en andere instituties. Verder: meer faciliteiten, meer ruimte bieden, een goed sociaal kader, meer vertrouwen uitstralen en meer zekerheid, vooral sociaal. Vertrouwen win je niet, maar straal je uit. Er moet afscheid worden genomen van het staatskapitalisme en het sterk financieel centralistische denken. Er moeten meer verantwoordelijkheden worden gelaten bij lagere overheden, inclusief voor financiën. Voorts moet er minder over innovatie worden gepraat en moet er meer aan innovatie worden gedaan.

Om ieder misverstand te voorkomen, benadruk ik het volgende. De PvdA-fractie bepleit niet het in Duitsland gevoerde generieke stimuleringsbeleid, dat overigens inmiddels is bijgesteld. De PvdA-fractie bepleit ook zeker niet het asociale en voor de wereldstabiliteit riskante beleid van de Verenigde Staten. Daar wordt immers op grote schaal potverteerd. Daar worden financieringstekorten gerealiseerd die met geen pen te beschrijven zijn en die de rest van de wereld belasten omdat die moet bijdragen aan de financieringstekorten die de Verenigde Staten zich denken te kunnen permitteren. De PvdA-fractie wil zich houden aan afspraken over het financieringstekort en andere indicatoren uit het stabiliteits- en groeipact, maar wenst een veel grotere flexibiliteit, creativiteit en vooral ook een positieve toonzetting van de regering.

De PvdA-fractie wil dat de minister van Financiën afscheid neemt van het Thatcheriaanse denken als hij in Europa of internationaal actief is. De kreet "I want my money back" is voor Nederland contraproductief. Hij praat dan als penningmeester en niet als maatschappelijk ondernemer. Het gaat er niet om netto-betaler of netto-ontvanger te zijn. De Europese markt is voor Nederland van uiterst grote betekenis en biedt een veel groter perspectief. Alleen al voor de "flowers" en de "food" zijn de inkomsten voor Nederland een veelvoud van de netto uitgaven. Daar liggen mogelijkheden en daar moeten wij gebruik van maken. Op deze wijze moet ook naar de financiën worden gekeken, niet als beheerder van de huishoudportemonnee, maar als ondernemer. Die perspectieven kunnen aan de hand van nog veel meer voorbeelden worden geïllustreerd. Tegelijkertijd is ook zichtbaar dat de kasbeheerder er in feite alles aan doet om die ontwikkelingen, in strijd met zijn eigen inaugurele rede over economische politiek, te frustreren. Dat kan de minister veranderen. In financiële zin zijn het marginale wijzigingen, maar de maatschappelijke gevolgen zijn enorm. De spiraal omlaag kan worden doorbroken en de weg omhoog kan weer worden ingeslagen. Dan kan Nederland weer net als in de jaren negentig het beste jongetje van de Europese klas worden en niet, zoals nu, de matig presterende en door anderen niet begrepen autist.

De PvdA-fractie heeft vertrouwen in de toekomst en dit vertrouwen is gebaseerd op de intrinsieke kracht van de bevolking, de bedrijven, de instituties en de verschillende overheden. Die kracht moeten wij benutten.

Dat is geen naïef optimisme en geen blind vertrouwen in de toekomst, maar een realistische koers die met de verouderde slogan "werk, werk, werk" wederom sterk en sociaal kan worden in de solidaire en samenhangende samenleving.

De heer **Schuyer** (D66): Ik wil nog een vraag stellen over iets dat de heer Rabbinge een minuut geleden heeft uitgesproken. Het gaat mij om de positie van netto-betaler. Is de PvdA-fractie vóór een netto-begrenzer in Europa?

De heer **Rabbinge** (PvdA): Een netto-begrenzer?

De heer **Schuyer** (D66): Ja, zodat je een maximum netto-betaler kan zijn. Of vindt u dat geen onderwerp van betekenis?

De heer **Rabbinge** (PvdA): Ik vind het belangrijk dat je op een goede wijze naar die zaken kijkt. Een netto-begrenzer zou kunnen. Daar heb ik op zich geen bezwaar tegen. Wij kunnen het ons echter heel goed permitteren om een netto-betaler te zijn, want dat is investeren voor ons allen. Wij zijn daar zeer mee gediend. Nederland heeft ook op dit moment erg veel profijt van de vergroting van de Europese Unie. Anders dan velen denken en zeggen, vinden een heleboel van onze krachtige bedrijfstakken een grotere markt door de vergroting van de Europese Unie. Dat is te zien in de groei die wij de komende maanden tegemoet kunnen zien, juist in de zojuist door mij genoemde bedrijfstakken.

Voorzitter. Na dit in mijn ogen constructieve en kritische commentaar op de financiën, wacht mijn fractie de reactie van de regering met belangstelling af.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Van 1994 tot 2002 was ik acht jaar wethouder in de centrumstad Roermond, een stad met het hoogste werkloosheidspercentage in de provincie Limburg. Tegelijkertijd is dit de stad met het hoogste percentage miljonairs in de provincie Limburg. Deze stad wordt gekenmerkt door een onevenwichtige bevolkingsopbouw. Naar verhouding zijn de lage inkomensgroepen oververtegenwoordigd. Middengroepen wonen in de buitenwijken, maar die buitenwijken zijn wel zelfstandige gemeenten. Over herindeling valt en viel in de provincie Limburg nauwelijks te spreken. In die complexiteit van opgaven, als wethouder met een brede sociale portefeuille, heb ik acht jaar Zalm en Paars meegemaakt. Onze carrières liepen parallel, minister.

Er was sprake van decentralisatie met overheveling van gelden, taken en verantwoordelijkheden naar gemeenten, maar tegelijkertijd vaak ook van forse besparingen op de rijksbegroting. Gemeenten konden aan mensen uitleggen waarom de kwaliteit van de dienstverlening achteruit móest gaan vanwege het feit dat de financiële polsstok te kort was. Lagere inkomensgroepen trokken vaak aan het kortste eind. Gemeenten waren het die in 1994 konden vertellen aan mensen met een handicap dat het WvG-pakket wat

zuiniger was dan het Wvg-pakket toen het nog onder de regie van het Rijk werd uitgevoerd. De eerlijkheid gebied te zeggen dat wij wel een instrument kregen om mensen aan de onderkant weer actief te krijgen op de arbeidsmarkt door middel van de gesubsidieerde arbeid. Tijdens de kabinetten-Balkenende I en II is juist daarop echter weer fors bezuinigd. Gesubsidieerde arbeid wordt namelijk door diezelfde minister van Financiën -- toen al, maar nu nog sterker -- gezien als een financiële kostenpost en niet als een investering in het sociale rendement van een samenleving. Het is een investering in de kwaliteit van de samenleving.

De VVD was en is in Roermond de dominante factor. Dat zal de minister niet berouwen, denk ik. Ook in Roermond is de VVD nooit echt tevreden. In Roermond heeft de VVD veel leden. Er wonen ook veel VVD-leden in het buitenland, de zogenaamde fiscale vluchtelingen in Belgisch Limburg. Zij hebben als toetje van de minister van Financiën een aantal jaar geleden de mogelijkheid gekregen om de hypotheekrente af te trekken als zij in Nederland inkomen of loon verdienen. Ik heb begrepen dat dit de Nederlandse schatkist zo'n 300 tot 400 mln euro per jaar kost.

Over de hypotheekrente gesproken, snapt mijn fractie werkelijk niet waarom de minister de discussie over beperking van de aftrek van de hypotheekrente niet open wil voeren. Het kost nu al 9 mld euro per jaar en dat bedrag loopt in 2007 op naar 11 mld euro. Electorale overwegingen zouden een reden kunnen zijn dat de minister daar niet over wil debatteren. Het opvallende is echter juist dat de VVD-fractie, als de hoeder van de huidige mogelijkheden voor hypotheekrenteaftrek, in de peilingen zwaar op verlies staat. De partijen die hier wel voor pleiten en open het debat aangaan, staan daarentegen fors op winst. Ik zou daar graag eens een reactie op krijgen van de minister. De fractie van GroenLinks is niet voor afschaffing van de hypotheekrenteaftrek, maar voor aftopping van de mogelijkheden van hypotheekrenteaftrek.

We hebben in dit land 3,1 miljoen huurwoningen en 3,3 miljoen koopwoningen. Een klein gedeelte van de mensen wordt getroffen wanneer wij de hypotheekrenteaftrek aftoppen. Van dat geld zou je kunnen investeren in zaken die van belang zijn voor de toekomst van dit land, bijvoorbeeld in het onderwijs, in de sociale zekerheid, in de kwaliteit van de verzorgingsstaat enzovoort. Wij snappen werkelijk niet waarom dit een taboe is.

De decentralisatie van rijkstaken naar gemeenten gaat door. Dit jaar maakten we de invoering mee van de Wet werk en bijstand, wij zullen in 2006 een gedeelte van de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning meemaken, onder het motto van de modernisering van de AWBZ. Dat betekent dat een opneemfinanciering, van bijstand, van AWBZ, voor de rijksoverheid wordt beknot, maar wel vertaald naar alle ruim 460 gemeenten. Al die gemeenten krijgen nu dus te maken met die opneemfinanciering. De zorgplicht blijft voor burgers die overheidsdienstverlening nodig hebben en daar ook recht op hebben, maar de financiële mogelijkheden van de gemeenten worden tegelijk beperkt als het OZB-plan per 2006 wordt ingevoerd. Ik ben blij dat het overleg tussen IPO, VNG en kabinet de instelling van een commissie

heeft opgeleverd die in april 2005 met voorstellen moet komen om het belastinggebied en de financiële mogelijkheden van de lagere overheden meer in kaart te brengen. Ik heb alleen het idee dat voor het kabinet over een uitbreiding van het belastinggebied niet valt te spreken. Graag een reactie hierop. Het is namelijk van tweeën een: als het kabinet gelooft dat gemeenten adequaat diensten voor hun bewoners kunnen organiseren -- of dat nou de Wet werk en bijstand is of de Wet maatschappelijke ondersteuning -- moeten de gemeenten ook de middelen daarvoor worden gegeven, moeten gemeenten dit zelf voor een deel kunnen beheersen of beïnvloeden; als het kabinet wil gaan beknotten en gelden besparen op de rijksbegroting, kan het niet met dat concept gemeenten die zorgplicht opleggen -- tenzij het burgers die nu recht hebben op die voorzieningen, plaatst op een achterstand ten opzichte van de overheid, omdat ze van recht naar gunst of voorziening gaan. Graag een reactie hierop van het kabinet. In de Wet maatschappelijke ondersteuning verdwijnt immers het recht van de AWBZ op dienstverlening en het recht op kwaliteit van de zorg; er komt een Wet maatschappelijke ondersteuning die bij gemeenten de zorgplicht neerlegt. Vanwege de principiële gemeentelijke autonomie van beleidsvoorbereiding is het immers mogelijk dat burgers geen recht of aanspraak meer kunnen doen gelden, maar overgeleverd zijn aan gemeentelijke beleidsplannen, waardoor dit meer het karakter krijgt van een gunst.

Ik ben het zeer eens met het kabinet als het burgers in dit land meer wil aanspreken op de eigen verantwoordelijkheid. Er ontbreekt daarbij echter een hernieuwde visie op wat de burger van de overheid kan verwachten: op welke wijze garandeert de overheid dat zij de burgers die zelfredzaamheid nastreven en hun verantwoordelijkheid nemen, op een betrouwbare wijze faciliteert? Eigenlijk zijn dit bewegingen die tegen elkaar in werken: categoriale regelingen voor mensen met een smalle beurs die het al lastig hebben, zijn of worden afgeschaft, de hoogste inkomensgroepen profiteren nog steeds het meest van allerlei vormen van rijksbeleid. Bijna tien procent van de huishoudens in dit land komt niet rond. De schuldenproblematiek van huishoudens neemt toe. De mogelijkheden om hun positie te verbeteren, nemen stelselmatig af omdat de budgetten daarvoor zijn beknot. Is het kabinet bereid om afspraken te maken over een lastenplafond, dus dat bijvoorbeeld per huishouden de kosten voor huur, zorg, sociale zekerheid en energie slechts tot een maximumdeel van hun inkomen mogen stijgen? Is het kabinet bereid om te zoeken naar fiscale of gemeentelijke mogelijkheden om een en ander te faciliteren?

De levensloopregeling die aanvankelijk, in de voorstellen van het CDA, was bedoeld om het hogedrukpanleven wat te vergemakkelijken, lijkt met het Sociaal akkoord te zijn vervangen door een compensatieregeling voor ingrijpen in vut en prepensioen. In onze perceptie zou een levensloopregeling de burgers in staat moeten stellen om de vaak complexe opgaven van werken, zorgen, leren en ontspannen, vaak in combinatie in verschillende leeftijdsfasen, op een of andere manier te accommoderen. Wij hebben het idee dat met het nieuwe

Sociaal akkoord die kern van levensloopregeling aan het verdwijnen is.

Het kabinet roept voortdurend op om langer en meer te gaan werken. Op zichzelf zijn wij het niet oneens met langer of meer werken. Maar hoe wordt ervoor gezorgd dat er kansen op de arbeidsmarkt blijven voor die groep van twee miljoen mensen, van wie er nu al 250.000 zijn ingeschreven bij het CWI en het overige gedeelte het risico loopt om banen te verliezen in verband met het vertrek van banen aan de onderkant van het loongebouw naar lagelonenlanden? Hoe wordt ervoor gezorgd dat zelfredzame burgers die op hun eigen verantwoordelijkheid worden aangesproken, ook in staat zijn om die eigen verantwoordelijkheid om te zetten in activiteit op de arbeidsmarkt? Met andere woorden, wat voor appèl wordt gedaan op werkgevers, welke financiële mogelijkheden wordt hun geboden om mensen die mogelijk verstoken blijven van betaalde arbeid, in dienst te nemen, na het afschaffen van SPAK/VLW? Wij pleiten ervoor dat meer mensen aan het werk gaan, maar die kunnen niet zonder een overheid die daarvoor baanopeningen creëert, zowel in het bedrijfsleven als bij de overheid.

Voorzitter, tot slot. In alle jaren dat ik wethouder was, heb ik altijd het debat gezocht met de minister van Financiën, omdat ik hem voortdurend betrapte op dominant gelddenken. Het is net alsof het penningmeesterschap in Den Haag leidend is geworden dan het, om het met een CDA-woord te zeggen, rentmeesterschap. Vorige week beklagde de VVD-fractievoorzitter zich dat de VVD zo weinig aan haar trekken komt. Laten nu alle andere partijen het gevoel hebben dat deze minister van Financiën wel een erg dominante factor is, in ieder geval in Balkenende I en II, en ik vermoed ook wel in Paars II...

De afgelopen decennia waren politiek te karakteriseren als liberaal-dominant marktdenken, waarin onderwijs werd verbeeld als kostenpost, evenals sociale zekerheid en zorg; en niet als investeringsmogelijkheden om mensen hun talenten zelf te laten realiseren, te laten werken aan hun eigen ontwikkeling, om daarmee de samenleving vitaal te maken. Zichzelf realiserende en emanciperende burgers zijn goud voor de samenleving. Dat is niet in geld uit te drukken en zeker niet als kostenpost te karakteriseren. Ik zou graag willen dat deze minister van Financiën meer visie ontwikkelde op de toekomstmogelijkheden van mensen in dit land, ook van hen aan de onderkant die het lastig hebben, kwetsbaar zijn, een handicap hebben, en toch aan de slag willen en willen participeren. De discussie in dit land zou moeten gaan over de vraag, hoe we aan deze mensen een participatiegarantie kunnen bieden, ook wanneer ze weinig te makken hebben. Investeren in talenten en menselijk kapitaal is vitaal voor onze samenleving. Dat kan niet zonder een solidaire en medeverantwoordelijkheid nemende overheid. Dat is politiek van optimisme en vertrouwen, niet de somberheid die al te vaak uit het penningmeesterschap blijkt.

De **voorzitter**: Mijnheer Thissen, ik wil u van harte gelukwensen met uw maidenspeech, die u zo kort na uw aantreden in deze Kamer heeft gehouden.

Het lidmaatschap van de Eerste Kamer is niet uw eerste politieke functie. Zestien jaar lang was u actief in de lokale politiek: acht jaar als fractievoorzitter in Roermond en acht jaar als wethouder. Daarnaast hebt u nogal wat partijpolitieke functies vervuld, eerst binnen de PSP, later in GroenLinks. Als wethouder van Roermond had u onder andere welzijn, sociale zaken, onderwijs, jeugdzaken en cultuur in uw portefeuille. Uw nevenfuncties heeft u in het Limburgse ook met name op dat terrein vervuld. Sinds 2002 bent u voorzitter van Divosa, de landelijke vereniging van directeuren van sociale diensten. Die ervaring zal u hier zeker van pas komen. En ik weet zeker dat de Kamer van die ervaring profijt zal hebben.

Ik zei al, het lidmaatschap van de Eerste Kamer is niet uw eerste politieke functie, maar misschien is het ook niet uw laatste. In oktober 2000 zei u namelijk in een artikel in Elsevier -- ik citeer: "Wij, GroenLinks, hebben een aantal wethouders die als minister niet zouden misstaan, en enigszins lachend reken ik mijzelf daar ook toe".

**

De heer **Thissen** (GroenLinks): U weet echt álles!

De **voorzitter**: Mijnheer Thissen, u maakt geen deel uit van de regering, maar wat mij betreft kunt u nu worden geciteerd met de uitspraak dat het nóg eervoller is om deel uit te maken van een orgaan dat de regering controleert.

Ik wens u bij uw werk in de Eerste Kamer heel veel succes!

**

De vergadering wordt enige ogenblikken geschorst.

*N

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. Vanochtend heb ik in drie uur en tien minuten de 200 kilometer tussen Venlo en Den Haag afgelegd. Dat ligt niet aan mijn auto, die overigens ook niet is voorzien van een onbedoeld grijs kenteken. Ik heb mijn bijdrage vandaag weer geleverd aan de 100 mln euro fileleed.

Voorzitter. In de Miljoenennota 2004 schreef de minister dat een forse koerscorrectie nodig is om een duurzaam ontspreiden van de overheidsfinanciën te voorkomen. Mijn fractie achtte de door het kabinet voorgestane sanering van de collectieve uitgaven noodzakelijk. Wel vroeg mijn fractie zich vorig jaar af of de bezuinigingen wel voldoende zouden zijn. Dat die vraag terecht is blijkt, helaas, uit de Miljoenennota 2005.

Het gaat niet goed met de Nederlandse economie. Binnen Europa maakt Nederland deel uit van de minst presterende landen, en dat terwijl Europa al slechter presteert dan Amerika en Azië. Nederland maakt deel uit van de staartgroep. In de Miljoenennota 2005 werkt het kabinet de hervormingsagenda verder uit om, onder andere, het fundament van de economische ontwikkeling van Nederland te verstevigen. Met de Raad van State vraagt mijn fractie zich af of met deze miljoenennota wel voldoende versterking van de economische groei,

voldoende werkgelegenheid en voldoende houdbare overheidsfinanciën worden bereikt. Indicatoren van bijvoorbeeld de OESO en het IMF wijzen immers maar nauwelijks uit dat het met Nederland beter gaat. Deze vraag klemmt temeer daar de regering in de onderhandelingen met de vakbonden behoorlijke concessies heeft moeten

doen. Toegegeven zij, dat deze miljoenennota meer dan die van vorig jaar er een is van "geen woorden maar daden"; dat spreekt mijn fractie in elk geval aan.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Mag ik de woordvoerder van de VVD zeggen dat je naar aanleiding van zijn klaagzang bijna zou vergeten dat wij in een van de rijkste landen van de wereld wonen. Wat jammer toch dat we geen andere partijen in de regering hebben gehad die dit allemaal hadden kunnen voorkomen.

Hij zegt dat de vakbond behoorlijke concessies heeft moeten doen. Nu hoorde ik de heer Terpstra zeggen dat hij zo blij was met het Sociaal akkoord. Geldt dit ook voor de VVD?

De heer **Biermans** (VVD): Ik heb niet gezegd dat de vakbonden behoorlijke concessies hebben moeten doen, maar dat de regering behoorlijke concessies heeft moeten doen.

De heer **Kox** (SP): Dat begrijp ik. Maar bent u blij met het Sociaal akkoord, of zit u ermee in uw maag?

De heer **Biermans** (VVD): Als u het goed vindt, kom ik daar later in mijn betoog op terug.

De heer **Kox** (SP): U wilt daar nu nog geen antwoord op geven?

De heer **Biermans** (VVD): Dan zou ik twee keer hetzelfde moeten zeggen en daar heb ik een grote hekel aan. Ik vertel het u zo meteen.

Kan de minister aangeven waarom mijn fractie aan deze miljoenennota en de hervormingsagenda van de regering het vertrouwen moet ontnemen dat het wel goed komt met de Nederlandse economie? Welke toetsbare doelstellingen worden door het kabinet nagestreefd? Waaraan kunnen wij het succes van het regeringsbeleid afmeten? De communicatie over de maatregelen uit de miljoenennota is de afgelopen maanden zeer bekritiseerd. Hierover is wel genoeg gezegd. Het is echter van groot belang dat het kabinet, ook gaande de kabinetsperiode, steeds helder communiceert in hoeverre de geformuleerde doelstellingen worden gerealiseerd. Economie is, inderdaad, grotendeels psychologie. Het kabinet moet het gevoel geven dat Nederland met het beleid dat het kabinet voorstaat, de goede kant op gaat. Vervolgens zullen ook wij als volksvertegenwoordigers deze boodschap moeten uitdragen. Alleen dan zullen de burgers bereid zijn te ontpotten en meer geld uit te geven aan duurzame zaken, hetgeen de economie uiteraard zal stimuleren.

In de Rijksbegroting Financiën 2005 worden vier beleidsprioriteiten benoemd. Namens mijn fractie ga ik hierop in. De eerste beleidsprioriteit betreft "houdbare overheidsfinanciën en trendmatig begrotingsbeleid". "Het

begrotingsbeleid richt zich op het bereiken van een houdbaar pad van de overheidsfinanciën en het op termijn aflossen van de staatsschuld en op het naleven van de Europese vereisten om aldus in 2005 de situatie van een buitensporig tekort te beëindigen", zo lezen wij in de Rijksbegroting. Vrij vertaald: Nederland heeft in het verleden te veel uitgegeven, moet in 2005 niet meer uitgeven dan er inkomsten zijn en moet, als het beter gaat, zijn te hoge schuld aflossen. Mijn fractie onderschrijft deze aanpak, maar vraagt zich wel af of met de voorgenomen bezuinigingen komend jaar de uitgaven inderdaad niet hoger zijn dan de inkomsten. Het zal toch niet zo zijn, dat de minister ervan uitgaat dat de problemen door een aantrekkende economie vanzelf verdwijnen? Graag een reactie van de minister hierop. Bij het vorenstaande maak ik overigens de kanttekening dat ook bewindslieden in het kabinet-Kok de hand niet voldoende op de knip hebben gehouden. Mijn fractie prijst deze minister omdat hij uit het verleden de les heeft getrokken dat in goede tijden kost wat kost gespaard moet worden.

Er zijn vele visies op de hoogte van de staatsschuld mogelijk. De hoogte van de staatsschuld zal echter altijd in relatie met de economische groei bezien dienen te worden. Hoe stabiel en hoger de groei, hoe betrekkelijker de hoogte van de staatsschuld is. De regering gaat blijkbaar voor een beperking van de staatsschuld, omdat in haar visie de economische groei op korte, en wellicht middellange, termijn beperkt is. De regering streeft blijkbaar een duurzame groei na. Dit vereist een zeer waakzaam beleid, waarbinnen het aflossen van de hoge staatsschuld van 58 mld euro een vereiste is. In goede tijden zal derhalve een terughoudend begrotingsbeleid gevoerd moeten worden, oftewel: er moet gespaard worden. Zoals reeds gezegd, heeft het verleden aangetoond dat dit buitengewoon moeilijk is. Welke garanties kan de minister geven dat dit beleid in de hopelijk nabije toekomst wel wordt gevoerd? Het is in dit kader goed dat de minister streeft naar een EMU-tekortplafond voor gemeenten en provincies. Uiteraard past hierbij de waarschuwing dat de centrale overheid de gemeenten en provincies niet mag opzadelen met nieuwe taken zonder daarvoor een passende financiële compensatie te leveren.

Aan de randvoorwaarden van het Verdrag van Maastricht en het Stabiliteits- en Groeipact kan wel enige zekerheid voor het plafond van de staatsschuld worden ontleend, maar zoals bekend staan deze randvoorwaarden ter discussie. Mijn fractie is geen voorstander van het oprekken van deze voorwaarden. Wat is de visie van de minister in dezen, hoe denkt hij de discussie te beïnvloeden en hoe zal deze discussie zich ontwikkelen? Is een breed gedragen compromis, dat vervolgens ook con amore wordt nageleefd, überhaupt wel mogelijk? Mijn fractie is wat dat betreft niet hoopvol gestemd: enkele Europese lidstaten moesten al via de rechter worden gedwongen hun afspraken na te komen! Ten slotte, een beperking van de bijdrage aan Brussel kan ook leiden tot een lager Nederlands begrotingstekort en indirect tot een lagere staatsschuld!

De tweede beleidsprioriteit betreft de corporate governance, of in goed Nederlands: goed ondernemingsbestuur. Het is een goede zaak dat deze code

inmiddels is ingevoerd en het is verheugend dat de code royaal wordt toegepast. Verder wordt er aan een veelheid van toezichtwetgeving gewerkt. Er komt toezicht op accountants, op financiële dienstverleners, op de financiële verslaglegging van beursgenoteerde ondernemingen et cetera. Al deze wetgeving is het gevolg van falend zelftoezicht door grenzen opzoekende en soms overschrijdende ondernemingen en hun dienstverleners. Financiële schandalen zijn de directe aanleiding voor de overheid om het toezicht zelf ter hand te nemen, c.q. te delegeren aan een toezichthouder met een zelfstandige positie, zoals de Autoriteit Financiële Markten. De vraag die zich dan opdringt, luidt: wie houdt er toezicht op de toezichthouder? De controle van de rechter beperkt zich tot zuiver juridische vraagstukken. De rechter kan niet de politiek-democratische controle vervangen. Er mag geen staat in de staat ontstaan. Wellicht kan de minister van Financiën aan de hand van zijn relatie met de AFM ingaan op dit thema. Ik bedoel overigens niet te suggereren dat die relatie niet goed is, deze vragen zijn voorbeeldsgewijs bedoeld. Welke verantwoordelijkheden ziet de minister voor zichzelf weggelegd? Hoe houdt hij controle over de door hem aan de AFM gedelegeerde bevoegdheden? Mijn fractie acht het zeer noodzakelijk dat in alle onderdelen van de keten duidelijk is welke taken en bevoegdheden men heeft en aan wie men verantwoording dient af te leggen.

Een aantal toezichthouders in de Europese financiële sector is doende om informeel een centrale autoriteit te vormen. Gedacht wordt bijvoorbeeld ook aan een Europees agentschap om knopen door te hakken op het terrein van de internationale verslaggevingstandaard. De minister is een voorstander van een dergelijke samenwerking. Welke rol ziet hij voor zichzelf weggelegd om deze doelstelling dichterbij te brengen? Nederland is niet uniek, maar wel zeer vooruitstrevend in het creëren van toezichthouders. Feit is dat ondernemingen hun activiteiten dáár onderbrengen waar het toezicht het geringst is. Welke acties kan de minister ondernemen tegen het "toezichtshoppen" naar landen zoals Luxemburg en Ierland?

De derde beleidsprioriteit betreft de terugdringing van de administratieve lasten: ontbureaucratisering, deregulering en het terugdringen van administratieve lasten, het klinkt mijn fractie steeds weer als muziek in de oren. Het proces verloopt echter zeer traag; de vergelijking met de processie van Echternach -- twee stappen vooruit, één achteruit -- dringt zich op. Pas 3 mld van de 16,4 mld te reduceren lasten is geïnventariseerd en als beleidsvoornemen aan de Tweede Kamer gepresenteerd. De VVD-fractie heeft grote twijfel bij de haalbaarheid van dit kabinetsplan. Kan de minister deze twijfel wegnemen?

Ondernemers verwijten bestuurders een gebrek aan inlevingsvermogen. Vergunningentrajecten zijn te stroperig, procedures lopen te lang. Slechts de helft van de Nederlandse gemeenten scoren in de ogen van de ondernemers een voldoende. Onze publieke sector scoort internationaal gezien slechts een magere voldoende. De overheid dient meedenkend, enthousiast en creatief te zijn, kortom positief voorwaardenscheppend. Dat is in de ogen van mijn fractie de beste garantie voor een ontbureaucratiseerde overheid -- u hoort al aan het woord

dat dit niet goed is. Dat betekent overigens ook dat de overheid zich moet bezinnen op vragen als: Wat zijn de kerntaken van de overheid en welke taken dienen dan afgestoten te worden? Welke doelstellingen moeten worden nagestreefd en hoe kan de realisatie van die doelstellingen worden gemeten? Welke regelgeving past daar het beste bij en hoe meten we of met de regelgeving de doelstellingen zijn of worden bereikt? Terughoudendheid van de politiek is zeer op haar plaats; te vaak wordt er gereageerd op en vervolgens geregeerd naar aanleiding van incidenten. Graag een reactie van de minister op deze bespiegelingen.

Ik plaats de meldingen in het kader van de Wet melding ongebruikelijke transacties in het vorengenoemde kader. In 2002 hebben 138.000 meldingen geleid tot 107 processen-verbaal. Daarvan nam de Koninklijke Marechaussee op Schiphol eenderde voor zijn rekening. Er gebeurt merkwaardig weinig met de door het bedrijfsleven aangeleverde informatie. Hoe denkt de minister de effectiviteit van de Wet MOT te vergroten? Of is hier sprake van een niet-werkende wet, die mede in het kader van de administratieve lastenverlichting dient te worden afgeschaft of tenminste dient te worden aangepast? Er zijn blijkbaar minder ongebruikelijke transacties dan aanvankelijk werd gedacht. Misschien is het zaak de grenzen op te trekken, zodat er een beheersbaar aantal meldingen gedaan wordt? Ik noem de wet MOT als voorbeeld voor een andere kijk op de wetgeving, met name om te bezien of na verloop van tijd een aanpassing van de wet noodzakelijk is.

De vierde beleidsprioriteit betreft de modernisering van de Wet op de vennootschapsbelasting. Nederland heeft geen concurrerend fiscaal klimaat meer. Veel voordelen zijn verdwenen uit de wet, deels door bemoeienis van de EU, maar ook door een overkill aan reparatiewetgeving. De wetgeving is zo moeilijk, dat zekerheid over de gevolgen daarvan nauwelijks te geven is. Het fiscale klimaat is geen factor meer waarmee wij internationaal kunnen concurreren. Hoewel de barometer van het fiscale vestigingsklimaat stijgende is, is het zaak om het nog "leuker" te maken.

De leden van de VVD-fractie juichen het toe dat de staatssecretaris en zijn medewerkers mede op haar verzoek met grote voortvarendheid werken aan een herziening van de Wet op de vennootschapsbelasting. De staatssecretaris heeft gesteld, dat de modernisering van de vennootschapsbelasting budgettair neutraal dient te zijn. Uit onderzoek is gebleken dat bij een verlaging van het effectieve tarief met één procentpunt de directe buitenlandse investeringen met circa 2,4% toenemen. Bij mijn fractie is de vraag gerezen of er berekeningen zijn gemaakt, of te maken zijn, die uitwijzen wat de economische gevolgen zijn van een verdere verlaging van het tarief voor de vennootschapsbelasting dan in het kabinetsvoornemen besloten ligt. Met andere woorden: wat zijn in die situatie de inverdieneffecten? Wellicht kunnen Ierland en Estland als voorbeelden dienen van landen die op een zeer progressieve wijze, gebaseerd op het liberale gedachtegoed, de tarieven van de vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting hebben verlaagd. De belastinginkomsten zijn ondanks -- of misschien moet ik zeggen: dankzij -- een rigoureuze

belastingverlaging hoger geworden. Hoe kijken de minister en de staatssecretaris hiertegen aan? Het kost de minister ongetwijfeld enige moeite om de angstvisioenen over het socialistische invorderen uit de jaren zeventig te laten voor wat ze zijn.

Hoe staat de staatssecretaris trouwens tegenover een Europees minimumtarief? De VVD-fractie ziet hier overigens niets in en ziet concurrentie op belastingtarieven als een van de middelen om de economie uitdagender en dus gezonder te maken. Tegenover een harmonisatie van de grondslagen staat zij wel positief. En hoe staat de staatssecretaris tegenover een speciaal vennootschapsbelastingtarief voor R&D-winsten, royalty-, merk- en patentwinsten, en winsten uit financieringsactiviteiten? De gemeenschappelijke noemer, en daarmee tevens de dreiging die uitgaat van genoemde activiteiten en winsten, is dat deze gemakkelijk naar een ander land zijn te exporteren.

Ik kom toe aan het laatste onderwerp, samen te vatten onder het hoofd "ondernemerschap". Naar de mening van de VVD-fractie is ondernemerschap dé motor van onze economie. "In de ondernemingen moet het geld worden verdiend, dat essentieel is om de kwaliteit van ons voorzieningenniveau in stand te houden" zo betoogde mijn fractievoorzitter vorige week op deze plaats. In antwoord op de vraag waarom niet meer mensen de sprong naar het ondernemerschap wagen, gaf zij al vijf mogelijke redenen: de slechte conjunctuur, de torenhoge administratieve lastendruk, het gebrek aan interesse voor het ondernemerschap in het onderwijs, de geringe overheidsbemoeienis met innovatie en de te geringe dienstbaarheid van de overheid. Ik wil daaraan nog graag enkele noties toevoegen.

Het eerste punt betreft durf, lef, presteren (de gemiddelde Nederlander wenst geen prestatie maatschappij), strijdlust of, zo men wil, risicovol gedrag. Ondernemen is risico nemen. Vaak gaat het goed, af en toe fout. Als het fout gaat, wordt de failliete ondernemer in Nederland gestigmatiseerd. Onderzoek heeft uitgewezen dat een ooit failliet gegane ondernemer een betere ondernemer is dan zijn collega, die deze ervaring mist. Welke bijdragen zouden de minister en de staatssecretaris van Financiën kunnen en willen leveren om een doorstart van een onderneming na faillissement en een hernieuwd ondernemerschap voor de failliet te bevorderen? De positie van de crediteuren mag overigens hierbij niet uit het oog worden verloren.

Het tweede punt betreft de financiering van nieuwe ondernemingen. De praktijk wijst uit dat dit, ook als er sprake is van een goed plan, vaak moeilijk is. Tante Agaath is ter ziele. De financierbaarheid van een onderneming wordt positief beïnvloed door een goed ondernemingsplan. Wellicht geeft de invoering van een ondernemingsplanvouchertje, te vergelijken met het kennisvouchertje, een garantie op een goed ondernemingsplan en daarmee op de financiering van de onderneming. Zien deze bewindslieden in dezen een rol voor zichzelf weggelegd? Ik zag dat zij mij bemoedigend toelachten.

Graag wil ik op deze plaats een pleidooi houden voor het aantrekken van een commissaris door het MKB. Bij MKB'ers bestaat welhaast een natuurlijke, maar

ongefundeerde weerzin tegen pottenkijkers. Toch blijkt het hebben van een commissaris, bijvoorbeeld in de persoon van

een succesvolle oud-ondernemer, bedrijven inventiever en stabiel te maken. Hij kan putten uit zijn jarenlange ervaring en uit zijn veelal grote netwerk. Ook op het punt van de overdracht van en opvolging in ondernemingen kan hij zijn toegevoegde waarde tonen. De komende vijf jaar zullen naar verwachting 100.000 ondernemingen van eigenaar verwisselen. Er is sprake van een complete generatiewisseling. De belangrijkste factor om een overdracht of opvolging succesvol te laten zijn, is dat de emoties onder controle zijn. De overdragende ondernemer moet afstand doen van "zijn kind", de overnemer moet rekening houden met de cultuur van de onderneming.

Er zijn echter meer kritische succesfactoren. Een daarvan is de financiering van de overdracht. Een andere is de fiscaliteit. De staatssecretaris heeft al een aantal maatregelen genomen om de overdracht van een bedrijf fiscaal minder te belemmeren. De leden van de VVD-fractie zijn van mening, dat nog verdergaande maatregelen gewenst zijn, zelfs maatregelen die verdergaan dan die welke de vorige week in de Tweede Kamer zijn toegezegd. Ik noem: een soepele uniforme waarderingsmethode voor de bepaling van de waarde van een onderneming, betaling van de belasting over de verkoopprijs van aandelen als de koopsom daadwerkelijk binnenkomt, het laten vervallen van elke medeondernemingstermijn, een volledige belastingvrijstelling als er sprake is van een bedrijfsoverdracht binnen de familie (die dan wel een continue moet zijn), zoals in Spanje. Wat is de visie van de staatssecretaris in dezen?

Het volgende punt betreft een meedenkende Belastingdienst. Vinkenslag heeft de Belastingdienst angstig gemaakt. Te vaak wordt een constructieve oplossing geblokkeerd door de vrees buiten de regels te treden. Op zich is dit een begrijpelijke reactie. De Belastingdienst hoort immers streng te zijn in de handhaving. Toch is het naar de mening van de VVD-fractie zaak, dat de Belastingdienst weer durf en lef vertoont. Fiscale compromissen ten aanzien van de duiding van feiten en de gevolgen van die duiding zijn noodzakelijk voor een goed functionerend bedrijfsleven. De staatssecretaris heeft benadrukt, dat de Belastingdienst "niet in een kramp mag schieten". Hoe denkt de staatssecretaris het lef van de inspecteur te laten terugkeren? Uiteraard zal de inspecteur zijn werk dienen te doen binnen heldere kaders van recht en wet, en uitgaande van een gelijkheid van rechten. De VVD-fractie is van mening, dat de aanhoudende stroom aan besluiten van het CPP (Centrum voor proces- en product vernieuwing van de Belastingdienst) hieraan niet direct een bijdrage aan levert. Er ontstaat een oerwoud aan regelgeving die zich aan de democratische controle dreigt te onttrekken.

Mevrouw de voorzitter. Sta mij toe, in dit kader een persoonlijke noot te plaatsen: mij schoot als enthousiast amateurkok, die jarenlang met een aantal vrienden in verenigingsverband heeft gekookt, het recente besluit over de BTW-gevolgen van een kookclub in het verkeerde keelgat. Ik vraag mij af of het maatschappelijk gezien wel gewenst is over contributies BTW te heffen. Kan de staatssecretaris – het is een algemene vraag, want

dat besluit hebben wij alweer te pakken -- aangeven welke kaden de besluitenstroom van het CPP indammen?

In de afgelopen twee jaar heeft volgens het Deloitte-rapport Made in Holland III -- en u weet, dat ik enige binding heb met dat bureau; ik zeg het er voor de zekerheid maar bij -- maar liefst 31% van de maakindustrie substantiële productiecapaciteit overgebracht naar het buitenland. Favoriete landen zijn China, Polen en Tsjechië. Van de ondernemers is 55% van mening dat lagelonenlanden op termijn ook R&D-taken gaan overnemen. Het rapportcijfer voor de overheid bij de stimulering van R&D-activiteiten in de Nederlandse industrie is 4,6, terwijl 69% van de ondervraagde ondernemers de overheid een onvoldoende uitreikt. Onder andere daadkracht van de overheid, aandacht voor bèta's en uitwisseling van kennis en kunde zijn noodzakelijk om de maakindustrie uit het slop te halen. Hierbij past de opmerking, dat het bedrijfsleven tot nog toe zelf ook bepaald niet uitblinkt met initiatieven en bijdragen hieraan.

Buiten al die maatregelen zijn investeringen in kapitaalsintensieve productiemiddelen noodzakelijk. Verder is beheersing van de loonkosten een absolute noodzaak. De arbeidskosten moeten omlaag om weer concurrerend te kunnen zijn. Het minimumloon legt een inkomensbodem in de arbeidsmarkt en dat is goed, maar vormt tevens een blokkade om mensen (weer) aan het werk te krijgen. Mijn fractie is ook van mening, dat ondernemers onder bepaalde voorwaarden uitkeringsgerechtigden een arbeidsovereenkomst moeten kunnen bieden tegen een loon dat onder het minimumloon, maar boven het uitkeringsniveau ligt. Wij moeten langer, flexibeler en meer, maar zeker ook slimmer en productiever gaan werken. Wij zijn verwend. Het gros van de Nederlanders vindt het wel best. De psychologische rek is er bij velen uit. Vier procent langer werken door vrije dagen in te leveren en de werkweek te verlengen levert onze economie minstens 13 tot mogelijk 20 miljard euro extra op, zo blijkt uit CPB-berekeningen.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik neem aan dat de woordvoerder van de VVD-fractie hierop niet verderop in zijn betoog terugkomt, zodat mijn interruptie nu op haar plek is. Ik heb een viertal vragen aan hem

Mijnheer Biermans, weet u wat u hier zegt als u stelt: wij zijn verwend? Dat geldt natuurlijk wel voor ons hier en dat geldt misschien ook voor uw kookclub.

Wij zijn verwend. Het gros van de Nederlanders vindt het wel best. De psychologische rek is er bij velen uit. Wilt u met mij de straat op gaan en dat tegen al die mensen die vanavond uit een fabriek of ander bedrijf komen, vertellen? Wilt u zeggen: u vindt het blijkbaar wel best, hè? De rek is er wel uit, hè? U hebt het wel gehad, hè? Wilt u tegen die mensen zeggen: u bent verwend?

Als het waar is wat u zegt -- en dat is natuurlijk altijd mogelijk -- wie heeft de mensen dan zo verwend gemaakt? Nogmaals breng ik in herinnering dat uw partij de afgelopen kwart eeuw hier aan de macht is geweest. Wij zouden dan moeten zeggen: dit is het resultaat van het werken van de VVD. Als u zegt "dat hebben wij niet gedaan, dat heeft iemand anders gedaan" wie is er dan wel verantwoordelijk voor? Vindt u het als liberaal goed om te zeggen: ik vind dat mensen langer en harder moeten gaan

werken voor hetzelfde geld? U zegt wel dat het 20 miljard oplevert voor onze economie, maar van wie is die economie dan? Komt die 20 miljard rechtstreeks bij de minister van Financiën terecht om er leuke dingen van te doen? Of komt dat bedrag voornamelijk terecht bij het bedrijfsleven dat er in uw plannen steeds minder vennootschapsbelasting over gaat betalen?

Kunt u deze vragen beantwoorden?

De heer **Biermans** (VVD): Eerlijk gezegd, heb ik de indruk dat ik meestal weet wat ik zegt. U hebt daaraan twijfel. Die twijfel mag u houden.

De heer **Kox** (SP): U vindt dus echt dat de mensen te lui zijn geworden.

De heer **Biermans** (VVD): Ja. Dat blijkt ook uit onderzoeken die zijn gedaan. De Nederlander in z'n algemeenheid wil geen prestatieaanspraak.

De heer **Kox** (SP): Dat geldt ook voor de mensen die de straten maken, rioolbuizen leggen, in de fabriek werken, uw brood bakken?

De heer **Biermans** (VVD): Misschien is het handiger dat ik even de vragen alle vier afloop, dan heb ik in elk geval een compleet antwoord.

In antwoord op de vraag wie het zover heeft gebracht dat het lef er niet meer is, merk ik op dat er mijns inziens in het verleden succesvolle daden zijn verricht; succesvol in die zin dat deze ons hebben gebracht waar wij nu zijn. Dat is de waarheid. Dat dit succes ons vervolgens lui heeft gemaakt of verwend heeft gemaakt, zoals ik het heb uitgedrukt, is ongetwijfeld ook waar. Ik heb het dan niet over de mensen die dagelijks keihard aan het werk zijn. Ik heb het dan over al die andere mensen die ook aan het werk kunnen zijn. De regering neemt maatregelen om dat mogelijk te maken. Ik zeg niet dat zij niet willen werken, maar wel dat zij moeten kunnen gaan werken.

De heer **Kox** (SP): De vraag was: wie heeft het zover laten komen? Is daarvoor bijvoorbeeld enige verantwoordelijkheid van de politiek?

De heer **Biermans** (VVD): Ik denk het wel, maar ...

De heer **Kox** (SP): En wie regeerde er dan de afgelopen 25 jaar?

De heer **Biermans** (VVD): ... niet in de negatieve zin waarop u doelt. Ik bedoel alleen maar te zeggen dat de politiek en de vorige kabinetten het zover hebben laten komen. Zij hebben namelijk gezorgd voor succes. Alleen, dat succes moeten wij ook proberen te behouden voor de generaties na ons. Daarom zijn er nu maatregelen nodig en daarom is het tijd dat iedereen wakker wordt en gewoon aan het werk gaat.

U had het ook over langer en harder werken voor hetzelfde geld. U zult begrijpen dat ik daar geen voorstander van ben. Iedereen die harder, langer of zelfs inventiever of slimmer gaat werken, moet gewoon zijn deel van de beloning daarvoor krijgen.

De heer **Kox** (SP): De rekensom die u hier maakt, is er wel op gebaseerd.

De heer **Biermans** (VVD): Ik heb gezegd dat als die doelstelling wordt bereikt, het bruto nationaal product met 13 tot 20 miljoen zal toenemen.

De heer **Kox** (SP): Ik kan hier bijna niet tegenop, voorzitter. Concluderend, zeg ik dat de heer Biermans stelt: wij zijn verwend geworden en dat verwennen is door iedereen gebeurt, maar gelukkig niet door de kabinetten in de afgelopen kwart eeuw waarin mijn partij heeft gezeten, want die hebben het eigenlijk allemaal goed gedaan en kabinetten waarin mijn partij zit, zorgen er ook voor dat het in de toekomst zo zal zijn. Verder bedrijft hij een economie die ik niet kan begrijpen. Hij zegt, dat hij erop tegen is dat mensen harder en langer werken voor hetzelfde geld, maar hij presenteert ons een berekening die wel daarop is gebaseerd. Misschien snapt de minister van Financiën het.

De heer **Biermans** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Als u het mij toestaat, wil ik nog één poging wagen. Overigens, na verloop van tijd houd ik altijd gewoon op, dan mag iedereen wat mij betreft z'n gedachte houden. En dat is trouwens maar goed ook.

Ik betoog dat Nederland een succesvol land is en vooral is geweest en dat er heel veel is opgebouwd. Ik weet niet of het onvermijdelijk is, maar het zit wel van nature in de mens dat je, als je maar elke dag wordt verwend en je in het succes kunt wentelen, op een gegeven moment meer moeite hebt om een extra drive te tonen. Daar had ik het over.

Gelukkig is de stijging van de loonkosten het afgelopen halfjaar zeer gering geweest. Het is buitengewoon spijtig, dat de vakbonden voor komend jaar inzetten op een loonsstijging van, zij het maximaal, 1,25%. Nederland kan zich dat niet permitteren. Het is ook te betreuren, dat de vakbonden onvoldoende solidair zijn met de jongeren. De verzorgingsstaat moet versoerd worden om de vergrijzingskosten op te vangen. De vakbonden realiseren zich te weinig hoe schadelijk stakingen zijn voor het Nederlandse vestigingsklimaat. Het is jammer dat de vakbonden voor het kortetermijngewin gaan. Niet het kabinetsbeleid is het probleem. Het probleem is dat Nederland te lang een land van te veel rechten en te weinig plichten is geweest. Iedereen, ook de vakbonden, moet doordrongen zijn van de noodzaak, dat de stormbal wordt gehesen.

De heer **Kox** (SP): De woordvoerder van de VVD had mij beloofd dat hij zou terugkomen op zijn appreciatie van het sociaal akkoord. De heer Terpstra vindt het heel fijn dat het tot stand is gekomen. De heer Biermans zegt dat er forse concessies zijn gedaan en legt eigenlijk uit dat de vakbonden een kortetermijnpolitiek voeren. Hij is er dus niet tevreden mee.

De heer **Biermans** (VVD): Ik ben er inderdaad niet tevreden mee. Ik dacht dat dit al bleek uit het begin van mijn betoog. Het blijkt ook uit de alinea die ik net heb

uitgesproken. Achteraf kan ik overigens niet anders dan constateren dat het goed is dat partijen weer allemaal aan tafel zitten en met elkaar praten, want dat is voor de toekomst het succes, zij het dat ik de regering echt wel wil meegeven dat zij straks moet vasthouden aan de koers die zij heeft gekozen.

De heer **Kox** (SP): U zegt met wat meer mitsen en maren dan de heer Terpstra per saldo toch blij te zijn, maar in de voorafgaande zin zegt u dat vakbonden niet snappen hoe schadelijk stakingen zijn. Zonder die stakingen en acties was dit sociaal akkoord toch niet totstandgekomen? Dan hebben die toch een opbrengst waarmee u per saldo ook blij bent? Het is het een of het ander.

De heer **Biermans** (VVD): Ik vraag mij af of wij er zo diep op in moeten gaan.

De heer **Kox** (SP): Het is per slot van rekening maar een sociaal akkoord!

De heer **Biermans** (VVD): Mijn kijk op onderhandelen is: je moet vanaf het eerste moment steeds alle mogelijkheden openlaten. Ik vind het doodzonde dat het zover moest komen doordat er allerlei harde eisen op tafel lagen die mensen niet meer bij elkaar konden brengen.

De heer **Kox** (SP): Dat was natuurlijk ook weer niet de schuld van de VVD. De schuld lag weer bij anderen.

De heer **Biermans** (VVD): Als mensen aan het praten zijn, moeten zij allen ook zichzelf aankijken.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Ik denk dat het nuttig is om een vraag te stellen aan de heer Biermans, omdat hij nogal stellige opvattingen hier naar voren brengt die hij zegt te ontleenen aan onderzoek. Hij zegt dat de Nederlander lui is geworden, dat er veel te veel vet op de botten zit en dat er allerlei dingen zijn veranderd met als gevolg dat wij nu economisch gezien slecht presteren. Ik ben het ermee eens dat wij het slechter doen, maar dat heeft mijns inziens niet te maken met de lagere arbeidsproductiviteit. Immers, met de arbeidsproductiviteit staan wij nog steeds vrijwel aan kop in de wereld. Ik vraag mij af aan welk onderzoek hij die gedachte ontleent. Waarop baseert hij zich? Ik wil die informatie graag van hem hebben, omdat de feiten en inzichten waarover ik beschik, en die ik deels heb ontleend aan de miljoenennota en deels aan andere studies, in strijd zijn met wat hij hier beweert.

De heer **Biermans** (VVD): Ik heb de woorden lui en vet op de botten niet gebruikt. Dat zijn woorden die niet in mijn hoofd opkomen. Ik heb gezegd dat wij verwend zijn. Wat de arbeidsproductiviteit betreft, moet je kijken naar het aantal uren dat iemand werkt, naar de werkpotentie die iemand heeft en naar het arbeidspotentieel in Nederland. Als je werkt, moet je ervoor zorgen dat de productiviteit daarbij zo hoog mogelijk is. Ik ben nu enigszins onthand, want de onderzoeksrapporten waaraan ik dit heb ontleend, liggen op mijn plaats in de bankjes, maar ik wil hierop best straks terugkomen. Ik zal u deze zo dadelijk laten zien.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Graag hoor ik precies op wie u doelt als u zegt: wij zijn verwend. Zijn dat al die mensen die onder Paars II, toen er sprake was van hoogconjunctuur, de inkomstenbelasting in de hoogste schaal verlaagd hebben zien worden naar 52%? Of zijn dat al die mensen met een smalle beurs die de afgelopen jaren hebben moeten meemaken en dat er is bezuinigd op de hoogte van de huursubsidie, dat er extra eigen bijdragen in de zorg zijn gekomen, dat hun kansen op de arbeidsmarkt erg laag zijn als zij tien jaar in de WAO of vijf jaar in de bijstand hebben gezeten, omdat werkgevers nu weer de keuze hebben tussen net afgestudeerden en mensen die langdurig in een WAO-, WW- of bijstandsuitkering hebben? In redelijkheid kunt u toch niet die mensen bedoelen als u zegt: wij zijn verwend? Dan bedoelt u toch ons hier in de zaal die allen een goed inkomen hebben en een lage belasting moeten betalen in tijden van hoogconjunctuur en niet meer belasting hoeven te betalen in tijden van laagconjunctuur, omdat het nodige geld dan wordt gepakt van de mensen met de laagste inkomens?

De heer **Biermans** (VVD): Ik heb gezegd dat wij verwend zijn. Met wij bedoel ik iedereen die zich dat moet aantrekken.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik vind dat zo flauw, omdat mensen met de laagste inkomens dit soort geluiden elke dag horen en het gevoel krijgen dat zij zelf de schuld zijn van het feit dat zij in die positie zitten. Dat is absoluut niet het geval. Gaat u maar eens met een WAO'er mee die solliciteert op een vacature. U zult zien dat er dan niet voor die WAO'er wordt gekozen. Die krijgt dit baan niet, ondanks alle pogingen die wij doen om dat wel te bereiken. Ik wil dat u afstand neemt van uw opmerking over verwend zijn. Wij kunnen het niet maken, die mensen verwend te noemen.

De heer **Biermans** (VVD): Ik heb natuurlijk meer termen gebruikt dan verwend. Gaat u er maar rustig vanuit, dat ik niet bedoel dat arbeidsongeschikten, die nauwelijks of niet in staat zijn om werk te doen, verwend zijn. Ik doel op de combinatie tussen het succes van Nederland in de afgelopen decennia en de toekomst die wij hebben. Als wij niet op een andere manier omgaan met het werk, het potentieel en de capaciteiten die wij hebben, gaat het zeker fout. Voor de een geldt dan de term verwend, voor de ander moeten wij misschien ander werk of andere mogelijkheden tot ontplooiing zoeken. Ik neem aan dat u het met mij eens bent, dat het voor iedereen goed is om gewoon werk te hebben, en liefst zo goed mogelijk betaald.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Daarmee ben ik het van harte eens, maar niet vanuit het morele oordeel over verwend zijn. U vervreemdt hele groepen van u door deze verwend te noemen terwijl zij het niet zijn.

De heer **Biermans** (VVD): Verbetering van de economie is de remedie voor alle problemen waarvoor wij nu en onze kinderen straks staan. Dat de overheid zich ook moet houden aan de regels die zij uitvaardigt, zal iedereen volmondig beamen. Of toch niet? Hoe is het te plaatsen,

dat bepaalde ambtenaren van 57 jaar en ouder mogen stoppen met werken? Hoe kijkt deze minister daar tegenaan?

De minister van Financiën is coördinerend minister voor PPS-constructies. PPS-constructies kunnen een goede bijdrage leveren aan het succes van overheidsprojecten. De leden van de VVD-fractie hebben enkele vragen aan hem. Zou de overheid, indien het bedrijfsleven niet enthousiast meedoet en meebetaalt aan projecten, niet buitengewoon terughoudend moeten zijn om die projecten uit te voeren? Tegen het bedrijfsleven zeg ik namens mijn fractie: het past niet om alleen maar met het orderboekje klaar te staan, er dient ook sprake te zijn van het samen met de overheid dragen van risico's. Door de weigering om te participeren in de risico's van PPS-projecten komen deze vaak niet van de grond. Welke mogelijkheden ziet de minister om projecten vaker dan nu het geval is via een PPS-constructie te realiseren? Waaraan kunnen wij het succes van zijn beleid afmeten? Welke concrete doelstellingen streeft hij na?

De VVD-fractie is van mening, dat het Europese aanbestedingsbeleid het identificeren en vervolgens committeren van marktpartijen bemoeilijkt. Welke rol kan de minister spelen om deze rem weg te doen verdwijnen? Aan de staatssecretaris de vraag, of de fiscus de financiering van PPS-samenwerking niet onnodig belemmert door deze te behandelen als onderhanden werk en niet als een door het consortium zelf voortgebracht bedrijfsmiddel, waarop mag worden afgeschreven.

Ik rond af. De leden van de VVD-fractie steunen het kabinetsbeleid ondanks de kritische noten van harte. Het is niet een conservatief, maar een progressief beleid, dat erop is gericht welzijn en welvaart óók op termijn veilig te stellen. Wij zijn benieuwd naar de reacties van de minister en de staatssecretaris.

*N

De heer **Kox** (SP): Mevrouw de voorzitter. Ik had het zo druk met het maken van aantekeningen over hoe ik bijvoorbeeld op collega Biermans moest reageren, dat mijn hele verhaal in de war is geraakt. Ik heb de blaadjes weer even moeten sorteren om een heel vreemd verhaal te voorkomen.

Afgelopen jaar bij de financiële beschouwingen nodigde collega Platvoet mijn partij uit, rond Prinsjesdag een tegenbegroting te leveren. Het was hem namelijk opgevallen dat de minister van Financiën mijn partij als soberste linkse partij prees, die niet steeds maar een tandje bijzette op het financieringstekort om haar wensen gerealiseerd te krijgen. En in alle collegialiteit vroeg collega Platvoet zich natuurlijk af of dat wel waar was, een partij die zo links en toch zo sober kon zijn. Effe checken, dacht hij.

Wij zijn graag collegiaal. Dus, dit jaar lag er een alternatieve begroting van de SP, afgestempeld en al door het Centraal Planbureau. En naar ik aanneem, als zodanig tot tevredenheid van de minister van Financiën, want het begrotingstekort dat de regering voor haar rekening neemt, is hetzelfde als dat waarop volgens het CPB de alternatieve begroting van de SP uitkomt. Wederom dus geen gerommel met de derailleur, maar gewoon een kwestie van

een andere krachtverdeling, van een andere verwerving en verdeling van middelen. Ik zal speciaal voor de heer Terpstra nog even uitleggen hoe wij het hebben gedaan, want het is fijn dat de woordvoerder van de grootste coalitiepartij nú en de grootste coalitiepartij stráks, tenzij Wilders haar voorbijgaat, weet hoe het werkt met die alternatieve begrotingen.

Hetzelfde begrotingstekort aanhouden als de regering doen wij niet omdat wij zo hechten aan het Stabiliteitspact. Dat heeft ook geen zin, want dat pact was dood en begraven op het moment dat Frankrijk en Duitsland dag met het handje zeiden tegen de 3%-tekortnorm. Ik weet dat de minister van Financiën dat anders zou willen, maar kan hij, in de beslotenheid van deze Kamer – er is toch niemand bij – niet gewoon zeggen dat in de Europese Unie de wet geldt dat grote landen meer gelijk willen zijn dan kleine landen, en dat wij daaraan onze conclusies moeten verbinden?

Ook al is het Stabiliteitspact dood, wij als SP laten het tekort in onze alternatieve begroting niet verder oplopen dan het kabinet doet, en wel omdat wij ons met het kabinet realiseren dat elke euro die wij vandaag boven ons budget uitgeven, op enig moment zal moeten worden terugverdiend. En als wij het niet doen, moeten de generaties na ons het doen. Als wij nu wat al te gul met hun centen omspringen, hangen er straks bij onze kinderen en kleinkinderen hooguit fotootjes van ons op het dartbord.

Laat ik hier ook aangeven, dat voor ons niet de hoogte van het tekort, maar het rendement van de investeringen maatgevend is. Landen met de kleinste staatsschuld zijn doorgaans niet de meest florerende. Een begrotingstekort op zich zegt weinig. Vraag het maar aan de Amerikanen!

Zalmse zuinigheid is op zich geen verkeerde eigenschap. Wij hebben dat vorig jaar ook al aangegeven. Welbeschouwd is het eigenlijk raar, dat wij in een zo rijk land als het onze, geld tekortkomen om onze wensen te honoreren. Leg dat maar eens uit aan de bevolking van Mauritanië of Namibië. Wij zwemmen in het geld en klagen nog over tekorten. Structureel is naar de mening van mijn partij een streven naar een balans en zelfs een overschot alleszins verdedigbaar. Iets anders overhouden dan een vette schuld voor je kinderen en kleinkinderen is toch een stuk aardiger.

Maar, voor ons is zuinigheid een deugd en gierigheid een ondeugd, zoals mijn collega Van Raak vorig jaar hier vertelde. Gierigheid betekent verkeerde, ontspoorde zuinigheid. Een samenleving die onvoldoende onderhouden wordt, verbrokkelt en verloedert en een noodgedwongen grote renovatie straks kost altijd meer dan periodiek onderhoud nu. Wij vinden dat de regering zuinig lijkt, maar gierig is. Haar beleid wordt naar eigen zeggen ingegeven door haar hervormingsagenda, waarmee zij haar structurele verbouwingsplannen voor onze samenleving bedoelt. In de Tweede Kamer heeft mijn partij al aangegeven, dat het volgens ons niet zozeer om renoveren als wel om amoveren gaat, niet om verbouwen, maar om afbreken. Op het Binnenhof zou een bord op zijn plaats zijn met de tekst “Hier sloopt Aart-Jan de Geus voor Gerrit Zalm” of “Hier sloopt het CDA voor de VVD”. De laatste tekst kan worden aangevuld met “en ook voor D66”, want ik begrijp na het laatste D66-congres dat dit kabinet

eigenlijk de hervormingsagenda van de links liberalen aan het uitvoeren is.

De regering investeert ten onrechte te weinig in zaken die vooral voor de komende generaties van belang zijn. Te weinig investeren in onderwijs, zorg en openbaar vervoer heeft straks voor onze kinderen en kleinkinderen ook een rekening tot gevolg! Wat hebben de mensen die na ons komen aan de mededeling: daar staat de spaarpot, als het huis waarin die spaarpot staat in verval verkeert en de stabiliteit ervan in gevaar is?

Met onze alternatieve begroting gaven we aan dat het ook anders had gekund. Ik zeg dat ook tegen de heer Terpstra. Met hetzelfde geld geven wij meer aandacht aan een eerlijker inkomensverdeling en handhaven wij de maatschappelijke solidariteit, ook in de toekomst. Daarmee leveren wij het schild waarover de heer Terpstra spreekt, maar waarbij hij niet de centen legt. Mijn partij investeert beduidend méér in zorg en onderwijs, wat ook meer banen oplevert. Omdat dat niets voor niets gaat, investeren we beduidend minder in zaken zoals offensiefmateriaal van defensie en we maken geen haast met het afronden van grote infrastructurele projecten, ook al omdat deze na afronding ons nog meer geld gaan kosten. Mijn voorstel is om de Betuwelijn nu al aan te melden voor de werelderfgoedlijst. Misschien wordt die dan in de toekomst een winstgevende zaak. De piramides in Egypte doen het wat betreft immers ook niet slecht!

Als onze alternatieve begroting uitgevoerd zou worden, zouden mensen met de laagste inkomens in 2005 niet armer maar juist een beetje rijker worden. Uitvoering van onze begroting zou leiden tot lagere huren, een verbeterde huursubsidie, beter openbaar vervoer en een ruimer pakket en geen no-claimkorting in de zorgverzekering. Dat leveren wij allemaal, mijnheer Terpstra. Onze begroting levert ook 12.000 extra banen op, geeft meer ruimte aan jeugdzorg, maatschappelijke opvang en kinderopvang, om maar wat zaken te noemen waarvoor uw collega Van Leeuwen met ons zo graag pleit, mijnheer Terpstra. Wij helpen de duurzame landbouw alsmede de culturele voorzieningen. Wij gaan niet prutsen met het grijs kenteken en komen ook niet aan ontslagvergoedingen van mensen die altijd hard gewerkt hebben. Wel halen we wat geld weg bij mensen die er toch al te veel van hebben. Ook hier geldt de eerste Wet van Gossen van het afnemend grensnut. Daarom kun je daar gemakkelijk wat geld weghalen. Ik hoor daar straks graag collega Terpstra over. Wij doen dat ook door de hypotheekrente wat anders aan te pakken en het woningforfait wat te verhogen. Verder toppen wij de fiscale facilitering van de pensioenopbouw af boven anderhalf keer modaal en we maken de AWBZ-heffingen wat eerlijker. Is dat allemaal slecht, deugt dat allemaal niet, mijnheer Terpstra?

De verdere verlaging van de vennootschapsbelasting voeren wij niet door, maar af. De miljoenennota meldt dat er in de EU sprake is van een dalende trend in de vennootschapsbelasting en zegt dat wij daarin maar moeten meegaan. Tegelijkertijd geeft de miljoenennota ook aan dat Nederlandse lucratieve regelingen door andere landen gekopieerd zijn. Is dat een geval van eigens schuld, dikke bult? Hadden wij dat niet

gedaan, dan waren zij niet zo wijs geworden, hadden wij de vennootschapsbelasting niet hoeven te verlagen en had de minister van Financiën meer geld gehad. Ik vind de verlaging van de vennootschapsbelasting een voorbeeld van verwennerij, mijnheer Biermans. Weet u wie er verwend zijn in dit land? De grote ondernemers en de rijke lui. Die zijn verwend. Wij hebben gezegd: Blijf lekker zitten, je hoeft minder belasting te betalen en je krijgt ook nog een exorbitante beloning. Als u het daarmee oneens bent, hoor ik dat graag. Ik herhaal: grote ondernemers en rijke lui zijn in twee opzichten verwend mensen geworden.

Ik kan nog wel verdergaan met aan te geven hoe het allemaal anders en beter zou kunnen voor hetzelfde geld, althans naar de mening van mijn partij. Maar er is een probleem met onze alternatieve begroting: de minister van Financiën wil haar niet overnemen. Zomaar niet. Dat heeft hij in de Tweede Kamer al gezegd. Ik denk niet dat hij vandaag hier zal zeggen: Ik heb er nog eens over nagedacht, Kox, wij doen het toch maar. Dat is natuurlijk lastig. Het was wel even schrikken voor ons, na al het voorbereidende werk! Maar eigenlijk wisten we het vorig jaar al toen de minister hier aan mijn collega Van Raak uitlegde dat het niet om centen maar om meningen ging.

Een begroting is geen centenkwestie, het een politieke kwestie. Deze regering kiest onder aanvoering van deze vice-premier voor een neoliberale koers en dat is allemaal terug te vinden in de begroting. Wie kiest voor meer markt en minder overheid, kiest voor meer vrijheid voor ondernemingen en voor minder rechten van werkenden en mensen zonder werk. Dat laatste was volgens mij het echte onderwerp van de clash tussen regering en vakbonden. Naar mijn bescheiden mening wilden de premier en de vice-premier gewoon afrekenen met de vakbonden. Dat past in een neoliberale visie. Dat hebben wij ook gezien in Engeland en in Amerika. Misschien kan de minister van Financiën het ook nog eens even uitleggen? Ik ben blij dat die poging mislukt is dankzij het toedoen van 300.000 mensen op het Museumplein.

Typerend zijn de pleidooien in de miljoenennota om het arbeidsaanbod te vergroten. Als je het goed leest, is dat niet om mensen aan het werk te helpen, maar om de lonen laag te houden en de winsten hoger te maken. Arbeidsschaarste is in de ogen van ondernemers immers een dure zaak. In dat licht moeten we naar mijn mening het gehamer van de regering zien op het vergroten van de arbeidsparticipatie. En wat te denken van het verhaal over de arbeidsproductiviteit? Het verhaal dat men het in Amerika beter doet, is zo lang als het breed is. Ais je langer werkt, heb je meer productie. Dat is nogal logisch, maar de arbeidsproductiviteit per uur per man hoort hier zeker niet tot de treurige gevallen van de wereld. Wij zijn goed bij de pinken wat dat betreft. Wellicht kan de minister van Financiën ons dat nog even uitleggen en enige relativisering aanbrengen in de verwijzingen naar Amerika? In mijn beperkte economische visie maken de Amerikanen er een potje van. Het is geen kunst om zo groot te worden als je leeft op de pof van de hele wereld. Door de enorme begrotingstekorten die Amerika zich permitteert, staat de euro zeer sterk ten opzichte van de dollar en dat beperkt onze exportpositie. Ondertussen

maken wij onze rijke ondernemers rijker, zodat zij geld aan de Amerikanen kunnen uitlenen. Zo financieren wij onze eigen ondergang. In het beroemde boek Geschiedenis van de Nederlandse Stam wordt uitgelegd dat wij dit in de 18de eeuw ook zo deden. Toen leenden wij al ons geld uit aan de Engelsen, zodat de Engelsen ons een kopje kleiner konden maken. Ik vraag de minister van Financiën of hij enige parallel ziet tussen de geschiedenis van toen en nu.

De miljoenennota bevat het verwijt dat ondernemingen te lang een te grote interne arbeidsreserve hebben aangehouden. Betekent dit dat de regering vindt dat onze ondernemers te sociaal en te weinig liberaal zijn? Hadden zij de mensen al eerder moeten ontslaan omdat dit beter geweest was voor de Nederlandse economie?

Uit alles blijkt dat deze regering zich laat leiden door dogmatiek, niet door arimethiek. In tegenstelling tot wat we hier horen, o.a. in de voortreffelijke maidenspeech van de heer Thissen, is dit geen boekhouderskabinet maar een ideologisch kabinet. Inderdaad, de minister van Financiën heeft zich ontwikkeld van pragmaticus tot politicus. Niet elke verandering is echter een vooruitgang!

Ik heb geen zin om hier te gaan zitten mopperen dat het allemaal stank voor dank is dat wij een alternatieve begroting hebben gemaakt en de minister haar niet heeft overgenomen. Zo gaat dat nu eenmaal in de politiek. En wie weet, wellicht hoeft de oppositie van nu volgend jaar niet eens een gezamenlijke tegenbegroting to maken. Misschien mogen we dan wel de échte begroting maken en kan de huidige minister van Financiën daarop commentaar leveren vanuit zijn nieuwe positie.

Kabinetten vallen helaas nooit door anderen, zelfs niet door ons. Kabinetten vallen altijd door zichzelf. Interne verdeeldheid is een voorwaarde en die voorwaarde lijkt aardig te worden vervuld, ook op het terrein van de financiën. Vandaar dat ik even vroeg naar het verschil in appreciatie tussen CDA en VVD van het sociaal akkoord. Als ik zie hoe de regering, de afzonderlijke bewindslieden en de drie regeringspartijen de laatste maanden met elkaar omgaan, constateer ik enig verdeeldheid, ook op financieel vlak. Ik doel nu dus niet op de hoogoplopende discussies over de gekozen burgemeester en zelfs niet op de godslastering. Want wat je ook over God kunt zeggen, financieel gezien is hij budgettair neutraal. Dat klopt toch? Voor gelovigen is God overal, alom en overvloedig aanwezig. Dat is economisch gezien geen plus of geen min. Ik doel echter niet op die discussie maar op de verdeeldheid over de begroting zoals die bleek aan de overkant van het Binnenhof tussen de regering en de coalitiefracties. Die heeft uiteindelijk geleid tot een versleuteling van de regeringsbegroting met één miljard op een achternamiddag. Ik wil graag horen of de minister van Financiën toen hij dit vernam in de beslotenheid van zijn kamer in de buurt van opmerkingen zoals bedoeld in artikel 147 is gekomen, of vond hij het allemaal maar normaal wat de heer Verhagen en consorten toen deden?

Hoe denkt de minister zijn begroting rond te krijgen? Is die helemaal op orde? Hoe groot is het gat van het Museumplein? Kan de minister ook reageren op wat ik tijdens de laatste NAVO-assemblee even tussendoor te horen kreeg, namelijk dat de eisen die de zogenaamde Europese grondwet stelt op het gebied van veiligheid en defensie ten minste 50 miljard euro zullen vergen? Welke

gevolgen heeft dat voor Nederland, of wordt daarmee nog geen rekeninggehouden?

Deze Kamer heeft het gemakkelijk: zij hoeft alleen maar “ja” of “nee” te zeggen tegen de miljoenennota. Zeggen wij hier in meerderheid “nee”, dan heeft de minister een probleem; zeggen wij hier in meerderheid “ja”, dan heeft de samenleving een probleem. De keuze is hard maar eenvoudig, zo lijkt het. Laat de bewindslieden proberen ons van hun gelijk te overtuigen. Het is een zware klus, maar “nee” heb je en “ja” kun je krijgen.

*N

De heer **Schuyter** (D66): Mevrouw de voorzitter. Ik spreek ook namens de Onafhankelijke Senaatsfractie.

Bij de vorige week gehouden algemene politieke beschouwingen heeft de minister-president melding gemaakt van een heel voorzichtig herstel van de economische situatie in ons land. Het accent dient volgens mijn fractie te liggen bij het begrip voorzichtig. Want ook al is dit pril herstel waarneembaar, het steekt af tegen de ontwikkelingen die buiten de Europese zone plaatsvinden. Het herstel in Japan is steviger en de groei in de Aziatische regio neemt wellicht iets af, maar is niettemin nog steeds imposant te noemen. Binnen de Europese zone hangt Nederland zeker niet onderaan, maar zit ook niet in de kopgroep. Nederland zit onder het midden. Vroeger was Nederland voor wat zijn economische ontwikkeling betreft gekoppeld aan Duitsland en nu aan het Europa van de 25. Dat is voor ons een gunstige omstandigheid. Immers, de grootste economie van de Eurozone, de Duitse, heeft binnen het Europese kader nog extra problemen. Aan de andere kant is Duitsland zo dominant voor de Nederlandse markt dat de problemen daar afstralen op Nederland en bijvoorbeeld minder op een Euroland als Griekenland.

Bij dit alles komt ook de discussie over de dure euro ten opzichte van de dollar. Ik plaats bij dit laatste altijd wel de kanttekening dat de start van de euro lag rondom de \$1.16 en dat het vergelijken met het diepste punt, ongeveer \$0.83 cent, een oneigenlijke vergelijking is. Maar goed, op dit moment hebben we met de realiteit van die dure euro rekening te houden. Hoewel voorspellingen op het terrein van de economische ontwikkelingen buitengewoon onzeker zijn, moeten er heel wat ingrepen plaatsvinden om het perspectief van een stevig groeiende economie in het zicht te houden. Het kabinet heeft dat onderkend en voorstellen gedaan om de problematiek te lijf te gaan.

Inmiddels is een deel van die voorstellen weer enigszins afgevlakt. Ik heb vorige week al gesteld dat daaraan een risico verbonden is. Immers, als de nu voorgestelde ingrepen in de duur van het arbeidzame leven, in de sociale zekerheid en in de pensioenopbouw niet voldoende blijken, staan we over enige tijd weer voor pijnlijke keuzes. Ik hecht eraan dat de minister van Financiën daarbij eens wat uitvoeriger stilstaat. Wat is zijn verwachting voor bijvoorbeeld de komende vijf jaar? Zal hetgeen nu is afgesproken voldoende blijken voor de oplossing van de vraagstukken waar we dan voor staan?

In het voorgaande noemde ik het bestaan van de euro voor de Nederlandse economie een uiterst positief aspect. Het is verstandig als de minister ook daarbij eens

uitvoerig blijft stilstaan. Immers, er is in de bevolking wel een sentiment dat het allemaal door Europa komt en dat we vroeger de harde gulden hadden. Met het oog op het aanstaande referendum over de Europese grondwet is het goed om dat type sentimenten ook nadrukkelijk met de feiten te bestrijden. Naar de mening van mijn fractie is het bestaan van de euro en het lidmaatschap van de tien nieuwe lidstaten economisch voor ons land alleen maar positief te duiden. De heer Rabbinge zei daar ook iets over. Immers, er is een afzetgebied ontstaan voor ongeveer 500 mln mensen en daarmee is het, althans met gunstige ontwikkelingen en de juiste ingrepen, mogelijk om de concurrentie aan te gaan met economische activiteiten die voor een miljard of meer mensen werken.

Zo er ooit een argument gevonden zou moeten worden om financiële beschouwingen in de Senaat te combineren met de belastingvoorstellen, dan is het wel dit jaar. Immers, de plannen zoals bij prinsjesdag gepresenteerd zijn door de uiteindelijk toch bereikte overeenstemming met de sociale partners aanmerkelijk bijgesteld. De exacte consequenties zijn voor ons op dit moment nog nauwelijks in zijn geheel te overzien. Het gevolg is dat wat de fractie van D66 betreft deze algemene financiële beschouwingen nogal een steriel karakter hebben. In het voorgaande heb ik weliswaar enkele aspecten aangestipt van meer mondiale aard, maar ook daarvoor geldt dat het denken uitgaat van de situatie van dit moment, terwijl bekend is dat die situatie zich niet zal voordoen. De olieprijs en de ontwikkelingen in het Midden-Oosten -- om nog weer twee andere punten te noemen -- kunnen de perspectieven in één klap een geheel ander aanzien geven. Juist voor de voorstellen die het kabinet doet voor de dekking van de begroting 2005, geldt dat in mindere mate. Immers, die voorstellen zijn gebaseerd bijvoorbeeld op sociologische ontwikkelingen die moeilijk to ontkennen zijn en ook niet in een handomdraai er anders komen uit to zien. Het is daarom verstandig om ook bij de algemene financiële beschouwingen aandacht te besteden aan de belastingvoorstellen, ook al krijgen we daarvoor later nog de gelegenheid in meer specifieke zin.

Eigenlijk is op dit moment alleen de vraag relevant, of wij het over de richting van het beleid eens kunnen zijn. En het antwoord daarop is "ja". Veel van de argumenten zijn uiteraard door de regering zelf genoemd o.a. de noodzaak dat meer mensen aan het werk blijven en de noodzaak het sociale stelsel en het zorgstelsel te behouden op een niveau dat ook de financieel zwakken in de samenleving kunnen rekenen op een vangnet. Dat dit vangnet er anders uit komt te zien dan nu het geval is, is onvermijdelijk en behoeft nog geen dramatische gevolgen te hebben. Zeker nu de polder toch weer zijn werk heeft gedaan, geldt dat het schokeffect wel is geëlimineerd. Het is wel de vraag of wij alle veranderingen ook verbeteringen zullen vinden. Op het eerste gezicht lijkt het erop dat de aanpak niet zo krachtdadig is dat gesteld kan worden dat we in één keer door de zure appel heen bijten. Dat zou betekenen dat we volgende jaren weer het risico lopen fors te moeten bijstellen met alle mogelijkheden van nieuwe arbeidsonrust. Zover we nu kunnen nagaan, is gelukkig wel het beginsel van de individualisering gehandhaafd. Hoe dit in de praktijk gaat functioneren, is in

de schoot der toekomst verborgen. Stortingen van werkgevers in collectief beheerde pensioenfondsen bijvoorbeeld kunnen op persoon direct worden opgevraagd om daarmee zelf voorzieningen te treffen of om het geld aan andere zaken te besteden. Zien we dit juist, zo vraag ik de bewindslieden. En vreest de regering niet dat dit element van het beleid leidt tot een behoorlijke stijging van de administratieve lastendruk voor de bedrijven en ook voor de fiscus? Ook op deze vragen ontvangen wij graag een gedocumenteerd antwoord. Trouwens dit is maar één aspect waarbij wij zorg hebben over het beleid inzake de vermindering van de administratieve lastendruk. Kan de regering een overzicht overleggen waar nu precies de administratieve lastendruk vermindert en waar deze toch enigszins zal gaan toenemen? In dit verband is het zinvol om daarbij ook de positie van de lokale overheid te betrekken.

Veel van het beleid kan in de samenleving alleen geaccepteerd raken als ook datgene wordt aangepakt dat in algemene zin op weinig begrip kan rekenen. Ik doel op twee aspecten die meestal kernachtig worden aangeduid. Ten eerste is dat de "graaicultuur" en ten tweede de constatering dat veel sociale en subsidieachtige uitkeringen terechtkomen bij mensen die deze eigenlijk niet nodig hebben. Erkend moet worden dat de overheid beperkte middelen heeft om het graaien tegen te gaan. Bovendien wordt iets soms wel graaien genoemd dat toch genuanceerd moet worden benaderd, omdat bijvoorbeeld de beloningsstructuur van organisaties daarbij een rol speelt. Als men als uitgangspunt wenst te nemen het salarisniveau van de minister-president, moet daarbij wel worden meegenomen dat dit kabinet, met onze volledige instemming overigens, voor elke volgende ministersploeg een verhoging van 30% ten opzichte van het huidige niveau heeft vastgesteld. Met dat uitgangspunt voor ogen wordt heel wat minder als onaanvaardbaar hoog gekwalificeerd dan veel mediaberichten ons willen doen geloven. En de collega's aan de overzijde houden ons inziens ook wel erg weinig rekening met dit feit in hun reacties. Dat alles neemt niet weg dat we de regering willen complimenteren met haar beleid om onredelijke beloningsstructuren aan te pakken.

Bij het tweede aspect, te weten dat uitkeringen vaak terechtkomen bij hen die het niet in de eerste plaats nodig hebben en dat zij die het wél nodig hebben veelal de weg onvoldoende kennen om er gebruik van te maken, ziet men in de opstellingen van partijen beweging. Het meest recente voorbeeld daarbij is uiteraard de uitspraak van minister Dekker over de hypotheekrente. Wij vonden die uitspraak overigens buitengewoon genuanceerd. Er wordt immers inderdaad veel over de hypotheekrente verhaald, zonder dat daarbij het totale palet precies in ogenschouw wordt genomen. Je kunt wel zeggen dat het 11 mld kost, maar daartegenover staan ook opbrengsten die daaraan rechtstreeks toegerekend dienen te worden. Het is niet de eerste keer dat mijn fractie stelt dat er nauwkeurig studie van moet worden gemaakt en in vorige beschouwingen heb ik daartoe ook aanzetten gegeven. Om het eigen woningbezit te stimuleren, heb ik de suggestie gedaan om te bekijken of de btw op nieuwbouw niet zou kunnen worden afgeschaft. Dat systeem wordt gehanteerd in Duitsland.

Op hetzelfde vlak begeeft zich de discussie over de fiscalisering van de AOW. Het is onweerlegbaar dat de generatie die binnenkort van de AOW gebruikmaakt, aanmerkelijk méér aanvullende pensioenopbouw heeft. Men kan wel de stelling aan dat de AOW aanvullend bij die opbouw gaat worden. Dat én het fiscale regime voor ouderen zijn op hun noodzaak te bezien. Deze beide onderwerpen zijn moeilijk in verband te brengen met nivellering. Immers, het gaat bij de AOW niet meer om werkenden en bij de hypotheekrente gaat het om de vraag of het wel terecht is dat er sprake is van fictief inkomen -- het woongenot -- en daarom de kosten van verwerving van dat inkomen kunnen worden afgetrokken. Dat je een systeem handhaaft dat eigen woning bezit blijft stimuleren, staat voor mijn fractie overigens niet ter discussie. Dat er geen sprake zou zijn van nivellering, geldt echter in veel mindere mate voor variabele kinderbijslag, studiefinanciering en in zekere zin ook huursubsidie. Vandaar dat deze in het bijzonder met voorzichtigheid dienen te worden bezien. Immers, de vergroting van de wig tussen zij die werken en zij die een uitkering hebben, dient te worden bevorderd. Mijn fractiegenoot Bakker heeft daarin in de Tweede Kamer een duidelijke positie gekozen. Het is niet nodig die hier nog eens te herhalen.

Bij dit alles doet zich wel de vraag voor, waarom deze kwesties in de aandacht staan. Voor veel partijen zal het antwoord zijn: om de overheid een groter budget toe te vertrouwen. Natuurlijk is dat niet ondenkbaar, maar voor de fractie van D66 is er een andere overweging. Wij hebben op deze plaats al jaren gepleit voor een flat tax en daarvoor is het nodig ruimte te maken. Overigens is de ontwikkeling naar een vorm van flat tax al voor een deel ingezet als je naar de tariefopbouw kijkt.

De aanpak die het kabinet kiest bij de vennootschapsbelasting, heeft onze steun. Het past in het systeem om de concurrentiepositie van ons land te verstevigen. Dat is ook nodig voor het herstel van de economie. De staatssecretaris heeft aan de overzijde terecht opgemerkt dat hier sprake is van een brede Europese problematiek. Immers, geen land is erbij gebaat om de race naar de bodem van de schatkist te moeten gaan. Wat heeft Nederland nu tijdens het voorzitterschap precies gedaan om dat ten minste bespreekbaar te krijgen? En hoe zijn de afspraken met het Luxemburgse voorzitterschap op dit dossier? Eigenlijk geldt hetzelfde voor de successieproblematiek. Op dit moment is er een goed beleid in de steigers gezet voor de erfopvolging. Volgens mijn fractie is de problematiek van het successierecht echter méér dan dat. Ik heb bij het debat over het nieuwe belastingstelsel in 2000 wel gesteld dat er meer mensen kapitaalvlucht realiseren vanwege de successie dan vanwege de toen aanwezige vermogensbelasting. Hoe zien de bewindslieden dit en zijn er cijfers voorhanden die deze stelling zouden kunnen onderbouwen?

Tot slot nog een kort woord over het EMU-saldo en onze nettobetalingspositie. Wij steunen het kabinet om een plafond af te spreken over de nettobetalingspositie. Eigenlijk kunnen we ons niet goed voorstellen dat dit er niet zou kunnen komen indien er goed overleg wordt gevoerd met de Europese partners. De manier waarop een en ander naar de samenleving moet worden gecommuniceerd, dient afgewogen te zijn. Ik sluit mij in

dezen aan bij de opmerkingen van de heer Rabbinge. Hij geeft heel nadrukkelijk aan dat er enorme inkomsteneffecten zijn voor een open economie als de onze die tot de grootste behoort en heel veel winsten maakt die op zichzelf niet zichtbaar zijn in dat EMU-saldo. Het is enigszins appels met peren vergelijken. Daarom pleiten wij ook voor een plafond. Met name in de voorlichting aan mensen over de Europese constitutie is het nuttig om niet alleen dat element te benadrukken, maar ook te wijzen op de winsteffecten die een open economie als de Nederlandse heeft op andere terreinen en die niet direct in dat EMU-saldo te zien zijn. De manier waarop een en ander naar de samenleving wordt gecommuniceerd, dient dan ook afgewogen te zijn. Op dit punt valt er nog wel wat te verbeteren. Nu wordt te gemakkelijk het sentiment bespeeld van een te duur en een over de balk smijgend Europa. Daar hebben we kritiek op en we dringen er bij de bewindslieden op aan, die toon te matigen in het belang ook van het sentiment bij het komende referendum.

Het staatje ten aanzien van het EMU-saldo op blz. 16 van de miljoenennota laat zien dat er langs de grens gelopen wordt. In het licht dat we langs die grens niet de enigen zijn, is dat acceptabel. Als we goed zijn geïnformeerd, is 0,7% van het EMU-tekort toe te schrijven aan de uitgaven bij de lagere overheden. Is dat juist? Kunnen de bewindslieden daarvan de systematiek nog eens uitleggen? Ik heb begrepen dat er veel op dit terrein aan de definities ligt. Als dat inderdaad zo is, is er toch al!e reden om hieraan extra aandacht te geven. Want het aftrekken van 0,7%, zou de situatie op dit dossier in een klap een geheel ander aanzien geven.

Voorzitter. Wij wachten met belangstelling de beantwoording af.

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Een van de mooie kanten van deze Kamer, zo merk ik op namens de fracties van de ChristenUnie en de SGP, is dat er geen noodzaak is om bij de financiële debatten met een tegenbegroting te komen. Dat scheelt ons een hoop werk. Dat zeg ik ook tegen collega Kox die zo-even hier de tegenbegroting van de heer Marijnissen aanbeval. Dat mag hij natuurlijk doen, maar ik behoud liever mijn zelfstandigheid, zelfs tegenover mijn eigen fractie aan de overzijde van het Binnenhof.

Belangrijker is dat wij ons geheel kunnen concentreren op onze controletaak. Deze gedachten ontsprongen mij toen ik, al bladerend door de Handelingen van het parallelle debat in de Tweede Kamer, ontdekte hoeveel discussietijd er daar was besteed aan de tegenbegrotingen van de meeste oppositiefracties, waarvoor ik overigens waardering heb, laat daarover geen misverstand bestaan. Toen realiseerde ik mij dat de minister van Financiën een groot voorstander van tegenbegrotingen moet zijn. Immers, elke minuut daaraan besteed, leidt af van de aandacht voor zijn stukken. Zelfs op het terrein van financiën kennen wij Machiavelli! Ik zie aan de minister van Financiën dat hij deze observatie herkent.

Goed dus dat er nog een Eerste Kamer is waar de minister de volle aandacht kan krijgen en waar de details achterwege kunnen blijven. Voor dat laatste is alle reden,

want er is de laatste tijd opvallend weinig aandacht voor de algemene lijnen. Daarnaast ontbreken er op dit moment economen van naam met een bredere maatschappelijke oriëntatie die ons via een zogenaamd economendebat kritische zin kunnen bijbrengen. Dat kunnen wij echter de minister moeilijk verwijten. Wat dan overblijft, is de steriele discussie over de verplichtingen ingevolge het Groei- en Stabiliteitspact en de onderdelen van de jaarlijkse ombuigingen.

In werkelijkheid is er echter veel aan de hand, maar dat krijgt te weinig kritische reflectie. Zijn wij écht bereid het zo genaamde Rijnlandmodel in te ruilen voor het Angelsaksische? Zij wij echt bereid kritisch te kijken naar de oorzaken van de stagnatie in ons land, zin en onzin van loonkostenmatiging, het gebrek aan vertrouwen in onze economie, de retoriek of de werkelijkheid van de kenniseconomie en de financiële relatie met de decentrale overheden?

Ik zou het op prijs stellen wanneer de minister in dit debat eens in algemene zin zou willen reflecteren op deze thema's waarop ik in het vervolg van mijn betoog ook zelf zal ingaan.

Ik begin met het eerste, het sociaal-economische model dat wij passend en wenselijk achten. In feite ging daar ten dele ook de strijd met de sociale partners over. Dat de vakbeweging hieraan nieuw zelfvertrouwen heeft ontleend, acht ik een goede zaak met het oog op het zo noodzakelijke evenwicht binnen onze maatschappelijke polder. Het sociaal akkoord van begin november is, zo formuleerde het SER-kroonlid Paul van der Heijden in de NRC van 12 november, een rite de passage van een samenleving die zich ontwikkelt van een collectieve industriële samenleving naar een individuele kennissamenleving. Zo geformuleerd mag deze overgang als vrijwel onvermijdelijk worden gekenschetst, maar er is wel degelijk ruimte voor een eigen afweging tussen individualisme en solidariteit. Van der Heijden wijst erop dat collectieve arrangementen ook voordelen hebben. Voor de werkgevers blijven bijvoorbeeld de transactiekosten laag en voor de werknemers ontbreekt de noodzaak telkens weer ingewikkelde individuele afwegingen te moeten maken voor hun sociale zekerheidspakket.

Herkenbaar is ook zijn pleidooi om cruciale afspraken over loon, pensioen en vakantie niet op ondernemersniveau te maken, maar per sector. Daarmee wordt ook een halt toegeroepen aan het opdringen van Angelsaksische arbeidsverhoudingen, waarin de individuele onderneming en daarbinnen de aandeelhouder zo centraal staan. Als op andere fronten stelling wordt genomen tegen het opdringen van vreemde culturele expressies -- een woord van mevrouw Verdonk -- dan ook hier! Nederlanders zijn bereid een deel van hun rechten en plichten collectief te regelen, omdat ze waarde hechten aan de notie van solidariteit. Het kabinet zou daar aansluiting bij moeten zoeken. Wil de minister hierop reageren en wil hij daarbij meenemen de stand van zaken in de gedachtevorming binnen het kabinet over een tijdelijke buitenwerkinstelling van de algemeenverbindendverklaring ten aanzien van sectorale CAO's? Is met het sociaal akkoord die dreiging nu van de baan of lagen er meer principiële overwegingen ten grondslag aan de eerder geuite dreigementen terzake?

Ik wil proberen nog een spa dieper te steken. Dit kabinet is geobsedeerd door internationale ranglijstjes met allerlei cijfers waar het met enige zelfkwalling voortdurend ontwaart dat Nederland het toch zo slecht doet. Ik vraag mij af of het kabinet zich wel realiseert dat dit permanente gesomber een self-fulfilling prophecy kan worden. Om nog even in de Engelse taal te blijven: een prophecy van een race to the bottom. Ik ben ervan overtuigd dat mensen hier nerveus van worden en terecht, want het leidt tot een voortdurende onzekerheid over elementaire zaken als de financiële toekomstverwachting, de pensioenvoorziening, enz., enz. Het netto effect is een gebrek aan vertrouwen dat zich vertaalt in terughoudendheid bij investeringen en consumptie. Het kabinet zou zichzelf eens de vraag moeten stellen of het daar niet mede debet aan is. Ik hoef deze minister niet uit te leggen -- zeker niet na enkele andere woordvoerders voor mij -- dat economie voor een niet onbelangrijk deel psychologie is. Welnu, begrijpt hij dan niet dat de burger bij al deze onheilsverhalen het zekere voor het onzekere neemt en massaal gaat sparen in plaats van investeren? De burger weet niet waar hij aan toe is en dat komt deels omdat het kabinet hem niet uitlegt dat er goede gronden zijn om enig vertrouwen in de toekomst te hebben. Waar komt die onzekerheid van het kabinet vandaan? Ik veronderstel omdat het er niet meer in gelooft dat er nog enige nationale ruimte bestaat om de eigen verzorgingsstaat zelfstandig vorm te geven. Dit kabinet roept van de Nederlandse economie het beeld op van een stuurloze roeiboot op de oceanen van onze globaliserende economische stromingen, waarbij het overlevingsrecept is het zoveel mogelijk ballast overboord gooien om de zaak drijvende te houden. Daarom wordt zo gehamerd op loonmatiging, wordt de vennootschapsbelasting fors verlaagd en wordt de structuur van ons arbeidsbestel en de onderneming gestroomlijnd naar Amerikaans recept.

Wat zijn echter de feiten? Volgens de OESO is de belastingdruk in de rijkste landen de laatste drie decennia fors gestegen -- in de Europese Unie zelfs van 33 naar 41% -- heeft de globalisering niet geleid tot convergentie van belastingregimes en zijn in de OESO-landen de uitgaven voor de sociale zekerheid met enkele procentpunten gestegen. Kortom, er is blijkbaar geen dwingende noodzaak voor een afbraak van de verzorgingsstaat of een collectief arrangement met een andere benaming, want ook ik ben de term "verzorgingsstaat" om meer dan één reden allang beu, maar dat is een kwestie van terminologie. Nog even terugkijkend: alleen de sterk toegenomen ongelijkheid in de inkomensverdeling is een negatieve post. Waar het om gaat, is dat er kennelijk iets mis is met het verhaal van de noodzakelijke beleidscompetitie, de daarbij behorende belastingafbraak en de race to the bottom.

En toch is dat het deprimerende verhaal van dit kabinet. Ik houd er niet van, zoals het kabinet in de miljoenennota om de haverklap doet, selectief met voorbeelden te komen van landen waaraan wij ons zouden moeten spiegelen. Het gezonde verstand zegt dat bedrijven ons land niet automatisch verlaten na enkele negatieve fiscale prikkels. Dat zegt overigens niet alleen ons gezonde verstand, maar ook de werkelijkheid om ons heen. Er zijn veel meer vestigingsfactoren die tellen, en daarnaast is er het

ervaringsfeit dat steeds meer bedrijven in de diensteneconomie dicht op hun afzetmarkt blijven zitten. Kortom: wees eens gewoon blij dat de Chinezen hun welvaart zien groeien, maar gebruik dat niet om de Nederlandse burger bang te maken. Er is daarom een alertheid op andere punten nodig. Ik denk aan de noodzaak van innovatie en het werken aan de kenniseconomie.

De heer **Kox** (SP): Als ik hem zo hoor spreken, is de heer Van Middelkoop een man naar mijn hart.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Daar was ik al bang voor.

De heer **Kox** (SP): Ik deel met u die bezorgdheid over het feit dat onze regering zich zo bezorgd gedraagt. Je zult maar premier van Mali zijn en dit gesomber aanhoren. Die premier moet minstens denken: het valt hier in Mali best mee, want in Nederland gaat het allemaal veel slechter. Waarom gaat het zo? Onze minister van Financiën is toch niet de eerste de beste, zo hebben wij eerder gehoord tijdens een langdurig exposé. De minister heeft ervoor doorgeleerd en hij zit al lang in de politiek. Waarom doet hij het voorkomen dat het allemaal zo somber is in dit land, terwijl wij een van de rijkste landen zijn, waar het allemaal keurig loopt. De heer Van Middelkoop stelt die vragen wel aan de regering, maar hij heeft er zelf zeker ook over nagedacht.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Jawel, maar mijn eerste zorg is en blijft dat het kabinet door zijn uitstraling mede debet is aan het sombere zelfbeeld dat wij hebben gekregen. Dat zelfbeeld vertaalt zich weer in onvoldoende consumentenvertrouwen en minder investeringen.

De heer **Kox** (SP): Dat begrijpt de minister van Financiën waarschijnlijk ook. Waarom doet hij het dan toch? Als u daar een oplossing voor hebt, dan weet ik weer heel wat meer. De minister van Financiën kan dan straks uitleggen of wij zijn psychologie goed hebben doorgrond.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik moet dan gissen, want de minister van Financiën moet die vraag allereerst beantwoorden. Het zou kunnen zijn dat hij te veel een markteconoom is. Markteconomen moeten altijd maar afwachten hoe vraag en aanbod zich tot elkaar verhouden. Zij hebben bovendien een redelijk negatief beeld van de rol van de overheid in de sociale economie. De markteconoom vindt het eigenlijk zonde van zijn goede geld -- ik overdrijf een beetje -- dat hij geld moet uitgeven aan bijvoorbeeld sociale zekerheid. Het zou kunnen. Laten wij het maar op de tafel van de minister van Financiën leggen, want daar moet het eigenlijke antwoord vandaan komen. Ik begrijp de prikkel van de heer Kox aan mij wel en die prikkel geef ik door aan de minister van Financiën. Wij hebben inmiddels voldoende narigheid op zijn tafel gelegd, maar daar zijn wij ook voor.

De heer **Rabbinge** (PvdA): De heer Van Middelkoop typeert de minister als markteconoom, maar mikt de minister niet vooral op de macro-economische

beschouwingen zonder te kijken wat er in de bedrijfstakken en bedrijven aan mogelijkheden ligt? Op het moment dat je daar specifiek naar kijkt, dan zie je dat juist daar de kracht zit. Dan kun je wél positieve verhalen houden, omdat je die kracht kunt benutten om goed te functioneren op de nieuwe markten in bijvoorbeeld China of India. De deprimerende verhalen van nu kunnen dan achterwege blijven. Ik leg dit nu aan de heer Van Middelkoop voor omdat hij zegt dat wij een alternatief moeten bieden. Ik leg het aan hem voor en vraag hem erop te reageren, waarna hij het kan doorgeven aan de minister van Financiën.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Als ik mij goed herinner, vraagt u opnieuw aandacht voor het verhaal van collega Rabbinge. Dat mag u doen, maar het is mij niet ontgaan dat u het kabinet iets vergelijkbaars verweet, namelijk: leg nu eens meer de nadruk op alle succesfactoren in onze economie. U noemde natuurlijk de agrarische industrie, nog altijd een van de grote succesfactoren in de internationale economie. Dat lag voor de hand en dat mag u doen. Ik denk dat wij op het niveau van de economische psychologie enigszins analoog opereren. Inmiddels heb ik al twee bijstanders. Ik zie dat de heer Schuyer gaat staan. Hij gebaart echter dat het voor iets anders is. Volgens mij is dit een toereikende ad-hoccoalitie om wellicht te proberen de minister van Financiën vandaag het pand iets anders te laten verlaten, dan hij is binnengekomen.

Ik ga even verder, met iets wat in het verlengde van deze interruptie zeer functioneel is. Er is een alertheid op andere punten nodig. Ik denk aan de noodzaak van innovatie en het werken aan de kenniseconomie. Het kabinet wil het budget voor de Wet bevordering speur- en ontwikkelingswerk verhogen. Hoe staat het echter met het rendement van deze regeling? Is deze zo laag, namelijk 1 à 2% als wel wordt beweerd, en wordt die verhoging daadwerkelijk pas in 2007 ingevoerd? Dat is toch geen vertrouwenwekkende maatregel? Anders gezegd, wat doet het kabinet op dit punt met de Lissabonagenda? Daarin staat dat overheid en bedrijfsleven samen 3% van het BBP moeten besteden aan wetenschappelijk onderzoek en technologische ontwikkeling. We halen de 2% niet eens. Is dat voor een hoogontwikkeld land niet gewoon een systeemfout in ons uitgavenpatroon, van overheid en bedrijfsleven? Concreter: wat doet het kabinet met de aanbevelingen van het Innovatieplatform? De nota "Vitalisering van de kenniseconomie" werd onlangs niet naar buiten gebracht door de voorzitter van het platform, de minister-president, maar door SER-voorzitter Wijffels. Betekent dit dat het kabinet deze nota niet voor zijn rekening neemt? Dat zal toch niet waar zijn.

Dan wil ik graag eens horen wat nu precies de ratio is van het almaar benadrukken van het belang van loonmatiging. De minister zal het met mij eens zijn dat generieke loonmatiging niet meer van deze tijd is. Loondifferentiatie kan bijdragen aan de vermindering van bijvoorbeeld de schaarste aan technisch geschoolde werknemers. Meer algemeen lijkt het dat het kabinet

arbeidstijdverlenging ziet als panacee voor onze economische kwalen. Dan heb ik het over langer werken zonder looncompensatie. Wil de minister toch eens een beschouwing geven over de evidente keerzijde van deze oplossing? Immers, arbeidstijdverlenging zonder compensatie verhoogt de werkloosheid. Wat structureel belangrijker is, is dat dit middel niet de economische dynamiek en groei bevordert, maar remt. In ESB van 29 oktober formuleert prof. Den Butter het zo, ik citeer: "Het is immers juist wenselijk dat niet-productieve banen verdwijnen en vervangen worden door productieve banen. Een goed vormgegeven stelsel van sociale zekerheid draagt bij tot een soepel verloop van deze processen van baanvernietiging en baancreatie. Dat heet de 'irrigatiefunctie' van de sociale zekerheid. Dat zouden de economen beter aan de werkgevers moeten uitleggen". En aan het kabinet, zo voeg ik daaraan toe.

Arbeidstijdverlenging met looncompensatie zou meer voor de hand hebben gelegen op de krappe arbeidsmarkt in de tweede helft van de jaren '90. Maar ja, in de markteconomie lopen we voortdurend achter de feiten aan. Zorgelijk was dat het kabinet in de brief van de ministers Brinkhorst en de Geus "Kiezen voor groei" paniek probeerde te zaaien, overigens op herkenbare manier, met het betoog dat Nederlandse werknemers gemiddeld 1340 uur per jaar werken, terwijl dat in Europa 1615 uur zou zijn, een verschil van 20%. De aanbeveling is dan natuurlijk om Nederland naar het Europese gemiddelde te brengen. Ik meen echter dat dit cijfermateriaal thuishoort in het bekende boekje "How to Lie with Statistics". Het lage Nederlandse cijfer weerspiegelt immers vooral het hoge aandeel van deeltijdwerkers. Kijken we uitsluitend naar voltijdwerkers, dan werken die in Nederland circa 4% minder dan het gemiddelde in de EU en is het presenteren van een verschil van 20% gewoon paniekzaaij. De conclusie moet daarom zijn dat er veel minder redenen zijn dan het kabinet voorstelt om iedereen te pressen langer te werken. Mag ik een reactie op dit cijfermateriaal en mijn conclusie?

Ik rond af met twee meer losstaande zaken. In de miljoenennota lees ik dat er stappen zijn gezet om de ontwikkeling van de financiën van decentrale overheden beter te monitoren. Prima, ik hoop dat die overheden daar de vruchten van mogen plukken. Dat zou ook kunnen met de onlangs tussen het kabinet en het IPO en de VNG afgesproken omgangsregels. Het is de bedoeling, zo heb ik begrepen, dat de decentrale overheden meer bestuurlijke en financiële bewegingsvrijheid krijgen. De gerechtvaardigde klacht van de gemeenten dat zij steeds meer verworden tot uitvoeringsorganisatie van de rijksoverheid, wordt kennelijk serieus genomen. Prima. Het zal de minister niet verbazen dat ik bij dit thema ook de OZB-plannen betrek. Klopt mijn waarneming dat in april het Bestuurlijk overleg met een alternatief moet komen voor de afschaffing van de OZB? Hoe serieus moet een eventueel alternatief worden genomen? Als ik het goed heb begrepen, zal dit alternatief namelijk ook moeten worden gedragen door het kabinet zelf, dat partner is in het overhedenoverleg.

Is de minister nu bereid om zijn oorspronkelijke plannen in de wachtkamer of de ijskast te plaatsen? Dat is een logische vraag. Ik zie hem nee schudden, maar pas als hij die bereidheid heeft, neemt hij dat alternatief serieus. Graag wil ik een uitleg van de verhouding tussen bestaande plannen en het aangekondigde alternatief. Men zit toch niet voor Jan Joker te werken in dat Overhedenoverleg! Is de minister het met mij eens dat een koppeling van eventueel alternatief en OZB-afschaffing in elk geval het voordeel heeft dat slechts een keer met herverdeeffecten rekening hoeft te worden gehouden? Aan welke eisen moet dit alternatief overigens voldoen? Is het kabinet bereid om in elk geval het autonome belastinggebied van gemeenten op niveau te houden? Eerlijk gezegd, is dat een minimale vraag. Past dat niet bij de erkende noodzaak van flexibiliteit voor de gemeenten? Als je ziet welke taken de gemeenten er de laatste jaren bij hebben gekregen in de sfeer van werk en inkomen en nog bij krijgen in het kader van de WMO, dan is er alle reden om de gemeenten op dit punt meer serieus te nemen. Hoe kan de minister overigens rechtvaardigen dat de eerste stap die hij bij de afschaffing wil doen, leidt tot de noodzaak van meer toezicht en dus meer bureaucratie en meer regels? Dat is toch in strijd met andere centrale kabinetsdoelstellingen?

De heer **Terpstra** (CDA): Ik dank de heer Van Middelkoop voor zijn positieve beschouwingen over het Rijnlandse model. Ik heb uit zijn partij wel eens heel andere geluiden gehoord. Het gaat ...

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Daar geloof ik niks van.

De heer **Terpstra** (CDA): ... dus vooruit. U zegt op een aantal gebieden dat het wel meevalt en dat het met Nederland minder somber gesteld is dan het lijkt. Ik kan daarin voor een deel met u meegaan. De verhouding tussen het aantal werkenden en het aantal gepensioneerden in de komende twintig jaar is volgens mij een van de belangrijkste redenen waarom de regering vindt dat er iets moet gebeuren. Moet je in uw visie ook iets aan die verhouding doen of zegt u dat je die met wat wijzigingen in de statistieken wel kunt wegedeneren?

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Nee, dat kun je niet wegedeneren. Ik vind het op dit moment buitengewoon modern en zeer relevant om een nieuwe solidariteitsdiscussie te voeren waarin vragen aan de orde moeten komen over solidariteit tussen en binnen generaties. Aan de orde moet bijvoorbeeld komen de solidariteit binnen de generatie van 55- en 65-plussers enzovoort; een generatie met zeer veel welvaart. Ik vind dat wij ons als senioren -- ik ben zelf 55 -- moeten afvragen of er niet te veel lasten worden gelegd op de schouders van de relatief steeds kleiner wordende generatie van dertigers en veertigers die zich het apezuur moeten werken. Misschien weet u dat van huis uit. Ik zie het in ieder geval wel in mijn naaste omgeving. Het is een zeer noodzakelijke discussie. Natuurlijk zat die discussie ook achter het najaarsakkoord. Dat is volstrekt legitiem.

Niet alles wat het kabinet doet is verkeerd. Ik zie aan u dat ik uw vraag heb beantwoord.

Overigens, in het debat over het Rijnlandmodel of de Angelsaksische verhouding is sprake van een consistente lijn van mijn politieke groepering, mijnheer Terpstra. U moet niet de suggestie wekken als zouden wij vroeger in een heel liberaal of een heel socialistisch vaarwater zijn terechtgekomen. Ik heb destijds nog de debatten gevoerd met minister Melkert, die toen zei: Ich bin ein Rijnlander. Daar was hij ontzettend trots op, en misschien niet ten onrechte. Ik ben hem toen bijgevallen. Dat doe ik tot op de dag van vandaag. Nederland is Amerika niet en wij moeten vooral niet die kant opgaan, althans op dit punt.

Terug naar de decentrale overheden. De vraag is dus wat partners bereid zijn te investeren in het zogenaamde Overhedenoverleg. Kennelijk is niet iedereen daar gerust op. Ik las namelijk in het persbericht in de Staatscourant dat wanneer de deelnemers aan dat overleg het niet met elkaar eens worden, de Raad van State de overheden een advies kan geven. Bij die mededeling heb ik toch even met mijn ogen geknipperd en ik zag dat nu om mij heen ook gebeuren. Is dit een taak van de Raad van State? Kan de minister mij aanwijzen waar een dergelijke adviesbevoegdheid een basis heeft in de Wet op de Raad van State? Ik heb wel gezien dat er, naar ik meen in artikel 16, een soort algemene adviesbevoegdheid in is neergelegd, maar toch niet voor dit soort doeleinden. Het lijkt mij misbruik van dit artikel. En met alle respect voor dit voorname college: waaruit bestaat de bijzondere bekwaamheid van dit college om deze taak naar behoren te vervullen? Gebiedt de eerlijkheid niet te zeggen, dat het niet zozeer om adviseren als wel om arbitreren gaat? Welnu, dat is in elk geval geen taak van de Raad van State. Ik begrijp slecht waarom de raad hierin is gestapt, maar voor het antwoord op die vraag moet ik natuurlijk elders zijn. De belangrijkste vraag – en daarop wil ik in dit debat echt een antwoord – is of het wel zuiver is om de Raad van State te laten adviseren of arbitreren, want dat is het materieel, in zaken die hij wellicht later in de vorm van een wetsvoorstel weer ter advisering voorgelegd krijgt. Op dat moment heeft de raad een mentaal belang bij een bepaald resultaat. Is de raad dan nog wel voldoende vrij om in alle onafhankelijkheid te adviseren? Het komt mij voor dat hier enkele principiële zaken in het geding zijn. Graag opheldering.

Mijn laatste punt gaat over de ZBO's. Natuurlijk weet ik best dat het ministerie van BZK hier een eerste bevoegdheid heeft, maar die wordt materieel sinds jaar en dag in hoge mate gedeeld met het ministerie van Financiën. Een aantal maanden geleden werden wij gealarmeerd door enkele dwarse aanbevelingen van een IBO-werkgroep onder leiding van oud-collega Kohnstamm. Het is jammer dat hij niet meer in de Kamer is, anders had ik graag een debat hierover met hem gevoerd, voorzover hij dat tenminste op prijs had gesteld. Nu heb ik zelf ook eens een IBO-werkgroep geleid en daarom bevreesde mij alleen al die overdaad aan publiciteit. Ik meen mij te herinneren, dat assertieve publicitaire activiteiten met een IBO-rapport, dus nog voor het kabinet een standpunt heeft ingenomen, niet in het protocol zijn opgenomen. Mijn eerste vraag is dus:

waarom nu ineens deze publicitaire heisa? De minister van Financiën is daarvoor formeel toch verantwoordelijk? Dat hoop ik in ieder geval, omdat ik dan tenminste een keurig antwoord krijg.

Dan de inhoud. Met alle respect, die vind ik bestuurlijk reactionair en zeer ongewenst. Ik ben als lid van de Tweede Kamer nog betrokken geweest bij de Kaderwet ZBO, die na aanvaarding door die Kamer nu alweer bijna drie jaar door de regering wordt opgehouden. Aan die kaderwet was al een politieke geschiedenis voorafgegaan van meer dan tien jaar, zo niet meer. Over stroperigheid gesproken. Er was een consensus gegroeid, gestimuleerd door enkele Tweede-Kameruitspraken, die ons bestuur rijp maakte voor een regeling als vervat in de kaderwet. Dat kan men toch niet zomaar terzijde schuiven? Men kan er toch niet helemaal niks mee doen? Over luiheid gesproken! Ik wil dus van deze sleutelminister, want zo spreek ik de heer Zalm maar even aan, naast de opheldering over de gang van zaken, horen hoe nu verder wordt gegaan met de kaderwet. Wat is zijn inzet daarbij? Hij wil een man van daadkracht zijn. Welnu, zeg ik tegen hem, wees dat nu eens niet alleen met euro's, maar ook met een goede bestuurlijke ordening van onze zelfstandige bestuursorganen. Wij hebben er inmiddels al veel te lang alleen maar over gepraat.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 12.55 uur tot 13.30 uur geschorst.

*B

!voettekst!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Ziekenfondswet, de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten en enkele andere wetten, in verband met herziening van het overeenkomstenstelsel in de sociale ziektekostenverzekering alsmede enkele andere wijzigingen (Wet herziening overeenkomstenstelsel zorg) (28994);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet tarieven gezondheidszorg in verband met experimenten, prestatiebekostiging en enige andere maatregelen (WTG ExPres) (29379).**

De **voorzitter**: Bij de behandeling van deze wetsvoorstellen wordt tevens de ontwerp-AMvB restitutie HOZ ex artikel I, onderdeel L, artikel 11 betrokken.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Hamel** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Bij de huidige financiering van de zorg zijn twee knelpunten aan te wijzen, te weten: de driehoeksverhouding tussen aanbieders, verzekeraars en de overheid en het feit dat het huidige financieringssysteem niet meer prikkelt tot doelmatige zorg en als methodiek gewoon "op" is.

Allereerst de driehoeksrelatie waarin iedereen en niemand verantwoordelijk is. Iedereen kan elkaar de schuld geven als het niet goed gaat: de verzekeraars de aanbieders, de aanbieders de overheid en vervolgens kan de overheid weer de andere partijen verantwoordelijk stellen. Omgekeerd geldt echter ook dat iedere partij mogelijkheden heeft om de andere partij gedrag voor te schrijven. Bovendien kan iedere partner zijn verantwoordelijkheid ontlopen, bijvoorbeeld de overheid door een verzekeringspakket te omschrijven waarvoor onvoldoende middelen beschikbaar worden gesteld. Evenzo kunnen aanbieders prijzen stellen die een beperkt realiteitsgehalte hebben. Nu zijn driehoeksrelaties de meest spannende relaties die er zijn, maar ze worden over het algemeen ook gekenmerkt door een grote mate van instabiliteit. Men kan zelfs zeggen dat als de instabiliteit er niet meer is, er geen sprake meer is van een driehoeksrelatie.

De verantwoordelijkheden zijn niet goed geregeld. Nieuwe wetgeving moet erop gericht, de verantwoordelijkheden goed te omschrijven en daarmee de driehoeksrelatie terug te brengen tot bilaterale verhoudingen. De overheid moet samen met de verzekeraars uitmaken wat er verzekerd wordt in het basispakket en voor welke prijs. Het is dan aan de verzekeraars om samen met de aanbieders te bezien hoe deze productie tot stand komt en hoe dat wordt geregeld. Hoe denkt de minister dit met de onderhavige voorstellen te bereiken?

Het andere knelpunt is dat de huidige financieringssysteem obsoleet is. Alle hoeken en gaten zijn al gevonden en het aantal mensen dat werkelijk nog begrijpt hoe het werkt, is op de vingers van een paar handen te tellen. Het is nu meer het werk van de administrateur die er door middel van slimme interpretaties nog geld bij weet te krijgen, maar heeft weinig meer van doen met een beloning voor een geleverde prestatie. Er gaan ook geen prikkels vanuit, omdat men niet meer weet welk gedrag beloond wordt en welk gestraft.

Minister Borst introduceerde het begrip boter bij de vis. Door velen werd gedacht dat het ook zo zou werken. Helaas werkt het systeem zo niet en was de boter in de budgetberekeningen vaak al als sneeuw voor de zon verdwenen.

Kortom, een nieuwe systematiek is dringend gewenst en aangezien er nu een budgetsysteem is, zullen wij ook naar een tariefsysteem moeten. Een nieuwe systematiek die beter afgestemd is op de realiteit, hoeft weinig problemen op te leveren. Echter een systeemwijziging wordt wél een probleem als deze gehuld wordt in een ideologische jas, waardoor het aantal aannames en verwachtingen over het functioneren groot wordt, het aantal kunstmatige constructies toeneemt en het moeilijk is van tevoren een oordeel te hebben over de doelmatigheid. Lijden beide wetsontwerpen ook niet aan dit manco? Immers, de voorgestelde wijziging heeft de pretentie om door middel van marktwerking de kosten van de zorg te reduceren. Het is de vraag, of deze veronderstelling juist is. Mijn fractie betwijfelt dat ten eerste. Zij vindt dit van belang omdat, hoe gebrekkig de huidige systematiek ook mag functioneren, er in vergelijking met het buitenland geen

sprake is van een te dure zorg. Op de vraag welk systeem in welk land bij het opstellen van de wetsvoorstellen als voorbeeld heeft gediend, wordt in de memorie van antwoord gesteld dat er geen voorbeeld is, omdat het moeilijk is de omstandigheden in verschillende landen met elkaar te vergelijken. Dit antwoord voedt onze zorg omdat wij die voorbeelden ook niet kennen. In de Verenigde Staten bijvoorbeeld komt men net zo goed voorbeelden tegen van zeer inefficiënt functionerende commerciële ziekenhuizen als van zeer doelmatig en kwalitatief opererende staatsziekenhuizen en omgekeerd. Een beetje markt veronderstelt partijen die aan elkaar gewaagd zijn. Het is de vraag -- ik blijf nu maar bij de Nederlandse situatie -- of daaraan wel wordt voldaan.

In beide wetsvoorstellen wordt aangegeven dat de patiënt als kritische consument wel voor voldoende dynamiek zal zorgen en daarmee zowel de verzekeraars als aanbieders zal aanzetten tot marktgedrag. Uitvoerig wordt omschreven hoe deze op internet zal zoeken naar de beste prijs-kwaliteitverhouding bij de verzekeraars en zal kijken welke aanbieders door hen al dan niet zijn gecontracteerd. Maar behalve de prijs en de ligging van verpleeghuizen of ziekenhuizen in de buurt is de vraag of de burger weet wat hij al dan niet nodig zal hebben in de toekomst. In een onderzoek jaren geleden werd de vraag voorgelegd of men zich wilde verzekeren voor levertransplantaties of voor de psychiatrie. Het merendeel van de mensen koos voor levertransplantaties, omdat ervan werd uitgegaan dat men de psychiatrie niet nodig zou hebben. De werkelijkheid is natuurlijk precies omgekeerd. Om de consument het nodige inzicht te verschaffen, wordt aangegeven dat subsidies zullen worden verstrekt aan de Consumentenbond om te komen tot vergelijkend warenonderzoek en evenzo aan de inspectie om in samenwerking met de aanbieders te komen tot prestatie-indicatoren. Zonder iets af te willen doen aan de zin van dergelijk onderzoek, is het toch de vraag of al dat onderzoek de kern van de kwaliteit zal raken. Veel van de als eenduidig gepresenteerde indicatoren staan meestal meerdere interpretaties toe. Zo kan mortaliteit iets zeggen over goede kwaliteit, maar ook over risicomijdend gedrag van een aanbieder. Evenzo kunnen infecties iets zeggen over de eerlijkheid of oneerlijkheid van de betrokken instelling. Wachtlijsten kunnen een teken zijn van hoge kwaliteit, maar van lage kwaliteit. Kortom, de consument moet over zeer veel informatie beschikken, de juiste prijs-kwaliteitverhouding kunnen inschatten bij het afsluiten van een verzekering. Daar komt nog bij dat hij niet in de toekomst kan kijken en niet weet wat hij nodig zal hebben. De keuze zal dus zeer waarschijnlijk worden gebaseerd op prijs, zoals dat nu ook het geval is. Voor de verzekeraars zal dit zonder meer betekenen dat de prijs hun belangrijkste oriëntatiepunt blijft en dat hun zorg meer is om gezonde verzekerden te krijgen en de meest aantrekkelijke wijze van verevening. Nu ook al is dit belangrijk, behalve voor de groep van verzekerden boven de 65, want daar wordt immers voor verevend. Oriëntatie op specifieke patiëntengroepen zal alleen plaatsvinden als die betrokkenheid wat oplevert, zoals bij diabetespatiënten. De dynamiek moet nu komen van de mogelijkheid om jaarlijks te kunnen wisselen van verzekeraar. Maar wat nu als de verzekerde patiënt wordt? Pas dan wordt hem of

haar duidelijk welke aanbieder hij zou willen inschakelen. Maar dan zal hem blijken dat zijn verzekeraar die aanbieder nu net niet heeft gecontracteerd. Helaas mag er dan niet gewisseld worden. Dan is er de mogelijkheid om de gewenste aanbieder wel te consulteren, maar is er de onzekerheid over de vraag wat de omvang zal zijn van de restitutie. Voor de minder draagkrachtigen is dat geen geweldige optie.

De aanvullende verzekering is een volgende belemmering voor de dynamiek van de markt. In de nadere memorie van antwoord wordt gesproken over een misverstand want wat stelt die aanvullende verzekering nu toch eigenlijk voor? Als ik kijk naar sommige uitspraken van de huidige minister zou dit aanvullende pakket wel steeds belangrijker kunnen worden. Het Centraal Planbureau constateert nu al dat het al dan niet mee kunnen nemen van de aanvullende verzekering een rol speelt en dat de verzekeraars de koppeling willen handhaven. Je zult maar chronisch patiënt zijn en ontdekken dat je verzekeraar een voor jouw belangrijke aanbieder niet meer contracteert! Een dynamische markt door het stemmen met de voeten hoeft niet te worden verwacht.

Dan de verzekeraar. Van nature hoeven verzekeraars helemaal niet uit te zijn op een lage premie. Hoe hoger de premie hoe hoger het rendement kan zijn. Bepalend voor hun gedrag is dat zij een pakket aan willen bieden dat voldoet aan de wensen van de consument. Alleen -- maar dat is dan er niet zo eigen aan de markt -- wanneer door ingrijpen van de overheid de premiestelling wordt gereguleerd, kan er een belang zijn bij lagere kosten. Een dergelijke premiestelling zal echter ook leiden tot inventief gedrag om te komen tot risicoselectie, zeker als de aanvullende verzekering belangrijker wordt. Maar ook andersoortige verzekeringen die als een pakket worden aangeboden, kunnen hierbij een rol spelen. Hoe denkt de minister risicoselectie uit te sluiten, ook als er een grote mate aan verscheidenheid van pakketten komt?

Een volgende vraag is of de kwaliteit voor de verzekeraar dan wel een belangrijke rol zal spelen. Immers, de wens van de consument is bepalend. Tot nu toe was het gedrag van de verzekeraars meer prijsgeoriënteerd dan kwaliteitsgericht. Van de verzekeraar wordt verwacht dat hij bij het contracteren van zorg rekening houdt met de prijs-kwaliteitverhouding. De vraag is hoe de verzekeraar die kwaliteit kan beoordelen anders dan aan de hand van zeer algemene criteria. Wil een verzekeraar daadwerkelijk zaak maken van de kwaliteit, dan zal dat zeer veel geld kosten. Het levert ook direct een concurrentieprobleem op. De betrokken verzekeraar zal zijn kwaliteitsinspanningen richting verzekerde zichtbaar willen maken. Daarmee biedt hij de concurrent echter geheel kosteloos inzage in de kwaliteit van aanbieders.

Een ander probleem bij het concurreren, zal zijn dat het voor aanbieders professioneel vrijwel onmogelijk is om meerdere kwaliteitsregimes te hanteren. Een patiënt is een patiënt, bij wie deze ook is verzekerd. Waarom is er niet voor gekozen om de overheid de verantwoordelijkheid te geven om te komen met kwaliteitsvergelijkingen? Daarnaast kan de vraag worden gesteld in welke mate de verzekeraars op de ingewonnen informatie kunnen sturen.

Door de verzekeraars zelf wordt de mogelijkheid om patiëntenstromen te sturen, laag ingeschat. Bijvoorbeeld het uitsluiten van sommige behandelvormen, mogelijk op grond van obsoleetheid, zal gelet op de aanbodsverplichting van verzekeraars ook aansprakelijkheid met zich meebrengen.

Een goede mogelijkheid voor de verzekeraars om wél inzage te krijgen in de kwaliteit, zou kunnen liggen in de kennis van chronisch zieken, maar deze mogelijkheid wordt nu net niet genoemd. Deze groepen bouwen over het algemeen door een continu gebruik van voorzieningen, maar ook door onderlinge uitwisseling, een schat aan kennis op. Waarom is er in de wetsvoorstellen niet in voorzien dat contracten met aanbieders aan raden van verzekerden moeten worden voorgelegd? Of waarom is er geen stimuleringsregeling opgenomen om door categorale patiëntenverenigingen vormen van certificering te laten ontwikkelen, zoals door sommigen al is gedaan? Het zal voor de aanbieder niet erg vreugdevol zijn om een onvoldoende te scoren, terwijl dit voor de verzekeraar een prima ijkpunt kan zijn. Evenzo is het goed denkbaar dat de klachten, gelet op de zorgplicht van de verzekeraar, niet bij de instelling worden gedeponeerd, maar bij de verzekeraar worden ingediend. Vervolgens spreekt de verzekeraar de aanbieder samen met de patiënt aan. Dit zou voor de verzekerde een aanzienlijk sterkere positie opleveren en tevens de verzekeraar een goed inzicht geven in de kwaliteit van de aanbieder. Zowel de positie van de cliënt als die van de verzekeraar zou hiermee worden versterkt.

Een aspect dat bij de verzekeraars niet wordt genoemd, is het feit dat de tevredenheid van verzekerden het grootste is waar zij in een of andere vorm meebeslissen. Ik denk hierbij aan de verzekering voor de politie en de IZA. Over beide verzekeringen worden afspraken gemaakt bij cao, waardoor zowel werkgever als werknemers zich betrokken voelen bij hun verzekering. Toch dreigt nu net deze vorm van verzekering verloren te gaan.

Aanbod is een ander marktbedervend element, vooral het aanbod van voldoende gekwalificeerd personeel. Bij de begrotingsbehandeling spraken wij daar al over. De komende drie jaar zal het waarschijnlijk nog meevallen, maar er moet heel veel veranderen wil dit de komende 15 jaar voldoende zijn om er bij marktwerving voor te zorgen dat de prijs voor de factor arbeid niet zal toenemen. De toetreding van nieuwe aanbieders zal bij een tekort aan gekwalificeerd personeel dan ook averechts werken.

Concurrentie veronderstelt ook een zekere mate van overcapaciteit, wil de markt ook markt zijn. Een dergelijke overcapaciteit kost echter ook geld. Te denken valt hierbij aan de kapitaallasten voor de bestaande voorzieningen die al dan niet met garantie of waarborgfonds zijn aangegaan. In antwoord op onze vragen hierover, wordt gesteld dat eventuele leegloop zich niet voor zal doen omdat er een tekort aan aanbieders is en dat er dus sprake zal zijn van een volledige benutting. Maar is er dan wel sprake van marktwerving? Evenzo zullen nieuwe aanbieders toch ook personeel nodig hebben. Waar komt dat personeel dan vandaan? Het gevaar is toch niet denkbeeldig dat deze nieuwe aanbieders personeel zullen weggopen bij de bestaande aanbieders

tegen een waarschijnlijk hogere prijs? Bij een tekort aan voldoende personeel zal het er toch op neerkomen dat er leegstand zal zijn bij andere aanbieders? Een bijkomend probleem zou kunnen zijn dat de nieuwe aanbieders zich vooral richten op activiteiten die tijdens kantooruren verricht kunnen worden, waardoor de kosten laag kunnen zijn en de arbeidsvoorwaarden aantrekkelijk. Het zal er wél toe leiden dat andere aanbieders minder aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden kunnen bieden en tevens de financieel minder aantrekkelijke zorg. Ook daar zal een prijs voor moeten worden betaald.

Deze wetten zullen ook leiden tot een kostenstijging doordat de financiële risico's voor instellingen toenemen. De kosten die met het aantrekken van vreemd vermogen gepaard gaan, zijn nu nog beperkt omdat gegarandeerd aan de financiële verplichtingen wordt voldaan. Nu dit wordt losgelaten, is het de vraag of de kapitaalverschaffing niet aanzienlijk duurder zal worden. Ook de reserves die moeten worden opgebouwd om voldoende weerstand op te bouwen om een gegarandeerde bedrijfsvoering te waarborgen kosten geld. Kan nog eens worden toegelicht waarom wordt gedacht dat deze kosten niet zullen stijgen?

De doelstelling van het beleid blijft toch een betaalbare zorg en daarmee een beheersing van de kosten? Thans wordt voor de beheersing van de kosten uitgegaan van het Budgettaire Kader Zorg. In principe wordt daarin opgenomen in welke omvang, financieel gesproken, de verzekeraars kunnen contracteren. Nog dit jaar heeft de minister middels convenanten afspraken gemaakt over beheersing van de kosten om daarmee een overschrijding van het BKZ te voorkomen. Hoe moeten wij ons dat nu in de toekomst voorstellen? Wordt er dan opdracht aan de zorgautoriteit gegeven om te komen tot een prijsreductie? Of valt dan te verwachten dat er een voorstel komt van de minister om de eigenbijdrage te verhogen of de samenstelling van het pakket te wijzigen? Of zal een mogelijke overschrijding van het BKZ leiden tot het vaststellen van een hogere nominale premie? Wat zullen de effecten zijn van deze te onderscheiden maatregelen voor de mindervermogenenden en zal een dergelijke lastenverzwaring worden betrokken bij de het vaststellen van de zorgtoeslag? En hoe verhouden zich de te onderscheiden maatregelen dan tot de financiële doelstellingen van een kabinet? De kosten van de zorg nemen immers toe.

Ik noem deze twijfels en stel deze vragen omdat de wetsontwerpen en de daarbij behorende toelichting ook niet geheel zonder twijfels lijken te zijn opgesteld. Zij hebben een tweeslachtig karakter. Na ieder artikel dat een zekere vrijheid suggereert voor de aanbieders en de verzekeraars komen er evenzoveel die de mogelijkheid bieden aan de minister, of namens hem aan de zorgautoriteit, om in te grijpen.

Enerzijds wordt ervan uitgegaan dat er op prijs zal worden geconcentreerd. Dat veronderstelt dat partijen ook niet al hun informatie hoeven te leveren, want dat zou betekenen dat de concurrent met die informatie eenzelfde prijs kan maken. Wat is de prikkel om te innoveren als je daar slechts gedurende zeer korte periode voordeel van hebt? Anderzijds wordt ervan uitgegaan dat middels de verkregen informatie prijzen zullen worden vastgesteld.

Dan heb je een voordeel als je onder de vastgestelde prijs produceert. Voor een van de twee modellen zou nu toch moeten worden gekozen. Het naast elkaar bestaan van beide uitgangspunten in één wet is niet bepaald helder en zou wel eens tot een minder doelmatige zorg kunnen leiden. Voor welk model wordt echt gekozen?

Onze voorkeur gaat uit naar het tweede model, waarbij uitgegaan wordt van een structuur met vast te stellen maximumprijzen. De wettekst van de WTG Expres levert daar geen beletsel bij op omdat nergens in de wetteksten over marktwerking wordt gesproken. Later als er meer ervaring is opgedaan met de nieuwe systematiek en er een reëel zicht is op de capaciteit onder die omstandigheden, kan altijd worden heroverwogen of verdere stappen nodig dan wel mogelijk of wenselijk zijn. Graag een reactie.

Mijn fractie zou dan ook liever spreken van competitie, waarbij prikkels zijn ingebouwd om wenselijk gedrag te belonen. Ondernemerschap hoeft niet altijd op winst te zijn gebaseerd. Het zou er in de samenleving niet goed voorstaan als dat wel zo was. Bovendien zou daardoor ook de factor kwaliteit beter tot zijn recht kunnen komen omdat bij gelijke prijs ook een gelijke kwaliteit kan worden geëist.

In het wetsvoorstel wordt de omgekeerde contracteerplicht losgelaten, waardoor de overheid de mogelijkheid tot sturing toch voor een deel uit handen geeft. Hoofdvraag hierbij is of er voldoende waarborgen zijn om een adequaat systeem van zorgvoorzieningen in stand te houden. Allereerst valt te denken aan een goede spreiding van voorzieningen voor de acute zorg. Acute zorg veronderstelt een 24-uurszorg waarvoor ook voldoende personeel aanwezig moet zijn. Juist door een mix van acute zorg en, laat ik het maar even noemen, electieve zorg, is de acute functie betaalbaar. En niet alleen betaalbaar: daardoor zijn er ook mensen te vinden die het werk willen doen omdat het aantal nacht en avonddiensten beperkt is. Door een acute functie is het werk al minder efficiënt te plannen dan wanneer sprake is van alleen acute zorg. Dit zal dus leiden tot een minder efficiënte productie dan wanneer sprake is van uitsluitend electieve zorg.

Hoe denkt de minister dit nu te regelen? Het argument dat de verzekeraar daarop wel zal toezien is minder bevredigend. Allereerst zijn er meerdere verzekeraars en die zullen alle bij sommige aanbieders een groter of kleiner belang hebben en zich daardoor meer of minder verantwoordelijk voelen. Zij onderhandelen weliswaar nu nog niet zelfstandig over een groot pakket met de aanbieder, maar dadelijk wel. Zij zullen er ook voor kunnen kiezen om bij het afsluiten van de contracten voor de electieve zorg geen rekening te houden met de acute zorg, omdat dit toch de verantwoordelijkheid is van de overheid. Ook kan de keus zijn om de acute zorg maar te regelen door middel van restitutie om het grote voordeel van goedkopere contracten voor de electieve zorg niet te laten lopen. Ook zou het ertoe kunnen leiden, dat er sterk lokaal georiënteerde verzekeraars komen, wat dan weer niet strookt met de doelstellingen van deze (ontwerp)wet.

Door de minister wordt ervan uitgegaan dat de concurrentie tussen de instellingen een mitigerend effect zal hebben op de prijzen. In principe wordt er daarbij van

uitgegaan dat er een overcapaciteit is. Waaruit bestaat die overcapaciteit? Het gaat daarbij toch niet alleen om de specialisten? En waar die beroepsgroep in de toekomst in overwegende mate uit vrouwen zal bestaan, zou de animo van specialisten om langer te werken wel eens veel kleiner kunnen zijn dan wordt verwacht. Wat wel zou kunnen, is dat de zorg binnen instellingen anders wordt georganiseerd, maar experimenten op dit gebied leren, dat er dan nog een lange weg te gaan is.

Bij het huidige systeem van de omgekeerde contracteerplicht zijn de instellingen verzekerd van vergoeding van hun kapitaallasten. De vraag is nu op welke wijze het probleem wordt opgelost om afschrijving en aflossing mogelijk te maken. Ik weet dat de minister nog met een notitie hierover komt, maar de bestaande instellingen komen in een moeilijke uitgangshouding als zij de opgebouwde schuld, die niet op een reële wijze is af te schrijven, met zich moeten meenemen. Immers, door de afschrijvingstermijn voor gebouwen van 50 jaar, die feitelijk nooit wordt gehaald, is er sprake van een accumulatie van kapitaalschulden die niet gedekt zijn door de werkelijke waarde. Een snelle aflossing lijkt niet aantrekkelijk voor de staatsschuld, maar lijkt des te meer te aantrekkelijker voor gelijke kansen. In welke richting gaan de gedachten van de minister om tot een oplossing van dit probleem op te komen?

Door het afschaffen van de omgekeerde contracteerplicht lopen de instellingen grotere risico's. Wat is nu de weg als een instelling haar verplichtingen niet langer kan nakomen? Tot nu toe kwamen de verzekeraars te hulp of het saneringsfonds, hetgeen ertoe heeft geleid dat geen enkele echte instelling failliet is gegaan. Maar nu de verantwoordelijkheid voor de continuïteit wordt losgelaten, is het de vraag of een dergelijk ingrijpen nog goed denkbaar is, terwijl niet ingrijpen kan leiden tot een aanzienlijke kapitaalvernietiging dan wel capaciteitsprobleem voor de regio. Hetzelfde is het geval als een bestaande instelling met financiële problemen wordt opgekocht door een nieuwe aanbieder. Een horeca-achtige overname van oude instellingen door nieuwe instellingen is dan toch niet geheel denkbeeldig. In Duitsland zijn er al voorbeelden van te zien.

In de WTG Expres wordt aangegeven, dat het CTG kan afwijken van de beleidsregels als er financiële problemen zijn. Op welke wijze wordt deze hogere DBC-prijs dan gecompenseerd? Verzekeraars zullen niet in de rij staan om die hogere prijs te betalen.

Als een reden voor dit wetsvoorstel wordt genoemd dat het huidige stelsel op gespannen voet staat met het mededingingsrecht. De vraag is welke spanning er is, omdat in dezelfde toelichting wordt aangegeven dat een lidstaat het vrij verrichten van diensten kan beperken. Het beleid van de NMA is kort en krachtig samengevat, dat als er sprake is van overheidsregulering er geen noodzaak is voor ingrijpen. Of is er geen sprake van een misverstand en wordt hiermee vooruitgelopen op de pogingen van Nederland om in Brussel de gezondheidszorg op te nemen in de dienstenrichtlijn en wordt vooruitgelopen op de discussie in de Concurrentiekrachtraad?

Al eerder memoreerde ik dat mijn fractie zich goed kan vinden in de omzetting van een budgetfinanciering in een prestatiegerelateerde

bekostiging. Wel hebben wij twijfels bij het soms hybride karakter van de regelgeving. Zo wordt in de memorie van toelichting aangegeven, dat het niet gaat om de digitale keuze tussen wel en geen concurrentie, maar dat er eerder sprake is van een continuüm. Hoe moeten wij ons zo'n continuüm voorstellen?

Bij het opstellen van de tarieven voor de DBC wordt een separaat deel vastgesteld voor de honorariumvergoeding voor de specialist. De vraag is of dit wel zal leiden tot het zo gewenste doelmatiger werken. Hoe zal het bijvoorbeeld worden verrekend als een deel van het specialistenwerk wordt verricht door een nurse practitioner? Wordt dan de vergoeding voor de specialist verlaagd? Krijgt het ziekenhuis een extra compensatie? Of moet het verschil worden betaald door het ziekenhuis?

Voorzitter. In de doelstellingen van het wetsontwerp is expliciet opgenomen het terugdringen van de administratieve lasten. Het laatste is nog niet aangegeven in de memorie van toelichting of er wordt al gesteld dat nu nog geen reële schatting is te geven van de manier waarop de nieuwe regelgeving in omvang zal uitpakken. Bij het doornemen van de wetteksten wordt de reden daarvan al snel duidelijk, omdat tussen de artikelen door en de daarbij behorende toelichting veel regelgeving wordt aangekondigd. Die is eigenlijk te veel om op te noemen. Allereerst denk ik aan de overgang van het huidige systeem naar het nieuwe, waarbij feitelijk al sprake is van een dubbele last doordat de twee systemen naast elkaar moeten worden verantwoord. Neem daarbij het probleem van co-morbiditeit van een behandeling van een patiënt uit het A-segment en een uit het B-segment. Het is ook de vraag of dat in de toekomst wel zal kunnen. Separaat daarvan is onduidelijk of de accountants de komende tijd wel een goedkeurende verklaring zullen afgeven, omdat de declaratiesystematiek niet sluitend is. Verder zullen de aanbieders op het moment dat er daadwerkelijk sprake zal zijn van onderhandelingen tussen verzekeraars en aanbieders, per verzekeraar moeten onderhandelen en dus ook de daarvoor benodigde administratieve handelingen moeten verrichten, evenzo de verzekeraar.

Daarnaast is de kunstmatige markt, wil deze een beetje als markt functioneren, een bron van regelgeving. Nu al wordt op veel punten aangegeven dat imperfecties door middel van regelgeving moeten worden opgelost. De praktijk zal er zonder twijfel nog vele ten tonele voeren. Ook ingrijpen in een bepaalde situatie zal in veel gevallen betekenen dat een veel breder spectrum zal moeten worden bestreken dan alleen het punt waar het om gaat. Daar komen de nalevingskosten bij, die voor andere geprivatiseerde sectoren met een veel minder gedifferentieerde productstructuur al aanzienlijk zijn. Wij maken ons ernstig zorgen en vrezen dat de kosten van de nieuwe regelgeving hoog zullen zijn. Wij vragen ons af op welke wijze de minister daar paal en perk aan wil stellen. Dit soort administraties kennen immers hun eigen dynamiek en zij ontwikkelen zich over het algemeen in de loop der tijd tot een fijnmazig netwerk -- zie ook de huidige vastgelopen budgetteringssystematiek -- waardoor de kosten alleen nog maar verder zullen toenemen.

Daar komt nog een probleem bij. Hoe gedetailleerder de regelgeving hoe minder transparant deze zal zijn. Dan heb ik daarmee natuurlijk niet de mensen op het oog die zich hier de hele dag mee bezighouden, maar alle anderen voor wie dit allemaal niet zo transparant zal zijn.

Wil sprake kunnen zijn van een kostenbewuste en doelmatig functionerende gezondheidszorg dan moet juist voor alle medewerkers duidelijk zijn hoe het systeem werkt en verder moet begrijpelijk zijn wat wordt beloond en wat niet, zeker in een sector waar niet in de top maar op de werkvloer wordt uitgemaakt wat er wordt geleverd en hoe dat tot stand komt.

Aan de hand van de wet is moeilijk te bepalen wat de gevolgen zullen zijn en daarmee de kosten die hierdoor zullen worden gegenereerd. Als de voorgestelde weg is ingeslagen, zal het moeilijk zijn terug te keren. Zeker als daarbij wordt bedacht dat commerciële dienstverlening is toegestaan. Dit is een vorm van dienstverlening waarmee het veel minder gemakkelijk zal zijn dan bij de huidige publiekrechtelijke organisatie om andere wegen in te slaan zonder allerhande claims. Zijn deze risico's niet te vermijden door de introductie van marktwerking te beperken tot de verzekeraars? Hierdoor zou ook veel van de ingewikkelde regelgeving achterwege kunnen blijven en zou de systematiek ook beter aansluiten bij de door de minister voorgestane budgettaire beheersing. Bij afwijzing hiervan kan niet worden verwezen naar het huidige systeem, omdat er in het huidige systeem geen prikkel is om doelmatig te werken terwijl dat bij de met de WTG Expres voorgestelde werkwijze wel het geval is. Gaarne krijg hier een reactie op. De minister geeft eigenlijk zelf al het voorbeeld door voor de honorariumcomponent wel een maximum vast te stellen. Kennelijk is het vertrouwen van de minister in de overcapaciteit en in de mitigerende invloed van de markt ook niet zo groot.

Voorzitter. Het is de vraag of in de praktijk de zorgautoriteit wel de beperkte rol van uitvoerder zal kunnen vervullen die haar wordt toegedacht. Gelet op het stramien van de wetteksten zal aan de daadwerkelijke invulling van de doelstellingen handen en voeten worden gegeven door de zorgautoriteit. Het is onze vraag of er niet veel beleid schuil zal gaan achter de uitvoerende rol die aan de zorgautoriteit wordt toegekend en of er toch weer sprake zal zijn van een sterke mate van centralisatie, zeker in een zo gedifferentieerde markt als de zorg. De autoriteit ziet zichzelf weliswaar als arbiter tussen de partijen, maar redelijk voorspelbaar is dat deze arbitersrol er eerder een wordt van spelbepaler, waarbij deze zijn instructies aan de veldpartijen oplegt.

Alleen al de opdracht om daar waar geen vrije prijsvorming mogelijk is met prijsregulering marktwerking na te bootsen, hoe paradoxaal dat ook moge klinken, leidt mogelijk tot centrale sturing. Het lijkt er haast op dat marktwerking de schaamlap is voor een centralistische aanpak. Hier maakt de autoriteit wel degelijk beleid en zij kan ook bestuurlijke dwang gebruiken om het eigen beleid te effectueren. Maar, en dat is nog minder voor de hand liggend, de autoriteit is ook nog toezichthouder. Ook voor de minister lijkt het niet goed mogelijk om op een

dergelijk veelomvattend instituut toezicht uit te oefenen. Daarnaast is het de vraag wat de hoogste prioriteit heeft voor de zorgautoriteit. Is dat op de markt toezien of is dat toezien op de toegankelijkheid, betaalbaarheid en kwaliteit van de zorg? Wat is precies de verhouding tussen de zorgautoriteit en de NMa? Waar eindigt de rol van de één en waar begint die van de ander?

Ik kom op de privacy. Zoals het geval is bij meer sociale regelingen die privaat worden uitgevoerd, is een directe consequentie dat het verzamelen en uitwisselen van persoonsgegevens toeneemt. In het voorlopig verslag vroegen wij al of artikel I, onderdeel S, artikel 30a, als grondslag voor het uitwisselen van persoonsgevoelige gegevens voldoet aan de criteria zoals die genoemd worden in de Wet bescherming persoonsgegevens, alsmede aan die van de Europese richtlijn 95/46/EG. Het antwoord daarop komt hierop neer: het is nodig en dus kan het. In het nader voorlopig verslag vroegen wij een nadere toelichting. Verder informeerden wij welk onderzoek gedaan was om te kijken of sprake is van strijdigheid. Het antwoord was wederom dat er geen strijdigheid was met de Europese richtlijn en dat van een extern onderzoek geen sprake is geweest. Bij de vraag of de kritiek van het College Bescherming Persoonsgegevens op de zorgverzekeringswet niet ook van toepassing is op de WTG ExPres, wordt aangegeven dat de opvatting van het college van toepassing is op elke regeling die een min of meer open norm aanlegt om persoonsgegevens te kunnen gebruiken. Vervolgens wordt aangegeven dat de minister met het CBP van mening is dat het bij de beoordeling altijd gaat om het concrete doel waarvoor het gegeven wordt gevraagd en gebruikt, en de praktische dan wel wettelijke onmogelijkheid om voor dat doel van andere niet persoonsgebonden gegevens gebruik te maken, dan wel deze op een andere wijze te beschermen. De stelligheid waarmee dit wordt geponereerd staat in schril contrast met de brief die wij vorige week van het CBP mochten ontvangen, waarin wordt opgemerkt dat het college nog nooit kennis heeft mogen nemen van het wetsvoorstel en evenmin om advies is benaderd. In het ongevraagde advies wordt aangegeven dat de artikelen 30, 30a en 30b niet de vereiste wettelijke grondslag opleveren voor de beoogde structurele levering van persoonsgegevens. De artikelen zijn zo ruim geformuleerd dat zij niet voldoen aan de vereisten van proportionaliteit en subsidiariteit uit artikel 8 EVRM.

Ik zal niet ingaan op de mededeling dat hier sprake is van een repeterende handelwijze. Mijn fractie acht de bescherming van de persoonlijke levenssfeer nog steeds een belangrijk goed, zeker in het geval sprake is van het medisch beroepsgeheim. In de spreekkamer moet een ieder vrij kunnen spreken. Ook komen in die spreekkamer zaken aan de orde die bij een verdere spreiding aanleiding zouden kunnen geven tot discriminatie waarover in het kader van de EU-richtlijn meerdere uitspraken zijn gedaan. Wij zouden nu graag een helder antwoord van de minister willen hebben of de genoemde gegevensverstrekking in overeenstemming is met WBP en de Europese richtlijn, zodat wij dit kunnen betrekken bij het zicht op de uitvoering van deze wet.

Ik kom terug bij het begin van mijn bijdrage aan het debat. Het zal duidelijk zijn dat bij het beoordelen van

beide wetsvoorstellen door mijn fractie de wijze van introduceren van marktwerking en daarmee samenhangend de mogelijkheden voor commerciële aanbieders een belangrijke rol spelen. Het gaat daarbij niet om principes, maar wel om onze zorg dat door de kunstmatige marktomstandigheden de zorg niet doelmatiger zal functioneren en er alleen maar duurder door zal worden. Zoals ik eerder heb aangegeven, is de beoogde doelmatigheid en effectiviteit te realiseren als niet te veel wordt geleund op het principe van de marktwerking, waardoor ook vereenvoudiging van de regelgeving goed mogelijk is. Wij achten het ongewenst dat door de keuze van een principe de kosten van de zorg toenemen en het handhaven van het uitgangspunt van een voor een ieder betaalbare zorg van goede kwaliteit daardoor onnodig onder druk komt te staan.

Belangrijk hierbij is natuurlijk de vraag wat onder marktwerking wordt verstaan. Als hieronder wordt verstaan het inbouwen van prikkels om te komen tot een goede en doelmatige zorg, is dit iets anders dan het introduceren van het meer juridische begrip markt waarbij dan ook aan de aan de markt verbonden regelgeving moet worden voldaan. Met "niet commercieel" bedoelen wij dat op beperkte schaal commerciële activiteiten mogelijk zijn, maar dat moet worden voorkomen dat de gehele structuur een commerciële opzet krijgt en dat een batig saldo binnen de instelling zal worden aangewend. Een andere vraag: zou het gelet op de vele onzekerheden, aannames en imperfecties van de markt niet verstandig zijn om de invoering van de wet verder te faseren? Dan moet niet alleen de omvang gefaseerd worden, zoals bij de 10% van het B-deel, maar ook de uitgangspunten, zoals commerciële zorg en mate van marktwerking, bijvoorbeeld door, zoals ik eerder al aangaf, de marktwerking te beperken tot de verzekeraars of te beginnen met maximumtarieven. Aan de hand van de ervaringen zou dan besloten kunnen worden, een volgende stap te zetten.

Voorzitter. Met belangstelling wacht mijn fractie de beantwoording door de minister af.

*N

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Voorzitter. Vandaag staan wij voor de behandeling van enkele wetten, die een wezenlijke en diepingrijpende structuurverandering van het zorgstelsel beogen. Deze verandering van een aanbodgericht naar een vraaggestuurd stelsel is -- vergeleken met hervormingen op andere terreinen -- ook de grootste. Immers, alle burgers zijn als zorgconsumenten hierbij betrokken. Een beschouwing over de achtergrond, alsmede over nut en noodzaak van deze ingrijpende operatie mag dan ook niet ontbreken. Hierbij wordt tevens ingegaan op enkele problemen rond de hoofdthema's in deze wetten.

De huidige organisatie van de gezondheidszorg laat al jaren een fiks aantal mankementen zien als gevolg van de centrale aanbodsturing, met onder meer het fenomeen wachtlijsten -- ondanks een soms beperkte benutting van de capaciteit -- maar ook met de risicoselectie in de particuliere markt met alle gevolgen van dien, met een grote mate van ondoelmatigheid en in

ieder geval ook met een te beperkte of geen invloed van de consumenten/patiënten. Binnen het huidige stelsel de noodzakelijke veranderingen aanbrengen, bleek in feite niet goed mogelijk. Zo bracht bijvoorbeeld het vanaf het jaar 2000 geldende "boter-bij-de-vis"-principe wel --- door extra productie -- een vermindering van de wachtlijsten met zich, maar zeker geen grotere doelmatigheid en inspraak van de patiënten. Bovendien veroorzaakte deze overgang van een gesloten naar een open eind-financiering een explosieve groei van de zorguitgaven.

De ontwikkelingen binnen de medische technologie, de nieuwe behandelmethoden in combinatie met de toenemende vergrijzing, het in feite ontbreken van keuzemogelijkheden voor verzekerden en patiënten, dit alles tezamen noodzaakt ertoe dat het huidige stelsel op de schop moet. Er bestaat in dit opzicht overeenstemming over de hoofdrichting, namelijk een overgang van een aanbodgericht naar een vraaggestuurd stelsel, waarbinnen de verzekerden/patiënten metterdaad keuzemogelijkheden krijgen. Maar er zijn nog steeds twijfels over de hiervoor gekozen uitwerking met instrumenten zoals onder meer marktwerking en derhalve concurrentie.

Het is zaak, hierover vandaag met elkaar klaarheid te scheppen. In dat kader mag er naar onze mening niet langer worden gesproken over proceswetten, een nieuw, ongekend, door de minister geïntroduceerd fenomeen. Natuurlijk, er zal noodgedwongen wel sprake moeten zijn van een langdurig proces, waarbij op geleidelijke wijze van een aanbodgericht systeem naar een vraaggericht systeem in de gezondheidszorg zal moeten worden overgegaan, maar dan toch in de geest van een kaderwet met in de wet zoveel mogelijk vastgelegde uitgangspunten en criteria.

Gereguleerde marktwerking is nu het toverwoord dat de bezwaren tegen ongebreidelde marktwerking met uitsluiting van verzekerden en dergelijke moet ondervangen; gereguleerde marktwerking, waartoe de wetsvoorstellen HOZ en WTG-ExPres een bijdrage moeten leveren. Immers, door afschaffing van de (omgekeerde) contracteerplicht kunnen zorgverzekeraars de ruimte krijgen om een centrale rol te spelen en kunnen zij ook gaan concurreren om de gunst van de verzekerden. Zij kunnen scherp inkopen op de markt van zorgaanbieders door op het scherp van de snede te onderhandelen over prijs, kwaliteit en volume.

Hierdoor zullen -- naar verwachting -- ziekenhuizen maar ook andere zorgaanbieders de nodige prikkels krijgen om doelmatig met capaciteit en middelen om te gaan.

Er is natuurlijk getracht deze uitgangspunten een dusdanige vorm en inhoud te geven dat een mislukking niet bij voorbaat in het verschiet ligt, maar de twijfel hierover is bepaald nog niet weggenomen. Er is dan ook terecht door diverse fracties gewezen op de steeds kritischer geluiden over marktwerking in de zorg, waarbij juist het waarborgen van het publieke belang marktwerking in zekere zin weer onmogelijk, in ieder geval zeer moeilijk kan maken. Het is dan ook noodzakelijk de gemaakte keuzes helder te motiveren en niet te verbloemen dat regulering van de gezondheidsmarkt een technisch uitermate ingewikkelde zaak is. Bovendien worden op de weg van deze nieuwe regels ook weer nieuwe problemen opgeroepen.

Afwijzen van het nu voorliggende concept is echter eveneens geen optie en zou in ieder geval verplichten tot het aandragen van een concreet alternatief, omdat het huidige zorgstelsel op grond van de gesignaleerde ontwikkelingen niet langer meer kan functioneren, vooral ook omdat de zorgvraag hierin niet centraal staat. Daarom wil de CDA-fractie nu alle aandacht geven aan het inbouwen van voldoende checks and balances om de voorliggende wetsvoorstellen een zo optimaal mogelijke kans te geven. Wij gaan ervan uit dat de minister aan bij ons levende bezwaren ook tegemoet zal willen komen.

Het is in ieder geval noodzakelijk nog eens duidelijk aan te geven waarom juist aan de concurrerende zorgverzekeraars een centrale rol in het nieuwe zorgstelsel wordt toebedacht. Weliswaar staat dit ook in ons verkiezingsprogramma, maar het denken heeft sindsdien niet stilgestaan, er is sprake van voortschrijdend inzicht. Wij zijn daarbij ook getroffen door het artikel "Prikkel tot betere zorg" van de heren Berg en Schellekens in Medisch Contact van 8 oktober 2004 dat op zijn minst om een fundamentele reactie vraagt. Beide heren stellen dat het nieuwe zorgstelsel unieke kansen biedt om de zorg te verbeteren en de kosten in de hand te houden, maar dat de regierol van de verzekeraars hierbij contraproductief is. Gegeven de positie van de zorgaanbieders, de keuzen die de consument zal maken en de mogelijkheden die de zorgverzekeraars daartegenover kunnen stellen, zullen de kosten uit de hand lopen ten koste van de kwaliteit. De RVZ heeft ook bedenkingen over de houdbaarheid op termijn van de beoogde positie van de zorgverzekeraars, maar wil deze wel een faire kans geven. De RVZ gelooft in de meer strikte rollenscheiding die Berg en Schellekens bepleiten. Waar staat de minister in deze toch zeker niet onbelangrijke keuze? Dit betekent niet het afwijzen van marktwerking maar het op een andere wijze invullen met anders spelers als trekker.

Tegen deze achtergrond was ook het antwoord op de vraag naar de samenhang tussen de diverse wetsvoorstellen van wezenlijk belang. Ook

onze fractie was hierdoor aanvankelijk voorstander van uitsluitend de behandeling van de WTG-ExPres in de veronderstelling, dat deze wet ook zou kunnen werken zonder de andere, de HOZ, mede om de hiervoor aangesneden discussie alsnog te kunnen voeren. Hierbij had dan ook het artikel van Michael Porter in Harvest Business Review kunnen worden betrokken, waarin een analyse wordt gegeven van de concurrentie in de Verenigde Staten met als uitkomst hogere kosten en lagere kwaliteit.

Er zijn in Nederland diverse deskundigen, die eveneens op de slechte uitkomsten van de marktwerking in het buitenland hebben gewezen. De minister maakt zich van de hierover gestelde vragen wel erg gemakkelijk af met de uitspraak "Door institutionele en culturele verschillen zijn modellen van andere landen zelden één op één toepasbaar." Het lijkt verstandig dat de minister hier nog eens aandacht aan besteedt.

Mevrouw de voorzitter. Ook de CDA-fractie staat op het standpunt, dat het niet langer verantwoord is, dat in vier jaar de kosten voor de zorg met miljarden euro's zijn gestegen, terwijl de productie en de kwaliteit van de zorg

niet navenant zijn toegenomen. Het bekende PvdA-lid Hugo Keuzenkamp stelde dat onlangs in een reactie op zijn medepartijgenoot Van der Ploeg terecht aan de kaak. Dat gezegd zijnde, zijn wij het echter niet met professor Keuzenkamp eens -- of spreekt hier de directeur zorg van Delta Lloyd en Ohra? -- dat verzekeraars gedwongen waren ook bij grote kwalitatieve verschillen de prijzen te betalen en dat als gevolg van de wettelijke contracteerplicht. Ik heb mij er al jaren over verwonderd dat van de zijde van de zorgverzekeraars zo weinig is gedaan met de zogeheten "kwaliteits"-jaarverslagen.

Hadden bijvoorbeeld de doorbraakprojecten van het CBO de zorgverzekeraars, de goede niet te na gesproken, niet op het spoor moeten zetten dat er met dezelfde middelen ook onder de contracteerplicht meer aan kwaliteit had kunnen worden gedaan?

In dit kader moet dan ook onze vraag bij de schriftelijke inbreng worden gezien, welke maatregelen verder nodig zijn, opdat zorgverzekeraars de kwaliteit van zorgaanbieders adequaat kunnen beoordelen. Deze vraag is ons inziens teleurstellend beantwoord. Natuurlijk is een grotere transparantie van het functioneren van zorgaanbieders noodzakelijk en zijn prestatie-indicatoren van wezenlijk belang, evenals vergelijkende informatie. Er is echter méér nodig. Het onlangs verschenen rapport van het College toezicht zorgverzekeringen bevestigt dit. Afspraken over de kwaliteit van de zorg werden bij inkoop van zorg in 2003 door de meeste zorgverzekeraars nauwelijks gemaakt! De zorgverzekeraars zelf erkennen dat "zorg inkopen een vak is, dat moet je leren"!

Om juist bij gereguleerde marktwerking ook de kwaliteit van zorg op niveau te kunnen houden, zal de balans hier moeten worden gebracht door de overheid, die verantwoordelijk blijft voor de kwaliteit van zorg. Een aanpassing van de Kwaliteitswet, die nu slechts leidt tot maatregelen achteraf, moet garanties gaan bieden voor kwaliteitstoetsing en -borging vooraf. Certificering is hiertoe een goed instrument en zal over de gehele linie moeten plaatsvinden. Keurmerken zijn ook een stap in de goede richting. Maar waarom worden dan kwaliteitssystemen niet ondersteund door bij te dragen in het noodzakelijke onderhoud? En waarom certificatie niet verplicht gesteld?

Uiteraard moet de Inspectie voor de gezondheidszorg toezicht op de kwaliteit van zorg blijven houden. Over de haar toegedachte aanjagende of corrigerende rol houden wij onze zorgen; te laat, te onnauwkeurig soms. Onze vraag is dan ook of wij met de huidige IZG de risico's wel voldoende kunnen beheersen. Ook de patiënten -- ervaringsdeskundigen -- dienen hierbij nadrukkelijk te worden betrokken.

In andere zin dient de positie van de patiënt ten opzichte van de zorgverzekeraars eveneens te worden versterkt om te kunnen spreken van een enigszins betekenisvolle invloed. De patiënt moet regisseur worden van het proces, aan het stuur zitten en voldoende keuzevrijheid en -mogelijkheden hebben. Die moeten wij creëren, aldus de minister, anders wordt het niks. En met waardering voor een aantal maatregelen zoals de komst van vergelijkende informatie, enzovoorts, is de CDA-

fractie toch van mening dat hiervan in onvoldoende mate in velerlei opzichten sprake is.

Al te gemakkelijk zijn onze vragen niet beantwoord, bijvoorbeeld of de overheid ook medeverantwoordelijk blijft voor het noodzakelijke onderhoud van de report card, of gedane suggesties weggewuifd. Wel gewogen, maar te licht bevonden! Dat doet pijn. Een vraaggestuurd stelsel moet metterdaad de patiënt centraal stellen en dat is bepaald nog niet het geval. Op z'n minst dient de minister in positieve zin onze suggestie te heroverwegen om aan de gekozen ledenraden de door de verzekeraars met betrekking tot de zorginkoop te maken keuzes ter toetsing voor te leggen.

Het kan toch niet waar zijn dat de minister zich hier verschuilt achter het feit dat de zorgverzekeraars een private organisatie zijn en dat hij daarom niet wil opleggen op welke wijze zij het best de wensen van hun (toekomstige) klanten kunnen inventariseren. Het gaat echter om veel meer dan een inventarisatie, namelijk om het kunnen wegvallen van de mogelijkheid om van een bepaalde zorgaanbieder gebruik te kunnen blijven maken. De consequentie kan zijn het moeten overstappen van een zorgaanbieder, met wie een vertrouwensrelatie is opgebouwd, naar een totaal onbekende hulpverlener of van deze in het kader van de mogelijkheid van restitutie gebruik te blijven maken tegen een nog onbekende prijs.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Hoe moet ik uw woorden dat de minister dat moet heroverwegen, begrijpen? Als hij dat niet doet, heroverweegt u dat uw steun?

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Dit is een onderdeel van een breed palet van voorstellen. Ik ben gewend om precies te zeggen hoe ik erover denk en wat ik met het antwoord van de minister zal doen. Hem kennende, luistert hij naar argumenten. In zijn schriftelijke beantwoording heeft hij een opening gelaten en die trek ik nu naar mij toe. Ik wacht dus vol vertrouwen zijn antwoord af.

Behalve hierop, zo hebben wij betoogd, kunnen de ledenraden toezien op aspecten zoals het regionale zorgaanbod ofwel de bereikbaarheid -- dat blijft een wezenlijk knelpunt -- het aanwezig zijn van voldoende kwalitatief aanbod, de continuïteit van de zorgbehandeling en het al dan niet toenemen van de bureaucratie. Dat enkele jaren geleden uit het onderzoek van het NIVEL in opdracht van het CVZ is gebleken dat de ledenraden slechts beperkte invloed hebben op het beleid van de huidige ziekenfondsen, is ook geen overtuigend argument. Gelukkig gaat dit niet voor alle zorgverzekeraars op. Overigens zou dan juist overwogen moeten worden of het publieke belang niet vordert dat deze invloed dan maar wettelijk moet worden versterkt.

Om zijn afwijzing te verdedigen verwijst de minister ook nog naar de acceptatieplicht die met de Zorgverzekeringswet een feit zal worden, waarmee de CDA-fractie uiteraard zeer is ingenomen. Dat neemt niet weg dat de minister de gevolgen hiervan in andere opzichten op meer plaatsen in de gewisselde stukken overtrekt. Gesproken wordt dan steeds over het kunnen stemmen met de voeten, over de keuzemogelijkheid om in

ieder geval bij een vergelijking van de prijs te kunnen overstappen naar een andere zorgverzekeraar. Dat is ook belangrijk, maar naar ons gevoel geldt dit echter in veel sterkere mate voor gezonde verzekerden die nog patiënt kunnen worden, maar veel minder om de reeds aangegeven redenen voor patiënten.

Nog zeer onlangs is in de Tweede Kamer gesproken over de rol van patiënten en consumenten. Helaas beschikken wij nog niet over een verslag, maar het samenvattend artikel in de Staatscourant "Waar blijft de patiënt in de transparante markt?", sprak boekdelen en vonden wij uitermate verontrustend. Aan de minister dan ook allereerst de vraag of de teneur van dit artikel, namelijk of de patiënt wel een partij is tussen de machtsblokken van de zorgaanbieders en zorgverzekeraars, juist is. Zo ja, welke extra maatregelen denkt de minister dan alsnog te nemen om de rol van de patiënten als eerste partij zo te versterken dat deze de hem/haar toegedachte rol in de toekomst wel voluit kan spelen? In ieder geval zal de burger beter moeten worden toegerust om van een zorgafhankelijke patiënt te veranderen in een kritische zorgconsument.

Tijdens het genoemde overleg was er ook wrevel over de kortingen op de subsidies in dit kader. Hoe moeten wij het aan de CDA-fractie gegeven antwoord dan verstaan dat het nieuwe subsidiebeleid, meer dan in de huidige situatie, gericht zal zijn op voor zorggebruikers noodzakelijke functies en prestaties? Deze toerusting zal toch meer in plaats van minder subsidie vergen. Overigens hebben wij geen bezwaar tegen projectgebonden subsidies. Kan de minister toezeggen dat niet zal worden beknipt op de middelen die noodzakelijk zijn voor de toerusting van de zorggebruikers?

De nota Met zorg kiezen ging over een betere toerusting van de patiënt op vijf niveaus. In het antwoord op onze vragen hebben wij er drie node gemist: de rechtspositie, de toerusting met betrekking tot de inkoopmacht en de onderhandelingsmacht. Deze zijn van uitzonderlijk groot belang. Welke vorderingen zijn in dit opzicht gemaakt?

Enkele maanden geleden is Jan Koen Sluys aan de VU gepromoveerd op het onderwerp "gereguleerde marktwerking van sociale zekerheidsbelangen". Een uitspraak van hem is mij in het bijzonder bijgebleven: "Met het afschaffen van de contracteerplicht geef je als overheid ook een beschermingsmechanisme uit handen. Als je dat principe verlaat, bevind je je op een glijbaan die kan eindigen in de vrije markt.". Deze onzekerheid over de uiteindelijke uitkomst houdt voor- en tegenstanders van marktwerking in haar greep, maar ook verdeeld over de oplossing van een aantal dilemma's. Hierbij moet allereerst nog steeds de problematiek van de schaarste aan menskracht worden genoemd, waardoor de concurrentie niet mogelijk zou zijn. Een prijsexplosie kan hiervan eveneens het gevolg zijn. Deze laatste problematiek mag naar onze mening niet worden overtrokken. Van de zorgverzekeraars mag worden verwacht dat zij sterk inzetten op een noodzakelijke, grotere doelmatigheid bij de zorgaanbieders, waarmee zeker in de jaren veel valt te besparen of te verdienen.

Niettemin zullen ook hier checks and balances moeten worden ingebouwd. De vraag of er in de toekomst

over de hele linie voldoende aanbod zal zijn, is nog steeds onvoldoende beantwoord. Dat speelt tegenstanders van de marktwerking zeker in de kaart. Gelukkig laat het integrerend OSA-rapport 2004 zien dat er van spanning op de arbeidsmarkt nauwelijks meer sprake is. Dat is wel eens anders geweest, maar in deze economische barre tijden ook wel te begrijpen.

In zijn brief van 20 oktober jongstleden stelt de minister echter terecht dat er op de middellange termijn zwaar weer op komst is, nog los van de in diverse beroepen bestaande tekorten. Stimulering van verhoging van de arbeidsproductiviteit, door de minister bepleit, zal in ieder geval wel een bijdrage kunnen leveren, zij het haar ons idee een beperkte, maar houdt bovendien een risico in van opnieuw een niet beoogd minder positief imago. Daarom toch de vraag of de "sense of urgency" niet alleen bij alle betrokkenen, maar vooral ook bij de bewindslieden niet tot uitdrukking moet komen in een veel geavanceerder beleid, maar bovendien in onorthodoxe maatregelen, bijvoorbeeld een sociale dienstplicht. Ook kan met alle reeds voorgestelde maatregelen meer spoed worden betracht. Ik denk bijvoorbeeld aan het Opleidingsfonds en de hierover door onze fractie gemaakt opmerkingen. Ook over de tekorten aan huisartsen blijven wij nog steeds zorgen houden, ondanks de prima maatregelen die de minister intussen heeft getroffen. Wat kan er nog meer worden gedaan? Het is immers het probleem van de komende decennia om in ieder geval om die reden de operatie gereguleerde marktwerking niet te doen mislukken.

Een ander nog steeds genoemd argument waardoor de marktwerking onder druk kan komen te staan, is de al te sterke dominantie van enkele zorgverzekeraars, waaronder de regionale monopolisten. Dat geldt niet alleen voor de zorgverzekeraars, maar evenzeer voor de monopolies die het resultaat zijn van de fusies en samenwerkingsverbanden van zorgaanbieders. Concentratie en samenwerking verdragen zich weliswaar niet zo gemakkelijk met concurrentie, maar eerlijkheidshalve staat daar tegenover dat samenwerking, ketenzorg en sommige concentraties in het welbegrepen belang van de patiënt kunnen zijn. Vindt de minister dat hij met zijn diverse voorstellen hier het juiste evenwicht heeft gevonden?

Een ander dilemma betref het zogeheten "free rider"- of liftersprobleem. Niet ontkend kan worden dat in negentien van de dertig gezondheidsregio's de regionale ziekenfondsen nog een marktaandeel hebben dat groter is dan 60%. In achttien regio's is dat zelfs meer dan 75% en in vier regio's minder dan 50%. Wanneer metterdaad veel verzekerden gaan stemmen met de voeten, wat de minister verwacht, en de verzekeringsmarkt in ongekende omvang in beweging komt, kan het wel eens niet aantrekkelijk zijn om te investeren in de zo noodzakelijke regionale zorginfrastructuur of in lokale verbeterprojecten. Dat is tot schade van de noodzakelijk vernieuwingsprojecten. Het zal tijdens dit debat duidelijk moeten worden in welke richting wordt gekoerst: exclusiviteit, dat wil zeggen uitsluiting van niet bij deze zorgverzekeraar verzekerden van de bereikte voordelen als gevolg van de investeringen, een opslag ofwel een verrekening in de prijs of toepassing

van enigerlei vorm van verevening of subsidie door de overheid. Heeft de minister ter zake al een standpunt ingenomen?

Een tweetal andere velden, geplaveid met voetangels en klemmen, wil de fractie eveneens kort benoemen. Allereerst de gewenste verhouding tussen marktwerking en regulering. Kan er werkelijk een bepaalde mate van marktwerking ontstaan bij een zo grote bemoeienis van de overheid? Convenanten in de zorg raken steeds meer in. Verdragen deze zich wel met gereguleerde marktwerking? Is met een zo grote nadruk op regulering de marktwerking niet bij voorbaat tot mislukken gedoemd? Wij lopen zelf niet voor deze vraag weg. Wij hebben eerder aangegeven gereguleerde marktwerking een reële kans te willen geven. Dan moet van meet af aan voor het veld duidelijk zijn onder welke condities deze marktwerking wordt ingevoerd en waar de grenzen liggen teneinde het glijbaanffect te voorkomen. Dat vraagt om heldere wetgeving. Een toelichting op de zinsnede wanneer de minister gebruik zal maken van zijn discretionaire bevoegdheden, vraag en antwoord 87., is dan noodzakelijk. Juist omdat de combinatie van marktwerking en publieke randvoorwaarden voor borging van toegankelijkheid, betaalbaarheid, kwaliteit en keuzevrijheid uitermate kwetsbaar is, mag niets aan het toeval worden overgelaten en zeker niet aan de discretionaire bevoegdheden van de minister.

De CDA-fractie nodigt de minister dan ook uit, nog eens klip en klaar aan te geven welke criteria zullen worden gehanteerd om van een aanbodgericht naar een vraaggestuurd systeem te komen vanuit de diverse deelmarkten. Op de problematiek rond de Zorgautoriteit en het toezicht zal de CDA-fractie bij het komende wetsvoorstel nader ingaan. Dan heeft dat het meeste zin. Er valt nog het nodige over te zeggen.

Een tweede mijneveld blijft voorlopig het eventueel toelaten van het maken van winst en het doen van winstuitkeringen. Het is de minister na de algemene beschouwingen wel duidelijk geworden dat wij aan winstuitkeringen in bepaalde sectoren bepaald nog niet toe zijn. De CDA-fractie ziet zorginstellingen voor alles als "maatschappelijke ondernemingen", private niet op winstuitkering gerichte ondernemingen die specifiek zijn toegesneden voor het op private basis uitvoeren van geheel of gedeeltelijke publieke taken. Het is van wezenlijk belang, dat de minister onze ongerustheid terzake in duidelijke bewoordingen wegneemt. De CDA-fractie staat hierbij ook een gewaarborgde inbreng van leden, verzekerden en patiënten voor ogen.

Een heikel onderwerp is ook het verstrekken van zorg in natura of in de weg van een vergoeding ofwel restitutie. Het thans voorliggende ontwerp voor een algemene maatregel van bestuur voor restitutie kan bepaald nog niet onze instemming krijgen. In de memorie van toelichting werd nog gesproken over een "feitelijke" belemmering voor het verkeer van goederen en diensten. De zorgverzekeraars konden binnen deze begrenzing hun prijs bepalen.

De discussie in de Tweede Kamer heeft het amendement van de leden Schippers en Lambrechts (28994, nr. 18) opgeleverd dat de keuze wil laten tussen

aanspraak op de verstrekking van de desbetreffende zorg (natura) of aanspraak op vergoeding van kosten (restitutie). Bij algemene maatregel van bestuur zouden regels worden gesteld over de wijze waarop de hoogte van de restitutie wordt vastgesteld. Daar was men toen bepaald niet uit, zo dit al zou kunnen!

Thans ligt de concept-AmvB voor met bewoordingen die geen duidelijke oplossing bevatten. Met termen als de verzekerde mag niet "wezenlijk" worden belemmerd in zijn keuze. In de toelichting wordt dan aangegeven wat onder een wezenlijke belemmering dient te worden verstaan, namelijk hiervan zal slechts dan sprake kunnen zijn wanneer een verzekerde door de hoogte van de vergoeding gedwongen zou zijn om de zorg van een gecontracteerde aanbieder te betrekken, terwijl dat in "redelijkheid" niet van hem kan worden gevergd. Dit wordt toch voer voor juristen in combinatie met een enorme bureaucratie alsmede een toename van administratieve lasten, waarvan de omvang nog niet valt aan te geven.

Hiernaast wijst de Vereniging van Ziekenhuizen ook op de risico's voor de ziekenhuizen en bepleit in dit kader een derde betalerregeling naar analogie van de Belgische regeling.

Wij doen een ander voorstel. Terecht wordt in de toelichting wel gesteld, dat de zorgverzekeraars door een goed contracteerbeleid restitutie zoveel mogelijk kunnen voorkomen. Dit vergt een goed inleven in de vraag van de patiënt die veelal een vertrouwensrelatie met een behandelaar heeft, zeker bij ernstige ziekten. De minister gaat ervan uit dat de kosten toch (grotendeels) door het ziekenfonds zullen worden vergoed. Uitgaande van keuzevrijheid op het meest essentiële punt, dat is niet de keuze voor een zorgverzekeraar, maar de keuze voor de zorgaanbieder, zou voorlopig moeten kunnen worden volstaan met geen extra betaling of anders met een uniforme zeer beperkte, eigen bijdrage! Halen wij niet heel veel overhoop ten koste van essentiële randvoorwaarden voor het afschaffen van de contracterplicht, namelijk méér ruimte voor marktwerking, maar evenzeer ook voor grotere keuzevrijheid van patiënten die zich zeker niet zullen richten op de laagste prijs, maar op de in hun ogen beste behandeling, alle vergelijkende informatie ten spijt. Bovendien zal het om een beperkt aantal gevallen gaan.

In de memorie van antwoord wordt op onze vraag als antwoord gegeven dat elke patiënt altijd bij alle aanbieders terecht kan, maar dat de verzekeraar niet in alle gevallen de rekening (geheel) zal betalen. In de meeste gevallen gebeurt dus wel en dit is – bij afschaffing van de contracterplicht – ook noodzakelijk om de keuzevrijheid voor de patiënt te garanderen.

Vervolgens gaat de minister ervan uit, dat de zorgverzekeraars voor de segment B DBC's voorlopig de meeste bestaande aanbieders blijven contracteren. Voorzover dat niet het geval is, kan via de weg van restitutie zorg op maat aan de verzekerde worden geleverd. Het lijkt ons dan ook dat uit het voorstel van de CDA-fractie nauwelijks financieel bloed kan vloeien, maar dat het wel een grotere rechtszekerheid oplevert en de in uitzicht gestelde keuzevrijheid.

Uiteraard ligt er in de restitutie in verband met hulpmiddelen nog een bijzondere problematiek besloten.

Niet alleen wat de gebruikerstermijnen en derhalve de frequentie van vervanging betreft, maar nog het meest in de gevolgen van de keuze van de verzekerde voor restitutie.

Goede voorlichting hierover is echter één van de essentiële taken van de zorgverzekeraar. Blijft over dat ons van diverse kanten, onder meer van de Nederlandse Vereniging voor Slechthorenden, brieven hebben bereikt over de noodzaak van keuzevrijheid ten aanzien van soort en model hoorhulpmiddelen. daaruit blijkt ook, hoezeer thans reeds deze keuzevrijheid wordt bedreigd doordat de zorgverzekeraars steeds vaker de nadruk leggen op kostenbesparing. De vraagsturing, dat wil zeggen de zorg op maat, wordt hieraan al te vaak volledig ondergeschikt gemaakt. Verzekerden kunnen dan slecht één type hoorhulpmiddel bij één verstrekker verkrijgen. Ook van andere patiëntenverenigingen heb ik soortgelijke berichten vernomen.

Het gaat om preferred providerschap in volle omvang, ten koste van de hulpvrager. Deze keuzevrijheid moeten wij nu wel, uiteraard binnen grenzen, creëren, anders wordt het metterdaad niks, zoals de minister heeft verondersteld. Dit zou kunnen door toch meer het oordeel van de verwijzende specialist mede als richtinggevend te beschouwen.

Thans ga ik over tot de bespreking van enkele aspecten die meer de WTG-ExPres raken. Zoals bekend, achtte de Raad van State het gewenst de afschaffing van de contracterplicht niet afzonderlijk, maar in samenhang met andere beleidsvoornemens, in feite tegelijkertijd met de stelselwijziging, te behandelen. Ook collega Hamel wees daar nog eens op. Aanvankelijk werd hiertoe ook besloten, maar de noodzaak om de DBC's, de Diagnose Behandeling Combinaties, in ziekenhuizen en voor de specialisten te introduceren, heeft toch geleid tot afzonderlijke indiening van het wetsvoorstel Herziening Overeenkomstenstelsel Zorg (HOZ) en de WTG-ExPres. De DBC's, die met vrije prijsvorming een cruciale bijdrage aan de overgang van een systeem van budgetbekostiging naar een systeem van gereguleerde marktwerking dienen te leveren, maakten de HOZ noodzakelijk. Wij zijn daarvoor gezwicht. Om bilaterale vrije prijshandelingen mogelijk te maken, is opheffing van de (omgekeerde) contracterplicht een conditio sine qua non, zoals de minister het uitdrukt: ofwel een onvermijdelijke, noodzakelijke voorwaarde.

De CDA-fractie heeft vanaf het begin een aantal kritische vragen rond de invoering van DBC's gesteld, maar erkent met de minister dat het veld met betrekking tot de DBC's thans wel dringend behoefte heeft aan duidelijkheid. Het invoeren van DBC's is immers reeds een aantal malen uitgesteld. Langer uitstel zou ook naar onze overtuiging demotiverend werken. Overigens was dit uitstel tot dusverre zeker gerechtvaardigd voor wie de ontwikkelingen op de voet heeft gevolgd. Dit ook via de door de minister uitgebrachte voortgangsrapportages, die wij overigens zeer op prijs hebben gesteld, onder meer vanwege het realiteitsgehalte. Dat wil ik graag nadrukkelijk stellen. Zo heeft de minister in de laatste voortgangsrapportage opnieuw erkend dat de overgang naar de DBC's niet probleemloos zal verlopen. De invoering brengt risico's met zich. Het zijn juist deze nog bestaande risico's die bij onze fracties tot kritische vragen

hebben geleid met een nog steeds niet in alle opzichten bevredigend antwoord. Ook de jongste voortgangsrapportage riep een aantal vragen op.

Blijven bijvoorbeeld de risico's, zoals min of meer wordt gesuggereerd, metterdaad beperkt tot het later factureren en het niet ondertekenen van de bestuursverklaring of zijn er nog andere risico's? Eén van de risico's is dus de groep achterblijvende zorgaanbieders. Deze is wel zeer beperkt door de minister ingeschat. Is dat wel juist, gelet op diverse andere publicaties en op de praktijkberichten die ons bereiken? Wat zijn de consequenties voor de liquiditeitspositie van deze instellingen? Veelal zal er dan toch sprake zijn van eigen nalatigheid -- ik noem dat harde woord maar eens een keer -- of spelen ook andere factoren een rol? Zo niet, dan is het toch de vraag of deze nalatigheid moet worden "beloond" met de voorgestelde tussenoplossing als een oplossing op maat. Dan zouden anderen dat ook wel graag willen.

Met betrekking tot de gekozen oplossing voor de liquiditeitsproblematiek kan de CDA-fractie voorlopig instemmen met de voorgenomen bevoorschotting of anders renteheffing. Dat echter met renteheffing dan volledige financiering in het vooruitzicht wordt gesteld, lijkt ons evenwel niet te kunnen worden waargemaakt. Voorts heeft de CDA-fractie problemen met het nog niet duidelijk zijn van de exacte rechtmatigheidseisen bij invoering van de wet per 1 januari aanstaande. Dat zou toch uit een oogpunt van adequate wetgeving niet moeten kunnen. Dit had anders gemoeten!

Een en ander maal is voorts gesteld dat voor een effectief toezicht een uniform kostprijsmodel noodzakelijk is. Het zal echter nog tot 1 januari 2006 duren aler dat uniforme kostprijsmodel er is. Waarom is invoering niet gelijktijdig met de inwerkingtreding van de beide wetten mogelijk? Bovendien zal het kostprijsmodel ook dan nog niet perfect zijn. Dit wordt aan een tweetal factoren toegeschreven, de opleidingen -- daar heb ik al over gesproken -- en de kapitaallasten. Hierover zijn naar onze bescheiden mening andere toezeggingen gedaan. Betekent dit dat deze niet kunnen worden gehonoreerd of dat de invoering van de voorstellen na de toegezegde notitie nog geruime tijd op zich zal moeten laten wachten? Ook vraagt de CDA-fractie zich af waarom de noodzakelijke wijziging van de Ziekenfondswet en de AWBZ eerst begin volgend jaar zal worden ingediend. Al deze voorbeelden tonen naar de mening van de CDA-fractie aan dat er toch helaas in een aantal opzichten nog sprake is van een overhaaste invoering, terwijl verschillende ook wezenlijke onderdelen nog moeten worden uitgewerkt.

Ik heb daarvan nog een ander voorbeeld. In de bijlage bij de jongste periodieke voortgangsrapportage is een passage over schadelastverschuiving zorgverzekeraars opgenomen, gebaseerd op een onderzoek van Prismant. Die passage heeft ons verbaasd. Navraag bij Prismant heeft opgeleverd dat deze passage wel zeer kort door de bocht is, vergeleken bij de volledige tekst. Er had op zijn minst onderscheid gemaakt moeten worden tussen de korte en lange termijn. Vooral de laatste zin in de passage in de bijlage wekt enige hilariteit, of -- de heer Hamel heeft er ook al op gedoeld -- gaat de minister er intussen vanuit dat de publiekrechtelijke regelingen blijven bestaan? In ieder geval is de conclusie onjuist. Het jaar 2005 zal er moeten

worden afgerekend. Ook dat zullen wij maar toeschrijven aan de grote haast die het onmogelijk maakte om de gegevens te verifiëren.

De toezending van de brief "Liberalisering electieve zorg" op 10 oktober jl. was zeer welkom. Immers, de crux zit niet in de 10% DBC's die nu voor vrije prijsvorming worden vrijgegeven. Dat kun je nog beschouwen als een experiment. De crux zit in de wijze waarop tot de 100% zal worden gekomen en in de vraag of die 100% in redelijke tijd valt te halen. De crux zit vooral in de vraag of hier geen sprake is van een onomkeerbaar proces en wat het DBC-experiment heeft geleerd voor de toekomst. "Ruimte voor resultaat" geeft immers een aantal niet mis te verstane signalen af. Staan deze intussen allemaal op groen?

Medio 2005 zal nu over uitbreiding worden beslist, maar op grond van welke criteria? Dat betekent dat in het eerste halfjaar van 2005 klip en klaar moet worden langs welke criteria en in welke mate er zal worden uitgebreid, en of uitbreiding überhaupt mogelijk is. Welnu, dat lijkt ons onmogelijk, gelet op de novemberbrief, waarin de minister zelf stelt dat de noodzakelijke verandering in het gedrag van de spelers tijd zal kosten en dat daarom in het eerste jaar de contracten tussen zorgaanbieders en zorgverzekeraars nog niet veel van elkaar zullen verschillen. Dan is het zeker niet mogelijk om reeds lessen te hebben getrokken voor geleidelijke uitbreiding. De CDA-fractie blijft overigens het uitgangspunt vasthouden dat -- mogelijk na enige stijging als gevolg van een inhaalslag -- de DBC's niet kostenverhogend mogen werken. Dit temeer daar de minister de dreiging van premieverhoging en pakketverkleining in dit kader onvoldoende heeft tegengesproken. Dan zal ook duidelijk moeten worden of de verdere invoering van DBC's niet toch onverenigbaar zal zijn met het blijven hanteren van een uitgavenplafond. Voorts zijn de uitkomsten van de commissie Korthals Altes van grote importantie. Zal de minister bij de beslissing hierover ook het parlement en de Eerste Kamer betrekken?

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Zegt de woordvoerdster van de CDA-fractie dat de invoering van de DBC's eigenlijk een experiment is en dat wij misschien maar moeten stoppen met het experiment, mochten de uitkomsten van dat experiment niet voldoen aan de criteria die de CDA-fractie eraan stelt? Begrijp ik haar woorden zo?

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik denk dat u deze goed begrijpt. De minister zegt ook eigenlijk niet veel anders. Ik wil hier nog eens de bevestiging hebben van de wijze waarop wij van A naar B komen, of van B naar A in dit geval. Het is heel belangrijk dat wij en het hele veld weten welke criteria hier gaan gelden en langs welke weg wij gaan naar een verdere uitbreiding van het aantal DBC's. Daarbij zijn de uitkomsten van de eerste tien van belang. Ik heb in mijn schriftelijke inbreng heel duidelijk gezegd -- de minister is daar wat omheen gegaan door mij naar Ruimte voor Resultaat te verwijzen -- dat een klein aantal

DBC's tot een sterkte kostenverhoging heeft geleid. Als wij met die duizenden DBC's onder het uitgavenplafond willen blijven, kan dat alleen maar komen uit de doelmatigheidswinst en die twee andere zaken. Ik denk dat dit een heel duidelijk antwoord is. Ik ga die discussie zeer open in. Ik waarschuw de minister. Ik trek op het ogenblik nog geen conclusies, want het kan nog alle kanten uit.

De heer **Schouw** (D66): Ik denk dat de CDA-fractie heel erg duidelijk heeft gemaakt dat het geen onomkeerbaar proces is.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik heb in mijn eerdere verhaal ook al twee keer gezegd dat het voor ons geen onomkeerbaar proces is. Als u dat nadrukkelijk nog een keer wilt horen, zeg ik dat nog een keer. Wij hebben het echter al herhaalde malen in de schriftelijke vragen aan de orde gesteld en ik ben over het algemeen niet zo dat ik de ene dag dit zeg en de andere dag dat. Ik wil er wel met de minister op een heel serieuze wijze over discussiëren. Ik heb mij bekeerd tot de invoering van die gereguleerde marktwerking, maar onder heel duidelijke condities en gezegd hebbende dat het huidige stelsel niet meer kan. Als men het anders en beter weet, moet men wel een concreet alternatief hebben en niet met allerlei prietpraat komen zoals ik in een aantal artikelen heb gezien.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik wil een toelichting hebben op het woord "bekeerd". Het gebeurt namelijk nog wel eens dat bekeerlingen heftiger en fanatieker kan zijn dan degenen die gewoon de leer aanhangen. Wat bedoelt u met "bekeerd"?

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Mevrouw Slagter, gezien uw afkomst begrijp ik deze vraag. Het woord "bekeerd" is waarschijnlijk heel erg gereformeerd. Over het algemeen zijn bekeerlingen extra fel, maar bij mij is dat niet het geval. Ik heb mij laten overtuigen met argumenten dat het huidige stelsel heeft gefaald. Wij moeten met elkaar een nieuwe weg durven ingaan. Men zegt wel eens dat ouderen niet voor veranderingen zijn. Ik durf die verandering wel aan, maar onder heel duidelijke condities. Ik sta niet te juichen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Kunt u de prietpraat toelichten?

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik zou u zo een aantal artikelen kunnen voorhouden. Ik bedoel misschien ook wel stukken waar een handtekening van CDA-leden onder staat, zoals het manifest. Men kan zich maar blijven afzetten. Wij weten echter met elkaar dat wij gezien de medisch-technologische ontwikkelingen, gezien de vergrijzing en gezien alles wat mogelijk is toch moeten ingrijpen in het stelsel. Ik vind dan dat men het ook moet durven om niet alleen maar "njet" te blijven roepen, maar om het op deze manier onder heel goede condities te wagen. Ik vind het een beetje vervelend om iedere keer repeterend te horen dat het niet kan. Dan moet ook een poging worden gedaan om concreet te zeggen hoe wij dit zo ontzettend ingewikkelde terrein van de zorg wel op de goede rails zullen krijgen. Weet u waar ik wakker van lig?

Ik vrees voor het scenario dat wij in de toekomst de zorg niet meer kunnen betalen en dat er onvoldoende handen aan het bed zijn. Laten wij nu concrete oplossingen zoeken voor al dat soort zaken. Dat heb ik alleen bedoeld.

De heer **Hamel** (PvdA): Ik heb nog een vraag over de omkeerbaarheid. Hoe bedoelt u dat? Als een aantal stappen te ver wordt gezet als gevolg van deze wet, zal het buitengewoon moeilijk zijn om terug te keren zonder ontzettend veel claims te krijgen. Aan welke eisen moet die omkering kunnen voldoen? Ik vraag dat niet in detail, maar in het algemeen.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Het gaat nu juist om de stappen voor de toekomst. De 10% DBC's die er nu komen, gaan in de toekomst door ook als het systeem zou falen. Er worden dan geen volgende stappen gezet. Dat bedoelen wij.

Ik hoop dat de minister ons dit goed duidelijk kan maken. Dan is er geen man overboord, al zul je wel navenant aanvullende maatregelen moeten nemen, maar dat betekent niets voor die claims. Ik ga ervan uit dat die 10% blijft.

De CDA-fractie leefde tot enkele dagen geleden in de veronderstelling dat er voor de privacybescherming in het kader van de invoering van het DBC-systeem in een overleg tussen de betrokken partijen een voorlopige oplossing was gevonden. Zo is het mij altijd in brieven voorgehouden. Maar op de valreep ontvingen wij een afschrift van een aan de minister gericht brief van het College Bescherming Persoonsgegevens. Hiervan zijn wij bijzonder geschrokken; ik ga er tenminste van uit dat de inhoud daarvan correct is. De CDA-fractie wil voorlopig volstaan met zich aan te sluiten bij de vraag van de heer Hamel om een reactie van de minister op de inhoud van deze brief en met name op de stelling dat de artikelen 30, 30a en 30b van de WTG niet de vereiste wettelijke grondslag voor de beoogde structurele levering van persoonsgegevens aan het DIS zouden opleveren. Intussen hebben wij dan tot 30 november de gelegenheid om ons door de diverse partijen nader te laten informeren.

Het wetsvoorstel WTG-ExPres bevat voorts zowel maatregelen ter beperking van de administratieve lasten als maatregelen met het oog op fraudebestrijding. Om te beginnen brengt de invoering van DBC's ook weer een verzwaring van de administratieve lasten met zich mee. Allereerst wordt aangegeven dat het nieuwe DBC-systeem wel meer transparantie in de zorg zal brengen, maar dat het zeker niet zal bijdragen tot een verlichting van de administratieve lasten. Integendeel, er is sprake van een immense bureaucratische rompslomp, die nu al enkele honderden miljoenen euro heeft gekost, terwijl ook de kosten voor het onderhoud van dit systeem er straks niet om zullen liegen. De verwachting dat op de middellange termijn de administratieve lasten naar aanleiding van het invoeren van DBC's zullen verminderen, delen wij derhalve nog niet. Dit zal mogelijk wel gebeuren als gevolg van het overbodig worden van veel controles door de in de toekomst te stellen eisen aan de inrichting van de administratieve processen en de automatiseringsprocessen. Maar hier staat tegenover dat het vervallen van de uitkomsten van overleg en de modelovereenkomsten betekent dat iedere individuele zorgaanbieder met het

ziekenfonds moet gaan onderhandelen. In ieder geval vindt de CDA-fractie het een teken aan de wand dat ruim een maand voor de invoering van de WTG-ExPres de definitieve rapportage administratieve lasten met de bijbehorende ACTAL-toets nog niet klaar is. Ook in ander opzicht zijn er meer administratieve lasten te verwachten, bijvoorbeeld als gevolg van differentiatie en maatwerk. Trouwens, er kan ook minder transparantie verwacht worden. Voorts gaat de noodzakelijke, toegezegde voorlichting door CTG/Zaio en aanbieders het nodige extra kosten, en dat lijken bepaald geen eenmalige kosten te worden. Hoe denkt de minister overigens dat er behalve met de website voldaan kan worden aan de wens van de burgers, die op basis van een onderzoek van de Erasmus-universiteit voor meer dan 50% schriftelijke informatie wensen? Wij nemen ten slotte aan dat een en ander nauwkeurig zal worden gemonitord om eventueel extra maatregelen te kunnen nemen.

Het aantal nu geformuleerde DBC's in evenveel codes is nog steeds aanzienlijk minder dan het aantal mogelijke behandelingen. Ook dit betekent weer dat er mogelijkheden voor fraude zijn. Of kan de minister deze vrees ondubbelzinnig weerleggen? Enige tijd geleden constateerde prof. Van der Veen in zijn onderzoek naar fraude dat er wel enige honderden miljoenen met verspilling en fraude zijn gemoeid, fraude door verzekeren, maar ook ten onrechte verstrekte betalingen aan zorgaanbieders als gevolg van het ontbreken van voldoende controle – dit komt waarschijnlijk in orde – maar ook door te ingewikkelde regelgeving. Hierbij ging het niet alleen om fraude als zelfverrijking of om een groter budget te krijgen, maar ook doorgewoond om fouten vanwege de complexiteit van de materie. Ondanks alle nu te nemen maatregelen vrezen wij dat de kans op fraude zeker niet minder groot zal zijn.

De CDA-fractie heeft zich beperkt tot de behandeling van een aantal fundamentele zaken, waarbij ook met het oog op nog komende wetten enige piketpaaltjes zijn geslagen. Er zal een aantal duidelijke toezeggingen nodig zijn om de nog bestaande twijfels weg te nemen. En ten slotte vragen wij ons in verband met de termijn van zes weken af of deze wetten nog wel op 1 januari aanstaande in werking kunnen treden.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Vandaag zijn wij bijeen om de wetsvoorstellen HOZ en WTG ExPres te bespreken. Deze wetsvoorstellen passen bij de overgang van een centraal aanbodgericht systeem naar een decentraal vraaggericht systeem en zij zijn een onderdeel van de gehele stelselwijziging. Verder vormen zij de opmaat naar het nieuwe zorgstelsel dat in 2006 van start moet gaan.

Met het aanvaarden van deze wetsvoorstellen wordt de eerste stap gezet naar gereguleerde marktwerking. Op het begrip marktwerking kom ik later terug, waarbij ik nog eens uiteen zal zetten waarom wij marktwerking als middel niet zo'n goed idee vinden om te komen tot goede, betaalbare zorg, zorg die voor iedereen bereikbaar blijft. Wij vinden dat de huidige stapjes op een

nog onzeker pad langzaam gezet moeten worden. Daarom zijn wij blij met de behoedzaamheid die deze minister betracht. De minister heeft blijkens de voor ons liggende wetsvoorstellen nog een sterke drive tot reguleren. Af en toe moeten wij hem zelfs op regelzucht betrappen. Daar hebben wij trouwens bezwaar tegen, omdat dat hand in hand lijkt te gaan met de toename van administratieve rompslomp. Ook daar kom ik nog op terug.

Wij respecteren de minister vanwege zijn daadkracht. In amper anderhalf jaar heeft hij een heel veld opgeschud en daar zijn zeker positieve ontwikkelingen bij te melden. Ik denk dan aan de grotere aandacht die het patiënten/cliëntenperspectief heeft gekregen, aan de bewegingen die op het vlak van verantwoording, transparantie, inzage in veiligheid van instellingen en de openbaarmaking van best practices zijn gemaakt door zorgverleners, instellingen en zorgverzekeraars. Verder denk ik aan de sense of urgency waar zo langzamerhand het hele veld van doordrongen is als het gaat om vraaggericht werken, waarbij tegelijk ook efficiency en doelmatigheid vooropstaan. Complimenten dus voor de minister en in zijn kielzog voor de ambtenaren, maar ook bezorgdheid omdat het einddoel en de weg ernaar toe nog onvoldoende gedefinieerd zijn. Daarom is de Socialistische Partij blij dat deze Kamer ook háár regulerende rol serieus neemt door vandaag nog niet de Wet toelating zorginstellingen te bespreken. Haastige spoed is zelden goed!

Voorzitter. De invoering op korte termijn van de Wet herziening overeenkomstenstelsel zorg is, evenals die van de WTG ExPres, van belang voor de invoering van de Diagnose Behandel Codes per 1 januari 2005. De minister is van plan om 10% van de DBC's, het zogenaamde B-segment dat bestaat uit niet complexe, electieve zorg, die in dagbehandeling kan worden uitgevoerd, met ingang van die datum per algemene maatregel van bestuur vrij van contracteerplicht te verklaren om aldus een behoedzame eerste stap te zetten naar een algehele implementatie van de HOZ. De WTG ExPres zal een aantal wijzigingen aanbrengen in de Wet tarieven gezondheidszorg. Hiermee wordt het mogelijk om experimenten met marktwerking te houden en om prestatiegerichte bekostiging in te voeren. Nevendoel moet zijn het voorkomen van onnodige bureaucratie en het tegengaan van fraude. De wet is niet alleen nodig om de invoering van vrije onderhandelingen per 1 januari 2005 over 10% van de DBC's mogelijk te maken, maar ook om experimenten met marktwerking in de fysiotherapie te introduceren. Door het loslaten van de contracteerplicht en het toestaan van experimenten wordt naar de verwachting van de minister de regierol van de zorgverzekeraar versterkt. Hij krijgt de ruimte en de vrijheid om met alle zorgaanbieders en zorginstellingen te onderhandelen over voldoende aanbod van goede kwaliteit tegen een scherpe prijs. Op deze manier worden de keuzemogelijkheden van de cliënt uitgebreid, hetgeen ook zal gebeuren door naast het aanbieden van naturacontracten de mogelijkheid van restitutie aan te bieden voor het contracteerplichtvrije gedeelte van de zorg waarop iemand krachtens de Ziekenfondswet of de AWBZ recht heeft.

Ik zal ingaan op de volgende elementen van beide wetten: de invoering van vrije onderhandelingen over 10% van de DBC's, de restitutiemaatregel, de experimenten met marktwerking in de fysiotherapie, de privacy, het toezicht en de zorgautoriteit, de informatie aan de klant en de marktwerking.

Volgens de minister gaat de invoering van de DBC's volgens plan. Alle instellingen en ZBC's zijn in staat om met ingang van 1 januari 2005 volgens de nieuwe systematiek te werken en te declareren. De kleine groep die dat nog niet kan, krijgt hierbij ondersteuning van een vee ploeg. Volgens mijn informatie is inderdaad alle zorg uit het vrije segment gecontracteerd, overigens meestal zonder onderhandelingen en tegen dezelfde prijs. Waar wel over de prijs werd onderhandeld, was hij hoger. Zo zou, ondanks het geringe onderhandelingsveld, er nu al een significante stijging van de kosten zijn te zien. Ik wijs op de stijging van de prijs van particuliere ziektekostenpolissen, waarvan de helft wordt toegeschreven aan de DBC's. Een ander probleem voor de instellingen is dat naast deze verandering in het systeem ook in het A-segment, waarin zich de niet vrij te onderhandelen DBC's bevinden, op een andere manier gedeclareerd gaat worden. Hoe staat het met het bevoorschotten? Komt dit van de grond? Op welke manier kunnen instellingen zorgverzekeraars dwingen voor te financieren en hoe kunnen ze rente berekenen en innen? Ons bereiken berichten van betrokken mensen in het veld die lang zo optimistisch niet zijn als de minister. Het is een duur systeem, er is al veel geld in gestopt en men vreest chaos, zowel in administratief als in financieel opzicht. Het bevat geen prikkel tot doelmatigheid, het zet aan tot meer productie van soms ook nog overbodige, maar wel lucratieve zorg, en het is fraudegevoelig.

Angst is een slechte raadgever en daarom vraag ik de minister of hij in staat en bereid is, op korte termijn met cijfers te komen. Hoeveel kosten zijn tot nu toe gemoeid met de invoering van de DBC's? Op welke manier gaat de minister het komend jaar de ontwikkeling van de kosten monitoren? Is hij van plan om voordat hij verder gaat met de liberalisering van de electieve zorg eerst een moment van bezinning en evaluatie in te lassen? Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald. Daarmee hebben wij het weer over omkering en bekering. Met volledige invoering van het DBC-systeem zijn honderden miljoenen gemoeid. Dat is geld waar in feite geen extra zorg tegenover staat. Wat is de reactie van de minister? Ik overweeg in tweede termijn op dit punt een motie in te brengen.

Het moet mij als praktiserend arts van het hart dat mij na lezing van de notitie van de minister over liberalisering van de electieve zorg het gevoel bekreep dat hij en ik in heel verschillende werelden leven. De minister lijkt te denken dat zieke mensen en ziektes volgens vaste schema's in eigen hokjes en deelmarkten zijn in te delen, terwijl ik elke dag weer ervaar hoe weinig er echt is te voorspellen over het verloop van een ziekte en de manier waarop de zieke ermee omgaat. De notitie gaat mijns inziens uit van schijnzekerheden en heeft daardoor een erg wankel basis.

Wij willen geïnformeerd worden over de stand van zaken ten aanzien van het opleidingsfonds. Bestaat het al en, zo ja, in welke juridische vorm? Hoe wordt het

gevuld en welke opleidingen gaan eruit bekostigd worden? Heeft de voorgenomen oprichting van het centraal fonds voor academische ziekenhuizen al vorm gekregen? Wie beheert het, hoe wordt het gevuld en wie is verantwoordelijk voor de verdeling?

Ik kom op de restitutiemaatregel en de bijbehorende AMvB. Door de aanneming van een amendement-Schippers/Lambrechts zijn de mogelijkheden voor de cliënt om te kiezen voor restitutie uitgebreid. Restitutie is mogelijk voor die vormen van door die instellingen of beroepsbeoefenaren te leveren zorg die overeenkomen met prestaties waarvoor het CTG krachtens de WTG geen tarief hoeft goed te keuren of vast te stellen en waarvoor de omgekeerde contracteerplicht wordt afgeschaft. Dit geldt dus nadat de HOZ en de WTG ExPres zijn aangenomen voor de DBC's uit het B-segment. Het gaat ook gelden voor andere vormen van zorg, zoals hulpmiddelen en zittend ziekenvervoer, waarvoor ook geen contracteerplicht geldt en het CTG geen tarief vaststelt. In de toelichting wordt gesteld dat de verzekerde voor wie restitutie geldt, de vrije keus heeft uit zorgaanbieders die de desbetreffende vorm van zorg aanbieden. Is het nu de verzekerde of de zorgverzekeraar of mogelijk ook de zorgaanbieder die kiezen kan voor restitutie? Is het aanbieden van restitutie voor zorgverzekeraars een mogelijkheid of een plicht? Wiens vrijheid neemt het meest toe? Voor de zorgverzekeraar geldt de plicht om voldoende zorg in natura te contracteren, maar bepaalt wanneer iets voldoende is? Als de prikkel tot het sluiten van een contract vervalt, op welke manier wordt dan de kwaliteit van de geboden zorg gewaarborgd? Op grond van de AMvB stelt het ziekenfonds zelf de hoogte van de vergoeding zodanig vast dat de verzekerde niet wezenlijk wordt belemmerd in zijn keuzevrijheid. Wie beoordeelt of de vergoedingsregel wel voldoende tegemoetkomt aan de beoogde keuzevrijheid van de verzekerde?

Graag ook commentaar op de brief van de voorzitter van de Nederlandse vereniging van ziekenhuizen waarin wordt aangegeven dat de maatregel een enorme toename van administratieve lasten met zich zal brengen als ziekenhuizen voor hun inkomsten rechtstreeks afhankelijk zijn van patiënten. Wie is verantwoordelijk voor de financiële afwikkeling van de geconsumeerde zorg, de patiënt of de zorgverzekeraar? Het is mogelijk dat een verzekerde zonder het te weten bij een niet-gecontracteerde zorgaanbieder terecht komt en pas achteraf ontdekt dat hierdoor een deel van de kosten voor eigen rekening komt. Soms is het niet mogelijk dit eerst na te gaan, bijvoorbeeld als iemand aangerezen wordt en met spoed in een ziekenhuis wordt opgenomen. Ik kan mij dan ook voorstellen dat dit niet geldt voor spoedeisende zorg. Moet men dan naar een ander ziekenhuis voor de vervolgbehandelingen. Graag een toelichting daarop.

Het jaar 2005 zal een experimenteerjaar zijn voor de vrije prijsvorming bij fysiotherapeuten. In de regio's gaan de eerste contracten rond en valt er enig verschil te ontdekken in de onderscheiden tarieven die de zorgverzekeraars de fysiotherapeut willen bieden. Het is daarbij opvallend dat er zorgverzekeraars zijn die alleen een standaardtarief willen vaststellen, waarbij het niet uitmaakt of behandeling aan huis of op de praktijk van de

therapeut plaatsvindt. Dat brengt de therapeute in een duivels dilemma. Zal zij die verlamde immobiele patiënt met MS of een herseninfarct, die onder andere door haar zorg toch nog thuis kan blijven, blijven behandelen? Dan is zij een dief van eigen portemonnee, want zeker in dunbevolkte gebieden is dat tarief lang niet kostendekkend. Of moet zij die patiënt dan maar laten schieten? In feite zijn dit toch vormen van risicoselectie waar wij voor gewaarschuwd hebben en waarvan de minister tot nu zegt da het allemaal reuze meevalt. Op welke manier valt dit te voorkomen? De zorgverzekeraar kiest voor goedkope zorg en daarmee voor verschraling. Daardoor worden kwetsbare mensen uitgesloten, die overigens in menig opzicht ook kostbaar kunnen zijn. Graag krijg ik hier commentaar van de minister op. Ik hoop dat hij niet alleen maar zegt dat fysiotherapie onder de aanvullende en dus particuliere verzekering valt en dat hij daar dus niets over heeft te zeggen.

De invoering van beide wetten brengt ook spanning op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens. Het College bescherming persoonsgegevens meldt in een wat sneue brief dat het via het departement nooit kennis heeft mogen nemen van de inhoud van de WTG ExPres en nooit om advies is gevraagd, hoewel dat wettelijk wel verplicht was. Toen het college op eigen initiatief hiervan kennis had genomen, bleek dat voor de structurele verwerking van patiëntgegevens op persoonsniveau in het DIS een doorbreking van het medisch beroepsgeheim nodig is. Het CBP wijst dit af en ik trouwens ook. Het denkt dat hoogstens incidentele verstrekking aan de orde kan zijn. Ook bij andere artikelen zijn vraagtekens te plaatsen. Graag het commentaar van de minister op deze brief. Hoe is het mogelijk dat departement en college zo langs elkaar heen werken? Wat wil de minister doen om herhaling van dit soort brieven in de toekomst te voorkomen? Snelheid mag nooit ten koste gaan van zorgvuldigheid.

Om de transitie naar marktwerking in de zorg te bewaken, wil de minister de zorgautoriteit instellen. Het CTG zal hierin opgaan, samen met het CTZ. Dit laatste college zal zelfs "invaren"; een originele term, zeker als je bedenkt dat de gezondheidszorg eigenlijk een mammoettanker is. Onder het moto van "meer zorgautoriteit bij minder vrijheid" zal dit zelfstandige bestuursorgaan allerlei vage en minder vage taken op zich nemen. Op welke termijn zal de zorgautoriteit operationeel zijn?

Deze autoriteit houdt toezicht op de verschillende contracten en tarieven. Wordt daarbij ook toezicht gehouden op de kwaliteit van de geleverde zorg? Dit is ook een taak van de inspectie, maar er liggen linken naar de taken van de zorgautoriteit. Wij zijn het er toch over eens dat de kwaliteit onder druk kan komen te staan als er eenzijdig naar productie wordt gekeken. Het risico is verschraling van zorg die geen winst oplevert, kijk maar naar de fysiotherapeuten. Bij prestatiebeloning wordt eerder gedacht aan omzet.

Wie controleert de zorgautoriteit en op welke manier? De minister vertrouwt voor de doelmatigheid van de zorg op de markt. Niet alle zorg is echter doelmatig. Op welke manier kan het parlement zijn toezichthoudende taak uitoefenen?

De minister geeft aan dat hij ten behoeve van de informatie aan de klant het RIVM samen met de Consumentenbond en de NPCF heeft gevraagd, een informatieportal op te zetten. Eind 2004 zal reeds vergelijkende informatie over zorgverzekeraars beschikbaar zijn en eind 2005 zal er vergelijkende informatie over ziekenhuizen, verpleging en verzorgingstehuizen, thuiszorg en geestelijke gezondheidszorg beschikbaar zijn. Wij waarderen het dat de minister sterk inzet op informatievoorziening en empowerment van de zorggebruiker, maar wij zijn het wel eens met de opmerkingen van mevrouw Van Leeuwen over deze materie.

Toch denken wij dat in de zorg het adagium "een geïnformeerde klant kiest beter" geen opgeld zal doen, omdat de klant veelal kiest op irrationele gronden. Welke klant heeft de minister trouwens voor ogen, als hij denkt aan de portalgebruiker? Heeft hij daarbij ook de oudere, de chronisch zieke, de allochtoon en de analfaabeet voor ogen? Zo nee, op welke wijze denkt hij deze groepen te bereiken?

Het blijft overigens nog een hele discussie, in hoeverre prestatie-indicatoren echt iets zeggen over de kwaliteit van zorg. Zij zijn naar mijn mening manipuleerbaar en in ieder geval voor velerlei uitleg vatbaar. Het is de vraag in hoeverre het publiek en overigens ook de zorgverzekeraars in staat zijn om op grond van de beschikbare informatie rationele keuzen te doen. Het onlangs verschenen rapport van het CTZ is ook omineus. Zorgverzekeraars letten niet op kwaliteit en hebben overigens ook nauwelijks deskundige mensen in huis om dat te controleren.

Ik kom bij het slot van mijn betoog. Met de invoering van de voorliggende wetten wordt een eerste stap gezet naar gereguleerde marktwerking. Het blijft voor mijn partij onduidelijk wat nu de redenen zijn om op marktwerking in de zorg aan te sturen. "De zorg is geen markt", luidt de titel van een manifest dat mijn collega Kant enige weken geleden het licht liet zien. Het manifest is met instemming van veel werkers in het veld en overigens ook door mij ontvangen.

Waar het gaat nu eigenlijk om? Naar mijn inschatting delen wij met elkaar de zorg dat de kosten van de gezondheidszorg de pan uitrijzen, waardoor op termijn de zorg onbetaalbaar wordt en dan nog het eerst voor de meest kwetsbare groepen in de samenleving: ouderen, chronisch zieken en gehandicapten. Ook zijn wij van mening dat het oude aanbodgestuurde systeem op de helling moet en dat de vraag van de patiënt centraal hoort te staan. Wij verschillen echter van mening over de wijze waarop de problemen aangepakt moeten worden. De minister denkt dat de kosten minder stijgen door marktwerking te introduceren, omdat dit de prikkel is voor doelmatigheid en doeltreffendheid. Wij denken dat de introductie van marktwerking in de zorg zal leiden tot hogere kosten -- hoe dan ook, de eerste tekenen wijzen daar toch op -- want dure zorg die tot verlies kan leiden, wordt tot een minimum beperkt en ingrepen die veel geld opleveren, nemen toe. Marktwerking geeft een toename van de bureaucratie. Om de vrijheid aan te kunnen, moet het veld zich meer verantwoorden.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Hoe denkt u dat grotere prikkels tot doelmatigheid en doeltreffendheid in de zorg kunnen worden ingebouwd? Ik laat mij graag door argumenten van een ander systeem overtuigen.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik kom daar zo op.

Bureaucratie in Den Haag wordt ingewisseld door de bureaucratie van de markt. De patiënt zal door de marktwerking weinig te kiezen hebben. Ook de minister zelf geeft in de nadere memorie van antwoord toe dat de chronisch zieke patiënt meer aan zijn zorgverzekeraar vastzit dan dat de zorgverzekeraar vastzit aan deze patiënt. Zij zet de kwaliteit van de zorg onder druk. Ik verwijs hiervoor naar de rapportage van de Inspectie van de volksgezondheid over de kwaliteit van zorg in privé-klinieken. De markt heeft geen moraal en heeft geen belang bij solidariteit.

Mijn partij denkt dat er nog een wereld aan kostenbesparingen is te winnen door serieus in de zetten op terugdringen van bureaucratie en dan te beginnen met het niet invoeren van de DBC's, waarvoor goede alternatieven zijn. Ook inzetten op doelmatigheid is gewenst.

Wij denken dat doelmatigheid eerder wordt bereikt door samenwerking te bevorderen dan door concurrentie te propageren. Door beter dan tot nu toe de vraag naar zorg in kaart te brengen, moet het mogelijk zijn om ook zonder marktwerking het aanbod te reguleren. Als wij een kwalitatief goed en betaalbaar aanbod van zorg willen houden, blijft regulering van het aanbod noodzakelijk, in ieder geval zolang er schaarste is.

Bevorder de transparantie, vergelijk de zorgaanbieders op wat zij leveren aan kwaliteit, werkwijze en doelmatigheid en grijp in als door instellingen of zorgaanbieders onvoldoende kwaliteit wordt geleverd of inefficiënt wordt gehandeld.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik vind dit antwoord onvoldoende. Het terugdringen van bureaucratie en het realiseren van een grotere doelmatigheid leveren natuurlijk eenmalig een grote winst op. Daar heb ik ook op gedoeld, maar daarmee hebben wij nog geen systeem dat is voorbereid op de toekomst. Ik vind dat je altijd je eigen argumenten moet wegen om te achterhalen of die echt een bijdrage leveren. Er is zoveel misgegaan. Onder dit kabinet gaat het met de zorg op een aantal punten die ik zeer wezenlijk vind, toch beter. Ik denk bijvoorbeeld aan de inbreng van patiënten. Er is nog nooit een minister geweest die daar zoveel aan gedaan heeft als deze minister. Ik ben nog niet helemaal tevreden, en dat weet de minister ook, maar dat zijn toch duidelijke winstpunten. Het werken met DBC's is toch uit de beroepsgroep zelf gekomen? De minister heeft dat niet verzonnen; dat heeft hij aangetroffen. Dat gebeurt al een hele tijd. Als het veld dat zelf zo heeft gewild, en wij zien daar geen aperte bezwaren tegen, dan moet je dat toch een reële kans geven?

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik ben het met mevrouw Van Leeuwen eens dat het veld de DBC-systematiek heeft geïntroduceerd, maar geluiden uit het veld duiden er ook op dat men geschrokken is van hetgeen het systeem met zich brengt. Mij lijkt dat wij beide niet

tegen het duidelijker maken van het aanbod en het beschrijven in functionele eenheden zijn. Ik denk dat het belangrijker is dat zorgverzekeraars zo weinig hebben gestuurd op het aanbod. Het veld laat nu veel meer zien welke producten zij leveren en hoe die eruit zien. Ik meen dat beter een ontwikkeling in gang kan worden gezet waarbij wordt gewerkt aan een betere verantwoording, transparantie en vooral benchmarking dan een ontwikkeling waarbij wordt gewerkt aan competitie en concurrentie. Zo komen wij ook uit op een goedkopere en doelmatiger zorg. Wellicht verschillen wij vooral op dit punt van mening.

Voorzitter. Door marktwerking in de zorg te introduceren lopen wij risico's. Als het misgaat, kan de kwaliteit van het leven kan letterlijk op het spel staan. De daadkracht van de minister verdient een beter doel. Laten wij er met elkaar voor zorgen dat de risico's beheersbaar blijven. Ik zie daarom uit naar de antwoorden van de minister.

*N

De heer **Schouw** (D66): Mevrouw de voorzitter. Vandaag zijn twee wetsvoorstellen aan de orde waarnaar lang is uitgezien. Door het aannemen van deze wetsvoorstellen wordt een omvangrijke operatie van de herziening van het zorgstelsel gestart. Al jaren roepen partijen dat er meer marktwerking moet komen in de zorg en dat het werk in de zorg meer vraaggeoriënteerd in plaats van aanbodgeoriënteerd moet zijn. Deze wetsvoorstellen maken een begin met die verandering. Logischerwijs mag je dan ook verwachten dat deze Kamer, de zorgsector, de gebruikers en de betalers van die zorg vandaag dolblij zijn. Maar helaas, een echte hoerastemming ben ik nog niet veel tegengekomen.

Wat mij vooral opvalt is de twijfel, de aarzeling en het gebrek aan inzicht in de werking en de effecten van een ander systeem. Is dit een twijfel die hoort bij alles wat nieuw is omdat je eigenlijk nog niet tot in de haarvaten kunt doorgronden wat daarvan de consequenties zijn, dus een soort koudwatervrees? Of komt die twijfel meer voort uit het rationeel overdenken van het nieuwe systeem? Sluiten wij de ogen een beetje voor de vervelende bijwerkingen die wij zien aankomen omdat wij zo graag vraaggericht en marktgericht willen werken?

Vandaag mag ik ook namens de fractie van de OSF een inbreng leveren. Wij hebben een aantal aarzelingen bij beide wetsvoorstellen. Wij delen die graag met het kabinet, in het vertrouwen dat die aarzelingen in voldoende mate weggenomen worden of op een positieve wijze worden uitgelegd.

In hoofdlijnen onderschrijven mijn fracties het doel van de WTG ExPres: het op kleine schaal mogelijk maken van vrije prijsvorming. Uit de overlevering heb ik meegekregen dat het bedenken van het construct DBC enige voorbereidingstijd heeft gevergd. De term enige is dan een eufemisme. Over alle zaken die hierover zijn uitonderhandeld wil ik het niet meer hebben. Ik beperk mij tot vier punten: waar zit het inderdieneffect, hoe gaan wij

om met strategisch gedrag, het evaluatiemodel van de DBC's en de Al's.

Eerst de inverdieneffecten. Marktwerving wil zeggen dat door het vergroten van de competitie tussen vragers en aanbieders de prijs van producten daalt en de kwaliteit ervan toeneemt. Dat is hoe wij marktwerving in macro-economische zin wensen. Het marktmodel gaat bovendien uit van volledige keuzevrijheid van de consument. Wat steeds meer opvalt, ook buiten de zorgsector, is dat de mensen horendol worden van alle keuzen die zij moeten maken. Mensen moeten steeds vaker kiezen. Juist in de zorg willen mensen vooral snel en goed geholpen worden en het liefst ook in de buurt.

Ik zie twee knelpunten bij de ongebreidelde keuzevrijheid in de zorg. Een eerste probleem is dat de zorgvrager misschien weinig behoefte heeft, en bij actuele problemen helemaal geen tijd, om zich rustig te oriënteren op de vraag welke aanbieder de gunstigste voorwaarden heeft. Hij of zij wil gewoon op een bepaald moment optimale zorg. Een tweede probleem is dat de zorg in de buurt verdwijnt met deze wetsvoorstellen. Zorgaanbieders kunnen vooral kostenvoordeel behalen door zich te specialiseren in één type behandeling, bijvoorbeeld heupoperaties in een volcontinu setting. Wil het kabinet aangeven hoe zij tegen deze twee problemen bij de keuzevrijheid aankijkt? Mijn partij heeft altijd voor keuzevrijheid gekozen. Dat ontslaat ons niet van de plicht om te bezien hoe het doorwerkt in dit type beleid.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): De heer Schouw maakt zich zorgen dat de zorg in de buurt verdwijnt. Hij geeft echter het voorbeeld van een specialistische behandeling. Is hij nu bang dat de huisarts uit de buurt verdwijnt? Die zorg deel ik. Dat slaat echter niet op het gegeven voorbeeld.

De heer **Schouw** (D66): Ik heb niet de huisarts bedoeld. Ik bedoelde met de buurt de stad of de omgeving waar iemand woont. Mevrouw Van Leeuwen heeft ook alle stukken gelezen ter voorbereiding van dit overleg. Ook zij weet dus dat er een aantal operaties is die specialistisch en routinematig uitgevoerd kunnen worden en dan meestal slechts op enkele plaatsen in het land. Wij moeten daar de ogen niet voor sluiten.

Marktwerving veronderstelt ook het realiseren van kostenvoordeel. Kan het kabinet aangeven op welk deel van de totale kostenopbouw van een DBC het meeste kostenvoordeel ontstaat? In antwoord op mijn vragen op dit punt geeft het kabinet aan dat het kostenvoordeel voor een belangrijk deel wordt veroorzaakt door de eenvoudiger manier van factureren. Als deze omvangrijke operatie vooral een voordeel oplevert bij de facturering, is het in ieder geval een buitengewoon omslachtige operatie.

Er zijn toch ook macro-economische voordelen met deze operatie te behalen en die moeten toch ook bij benadering in getallen zijn aan te geven? Is de minister in staat en bereid om het inverdieneffect in euro's van bijvoorbeeld het b-segment DBC's te monitoren en jaarlijks aan deze Kamer te rapporteren?

Investeerders als de ING kijken handenwrijvend uit naar de eerste ziekenhuizen die -- volgens hen -- binnen

vijf jaar naar de beurs zouden gaan. Uit interviews met deze investeerders blijkt wat zij willen: laaghangend fruit plukken. Dus: clusteren van relatief simpele ingrepen. Hierdoor ontstaat voor hen een kostenvoordeel, maar wij moeten wel bedenken dat ook particuliere investeerders een rendement op hun investering verwachten van 8 tot 15% op jaarbasis. Dit wil zeggen dat de kostenbesparing macro-economisch ten minste gelijk moet zijn aan dit percentage en het liefst nog iets meer om zo de premies te laten dalen. Hoe kijkt het kabinet aan tegen dit type berekeningen?

Het is al met al dan ook opmerkelijk dat de premies voor de particuliere ziektekostenverzekeringen het komende jaar fors zullen stijgen. Volgens eigen zeggen van de verzekeraars is 3 tot 8% het gevolg van de diagnose-behandelcombinaties. Was deze kostenstijging voorzien toen wij hiermee begonnen? Op welk moment heeft de minister de Kamer geïnformeerd? Overigens ben ik ook benieuwd naar de actuele stand van zaken op dit punt. Ik heb notie genomen van de woede van de minister die zei: zo'n kostenstijging kan zo maar niet, maar ik heb ook begrepen dat hij eigenlijk geen instrumenten heeft om dit aan banden te leggen.

Mijn tweede punt heeft betrekking op het strategisch gedrag. Er werken in de zorg veel creatieve en innovatieve mensen. Dit is goed, want zij bevorderen vernieuwing, maar dit heeft ook een keerzijde, namelijk het strategisch gedrag in de zorg. Als ik alle publicaties over dit wetsvoorstel op mij laat inwerken, zie ik een toename van het strategisch gedrag bij zowel de verzekeraars als de zorgaanbieders. Alles verloopt netjes volgens de regels, maar toch. Er zijn voorbeelden te over. Aanbieders gaan zich richten op behandelingen met een routinematig karakter. Patiënten met een complicatie of een te verwachten complicatie zoals ouderen, zijn al snel te "duur" om tegen een DBC-tarief te worden behandeld. Zij worden zo een "doorverwijspatiënt" voor bijvoorbeeld een academisch ziekenhuis.

Een ander fenomeen is het opwaarts coderen. Dit komt er kort gezegd op neer dat een milde aandoening wordt opgegeven als een zware. Ik heb begrepen dat er in Nederland vrijwel geen toezicht is op deze vorm van fraude. Kan het kabinet concreet aangeven hoe het toezicht op dit type strategisch gedrag is geregeld of nog zal worden geregeld? Deelt het mijn zorg over dit gedrag?

Mijn derde punt heeft betrekking op de evaluatie. Tot nu toe heb ik in alle correspondentie over dit wetsvoorstel een duidelijk evaluatiemodel en het procesverloop na 1 januari aanstaande gemist. Hier was ook mijn interruptie in de richting van mevrouw Van Leeuwen op gericht. Met andere woorden: zij kan mijn interruptie ervaren als een steun voor haar opmerkingen. Welke concrete en meetbare resultaten moeten na 6, 12 en 18 maanden zijn bereikt om de invoering van de DBC's een succes te noemen?

Wij vinden het dan ook erg belangrijk dat vooraf wordt bepaald op basis van welke uitkomsten wordt vastgesteld dat de invoering is geslaagd, minder geslaagd of mislukt. Is of komt zo'n evaluatiekader beschikbaar? Dit hoort toch bij rationeel en fatsoenlijk beleid. Welke criteria zal de minister hanteren en hoe hard zijn die criteria? Op welk moment worden er stappen gezet voor het vervolg?

Ik heb lang getwijfeld of ik nog iets zou zeggen over de administratieve lasten die dit wetsvoorstel met zich meebrengt. Ik twijfelde, omdat hierover bij de behandeling van vrijwel ieder wetsvoorstel in deze Kamer een opmerking wordt gemaakt.

Oh, oh, oh, wat een toename aan administratieve lasten, zegt deze Kamer dan. Het kabinet luistert vervolgens respectvol en veel blijft weer bij het oude. Zo krijgt het praten over administratieve lasten iets ritueels. Het hoort gewoon bij de behandeling van elk wetsvoorstel dat wij daarover wat beleefdheden uitwisselen. De simpele vraag die ik stel, een variant op de vraag naar het transparant maken van administratieve lasten, is: kan het kabinet bij benadering aangeven hoeveel euro's per jaar worden bespaard op de administratieve lasten in de zorg met de invoering van het B-segment DBC's?

Ik bedank de minister overigens voor de beantwoording in eerste termijn en voor het overzicht van alle maatregelen in het kader van de administratieve lasten. Eerlijk gezegd kon ik echter van al die pagina's geen chocola maken. Het werd mij niet duidelijk of er nu sprake is van toename of van afname van administratieve lasten. Op welke feiten is een en ander nu gebaseerd? Het was een mooie inventarisatie, maar deze hielp niet veel om een opvatting te vormen.

Over de HOZ heb ik drie opmerkingen. Onze voornaamste zorg bij dit wetsvoorstel is het realiseren van een evenwichtige verdeling van de marktmacht tussen aanbieders en verzekeraars. Daarbij maken wij ons vooral zorgen over de invloed van de patiënten op het beleid van de zorgverzekeraars. Het kabinet denkt naar onze smaak iets te vaak dat stemmen met de voeten afdoende zal zijn. Dat zou het geval kunnen zijn in een markt met veel zorgverzekeraars. Als gevolg van marktwerking, fusies en schaalvergroting zal er echter een beperkt aantal verzekeraars over blijven. Op een termijn van vijf à tien jaar zal het aantal verzekeraars op de vingers van één hand te tellen zijn. Dan heeft zelfs stampen met de voeten geen zin meer. Bovendien kan de consument maar één keer per jaar met zijn voeten stemmen en niet elke dag, zoals het Nederlandse volk recentelijk kon doen toen het vond dat Albert Heijn te duur werd. Dagelijks stemmen met je voeten helpt, maar één keer per jaar niet. Naar aanleiding van de memorie van antwoord heeft de CDA-fractie dan ook gevraagd om een gekozen ledenraad, in het kader van het versterken van de positie van de consument. Ik ben blij dat mevrouw Van Leeuwen dit zojuist nog heeft herhaald. Dat kan er in belangrijke mate toe bijdragen om de consument veel meer invloed te geven op de verzekeraars. Daarom steun ik van harte de opvatting van de CDA-fractie op dat punt. Ik verwacht hierop een positieve reactie van het kabinet; hier moet echt meer werk van worden gemaakt.

Hoe verhouden de veranderingen in de zorg zich tot een ander speerpunt van het beleid van dit kabinet, te weten maatschappelijk verantwoord ondernemen? Hoe werkt deze fantastische filosofie van het ministerie van Economische Zaken door naar zorgverzekeraars en zorgaanbieders? Ik lees daar eigenlijk maar heel weinig over. Wie maatschappelijk verantwoord wil ondernemen, zal graag bereid zijn om met de patiënten om tafel te zitten. Welke visie heeft het kabinet op het

maatschappelijk verantwoord ondernemen, in relatie tot de veranderingen die wij verwachten bij zorgverzekeraars en zorgaanbieders?

Onze fracties zijn van mening dat patiënten niet de dupe mogen worden van de veranderingen in de zorg. Zij moeten door de overheid worden geholpen om op een heel gemakkelijke, objectieve en eerlijk vergelijkende manier inzicht te krijgen in prestaties en kosten van zorgaanbieders. Deze informatie moet op één centrale, logische plek beschikbaar zijn. In onze visie is dat bij de Consumentenbond. Een site bij het RIVM, waar een gemiddelde consument volgens mij nog nooit van gehoord heeft, zegt mensen niets. De consumentenbond is er om de belangen van de consument te beschermen; breng deze daar dan ook onder.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Het gaat niet alleen om consumenten, maar ook om patiënten. Samenwerking tussen RIVM, in de huidige gekozen vorm, de Consumentenbond en de Nederlandse patiënten- en consumentenfederatie lijkt mij een heel goede oplossing.

De heer **Schouw** (D66): Ik heb gezien dat in de energiesector wel zes instanties bezig zijn met websites over de verschillende tarieven en inzichten die de consument moeten helpen. Wij weten dat dit niet bevorderlijk is. Daarom is mijn pleidooi erop gericht, voor maar één contactpunt te zorgen. Zorg voor één centrale database, zorg voor één helder en objectief informatiepunt. Dat kan een koppeling zijn tussen de Consumentenbond en de RIVM, maar laten wij voorkomen dat er ook op dit punt weer versnippering ontstaat. Anders ziet de consument door de bomen het bos niet meer. Dat heb ik al aan den lijve mogen ondervinden in de elektriciteitssector.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Het is maar wat je bedoelt met patiënteninformatie. Verzekerden hebben weer heel andere belangen dan patiënten. Vandaar dat ik over die koppeling begon. Zoals het op het ogenblik in de praktijk loopt, gaat het voortreffelijk. Waarom het zo niet gelaten?

De heer **Schouw** (D66): Het zou behulpzaam zijn als u mijn pleidooi zou ondersteunen: versnippering voorkomen, zorg voor een centrale plek, het liefst bij een onafhankelijke instantie die bij het grote publiek bekend is. Daar is mijn pleidooi op gericht. Immers, hier en daar brokjes informatie verstrekken waarvan je de betrouwbaarheid in twijfel moet trekken, is niet in het belang van het versterken van de positie van de consument.

Voorzitter. Samenvattend staan de fractie van D66 en de OSF ondanks een vrij kritische toon ten aanzien van de veranderingsoperatie in beginsel positief tegenover de ontwikkeling naar meer keuzevrijheid van patiënten. Dat stimuleert ook aandacht voor kwaliteit en prijs. Er zijn dringende redenen om het zorgstelsel te wijzigen. Sommige zijn net al genoemd: gebrek aan personeel, systeem van budgettering, bureaucratie, wachtlijsten of het vrije verkeer in Europa. Of marktwerking in de zorg goed zal werken is voor ons op dit moment een lastig te beantwoorden vraag. Veel zal afhangen van de

positionering en de regulerende rol van de zorgautoriteit. Veel zal ook afhangen van de nu al voorspelbare en de nu wellicht nog niet te voorziene effecten van de invoering van de DBC's. Marktwerving zien wij echter niet als doel, maar als middel. Dat middel baat niet, tenzij er aan een aantal voorwaarden is voldaan.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): De heer Schouw zegt marktwerving niet als doel te zien, maar als middel. Een middel waartoe?

De heer **Schouw** (D66): Een middel om de positie van de consument te versterken, de prijzen te verlagen en de kwaliteit te verhogen.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Denkt u dat de prijs verlagen en de kwaliteit verhogen samen zal gaan?

De heer **Schouw** (D66): Dat is wel de bedoeling, ja.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Dat is uw geloof?

De heer **Schouw** (D66): Ja, zo zou je het kunnen zeggen. Het is mijn filosofie. Bij een gebrek aan alternatieven -- daarin val ik mevrouw Van Leeuwen bij -- is het heel moeilijk om precies aan te geven wat er een alternatief zou zijn voor de gekozen constructie die nu voorligt.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. De heer Schouw verbindt er drie doelstellingen aan. Kan hij een sector noemen in de publieke sfeer waarin marktwerving met succes in gereguleerde vorm is geïntroduceerd? Wij hebben daar toch de afgelopen tijd veel ervaring mee opgedaan. Is er een voorbeeld waarin zelfs maar één van de drie doelstellingen is bereikt?

De heer **Schouw** (D66): Telecom.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): U weet net zo goed als ik dat daarin een totaal nieuwe technologie op de markt is gekomen. Als wij dat in de oude vorm hadden gedaan, was het niet op deze manier gegaan. Dat is dus geen goed voorbeeld. Noemt u eens een voorbeeld uit de sfeer van publieke goederen zoals onderwijs, wonen...

De heer **Schouw** (D66): Het is geen goed voorbeeld, omdat het u niet uitkomt, dat snap ik wel. Het was een monopolistische sector, er is marktregulatie op van toepassing, er is meer vraag naar de producten gaan ontstaan. Dat het voorbeeld u niet uitkomt, kan ik niet helpen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Waarom is het dan niet gelukt op het terrein van de volkshuisvesting? Waarom is het niet gelukt op alle andere terreinen die veel dichter tegen de zorg aan liggen dan de telefonie, omdat het publieke goederen zijn? Ik geef toe dat dit een punt is voor u, maar hebt u nog een ander voorbeeld? Als dat zo zou zijn, kunnen wel degelijk andere instrumenten worden geïntroduceerd. De heer Hamel noemde in plaats van concurrentie het element competitie. Dat kan een heel doeltreffend middel zijn waardoor er

meer prikkels en sturing beschikbaar zijn zonder dat de nadelen van de markt worden binnengehaald. Dat is de denkrichting waar wij wel verder mee zouden kunnen komen.

De heer **Schouw** (D66): Mijn partij heeft al een aantal jaren lang wegen uitgezet om door middel van marktwerving de belangen van de consument te versterken, de prijs te laten dalen en de kwaliteit te verhogen. Dat is in de telecomsector gebeurd, dat gebeurt nu in de energiesector en dat gebeurt hier vandaag. Wie de lijn van de Eerste-Kamerfractie van D66 volgt ten aanzien van die dossiers, weet dat wij bijzonder kritisch zijn over de ontwikkelingen in energiesector en dat wij goed de vinger aan de pols houden. Hetzelfde geldt voor dit dossier. Wij kiezen voor een deel voor marktwerving. Het is het recht van andere fracties om te zeggen dat zij niets in marktwerving zien en om te kiezen voor een ander sturingsmodel. Dat volle recht hebben zij, maar moeten zij zichzelf dan ook vragen stellen net als ik dat moet doen. Zij zullen moeten doorredeneren over de vraag of bijvoorbeeld het competitie-model wel die effecten heeft die de PvdA-fractie wil bereiken. Dat is dus ook een geloof dat men heeft.

De heer **Hamel** (PvdA): Dat geloof wilde ik nu juist zien te beteugelen om een beetje rationeel te blijven, maar ik had een andere vraag. U zei net dat marktwerving een middel is om te komen tot lagere prijzen en een betere kwaliteit. Marktwerving kan toch ook leiden een hogere prijs?

De heer **Schouw** (D66): Als u mijn betoog hebt gevolgd, weet u dat ik op het punt van de kosten een vraag heb gesteld aan de minister. Ik zie uit naar zijn antwoord. Wij moeten echter niet proberen om het ultieme doel weg te wuiven. Het gaat om het versterken van de positie van de consument en het leveren van betere kwaliteit tegen lagere prijzen. Dat is wat marktwerving in beginsel beoogt.

De heer **Hamel** (PvdA): Als de prijzen hoger worden, heeft het middel dus niet voldaan?

De heer **Schouw** (D66): Dan moet men zich achter de oren krabben en proberen te bekijken waardoor dat komt. Er valt overigens ook nog wel wat te zeggen over prijsverhoging. Een prijsverhoging kan verschillende oorzaken hebben, bijvoorbeeld volumegroei. Dat halen wij bij de zorg vaak door elkaar. Wij zeggen dan dat de prijzen zijn gestegen, terwijl de oorzaak is dat het volume is toegenomen. Dat moet wel heel goed en gedifferentieerd worden bekeken. Dat hoeft ik natuurlijk niet tegen de heer Hamel te vertellen als kenner van dit gebied.

Wij zien marktwerving niet als doel, maar als middel. Dat middel baat niet als aan een aantal voorwaarden niet is voldaan. Er moet voldoende vrije toegang zijn, dus geen kartels. Er moet sprake zijn van concurrentie en van sterke consumenten. Ik wacht het antwoord van het kabinet met belangstelling af.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Ook vandaag mag ik mede namens de ChristenUnie het woord voeren.

Verandering van het zorgstelsel staat al jarenlang op de politieke agenda. Soms lijkt het alsof veranderen een zelfstandige doelstelling is geworden, zonder dat nog wordt beoordeeld of de nieuwe wetgeving ook echt een verbetering voor de gezondheidszorg is. De rode draad in onze bijdrage is de vraag naar de gevolgen van deze wetten voor het behoud van de kwaliteit van de gezondheidszorg. Er mag immers worden verwacht dat de kwaliteit verbetert of ten minste op hetzelfde niveau blijft. Zeker in het perspectief van de patiënt laat de geleverde kwaliteit van de zorg te wensen over. Kan de minister eens uitvoerig uiteenzetten hoe deze wetsvoorstellen een verbetering kunnen betekenen voor de kwaliteit van de zorg die de patiënt ontvangt?

De Nederlandse zorg is al vaak bekritiseerd. Het is een aanbodsysteem in plaats van een vraaggericht systeem, het is rigide en overgereguleerd. Al jarenlang is er gesleuteld aan het bestaande systeem; hierdoor is het systeem steeds ingewikkelder geworden. Voor ChristenUnie en SGP staat de noodzaak van het terugdringen van de regels en het overschakelen op een vraaggericht systeem wel vast. De persoonlijke inzet van de professionals in de zorg is in het algemeen goed. Of wij nu spreken over verpleegkundigen, medisch specialisten of anderen, zij doen met toewijding hun werk. Zij zien de zorgverlening gelukkig nog als het verlenen van goede diensten. Economische factoren staan niet voorop, ze moeten dienstbaar zijn aan een betere zorgverlening.

Wanneer wij spreken over verbetering van de kwaliteit vanuit het perspectief van de patiënt en de doelmatigheid van de zorgverlening, dan komt een aantal belangrijke vragen naar voren. Botst de nadruk op vraagsturing niet met de toenemende rol van de verzekeraars? De verzekeraars zijn weliswaar "vertegenwoordigers" van hun cliënten, maar het is te verwachten dat zij in de eerste plaats gericht zijn op algemene plaatjes, zonder rekening te houden met de specifieke wensen van de verzekerde.

Een andere vraag is die naar de relatie tussen vraagsturing en verhoging van de doelmatigheid. Niemand zal ontkennen dat het nuttig is om bepaalde vergelijkbare operaties direct op elkaar aansluitend te verrichten. Er is echter wel discussie mogelijk over de vraag hoe ver men hierin wil gaan. Waar ligt de balans tussen vraaggerichtheid en verhoogde doelmatigheid? Onze fracties vinden het belangrijk dat de minister hierbij een duidelijke richting aangeeft.

De kosten in de zorg blijken moeilijk te beheersen. Deze vaststelling zegt op zichzelf nog niets. ChristenUnie en SGP vinden het belangrijk om te kijken naar de oorzaken hiervan. Schattingen wijzen uit dat ongeveer de helft van de totale uitgavengroei in de gezondheidszorg veroorzaakt wordt door de snelle ontwikkelingen in de medische technologie. Deze ontwikkelingen maken nieuwe behandelwijzen mogelijk, waar vervolgens een grote vraag naar ontstaat. Nieuwe behandelmethoden die oplossingen bieden die voorheen

ondenkbaar waren, zijn een zegen. Wij zouden daarom aan de minister de vraag willen voorleggen wat erop tegen is dat in onze welvarende samenleving een groter deel van de financiële middelen aan de gezondheidszorg wordt besteed, als de vraag groeit en als er zich nieuwe technologische mogelijkheden aandienen. De minister zal wel zeggen dat dit het systeem is dat wij hanteren, maar systemen kun je doorbreken. Is er al eens een diepgaand onderzoek naar gedaan wat een goede gezondheidszorg in positieve zin voor onze economie betekent?

Deze vraag moet natuurlijk niet zo uit zijn verband worden gehaald dat zij zou veranderen in een pleidooi voor ongebreidelde kostenstijging van de met de publieke middelen betaalde gezondheidszorg. Die nieuwe ontwikkelingen moeten in dit licht wel kritisch worden bekeken. Als wij in Nederland ervoor pleiten om maximaal een bepaald percentage van het nationaal inkomen te besteden aan gezondheidszorg, roepen deze enorme kostenstijgingen wel de vraag op of alles wat kan ook gedaan moet worden. Hoe ver wil de minister hierin gaan? Wat betekenen de nieuwe mogelijkheden voor de rest van de gezondheidszorg? Hierbij gebruik ik het woordje "rest" niet in negatieve zin. Een logisch gevolg is dan een automatische verschraving van de gezondheidszorg. Zo'n constatering noodzaakt tot heldere denkkaders en tot het maken van duidelijke keuzes. Hoe gaat de minister hiermee om?

Kostenstijgingen in de zorg worden niet alleen veroorzaakt door allerlei nieuwe mogelijkheden. Wij hebben ook te maken met stevige doelmatigheden in de organisatie en bij de financiering van de zorg. Veelal ontbreken de prikkels om tot een doelmatige inzet van middelen te komen of zij werken averechts. Daarom is de vraag van belang: kunnen in het zorgsysteem de juiste prikkels worden ingebouwd, zodat aanbieders worden gestimuleerd om kwalitatief hoogwaardige zorg te leveren die bovendien doelmatig is? Wij vinden de wetsvoorstellen op dit punt erg vaag. Graag horen wij hoe de minister concreet zal handelen.

Met de wetsvoorstellen die wij nu behandelen introduceert de minister een nieuw zorgstelsel. De gebruiker van nu is een zorgafhankelijke patiënt, maar hij zal zich moeten ontwikkelen tot een kritische zorgconsument. Marktwerking en eigen verantwoordelijkheid zijn kernbegrippen bij het beleid dat de minister voor ogen staat. Zo ontstaat in zijn filosofie een vraaggestuurde, klantvriendelijke en kwalitatief goede gezondheidszorg.

De minister richt zich zeer sterk op invoering van gereguleerde marktwerking in de gezondheidszorg. Hier zitten goede kanten aan. Marktwerking kan voor prikkels zorgen die de kosten omlaagbrengen. Ook kunnen ondernemingswaarden als efficiëntie en het tegengaan van verspilling van de middelen hun waarde bewijzen. Ervaringen elders laten zien dat de marktwerking tot ontkoppeling van aan de ene kant kosten en aan de andere kant kwaliteit tot gevolg kan hebben: de kosten zijn veel hoger en de kwaliteit geleverd door het zorgsysteem als geheel wordt lager met uitschieters naar boven maar vooral ver naar beneden. Op welke manier wil de minister in het geval van ontsparing bevorderen dat de relatie tussen kosten en kwaliteit in positieve zin wordt bijgesteld? Met

andere woorden: hoe wil hij bereiken dat stijgende kosten wegens inefficiënte werkwijzen worden voorkomen, terwijl tegelijkertijd de kwaliteit toeneemt?

Onze fracties stellen deze vraag omdat een te ver doorgevoerde marktwerking schaduwzijden heeft. De nadruk op een zo efficiënt mogelijk gebruik van middelen heeft het risico in zich dat de zorg verschaalt, dat alleen het hoognodige wordt gedaan of dat de levering van zorg losgekoppeld wordt van inbedding van zorg in een kwalitatief hoogwaardige omgeving. Hoe kan, zo willen wij van de minister weten, een evenwicht worden gevonden tussen het tegengaan van verspilling en het tegengaan van verschraling van de zorg?

Een complicatie hierbij is ook dat de vraag naar zorg relatief ongevoelig is voor prijzen en dat een te sterk vertrouwen op marktprikkels ten koste kan gaan van de toegankelijkheid van de zorg. Zo zullen instellingen zich vooral gaan richten op een markt waar geld te verdienen is. De rest zal minder toegankelijk worden. Onze fracties zouden het zeer betreuren als hierdoor de solidariteit gevaar liep. Solidariteit vinden wij een groot goed. Is hierover voorafgaande aan het indienen van de wetsontwerpen goed nagedacht? Welke overwegingen gelden voor de minister?

Marktwerking vraagt om een sterke positie van de patiënt. Nu is er in de achter ons liggende jaren heel veel tot stand gekomen op het terrein van patiëntenwetgeving, maar er is meer nodig, zoals goede informatie, inkoopmacht, een gekozen ledenraad, zoals mevrouw Van Leeuwen nadrukkelijk voorstelde, en vooral: uitbreiding van het PGB.

Er moet vooral wat te kiezen zijn. Wat is de inzet van de minister?

In de wetsvoorstellen wint de positie van de zorgverzekeraar terrein. De zorgverzekeraar wordt in die visie de spil van het hele systeem. In hoeverre acht de minister zorgverzekeraars hiertoe in staat? Zij hebben geen eenduidig systeem om de kwaliteit van de zorg vanuit patiëntenperspectief te beoordelen. Waarom is er niet voor gekozen om op dit gebied de patiëntenorganisaties een veel centralere rol te geven? Juist deze organisaties zorgen voor een meer collectieve behartiging van belangen die het individuele perspectief overstijgt. Zouden deze organisaties geen goed tegenwicht kunnen bieden tegen de versterkte macht van de zorgverzekeraars?

Beide wetsvoorstellen zijn sterk met elkaar verweven. Zo heeft het geen zin om de tarieven vrij te laten in een deelmarkt als daar nog steeds een algehele contracteerverplichting bestaat. Als de zorgverzekeraar met alle zorgaanbieders een overeenkomst moet sluiten, heeft hij geen goede positie om over de tarieven te onderhandelen. De wet HOZ en de WTG ExPres zijn nodig om met vormen van marktwerking en klantsturing in de gezondheidszorg te kunnen proefdraaien. Zonder die elementen kan fysiotherapie niet ontsnappen aan de wettelijke maximumtarieven van de reguliere WTG en is onderhandelbare prijsvorming in het B-segment van DBC's voor ziekenhuiszorg niet mogelijk. De wetsvoorstellen maken het mogelijk om fasegewijs, afhankelijk van de situatie op deelmarkten, de centrale-aanbodsturingsteugels los te laten. Om een en ander effectief te maken is

helderheid over toetsingscriteria, fasering en nadere regelgeving noodzakelijk. De Kamer heeft echter onvoldoende zicht op welke criteria zullen worden gehanteerd op basis waarvan een deelsector geacht wordt al of niet klaar te zijn voor meer marktwerking. Juist hierdoor hebben onze fracties de nodige aarzelingen. In sommige deelmarkten is al marktwerking ingevoerd. Is de minister bereid, toe te zeggen dat niet wordt overgegaan tot invoering in andere deelmarkten voordat een goede evaluatie heeft plaatsgevonden? Zijn er op dit punt eenduidige criteria aan de hand waarvan wordt beoordeeld of invoering van marktwerking gewenst is?

De wet HOZ opent mogelijkheden om veel sterker te werken met een restitutiesysteem in plaats van zorg in natura. Restitutie in het geval er geen contract is, is zonder meer positief voor de verzekerde. Het kan echter ook steeds gebruikelijker worden om in plaats van contractering meer op restitutiesystemen over te gaan. Wij sluiten niet uit dat dat gebeurt. Daarom willen wij graag van de minister horen of hij van mening is dat de onderhandelingspositie van verzekeraars verzwakt is door het amendement-Schippers. Juist hierdoor is de noodzaak voor de ziekenhuizen om een contract af te sluiten naar onze mening beduidend geringer geworden. Of betekent restitutie met een eigen bijdrage dermate veel administratief ongemak voor de ziekenhuizen, dat zij toch zullen overgaan tot het sluiten van contracten? Is het mogelijk om volledig over te stappen op een restitutiesysteem? Als dit het geval is, verdient het dan geen aanbeveling om eerst eens een diepgaande discussie te voeren over de consequenties van zo'n systeem? In het algemeen vraagt bij de mogelijkheid van restitutie de hoogte van de vergoeding de aandacht. De vergoeding moet niet zo laag zijn, dat de keuzevrijheid daarmee verdwijnt. Is de minister bereid, toe te zeggen dat vergoeding in het kader van restitutie altijd aansluit bij ten minste de gemiddelde kosten die de verzekeraar voor vergelijkbare handelingen moet betalen?

Hatsjie! Óf mijn gezondheid laat te wensen over óf de emoties worden mij te veel...

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik hoop niet dat ik de emoties van de heer Van der Berg nog meer laat oplopen. Ik weet dat hij altijd sterk opkomt voor degenen aan de onderkant van de samenleving. Ziet hij niet meer in het voorstel van het CDA ten aanzien van de restitutie?

De heer **Van den Berg** (SGP): Ik doe op dit moment geen voorstellen. Ik heb heel veel kritische vragen aan de minister. Ik voorzie dat een aantal ziekenhuizen geen contracten meer zal sluiten. Dat is mijn grote zorg. Waarom zouden de ziekenhuizen dat nog doen als zij een ander systeem hebben waar zij waarschijnlijk geld mee kunnen verdienen? Dan kom ik op voor degenen die de zorg niet volledige vergoed krijgen en daardoor in de problemen komen. Ik kom daar straks op nog terug, als mijn gezondheid het toelaat en de emoties niet te hoog oplopen.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Daarom zeg ik dat je die mensen voorlopig niets moet laten betalen.

De heer **Van den Berg** (SGP): Bijvoorbeeld, maar ik heb liever dat de minister dat zegt dan u.

In de Tweede Kamer is het amendement-Van der Vlies aangenomen waarin wordt geregeld dat de financiering van de zorg doorloopt voor verzekerden, ook al is het contract met de zorgaanbieder door de zorgverzekeraar beëindigd. Het is een goed amendement, zoals wij met z'n allen kunnen vaststellen. Naar aanleiding van dit amendement stellen wij nog twee kanten aan de orde. Hoe moet dit wetsartikel worden toegepast wanneer de overeenkomst met de zorgaanbieder is beëindigd, omdat deze niet voldoet aan de kwaliteitseisen? Stel nu, dat een instelling te goede zorg levert, mag een zorgverzekeraar bij tegenspel van de aanbieder besluiten, er niet mee in zee te gaan?

Namens onze fracties wil ik nog aandacht vragen voor de WTG-ExPres. Experimenteren met de manier waarop zorg wordt verleend, is aantrekkelijk. Op een eenvoudige manier kan dan worden geprobeerd of een bepaalde benadering werkt. De vraag is hoe ver dat mag gegaan. Is er nog steeds sprake van een experiment als feitelijk iedere instelling meedoet? Moet hier niet een begrenzing gevonden worden, zo vragen wij? Hoe wordt gewaarborgd dat er bijvoorbeeld niet wordt geknaagd aan kwaliteit? Ook is nog niet echt duidelijk geworden wie mag ingrijpen als een experiment na verloop van tijd zichtbaar dreigt te mislukken. Mag dan worden beslist dat een experiment dat voor vijf jaar is toegestaan eerder mag worden afgebroken? In dit verband vragen mijn fracties ook nadrukkelijk aandacht voor de positie van de inspectie. Welke mogelijkheden heeft de inspectie om in dergelijke gevallen in te grijpen? Is de inspectie -- gelet op het aantal fte's -- ook in staat om die verantwoordelijkheid waar te maken?

In de concept-AMvB staat dat de eigen bijdrage die aan de verzekerde wordt opgelegd de keuzevrijheid van verzekerde niet wezenlijk mag beperken. Kan de minister dit concretiseren? Hoe wordt de keuzevrijheid beoordeeld wanneer een verzekeraar van de zes ziekenhuizen in de buurt van de verzekerde er vijf heeft gecontracteerd en voor behandeling in het zesde ziekenhuis een eigen bijdrage oplegt van 200 euro voor bijvoorbeeld een heupoperatie terwijl betrokkene alleen een AOW-uitkering heeft?

Wij staan op een keerpunt in de zorg. Door vorige kabinetten is de weg richting marktwerking ingezet, en dit kabinet zet deze richting voort. De diagnose behandel combinaties (DBC's) zijn neergezet als het nieuwe financieringsinstrument voor de curatieve zorg. Daar is meer dan 200 mln aan begrotingsgeld in gestopt ter voorbereiding. Ik sluit mij aan bij de indringende vragen over het kostenaspect van de DBC's. Ook voor de ABWZ wordt "productfinanciering" als de nieuwe weg aangewezen. Weliswaar heeft het kabinet het zorgveld gematigd optimistisch meegekregen, maar de vraag is of het gaat lukken.

Zo hebben verschillende zorgverzekeraars mij gemeld dat ziekenhuizen tot nu toe de boot afhouden en niet overgaan tot het afsluiten van contracten. Zij zetten vooral in op restitutie. Dat baart ons zorgen. Wellicht kan de minister nu meedelen dat het allemaal veel rooskleuriger is. Hij zal

ongetwijfeld de meest recente cijfers hebben, maar het is hoe dan ook niet gemakkelijk op dit moment, zo heb ik begrepen.

Voorzitter. Onze fracties zijn beducht dat marktwerking zal leiden tot onrechtvaardigheid of tot schrijnende ongelijkheid, als in de gezondheidszorg aan de vervulling van basisbehoefte van iedereen niet meer voldaan wordt door gebrek aan solidariteit, en solidariteit is juist nu geboden, nu het marktmechanisme, als het werkt, sterker zal functioneren. De zwakke burger mag niet de dupe worden van het "nieuwe" beleid. Dat achten wij in strijd met Bijbelse uitgangspunten.

Ik sluit af met een aantal vragen en opmerkingen. Is het bekend dat een aantal ziekenhuizen erg veel moeite heeft met de nieuwe situatie? Zo ja, om hoeveel ziekenhuizen gaat het? Is het niet zeker dat de onderhandelingen positief worden afgerond? Als de onderhandelingen alleen over de kosten gaan, dan wordt "kwaliteit" het kind van de rekening. Wie grijpt dan in? Als ziekenhuizen zich massaal gaan richten op hoge productie binnen het B-segment, ontstaan er dan geen nieuwe knelpunten voor "minder rendabele" patiëntencategorieën, zoals kankerpatiënten? Is dit het geval, dan zullen wij zien dat goed betalende DBC's het goed zullen doen en dat er verder grote problemen c.q. incidenten op zullen treden. Men richt zich dan op de goed betalende DBC's, waar wat te verdienen is. Hoe gaat het dan met de andere zaken? Wat doet de minister in zulke situaties? Welke macht heeft hij dan? Onze fracties vragen om waarborgen voor de toegankelijkheid en betaalbaarheid van zorg bij restitutie.

Het is noodzakelijk dat er een tussentijdse evaluatie komt, waarbij wordt ingegaan op de reacties en de ervaringen met vormen van marktwerking.

De overheid draagt een grote verantwoordelijkheid voor de gezondheidszorg. Zorgvuldigheid en behoedzaamheid zijn nodig nu wij aan het begin staan van deze majeure operatie van de herziening van het zorgstelsel. Artikel 22 van onze Grondwet mag geen dode letter worden.

Ik sluit mij aan bij de opmerkingen van de heer Hamel inzake de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Wij wachten met belangstelling de reactie van de minister af.

*N

Mevrouw **Swenker** (VVD): Voorzitter. De huidige wetsvoorstellen zijn volgens de minister proceswetten. Kennelijk is dat een nieuwe variant van kaderwetten. Kaderwetsvoorstellen zijn over het algemeen erg lastig voor de lezer. Meestal geven zij een stukje van de horizon, dan weer het pad waarlangs de horizon moet worden bereikt. Soms wordt daarin de huidige situatie aangegeven met een visie op wat er op den duur moet worden bereikt. Het vereist nogal wat kennis van de lezer van het landschap en van de valkuilen die daarin mogelijk aanwezig zijn. Als het om vrij technische wetten gaat, zoals indertijd de BIG, is dat allemaal niet zo'n probleem, maar als het om wetsvoorstellen gaat die een ideologie of politieke keuzen bevatten, kan dit wel een probleem vormen. Indien er in de loop van de tijd een andere wind

waait, is het relatief eenvoudig om zo'n wet naar andere inzichten te wijzigen.

De HOZ en met name de WTZi pogen een wettelijke basis te bieden voor een overgang van aanbodgestuurd naar vraaggerichtheid, waarbij meer marktprikkels worden ingebouwd. Met de WTG ExPres moet dit gefaciliteerd worden. Zij zal het sluitstuk vormen door instelling van de zorgautoriteit.

Kortom, een vrij fundamentele wijziging. De VVD-fractie heeft de indruk dat "proceswetten" nog moeilijker te beoordelen zijn. Kennelijk legt de minister in dit land gaandeweg een aantal rotondes aan, zodat hij kan omkeren als het proces halverwege in het voorgestelde landschap verdwaalt. Ik kom daarop terug. Bij dergelijke wetgeving weet je op voorhand niet waar je "ja" tegen zegt. Laat dat nou net het probleem zijn van de VVD-fractie.

Wat in een dergelijke wetsvoorstel wel kan en ook moet worden vastgelegd, is een systeem van checks and balances, waaraan een verdere uitwerking kan worden getoetst. Als er bijvoorbeeld voor wordt gekozen om partijen in de zorgmarkt meer vrijheid te geven om te onderhandelen, vereist dat uiteraard een regeling van toezicht, opdat misbruik van de positie van een van de partijen kan worden bestreden. Vervolgens moet worden voorkomen dat de toezichthouder zich ontwikkelt tot een staat in een staat. Met andere woorden: wie houdt toezicht op de toezichthouder?

De VVD-fractie wil een aantal kapstokken waaraan de uitgangspunten kunnen worden gehangen die steeds de toetssteen zijn bij de verdere invulling van het hele proces.

De twee wetsvoorstellen, evenals de WTZi, waarover wij begin volgend jaar praten, beogen op onderdelen van de zorg een verandering teweeg te brengen. Daarbij treden ook spanningsvelden op treden die een verdere invulling kunnen doorkruisen en waarover dus nu duidelijkheid moet komen.

De minister blijft er enerzijds voor verantwoordelijk dat de kosten van de gezondheidszorg niet te pan uit rijzen. Anderzijds wil hij meer vrijheid voor partijen om zelf arrangementen te treffen, ook in financieel opzicht, en wil hij meer marktwerking. Voorts moet het toetreden van nieuwe zorgaanbieders gemakkelijker worden gemaakt. De historie heeft echter tot nu toe geleerd dat tarieven zelden of nooit omlaag gaan en dat met het toenemen van het aantal zorgaanbieders het volume en dus de kosten stijgen. De vraag is dan ook of marktprikkels het antwoord zijn voor een beheerste kostenontwikkeling. De gezondheidszorg is immers een zeer onevenwichtige markt. Er is schaarste en verwacht wordt dat deze schaarste op onderdelen nog zal toenemen, zoals bijvoorbeeld is voorspeld voor het aantal huisartsen. Voor de patiënt zal het moeilijk blijven om tot een eigen oordeel te komen omtrent de kwaliteit van en het inzicht in de juiste behandeling, ook al wordt hij nog zo goed voorgelicht of begeleid. Bovendien, als hem wat overkomt, en hij heeft zorg nodig, dan wil hij meestal alles wat mogelijk is.

Wie wordt baas over wie? Er komt een zorgautoriteit die erop toeziet dat partijen bij hun onderhandelingen geen misbruik maken van hun positie. Maar wie zorgt ervoor dat de zorgautoriteit in de praktijk

niet een zodanig eigen koers gaat varen dat de gewenste vrijheid van partijen een wassen neus wordt? De eerste uitspraken van de heer De Grave als voorzitter van de komende zorgautoriteit geven vooralsnog niet alle vertrouwen.

De keuzevrijheid van de patiënt is nog een punt. Wat gebeurt er als de verzekeraar ondanks zijn zorgplicht niet de zorg aanbiedt of contracteert die de patiënt wil? De patiënt kan eenmaal per jaar stemmen met de voeten. Is dat wel effectief?

Het is goed om eens wat dieper op deze punten in te gaan.

Op zichzelf heeft de VVD-fractie niet zoveel problemen met deze concrete wijziging van de WTG. Partijen krijgen meer mogelijkheden om tot tarieven op maat te komen en te experimenteren. Zoals uit de uitvoerige memorie van toelichting blijkt, is dit echter pas het begin van veel indringender wijzigingen. In dit verband wordt ook verwezen naar de HOZ en de WTZi. De WTG is indertijd uit kostenbeheersingsoverwegingen geschreven en jarenlang als zodanig gebruikt. Ik herinner mij bijvoorbeeld het begin van de jaren negentig, toen in één jaar veertien groepen van zorgaanbieders een tariefafslag opgelegd kregen van staatssecretaris Simons omdat hij binnen zijn macrokader moest blijven. Naar aanleiding van de stijging van het volume bij de medisch specialisten is de minister midden jaren negentig bij wet de mogelijkheid gegeven om macrobudgetten vast te stellen. Al deze instrumenten zijn nog steeds stevig verankerd in de WTG en worden ook door de minister gebruikt.

Een ander instrument van de overheid was het beperkt houden van het aanbod, bijvoorbeeld door een numerus fixus. Als gevolg van dit alles waren de kosten redelijk beheersbaar, maar daardoor ontstonden ook schaarste en wachtlijsten.

Wij staan nu op een kruispunt met als uitgangspunt het inslaan van de tegenovergestelde weg: meer marktwerking, meer vrijheid voor partijen, meer flexibiliteit ten aanzien van tarieven en een zorgautoriteit als marktmeester. Op zich is de VVD-fractie het eens met deze koerswijziging. Zij zet echter ook vraagtekens bij de wijze waarop. Enerzijds nieuwe maatregelen om meer vrijheid te creëren. Anderzijds liggen de oude, aanbodregulerende artikelen stevig in de wet vast. De VVD-fractie heeft de indruk dat de minister op de middenberm van de weg staat met zijn wetgeving, onder het mom de goede kant op te willen, maar zo in geval van nood snel om te kunnen draaien en terug te kunnen vallen op het oude instrumentarium. Dat houdt uiteraard verband met de verantwoordelijkheid van de minister voor het totale macrobudget en met zijn geloof in het uitgangspunt dat marktprikkels en eigen verantwoordelijkheid leiden tot meer doelmatigheid en minder stijgende prijzen.

De verantwoordelijkheid voor een beheerste kostenontwikkeling betekent dat de minister jaarlijks de kostenstijgingen raamt. De minister blijkt al jarenlang slecht te ramen. Het blijkt iedere keer waar dat hij er procenten naast zit. Vastgesteld moet worden dat Zorgverzekeraars Nederland zijn huiswerk aanzienlijk beter maakt. In het bekende geeltje nr. 43 van anderhalve week geleden van Zorgverzekeraars Nederland staat een

overzicht van de ramingen en de gerealiseerde kosten vanaf 1996. Indien de minister al beweert dat hij realistisch raamt en niet beleidsmatig te laag, zal hij beter moeten leren rekenen. Anders raakt hij geheid, alleen al door zijn eigen ramingen, in de problemen. Dat is overigens meermaals in het verleden gebleken. Kan de minister verklaren waarom zijn ramingen voor 2005 ook weer fors naar beneden afwijken van die van ZN?

Tot op heden is het belangrijkste instrument van de minister het ingrijpen in de tarieven van de zorgaanbieders, hetzij in de vorm van tarieven of prijzen zoals met het geneesmiddelenconvenant van dit jaar, dat ook volgend jaar een vervolg moet krijgen, hetzij door het stellen van een macrokader zoals dat in 2004, en via een convenant ook voor 2005, voor de sector V&V aan de orde is. Hieronder valt ook het op een meer elegante manier opleggen van zorgaanbieders om meer waar voor hetzelfde geld te vragen. Dat speelt nu ook bij een aantal sectoren. Kortom, voorbeelden te over.

Interessant in dit verband is de memorie van toelichting bij de WTZi, waarin de minister stelt dat hij in de toekomst in feite nog maar twee instrumenten heeft bij de kostenontwikkeling: pakketversmalling en premieverhoging. Wanneer gaat die toekomst in? Enige tijd geleden heeft de minister een aantal zaken uit het ziekenfondspakket geschrapt en onlangs is hij naar eigen zeggen nog eens met een stofkam door het pakket gegaan. Betekent het werken met een stofkam op zich niet dat de mogelijkheden om het pakket verder uit te dunnen langzamerhand ten einde lopen? Is de minister van mening dat hiervoor nog veel ruimte is? Premieverhogingen om de kostenstijgingen op te vangen, kunnen worden gedempt door eigen bijdragen, eigen risico's of no claim-korting. Inmiddels staat in dit opzicht ook een aantal maatregelen op stapel. Ook dit instrument is beperkt. Er ontstaan problemen bij lagere inkomens. Bij chronisch zieken beginnen de problemen te komen en heeft de minister al weer miljoenen uitgetrokken om de pijn wat te verzachten. Als wij niet tot een systeem van rondpompen van geld willen komen omdat wij steeds meer mensen van een zorgsubsidie moeten voorzien, is hier waarschijnlijk snel de einder in zicht. Deelt de minister deze mening?

De VVD-fractie krijgt namelijk de indruk dat de minister weinig invloed op de komende kostenstijgingen zal hebben als hij zich beperkt tot pakketuitdunning en premiemaatregelen. De vraag is dan ook aan de minister hoe hij zal omgaan met kostenstijgingen. Zal hij toch niet ingrijpen in de exploitatie van zorginstellingen?

Een kleine zijsprong naar de WTZi. Desgevraagd door de VVD-fractie in het verslag, beperkt de minister zich tot zijn invloed op de financiering met betrekking tot het komende bouwregime van instellingen. Dat was niet de vraag van de fractie. De WTZi droeg eens de naam van exploitatie zorginstellingen. Argument was dat de minister daarmee met name eisen wil stellen met betrekking tot kwaliteit, transparantie en goed bestuur. Indertijd rees ook al de vraag of de minister in financieel opzicht in de exploitatie van instellingen kan ingrijpen, bijvoorbeeld in de tariefsfeer. Het hele arsenaal aan WTG-instrumenten is er nog. Daarom vraagt de VVD-fractie het nog maar eens. Wil de minister bij overschrijding van het landelijk

financieel kader zich beperken tot afslanking van pakket of premiemaatregelen?

Zo ja, zal de minister de betreffende CTG-artikelen dan laten verdwijnen met de invoering van de Zorgautoriteit? Zo neen, dan meent hij kennelijk dat hij niet zonder dit instrumentarium kan en zal hij het dus ook gebruiken. In dit verband is het interessant te weten wat de minister bedoelt in zijn brief van 20 oktober jongstleden over de liberalisering van de electieve zorg als hij op bladzijde 14 schrijft dat hij bij ongewenste prijsstijgingen als ultimum remedium de prijzen weer via het CTG zal laten vaststellen. Ik hoor graag het antwoord van de minister op deze vraag.

De VVD-fractie snapt de uitlating van de Raad van State dan ook erg goed: "Gas geven met aangetrokken handrem". Nu kan de minister wel zeggen dat hij een bijzonder zware hellingproef moet uitvoeren, maar dit is over het algemeen niet zo goed voor de auto. Met andere woorden, de vraag is of partijen in het veld nu zeer doelmatig het vuur uit hun sloffen zullen lopen op de markt als zij weten dat er bij financiële "macronood" van de minister weer van bovenaf bezuinigingen kunnen worden opgelegd.

De VVD-fractie zal niet ontkennen dat het probleem uiteraard veel te maken heeft met de onevenwichtige zorgmarkt. Zolang er schaarste is, leidt dit tot prijsstijgingen, terwijl de burger -- zich van geen prijs bewust -- onverkort om zorg zal blijven vragen. Dit staat nog los van de vergrijzingproblematiek. Het is maar de vraag of zorgverzekeraars kunnen voorkomen dat de prijzen stijgen, omdat zij immers hun zorgplicht hebben.

De minister onderscheidt in beginsel een aantal deelmarkten. Terecht, vind ik. Soms vormen onderdelen van zorg uit verschillende deelmarkten echter ketens en soms worden zij geleverd door een zorgaanbieder. Dit maakt het er allemaal niet helderder op.

Eerst de deelmarkt die in beginsel niet voor marktwerking in aanmerking komt. Dit geldt bijvoorbeeld voor de topklinische zorgvoorzieningen dan wel voor zorgvoorzieningen waar de financiering grotendeels is gebaseerd op de beschikbaarheid van personeel, zoals de acute zorg. De minister gaat er in zijn brief van oktober 2003 over de acute zorg van uit dat als er sprake is van marktfalen, in feite het oude systeem zou moeten blijven gelden voor deze zorgvoorzieningen, in die zin dat de minister de vergunningen afgeeft en beslist over spreiding en beschikbaarheid. Betekent dit ook dat de minister de hoogte van het (macro)budget vaststelt en dat er in feite sprake blijft van een volledig aanbodgestuurde zorg?

De VVD-fractie kan zich hier wel iets bij voorstellen, met name als het gaat om evenwichtige spreiding van zorg en kwaliteit, maar zij begrijpt niet dat de minister dan toch nog een marktelement wil introduceren zoals hij nu voorstelt bij de ambulancezorg om de vergunning op basis van aanbesteding af te geven. De betreffende onderdelen van academische ziekenhuizen of de spoedeisende hulp van een ziekenhuis zijn zo verweven met de andere onderdelen dat het hoogst merkwaardig zou zijn om andere zorgaanbieders via aanbesteding uit te nodigen om een vergunning voor een

onderdeel aan te vragen. Zal de minister in de toekomst bijvoorbeeld ook de huisartsenposten aanbesteden?

Regionale ambulancevoorzieningen zijn weliswaar zelfstandige voorzieningen, maar zij moeten een onderdeel van de keten acute zorg zijn, hetgeen inhoudt dat zij nauwe contacten en samenwerking onderhouden met de huisartsenposten en vooral ziekenhuizen in de prehospitalen zin. Indien er steeds eenmaal in de vier jaar een aanbesteding volgt, zullen de diensten elkaar als concurrent zien. Daar is op zich niets mis mee, maar het is de vraag of dit wel ten goede komt van de samenwerking tussen de diensten -- denk aan het landelijke Ambulance bijstandsplan -- of van de ketenzorg.

Bovendien rijst de vraag bij mijn fractie of er soms in feite eigenlijk alleen maar sprake is van een vorm van management buy out, omdat een nieuwkomer meestal niet beschikt over voldoende hoogwaardig materieel en voldoende hoogwaardig personeel. Hij is dan gedwongen materieel en mensen van de oude dienst over te nemen. In de praktijk is er dan vrijwel altijd sprake van desinvesteringkosten. Is het instrument van aanbesteding niet een beetje een krampachtige poging om iets van marktwerking in een aanbodgestuurde omgeving te realiseren? Is de minister niet van mening dat hij voldoende andere instrumenten heeft om eisen aan kwaliteit en doelmatigheid te stellen? Overigens is mijn fractie wel van mening dat als een zorgaanbieder niet meer voldoet aan de voorwaarden die bij de vergunning zijn gesteld, de vergunning aan een ander moet worden gegeven, desnoods op basis van aanbesteding. In dit verband is ook de concept EG-richtlijn Diensten, nummer 18, zeer interessant. De minister van VWS geeft de vergunning af en er is geen concurrentie in de markt. Dat stelt de minister ten aanzien van de acute zorg. Dan rijst de vraag of deze richtlijn van toepassing is. Kan de minister uitleggen hoe hij deze richtlijn gaat interpreteren voor die sectoren ten aanzien waarvan hij beslist hoeveel zorgaanbieders er noodzakelijk zijn om de goede toegankelijkheid en bereikbaarheid te bereiken? Ik heb het nu over de situatie waarin er sprake is van concurrentie om de markt. Gaat de minister alles aanbesteden?

Dan kom ik nu toe aan de andere deelmarkten, waar wel marktwerking op zijn plaats is. De DBC's van de ziekenhuizen en de fysiotherapeuten zullen als eerste aan bod komen, zo begrijpt de VVD-fractie. Het blijkt echter dat veel fysiotherapeuten de lier aan de wilgen hangen of nu al failliet gaan. Los van de oorzaak rijst de vraag bij de VVD-fractie of dit niet tot gevolg kan hebben dat een betrokken beroepsgroep weer schaars gaat worden. Wat zal dan de gedragslijn van de minister zijn? Stijgen dan alleen de prijzen voor hun verrichtingen of grijpt de minister anderszins in, bijvoorbeeld door hen weer onder een ander markttype te brengen, of door de tarieven en prijzen weer centraal te reguleren? De geruchten gaan dat de invoering van de eerste 10% DBC's in 2005 zal leiden tot een kostenstijging van ongeveer 27 mln. Kan de minister daarover uitsluitsel geven? Indien dit gerucht waar is, wat is dan zijn reactie?

Daartussen bevinden zich sectoren waarvan nog niet echt duidelijk is of zij in aanmerking komen voor meer marktwerking, dan wel niet. Ook daarom is het nodig

dat er meer en duidelijker criteria komen voor partijen in deze sectoren.

Voor de VVD-fractie staat hier een heel belangrijke kapstok met uitgangspunten waaraan zij het beleid van de minister toetst. In de eerste plaats betreft dat de transparantie van de criteria die de minister hanteert. Welke instrumenten wil de minister gebruiken en in welke omstandigheden? Wat zullen de rechtvaardigingsgronden zijn om in te grijpen? Gaat de minister niet meer beleidsmatig ramen? Zal hij bij een onverwachte stijging van de kosten eerst het pakket afslanken en/of de premie verhogen? Onder welke condities gaat hij ingrijpen in de prijzen van de zorgaanbieders?

Een andere kapstok betreft het toezicht op de markt. In de WTG ExPres wordt al een deel van de instrumenten neergelegd die straks aan de Zorgautoriteit toekomen. De Zorgautoriteit moet als marktmeester informatie verzamelen, zich vervolgens een oordeel vormen en indien nodig interveniëren. Hij houdt er toezicht op dat partijen geen misbruik maken van hun marktpositie. Dat vereist in zijn zuivere vorm overigens wel vrije prijsvorming.

In zijn brief over de Zorgautoriteit van 10 september 2004 gaat de minister al veel verder. Hij stelt ook hier weer dat hij vanwege beheersing van de collectieve lasten in sectoren kan ingrijpen in de macrokostenontwikkeling. Hij kan de Zorgautoriteit inschakelen met betrekking tot de vraag hoe zijn ingreep in de sector het beste vorm kan worden gegeven. De Zorgautoriteit wordt daarmee de verlengde arm van de minister, die in feite het overheidsbeleid ook uitvoert, dan wel kan adviseren aan de minister door een zogenaamde signalering te geven. Het is, kortom, zoals de minister recentelijk zei: de gereedschapskist van de Zorgautoriteit is ruim gevuld. Gelet op de door de minister toebedachte taken zal de Zorgautoriteit een "mixture" worden van het huidige CTG en de NMa, voor de zorg.

Deze Zorgautoriteit heeft dus een wel zeer hybride karakter. De minister geeft immers aan in hoeverre een markt gereguleerd dan wel gedereguleerd is. Hij geeft aanwijzingen voor de opstelling van beleidsregels. Bovendien kan de minister besluiten een besluit van de Zorgautoriteit met algemene werking te vernietigen, indien dit in strijd is met het recht of met het belang van de volksgezondheid. Dat blijkt uit zijn brief van 10 september 2004. Kan de minister uitleggen wat hij bedoelt met het belang van de volksgezondheid? Zijn dat ook macrobudgettaire belangen?

De VVD-fractie wil nu niet de discussie voeren over de wenselijkheid van ZBO's. Daar komt nog wel een ander moment voor. Maar gelet op de grote interactie tussen de minister en de Zorgautoriteit, het uitgebreide takenpakket van de Zorgautoriteit, dat veel verder gaat dan alleen het marktmeesterschap, rijst de vraag bij de VVD-fractie of de minister niet een nieuw Kremlin te Utrecht aan het creëren is.

Instellingen waarin geen vrije prijsvorming mogelijk is, die aanbodgestuurd blijven, waarvoor de tarieven worden vastgesteld, moeten immers wel heel veel informatie verstrekken aan de zorgautoriteit, opdat "deze met nieuwe vormen van prijsregulering marktwerking kan nabootsen,

teneinde deze instellingen tot kostenbewustzijn en doelmatigheid te stimuleren". De VVD-fractie vraagt zich echt af of de minister dit serieus meent. Deze instellingen zitten vast in hun werkerterrein, in hun budget, zij kunnen als het ware geen kant op. Als de minister doelmatigheid wil beoordelen, kunnen een benchmark of eventueel prestatieafspraken hem waarschijnlijk voldoende uitkomst bieden. Wat bedoelt de minister met "nieuwe vormen van prijsregulering"? Wat levert hem dit op, gelet op de ongetwijfeld extra administratieve rompslomp en extra inspanning die het vergt?

Op een groot aantal terreinen kunnen prijzen nog niet worden vrijgegeven omdat er te veel schaarste heerst, anders zou er een prijsopdrijvend effect ontstaan. Vrije onderhandeling over het volume van producten is wel mogelijk, maar ook dat kan tot kostenstijging leiden. De zorgautoriteit kan of moet voor productomschrijvingen en transparantie zorgen. Gaat de zorgautoriteit nu in feite regelen welke producten er in de gezondheidszorg zijn en welke er worden vergoed? Dat roept ook de vraag op of alle zorg wel in producten te vangen is. Een patiënt kan een aandoening hebben, die zich niet altijd in goed afgebakende producten laat vatten. Bovendien schrijdt de wetenschap voort en de vraag is hoe snel nieuwe ontwikkelingen kunnen worden gevangen in nieuwe productomschrijvingen. Wat moet nu een zorginstelling, waarschijnlijk een ziekenhuis, in rekening brengen? En hoe kijkt de zorgautoriteit daar tegenaan? Als er nieuwe regels worden uitgevonden, ontstaat er dan geen nieuwe bureaucratie? Of zal het ziekenhuis simpelweg zeggen: wij kunnen u niet bieden wat u nodig hebt, want u past niet in een DBC-profiel? Hoe stelt de minister zich deze ontwikkeling met betrekking tot de DBC's verder voor? De VVD-fractie begrijpt overigens ook wel dat wij moeten voorkomen dat er duizenden DBC's ontstaan, want dat zou op zichzelf tot onoverzichtelijkheid en mogelijk frauduleus gedrag leiden. Waar ligt de balans?

De VVD-fractie vraagt de minister of het niet sterke aanbeveling verdient om de taken van het CTG en die van de zorgautoriteit beter uit elkaar te halen. De periode dat de zorgautoriteit voor een aantal sectoren alleen de CTG-taken uitvoert, kan nog vele jaren bestrijken. De minister stelt zelf dat hij rustig en weloverwogen het proces wil begeleiden en volgen. Indien een sector al tot de vrije markt gaat behoren en de zorgautoriteit die sector dan onder haar hoede neemt, kan het toch gebeuren dat de minister wil terugvallen op het CTG-instrumentarium. Dan moet de zorgautoriteit weer het kleed van het CTG aantrekken. Dat acht de VVD-fractie buitengewoon verwarrend en ongewenst.

Dan kom ik bij het loslaten van de omgekeerde contracteerplicht, de positie van de verzekerde die zo nu en dan ook patiënt is. Ik maak welbewust dat onderscheid. Het gedragspatroon van een verzekerde is anders dan dat van een patiënt. In een aanbodgestuurd systeem heeft de patiënt niet al te veel keuze, een verzekeraar trouwens ook niet. Uitgangspunt is nu dat de keuzevrijheid van de patiënt vergroot wordt. In een aanbodgestuurd systeem was de invoering van het PGB een uitkomst. Indien de aanbieder beperkt was in zijn mogelijkheden om zorg op maat te leveren, kon de patiënt met zijn voeten stemmen en zeggen: ik regel het zelf wel, ik regisseer de zorg om

mij heen via een PGB. Nu wordt de rol van regisseur aan de verzekeraars gegeven. Wat gaat er nu overigens met het PGB gebeuren? Gaat dat verdwijnen of is het ter keuze aan de verzekeraar?

In de HOZ mag de verzekeraar de keuze maken welke zorgaanbieders hij contracteert. De verzekerde wordt dus afhankelijk van de zorgverzekeraar. Een van de belangrijkste redenen is dat de zorgverzekeraar meer kennis en marktmacht heeft om doelmatig zorg in te kopen. Toch zitten hier een aantal haken en ogen aan. Door de jarenlange aanbodbeheersing is er op een groot aantal terreinen geen sprake van overcapaciteit van zorgaanbieders. Bovendien zijn onze inzichten gewijzigd. Zo laten wij mensen bijvoorbeeld langer thuis in hun eigen omgeving, zodat zelfs de bestaande capaciteit niet meer voldoet. Dat is het bekende verhaal van de ouderwetse verzorgingstehuizen die omgebouwd moeten worden tot woonzorgbehuizing. De meeste mensen worden geboren als verzekerde. Een enkeling gelukkig maar als patiënt. In de praktijk blijkt dat de Nederlander zich graag voor van alles en nog wat verzekert, maar in het algemeen zeer weinig van verzekeraar wisselt, op een zeer klein percentage meestal koopjesjagers na.

Ook een forse verhoging van de nominale premie zal naar mening van de VVD-fractie vooral de verzekeraars onderling scherp houden. De meeste verzekerden zullen niet ieder jaar alle premies gaan vergelijken, tenzij de verschillen te groot worden uiteraard. Verzekeraars houden elkaar goed in de gaten en zullen ervoor zorgen dat het verschil tussen de nominale premies niet te gortig wordt. De verzekerde wil eigenlijk vooral service en dat het goed geregeld is als hem iets overkomt. Inhoudelijk verdiept hij zich niet zo in zijn polisvoorwaarden totdat hem iets overkomt. Dan kan hij erachter komen dat de zorgaanbieder van zijn keuze niet is gecontracteerd.

Ondanks de regionale dichtheid van veel verzekeraars, hebben zij vrijwel allemaal landelijk verzekerden. Kan een zorgverzekeraar zich beperken tot het contracteren in gebieden waar hij een behoorlijke verzekerendichtheid heeft? Kan hij dan aan de verzekerden die hij verder in het land heeft de eis stellen dat zij moeten reizen naar de regio waar de verzekeraar wel contracten heeft afgesloten? Als dit het geval is, is het dan geen duidelijke verslechtering van de keuzevrijheid van verzekerden? Als dit niet het geval is, levert het dan geen grote administratieve belasting van de verzekeraar op? Deze moet dan immers in feite door het hele land heen contracten sluiten. De ZVN-regiovertegenwoordigers waren er toch ook niet voor niets? Welke invloed kan een verzekeraar nog uitoefenen op het doelmatige gedrag van zorgaanbieders als hij vanwege schaarste aan zorgaanbieders, of omdat hij overal in het land verzekerden heeft, alle of nagenoeg alle zorgaanbieders moet contracteren?

De minister stelt dat er meer mogelijkheden moeten komen voor zorgaanbieders om zich te vestigen, vooral waar het gaat om electieve zorg. Er zou dus een zekere mate van overcapaciteit moeten komen. Bij het wegwerken van de wachtlijsten in de AWBZ-zorg bleek achter de wachtlijst nog een latente vraag aanwezig te zijn. Overcapaciteit leidt dus, zeker in het begin, niet altijd tot stijging van het volume en dus van kosten. Dat gebeurt

vooral indien men vanuit een onevenwichtige markt vertrekt. Hoe gaat de minister daarop reageren vanuit zijn verantwoordelijkheid voor het makro kader?

Als een verzekerde niet tevreden is het met contractbeleid van zijn zorgverzekeraar, kan hij één keer per jaar wisselen van verzekeraar zonder risico of selectie. Naarmate het basiszorgpakket kleiner wordt, zijn de aanvullende verzekeringen belangrijker. Tandartszorg en fysiotherapie zijn toch zorgvormen die door verzekerden als essentieel worden ervaren. Bij de aanvullende verzekering, zeker als die een uitgebreide dekking heeft, zal de zorgverzekering zijn recht om over te gaan tot risicoselectie gebruiken. Als de verzekerde wordt geweigerd voor een aanvullende verzekering door een andere verzekeraar omdat hij een hoog gezondheidsrisico heeft of als hij een veel hogere premie moet betalen voor het aanvullende pakket, bedenkt hij zich wel drie keer voordat hij van verzekeraar veranderd voor zijn basisverzekering.

Het omgekeerde is ook denkbaar. Mag een verzekeraar bijvoorbeeld in zijn aanvullende polis eisen dat de verzekerde ook een basisverzekering bij deze verzekeraar moet nemen? ZVN is aan het bezien of tot een nieuwe gedragscode kan worden gekomen. Daarin zou komen te staan dat de basisverzekering en de aanvullende verzekering bij dezelfde verzekeraar moeten worden afgesloten. Bland de verzekerde dan niet van de regen in de drup? De aanvullende verzekering kan immers in feite het stemmen met de voeten ten aanzien van de basisverzekering blokkeren. Wat vindt de minister van deze ontwikkeling? Is hij voornemens om in te grijpen als er een dergelijke code komt omdat dan één van zijn pijlers, namelijk de vrijheid van verzekerden om een verzekeraar te kiezen, via deze achterdeur wordt belemmerd? Hoe verhoudt zo'n mogelijke code van verzekeraars zich met de mededingingsregels? De VVD-fractie heeft begrepen dat het CVZ op het ogenblik een onderzoek instelt naar deze indirecte vorm van risicoselectie. Kan de minister daar al meer over vertellen? Mijn vraag is dus hoe de minister hier de "checks and balances" hanteert.

Als een verzekerde gebruik wil maken van de diensten van een niet gecontracteerde zorgaanbieder en niet wil veranderen van verzekeraar, bestaat de mogelijkheid dat hij de kosten van de behandeling gerestitueerd krijgt. Heeft de verzekeraar de plicht om in zijn assortiment een restitutiepolis op te nemen, nu of straks als de basisverzekering er is, of is hij altijd verplicht om een deel van de kosten te restitueren als de verzekerde dat wil? De vraag is vervolgens om welke kosten dat gaat. Volgens de concept-AMvB wordt de hoogte van de restitutie, bedoeld in artikel 11 van de Ziekenfondswet, eenzijdig door het ziekenfonds vastgesteld, maar wel zodanig dat de verzekerde niet wezenlijk wordt belemmerd in zijn keuzevrijheid als het gaat om al dan niet gecontracteerde zorg; anderen hebben dit ook al genoemd. Volgens de nota van toelichting kan de verzekeraar kiezen tussen bijvoorbeeld een procentuele vergoeding of een vergoeding van de kosten tot een bepaald maximum.

Maar stel dat het om een "verre" verzekerde gaat en dat zijn verzekeraar geen contract heeft gesloten met zorgaanbieders in zijn buurt. Dit betekent dat deze verzekerde te maken krijgt met reisafstanden. Om een

afweging te kunnen maken of hij toch maar niet naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis zal gaan, zou een verzekerde zich dus eerst tot de zorgaanbieder van zijn keuze moeten wenden om te vragen wat de behandeling van zijn aandoening zal kosten, als hij al kan aangeven welke aandoening hij heeft. Hij moet dan maar hopen dat het ziekenhuis hem daarop antwoord kan en wil geven. De reiskosten die zijn familie en hij moeten maken, kan hij betrekken bij het optellen en aftrekken. Een dergelijke gang van zaken lijkt onze fractie gespeend van elke realiteit. En dan praat ik nog niet eens over een patiënt die helaas door een ambulance van de straat moet worden opgeraapt en die gewoon met de grootst mogelijke spoed naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis wordt gebracht. Dan is een rekenpartij niet aan de orde.

Kennelijk wil de minister dit overlaten aan de jurisprudentie. Wij vinden het niet zo'n goed idee om te volstaan met de mededeling dat de verzekerde altijd een klacht kan indienen of naar de rechter kan stappen, wij zouden meer objectieve maatstaven willen zien. Wie beoordeelt of er sprake is van een redelijke vergoeding? Wellicht gaat het om een verzekerde met een hoog gezondheidsrisico en hoopt de verzekeraar dat deze met zijn voeten gaat stemmen. Het doel is, zeker ook van de nieuwe basisverzekering, dat er een systeem van checks and balances ontstaat voor de zorgverzekeraar, die een grote invloed heeft op de keuze van de zorgaanbieders die hij contracteert, en de verzekerde, die meer keuzevrijheid moet krijgen door weg te kunnen lopen naar een andere verzekeraar. Maar het is dus maar de vraag of dit echt gemakkelijk kan. Bovendien kan de verzekeraar zelf de hoogte van de restitutie bepalen. Waarom ontwikkelt de minister geen andere criteria?

De VVD-fractie is van mening dat marktwerking op de verzekeringsmarkt net als op de zorgverleningsmarkt een goede regeling met checks and balances vraagt. Het adagium "wij, verzekeraars, weten wat goed is voor u als verzekerde" is wel goed, maar het moet met mate worden toegepast. De positie van met name de individueel verzekerde is nu alleen gebaseerd op het kunnen stemmen met de voeten, waarbij wij veel vraagtekens zetten. Is dit wel voldoende? Wij zien de beantwoording van onze vragen graag tegemoet.

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb echt te doen met deze minister, want wij hebben vandaag met een grote hoeveelheid vragen heel wat op zijn schouders gelegd. Ik vraag me af tot in welke kleine uurtjes wij nog in deze Kamer zullen moeten vertoeven om antwoord te kunnen krijgen op de stortvloed van vragen en onzekerheden die over hem heen is gekomen. Je vraagt je in gemoede af of wij met de herziening van het hele stelsel van de gezondheidszorg niet aan een avontuur beginnen waarvan wij niet helemaal zeker weten of het wel goed afloopt. Misschien moeten wij ons eerst nog goed bezinnen voordat wij beginnen.

Hier zou ik het bij kunnen laten, want ik vrees dat ik alleen maar in herhaling kan treden, maar ik wil toch een paar principiële punten aan de orde stellen. Mijn

fractie wil de behandeling van deze wetsvoorstellen vooral aangrijpen om de nieren van deze minister te proeven – dit leek mij wel een mooie beeldspraak in het kader van de gezondheidszorg – op het punt van de toekomst van de gezondheidszorg. Wij zien dit debat als een eerste gelegenheid om met deze minister te discussiëren over de komende stelselherziening en de introductie van marktwerking en daarmee van winstoogmerk in de zorg. Daarvoor is er in ieder geval in deze Kamer nog niet de gelegenheid geweest. Dat heeft u kunnen merken aan de inbreng van mijn collega's. Ook buiten deze Kamer is het debat nog niet in al zijn scherpte gevoerd, terwijl dat wel dringend gewenst is.

Dat betreft precies de kern van het probleem dat mijn fractie heeft met de wetten die nu voor ons liggen. Wij kunnen onvoldoende overzien met welk breder toekomstperspectief wij ze moeten beoordelen. Het zijn wetten die voorsorteren op de introductie van gereguleerde marktwerking in de gezondheidszorg zonder dat wij precies weten wat die marktwerking zal inhouden en of alles wat daarbij komt kijken geregeld is. Sterker: naar onze mening is zelfs de vraag niet goed beantwoord of marktwerking, zelfs in gereguleerde vorm, het meest voor de hand liggende instrument is om doelmatigheid, toegankelijkheid en kostenefficiëntie in de gezondheidszorg te realiseren.

Voorzitter. Wij vrezen dat wij met betrekking tot deze kwesties min of meer in een fuik zijn gelokt. Daarvoor is een mooie term bedacht. Men spreekt van proceswetten. Daarmee geeft men een voorstelling van zaken die vaker door de wetgever wordt gebezigd. Doordat stelselherzieningen buitengewoon complexe processen zijn die vrijwel altijd aan een groot aantal wetten raken, worden eerst allerlei wetten aangepast met de mededeling dat de wijzigingen sowieso noodzakelijk zijn in het kader van deregulering en ontbureaucratisering. Dat zijn natuurlijk doelstellingen waar niemand tegen is. Er wordt bij gezegd dat de echte beslissingen later aan de orde zijn. Als die echte beslissingen komen, kun je eigenlijk niet meer terug, want dan blijkt dat alles en iedereen er al voor klaar zit. Het is een soort fuik waar het parlement door de regering ingetrokken wordt, waardoor je het zonder het goed te beseffen in een situatie van voldongen feiten terecht komt. Wij hebben dat in deze Kamer aan den lijve ervaren met de Wet op de jeugdzorg en te vrezen valt dat wij met de stelselherziening van de gezondheidszorg eenzelfde traject bewandelen. Wij worden op een tamelijk onschuldige manier verleid om maar akkoord te gaan met wetten die niet zo heel erg belangrijk zijn, terwijl wij de kans lopen om straks verwijtend te worden toegesproken: als je eenmaal A hebt gezegd, word je ook geacht om B te zeggen. Er worden overal zaken klaargezet en in werking gesteld zonder dat er een helder politiek beslismoment is geweest. Dat wil zeggen: een moment dat in een parlementair debat de lichten bewust op groen gezet worden. Het is de politiek van dingen laten gebeuren, waardoor een sector ongemerkt het punt of no return passeert.

Om die reden menen wij dat dit het moment is om eens grondig te discussiëren over de mogelijkheden en wenselijkheden en de onmogelijkheden en onwenselijkheden van marktwerking in de

gezondheidszorg. Ik vind eigenlijk dat de Kamer daar een helder beeld van moet krijgen. Waar wil deze minister precies naar toe en hoe wil hij dat regelen? Die helderheid is nodig om je op een verantwoorde manier een oordeel te kunnen vormen over deze twee wetten.

Dan gaat het om meer dan om het uitspreken van de magische formule dat de overheid er is om het publieke belang te waarborgen. Dat is tegenwoordig een verplicht mantra dat onmiddellijk wordt uitgesproken als marktwerking in de publieke sector aan de orde is. Een soort geruststellende bezwering die duidelijk moet maken: we weten wat we doen, maak je geen zorgen. Maar het gaat natuurlijk niet om de formule als zodanig, maar om de precieze praktijk, om de gekozen bestuurlijke instrumenten waarmee deze publieke belangen in de praktijk worden geborgd. Daarbij starten wij niet vanuit het niets, want wij hebben in dit land inmiddels een schat aan ervaringen met problemen die wij in andere publieke sectoren zijn tegengekomen na de introductie van gereguleerde marktwerking. Daardoor rust op ons de plicht om vergelijkbare problemen in de gezondheidszorg te vermijden.

Laat ik een voorbeeld geven dat wij kennen van de volkshuisvesting en van de verzelfstandiging van de woningcorporaties. De grote weeffout die tien jaar geleden is gemaakt bij de zogenaamde bruteringsoperatie is dat onvoldoende is vastgelegd hoe de nieuwe maatschappelijke ondernemingen met hun maatschappelijk kapitaal zouden moeten omgaan, hoe zij dat dus voor volkshuisvestelijke doeleinden productief konden en zouden moeten maken. Daarom is er nu wel een fors vermogen, maar komt de stedelijke herstructurering niet op gang. Met andere woorden: wij hebben onvoldoende richting gegeven aan hun investeringen en ondervinden vandaag de dag daarvan de gevolgen, namelijk een toenemende schaarste aan woonruimte voor mensen met een lager inkomen en een fors toegenomen huurquote voor mensen die van het aanbod van de sociale huursector afhankelijk zijn. Dat was natuurlijk absoluut niet de bedoeling van de hele operatie, maar dit is wel het effect. Toen dat effect optrad, waren er geen instrumenten voorhanden om corrigerend op te treden, met alle gevolgen van dien.

De vraag is nu wat daarvan de lessen zijn voor de zorgsector. Dat is natuurlijk een vraag die de minister als eerste moet beantwoorden. Dat antwoord is er nog niet, in elk geval niet afdoende. Het is duidelijk dat de minister winstprikkels en het toestaan van uitkeerbare winsten wenselijk acht. Dat hij daarmee een ratio in de zorg introduceert die hele organisatie met een "invisible hand" in de richting stuurt van werkzaamheden die het snelst tot rendement leiden en dat daarmee andere minder rendabele handelingen binnen deze organisaties min of meer gemarginaliseerd worden, is een veel minder besproken hoofdstuk. De minister wuift dat te makkelijk weg.

Volgens mijn fractie is de essentie van de ervaring die tot nu toe met de introductie van marktwerking in publieke sectoren is opgedaan, dat je het vraagstuk van het winst maken, van de dominantie van een economische rationaliteit en de gevolgen daarvan tot in de puntjes moet regelen, want achteraf kun je niet goed meer

corrigeren. Verantwoordelijkheden, aanspraken en correctiemechanismen, checks and balances moeten volstrekt helder zijn geformuleerd. Hier past geen dereguleringsmentaliteit, maar juist scherpe en heldere regels vooraf. Het gaat immers om grote hoeveelheden publiek geld.

Mijn fractie kan niet anders dan constateren dat wij in de publieke sector opnieuw aan een traject dreigen te beginnen waar juist op dit cruciale punt onduidelijkheid is blijven bestaan. Er mag, ja er moet uitkeerbare winst gemaakt kunnen worden, maar het hoe en wat regelen wij later wel. In zijn beleidsvisie WTZ heeft de minister er hoge verwachtingen van, want zo schrijft hij op pag. 3: "Daarnaast zal de efficiëncyprikkel die van op rendement gebaseerde zorgondernemingen uitgaat, doorwerken naar de niet op winst gerichte zorgaanbieders". Met andere woorden: de winstprikkel saneert de gezondheidszorg en zal als een siddering door alle zorgaanbieders gaan om ze zo doelmatig mogelijk te laten werken.

Wij zijn daar sceptisch over. Wat dat betreft deelt mijn fractie de zorg van de CDA-fractie zoals vorige week verwoord tijdens de algemene politieke beschouwingen door collega Werner. Hij sprak over maatschappelijke ondernemingen, waarmee hij doelde op private, niet op winstuitkering gerichte ondernemingen die specifiek zijn toegesneden voor het op private basis uitvoeren van geheel of gedeeltelijk publieke taken. Scholen, woningbouwcorporaties en ziekenhuizen behoren daartoe. Ik citeer de heer Werner: "Met name in de hervormingsplannen voor de gezondheidszorg lijkt regelrecht afgekoerst te worden op pure vrije marktwerking met daarbij behorende op winstuitkering gerichte instellingen. In zijn recente brief van 20 oktober 2004 over de liberalisering van de zorgsector heeft de minister van VWS het ook letterlijk over het toestaan van uitkeerbare winst aan ziekenhuizen, zelfstandige behandelcentra en instellingen voor de geestelijke gezondheidszorg. De CDA-fractie is er nog even niet aan toe dat de winst die gemaakt wordt op de behandeling van psychiatrische patiënten, wordt uitgekeerd in de vorm van dividend aan de aandeelhouders. De directie die dergelijke voorstellen zal moeten voorleggen aan de cliëntenraad, zal het waarschijnlijk niet overleven. Ik beveel de heer Hoogervorst dan ook aan om kennis te nemen van het artikel in Onderneming en Maatschappij van de hand van J.P. Balkenende, getiteld De maatschappelijke onderneming. Er is meer dan alleen maar markt of overheid."

Ik heb net als de heer Hoogervorst het artikel gelezen. Het is inderdaad zeer interessant. Ik beveel ook de heer Balkenende aan om het nog een keer grondig te lezen. De premier pleit voor de maatschappelijke onderneming als een soort derde weg tussen Staat en markt. In zo'n onderneming is sprake van een maatschappelijke omgangsregeling met winst, vermogen, exploitatie en kapitaallasten die eigenlijk in strijd is met het idee om tot uitkeerbare winst over te gaan. In zijn beleidsvisie zegt deze minister dat met ingang van 1 januari 2005 aanbieders van extramurale zorg winst mogen beogen. Hij zet met andere woorden nog voordat alle consequenties overwogen en geregeld zijn, de deur al open voor

commerciële zorg. Dat lijkt ons buitengewoon prematuur onverstandig.

Dat er pas in februari een nota verschijnt over de wijze waarop met deze winst moet worden omgegaan en over de invloed op kapitaallasten et cetera is eigenlijk de omgekeerde wereld. Deze zaken moet je vanaf het begin helder krijgen.

Wie in de publieke sector om zich heen kijkt, ziet tal van vragen op zich afkomen, zeker als het gaat over de introductie van marktwerking die op vele terreinen langzamerhand voet aan de grond heeft gekregen. De vraag is gerechtvaardigd of bij de in gang gezette stelselherziening voldoende aandacht is besteed aan de leerpunten die inmiddels zijn ontwikkeld. Wil de minister in zijn betoog over marktwerking aandacht besteden aan de wijze waarop deze lessen zijn verwerkt? Het gaat daarbij om winstgestuurd professioneel en institutioneel handelen, verschraving in zorgaanbod, free-riders gedrag en onderinvestering in maatschappelijk relevante functies, zoals preventie. In veel sectoren hebben wij gezien dat mechanismen die tot beperking van de kosten zouden moeten leiden, uiteindelijk kostenverhogend zijn. De rekening komt altijd terecht bij de consumenten, de huurders, de patiënten of de verzekerden. Zij betalen de kosten van een marktwerking die maar moeilijk op gang komt. Ook noem ik nog het vraagstuk van schaalvergroting en concentratie. De partijen die het allemaal moeten uitvoeren, hebben de neiging snel te fuseren tot grote eenheden en daardoor wordt de marktwerking bemoeilijkt. Dit zijn allemaal contra-effecten die in andere sectoren zijn opgetreden en dan ben ik nog lang niet volledig. Wij mogen verwachten dat de regering daar adequaat rekening mee houdt. Een grondige beschouwing daarover vinden wij meer dan welkom.

Eén van de lokmiddelen van deze regering is deregulering. Het is inderdaad waar dat het onzinnig is om in een college van cijferaaars ergens in het midden van het land -- het Kremlin in Utrecht -- vast te laten stellen hoe groot de afstand moet zijn van een bed tot een WC of een wasbak. Dat was nuttig in de tijd dat de verzorgingsstaat werd opgebouwd en overal in het land voorzieningen neergezet moesten worden. In zo'n situatie geldt terecht het principe van gelijke monniken gelijke kappen, dus kreeg ieder zorggebouw ongeveer evenveel stopcontacten per vierkante meter.

Dat is niet meer van deze tijd. Maar wij moeten uitkijken nu niet naar het andere uiterste door te slaan. Deregulering is nodig en nuttig. De zorgsector is inmiddels professioneel genoeg om vergaande planmatige verantwoordelijkheden te nemen. Daarvoor is de koppeling met marktwerking echter niet per se noodzakelijk. Juist door een koppeling lopen wij het risico door te slaan. Dat kunnen wij leren van andere publieke sectoren. Het lijkt mijn fractie zaak om dat in de gezondheidszorg te voorkomen.

Voorzitter. Wij zijn zeer nieuwsgierig naar het antwoord van de minister.

De beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: De minister zal na de dinerpauze antwoorden.

**

De vergadering wordt van 17.07 uur tot 17.15 uur geschorst.

*B

!Algemene financiële beschouwingen!

Aan de orde is de voortzetting van:

- de algemene financiële beschouwingen inzake het in 2005 te voeren beleid.

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Zalm**: Mevrouw de voorzitter. Dit debat vindt plaats naar aanleiding van de Miljoenennota, maar er sindsdien het een en ander gebeurd. We hebben de algemene financiële beschouwingen gehad in de Tweede Kamer met de motie-Verhagen. Ik kom daar straks op terug. We hebben inmiddels tot bijna ieders vreugde ook een sociaal akkoord dat ook weer tot wijzigingen leidt. Er is al een schriftelijke set antwoorden aan Uw Kamer verstuurd. Ik wil in het mondelinge deel van mijn beantwoording vooral ingaan op de thema's economie, de hervormingsagenda, het sociaal akkoord en de budgettaire ontwikkelingen.

Kijkend naar de ontwikkeling van de Nederlandse economie, moeten we vaststellen dat we door een heel diep dal zijn gegaan. Er was in de periode 2001 tot en met 2003 in totaliteit slechts 1,1% groei. Dat is heel erg weinig voor een periode van drie jaar. We hadden in 2003 zelfs een krimp van 0,9%. Gelukkig kunnen we vaststellen dat we nu voorzichtig uit het dal aan het klimmen zijn. Er is nog geen sprake van een juichstemming maar een aantal recente economische indicatoren is positief. De uitvoer trekt behoorlijk aan. Er is een stevige productiviteitsgroei. De concurrentiepositie van Nederland verbetert. Er is een toenemend aantal vacatures. Ook het Najaarsakkoord geeft rust op de arbeidsmarkt, zodat er geen productieverliezen op hoeven te treden door stakingen.

Er blijft ook een aantal negatieve punten over, zoals de achterblijvende werkgelegenheidsontwikkeling. De heer Kox wees hier ook al op. Overigens is dat betrekkelijk normaal in deze fase van de conjunctuur. De werkgelegenheid ijlt altijd na bij de productiegroei. Daarom zien we nu ook een behoorlijke productiviteitsverbetering. De bestaande capaciteit wordt beter benut. Een ander negatief punt is dat de stijgende lijn die zich de afgelopen maanden in het consumenten- en producentenvertrouwen aftekende, stagneert.

Daarnaast is er nog een aantal risicofactoren. Dat is om te beginnen de loonontwikkeling. Het sociaal akkoord zal daar naar onze stellige verwachting gunstig op uitwerken, omdat er beloofd is om uiterste terughoudendheid te betrachten. Ook de olieprijs is zeer sterk gestegen, maar de laatste tijd wel weer iets teruggezaakt. We hebben verder te maken met een zeer sterke koers van de euro. Alle klachten over een zwakke euro slaan nu in het tegendeel om.

De heer Kox merkte op dat de stijging van de werkloosheid is meegevallen in verhouding tot de

economische ontwikkeling. Dat heeft te maken met het feit dat de ondernemers eind jaren negentig, begin van deze eeuw erg veel moeite hadden om geschikt personeel te krijgen. Iedereen stond te schreeuwen om personeel, maar het was op bijna geen enkel niveau te krijgen. Als ondernemers dan eindelijk mensen hebben aangetrokken, zullen zij daar niet onmiddellijk aan het begin van de neergang afscheid van willen nemen. Dat is overigens niet zozeer vanwege hun sociale gevoelens maar omdat het economisch verstandig is. De ondernemers hebben geïnvesteerd in deze mensen om ze geschikt te maken voor het werk. Ze hebben geïnvesteerd in menselijk kapitaal. Je doet die mensen dan niet zomaar weg.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik las de Miljoenennota alsof daar impliciet of expliciet een verwijt gemaakt werd aan de werkgevers in de trant van: als je die mensen sneller kwijtraakt, kun je sneller doorgroeien. Dat wordt dus niet bedoeld. De minister vindt het een normaal patroon dat werkgevers die geïnvesteerd hebben in arbeidskrachten, die werknemers niet bij de eerste de beste tegenslag buiten de deur zetten.

Minister **Zalm** Inderdaad.

De heer **Kox** (SP): Als wij het daarover eens zijn, ben ik een stuk gelukkiger.

Minister **Zalm**: Laat ik er een kanttekening bij maken. Dit is niet helemaal een normaal patroon. Het patroon is vooral ontstaan vanwege de enorme schaarste, die we nog nooit zo hebben meegemaakt als eind jaren negentig, begin deze eeuw.

De heer **Kox** (SP): Het is ook een verstandig patroon.

Minister **Zalm**: Dat denk ik wel.

In de Miljoenennota staan niet zoveel morele uitspraken, zoals misschien is opgevallen. Wij proberen vooral zo feitelijk mogelijk te zijn.

De heer Terpstra heeft gevraagd of de vergrijzing leidt tot daling of stijging van de werkloosheid. Het gaat om het langetermijnperspectief. Op lange termijn zoekt het werkloosheidsniveau altijd naar een evenwicht. Soms zit het er iets onder en soms erboven. Het gaat vooral om de determinanten op de lange termijn. Het risico van de vergrijzing is wel een verhoging van de lasten, een hogere wig. Volgens de analyse van het CPB is dat schadelijk voor het evenwichtsniveau van de werkloosheid. Daarom proberen wij door het nemen van beleidsmaatregelen te voorkomen dat in de komende jaren vanwege de vergrijzing belasting- en premiestijging moet optreden. Ik kom nog terug op de hervormingsagenda, die vooral is geïnspireerd door de vergrijzing.

De strategie bestaat uit drie pijlers en wordt in Europa breed onderschreven. De eerste pijler is het terugdringen van de staatsschuld en daarmee van de rentelasten zodat ruimte ontstaat voor andersoortige uitgaven. De tweede pijler is dat mensen beneden de 65 jaar maximaal aan de slag gaan. De derde is het zo nodig toepassen van hervormingen in het pensioen- en

gezondheidszorgsysteem, zodat de houdbaarheid daarvan is verzekerd.

De heer **Rabbinge** heeft gesproken over het beleid van het kabinet ter versterking van de economie. Dat is in de eerste plaats het streven naar een beheerste loonontwikkeling. Wij moeten in alle objectiviteit vaststellen dat de loonontwikkeling de afgelopen jaren is doorgeschoten. Wij hebben zo'n 12% meer loonstijging gehad dan de ons omringende landen. Daarop zal een correctie moeten plaatsvinden om onze concurrentiepositie, die aanvankelijk goed was, tot normale verhoudingen terug te brengen. Voor de lange termijn gaat het vooral om vergroting van het arbeidsaanbod. Als je bent doorgeschoten, moet dat zo snel mogelijk gecorrigeerd worden. Daarvoor is het sociaal akkoord nuttig.

Wij bezuinigen niet alleen, zo zeg ik tegen degenen die daarover hebben gesproken. Op tal van terreinen doen wij juist extra uitgaven, zoals onderwijs, zorg en veiligheid. Wie de cijfers van de Miljoenennota niet onmiddellijk wil geloven, kan ook kijken op bladzijde 137 van de macro-economische verkenningen, waaruit blijkt dat er jaar in, jaar uit een reële groei heeft plaatsgevonden in de uitgaven voor zorg, onderwijs en veiligheid. Het beeld dat het kabinet alleen met de botte bijl te werk gaat, wordt door de cijfers gelogenstraft. Het is in ieder geval op deze terreinen geen afbraakkabinet.

De heer **Kox** (SP): Slopen, is vakwerk en dat doe je niet alleen met de botte bijl. Soms gebeurt dat bijvoorbeeld door nieuwe muurtjes te bouwen. Is het niet al te gemakkelijk om tegen de oppositiepartijen te zeggen dat de reële uitgaven zijn gegroeid? Dat klopt, maar dat wil nog niet zeggen dat je voldoende bent meegegroeid. De uitgaven kunnen achterblijven bij wat nodig is, onder andere tengevolge van de ontwikkeling van de bevolking of van de zorgbehoefte.

Minister **Zalm**: Ook dat is het geval, want de demografische ontwikkeling, dus de vergrijzing leidt tot een extra beroep op de gezondheidszorg van ongeveer 1% per jaar. Sinds 1997 is de groei van de zorguitgaven hoger geweest dan 1%, met als uitschieter 2002, toen de arbeidsmarkt ruim was en er volgens het CPB zelfs een reële groei van de gezondheidszorguitgaven was van 7,3%. Er is dus wel degelijk iets gebeurd.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Dat is juist. Ik vind het verstandig dat er in onderwijs, zorg en veiligheid wordt geïnvesteerd. De motor van onze economie moet ook worden aangejaagd.

De minister praat veel over innovatie, maar het Innovatieplatform heeft daarvoor niet de adequate middelen. De heer Wijffels pleit ervoor om daarin meer te investeren. De budgetten van EZ die voor innovatie bestemd zijn, zijn in feite teruggedrongen en verlegd naar andere plekken. Ik vraag mij af op welke wijze de minister ervoor zorgt dat er juist op dit gebied wat gebeurt, en dan niet generiek, maar specifiek, gericht op activiteiten die in een mondiale context perspectief bieden.

Minister **Zalm**: Ik kom daar straks nog op terug. De heer Rabbinge weet precies hoe een Nederlandse sector eruit moet zien en waarin precies moet worden geïnvesteerd. Op dat vlak zijn wij iets bescheidener. Wij denken dat het meer aan de ondernemers is om hun plekje te kiezen. Ik geef een voorbeeld. Als dertig jaar geleden aan de overheid was gevraagd of Philips in de computers moet gaan of door moet gaan met gloeilampen, hadden wij hier ongetwijfeld gezegd dat Philips in de computers moest gaan. Dat is een complete mislukking geworden. Aan de gloeilampen heeft Philips nog jarenlang heel veel verdiend. Bovendien bleek daar ook nog een technologie achter te zitten die zij zeer heeft verfijnd. Ik geloof niet in een overheid die uitzoekt welke onderdelen van de Nederlandse economie het 't beste zullen doen. De overheid kan randvoorwaarden scheppen en zorgen voor goed onderwijs. Zij kan ook zorgen voor een algemene stimulering van R&D, en dat doet zij ook. Voor onderwijs, maar ook voor stimulering van R&D is extra geld uitgetrokken, vooral via de WBSO voor het MKB. Dat budget wordt in deze periode met een derde verhoogd.

Het is overigens een misverstand om te menen dat het Innovatieplatform geld uitgeeft. Dat platform heeft geen geld en dat krijgt het ook niet. Ik heb alle waardering voor de mensen van het platform, maar de regering stelt in overleg met het parlement de rijksbegroting vast, niet een of ander platform.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Dat spreekt vanzelf. Het zou heel dom zijn om hen niet te waarderen. Het zou ook raar zijn als deze minister de minister-president afdoet als een dilettant die op dit gebied niets te beweren heeft. Dat zou verkeerd zijn. Maar gelukkig doet de minister dat niet.

Hij zegt wel dat er geen beleid is op basis waarvan de overheid in een specifieke bedrijfstak geld steekt. Dat heeft hij mij dan ook niet horen beweren.

Minister **Zalm**: Gelukkig.

De heer **Rabbinge** (PvdA): De minister moet gewoon luisteren. Ik heb duidelijk gezegd: schep ruimte, faciliteer, stimuleer en lok uit. Dat kun je doen door juist te mikken op activiteiten en markten met potenties. Ik zeg daarmee niet dat de minister een industriebeleid moet voeren dat tot in de details is uitgewerkt, maar het moet net iets meer zijn dan alleen maar generieke maatregelen of alleen maar onderwijs.

Minister **Zalm**: Ik denk dat de heer Rabbinge iets meer aan het stuur wil zitten dan ik voor wenselijk acht. Hij spreekt immers over activiteiten en over markten. Wie hebben er nou verstand van markten? Dat zijn ondernemers. De overheid is geen goede marktanalist, zeker niet omdat de overheid met geld van derden werkt. De overheid zet niet haar eigen geld in, maar het geld van de belastingbetaler en daar ben ik sowieso zuinig mee. De keuze van markten, producten en activiteiten laat ik graag over aan degene die daartoe geroepen is en dat is het bedrijfsleven.

In de Lissabon-doelstellingen is 3% R&D als doel genoemd. Bij het voldoen aan dat percentage schiet niet de overheid tekort, maar vooral het bedrijfsleven. De overheid heeft haar 1% ongeveer volgemaakt. Het

bedrijfsleven komt niet aan 2%. Overigens zijn daar ook wel verklaringen voor. Juist de activiteiten waarin Nederland relatief sterk is, zoals de financiële dienstverlening en transport, vinden plaats in sectoren waarin R&D traditioneel, wereldwijd, een klein percentage heeft. Dat is mede een verklaring voor het feit dat het Nederlandse bedrijfsleven als geheel maar moeilijk aan die 2% zal komen. Onze structuur kent nogal wat zwaargewichten onder de niet R&D-intensieve sectoren.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Ik kan het niet laten om een onduidelijkheid te verhelpen. De minister maakt een karikatuur van mijn woorden en dat vind ik onjuist. Ik stel dat het van belang is om een beleid te voeren dat gericht is op het stimuleren van R&D. De minister zegt dat het bedrijfsleven niet de afgesproken 2%, maar minder dan 1% aan research doet en daarmee op dit gebied achterblijft. Dat is heel ernstig.

De minister moet dat niet laconiek afdoen met de opmerking dat zij hun verplichtingen niet nakomen. Hij moet ervoor zorgen dat het alsnog gebeurt. De minister moet een veel actiever beleid voeren. Hij moet niet bij de pakken neerzitten en het bedrijfsleven de schuld geven. Dat past niet bij een regering die verantwoordelijkheid heeft en moet dragen.

Minister **Zalm**: Wij stimuleren het ook. Daarvoor is er de WBSO, die in Europa overigens als "best practice" wordt gezien omdat die eenvoudig en toegankelijk is. Voor het overige kunnen wij het paard wel naar de waterbak brengen, maar niet forceren om te drinken.

De heer Van Middelkoop heeft gesproken over de Nederlandse concurrentiekracht en de versterking van de economische structuur. Hij vraagt zich af of wij ons niet de put in praten door steeds de structurele zwakheden te benadrukken. Ik draai het om. Als wij de Nederlandse economie niet structureel verbeteren, kan het vertrouwen in een blijvend herstel van de economie wegzakken. Ik zie in het najaarsakkoord een bevestiging van een breder draagvlak om mee te denken over versterking van de Nederlandse economie. Problemen moeten wij reëel onder ogen zien en vervolgens moeten wij maatregelen treffen. Dat is beter dan de problemen weg te moffelen en vervolgens niets te doen. Dat is niet vertrouwenwekkend. Dat is overigens niet wat de heer Van Middelkoop betoogt. Het is echter van belang dat wie vindt dat er structurele veranderingen moeten plaatsvinden in Nederland, begint met de problemen helder te schetsen en vervolgens met oplossingen probeert te komen. Wij moeten de structurele problemen dan ook aanpakken.

De heer Thissen en de heer Rabbinge hebben kritisch gesproken over de visie in de miljoenennota. De heer Rabbinge constateerde in zijn algemeenheid een gebrek aan visie. De heer Thissen sprak specifiek over gebrek aan een visie ten aanzien van de zwakkeren. Ook de heer Van Middelkoop mist een maatschappelijke oriëntatie. Het kabinet heeft een hervormingsagenda ingezet met een duidelijke visie en een duidelijke ambitie. De heer Kox ziet dat er een hervormingsagenda is, maar is daarover niet erg enthousiast. Hij spreekt immers van gierigheid en afbraakbeleid. Hij zei dat zuinigheid een deugd is en gierigheid een ondeugd. De heer Terpstra zit

iets dichter bij de waarheid. Die sprak over het evenwicht tussen de lasten voor de jongere versus de oudere generatie. Dat ligt inderdaad ten grondslag aan het kabinetsbeleid. Het kabinet wil niet gierig, maar wel een goed rentmeester zijn. Publieke voorzieningen zijn nu van belang. Wij moeten er echter voor zorgen om die ook voor onze kinderen betaalbaar te houden. Gulheid nu leidt tot de noodzaak van afbraakbeleid later.

De vergrijzing komt onherroepelijk op ons af. Het aantal 65-plussers in verhouding tot de bevolking van 20 tot 64 jaar, die het allemaal moeten opbrengen, zal de komende veertig jaar verdubbelen. Dat percentage loopt van 22 op tot 43 in 2040. Het economisch draagvlak moet dan ook verstevigd worden om de boel financieerbaar te houden. Ik wijs er ook op dat op het hoogtepunt van de conjunctuur, 2001-2002, toen werkgevers geen arbeidskrachten meer konden krijgen en flinke lonen uitbetaalden wat de concurrentiepositie sterk verslechterde, twee miljoen mensen beneden de 65 jaar in een of andere uitkeringsregeling zaten: bijstand, WW, WAO of vervroegde uittrekking. Wij moeten voorkomen dat in de volgende economische opgang de boel opnieuw vastloopt in arbeidsmarktkrapte. Nu is de tijd om maatregelen te treffen die het arbeidsaanbod stimuleren. Wij moeten mensen ontmoedigen om inactief van een uitkering te blijven genieten.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Die laatste toevoeging vind ik jammer. Ik wilde immers net de vraag stellen waaraan dit zou kunnen liggen. Met die zin doet de minister het vermoeden rijzen dat de genoemde twee miljoen mensen liever van een uitkering genieten dan actief deel te nemen, op grond van hun eigen competenties, aan de arbeidsmarkt.

De vraag zou nu juist moeten zijn: hoe kan het dat wij in tijden van hoogconjunctuur ondanks gesubsidieerde arbeid, ondanks Melkert-banen en WSW-banen niet in staat bleken zijn om een groot deel van die groep van twee miljoen mensen actief te krijgen op de arbeidsmarkt. Dit zou beter zijn dan hier opnieuw de suggestie te wekken dat mensen er liever voor kiezen om te blijven hangen in een uitkering. Die suggestie werp ik verre van mij. Als wij geen antwoord kunnen vinden op die vraag, kunnen wij ook geen antwoord geven op de vraag van minister De Geus hoe kan worden bereikt dat die groep lagergeschoolden in de toekomst actief op de arbeidsmarkt zal zijn.

Minister **Zalm**: Mijn antwoord zal u niet zinnen, maar ik denk toch dat de toegang tot een uitkering in Nederland te gemakkelijk is. Als ik het percentage arbeidsongeschikten in Nederland vergelijk met dat in andere landen, lijkt het wel alsof er hier een aparte wereldoorlog heeft gewoed, want 15% van de bevolking is arbeidsongeschikt. Wij hebben regelingen getroffen die ertoe leiden dat mensen een dief van hun eigen portemonnee zijn als zij niet eerder de arbeidsmarkt verlaten, bijvoorbeeld in het kader van de VUT. Wij willen daar nu werk van maken en daarom zullen VUT en prepensioen niet meer fiscaal worden begeleid. De WAO zal zodanig worden hervormd dat alleen arbeidsongeschikten die duurzaam volledig

arbeidsongeschikt zijn, een hoge uitkering krijgen. De gedeeltelijk arbeidsongeschikten krijgen een loonaanvullingsregeling. Als zij dan toch niet aan de slag gaan, vallen zij terug op 70% van het minimumloon. Verder willen wij de WW hervormen; de SER gaat daarmee aan de slag. Wij willen het aantrekkelijker maken om te gaan werken door er voor te zorgen dat de werknemer er in vergelijking met een uitkering op vooruit gaat, ook de laagbetaalde. De mensen zijn wel bereid tot werken, maar zij moeten er dan ook wel iets mee opschieten. Werken moet wel lonen. Voor met name de laaggeschoolden en laagbetaalden loont het in het huidige systeem nauwelijks om te gaan werken.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik ben het ermee eens dat werken moet lonen. Hier zal nauwelijks verschil van mening over bestaan. Ik wijs er echter op dat in de tijd van hoogconjunctuur werkgevers liever verpleegkundigen in de Filippijnen en Zuid-Afrika en IT'ers in India werven dan samen met bijvoorbeeld de sociale diensten in Nederland te investeren in mensen met een uitkering om hen geschikt te maken voor die banen. Ik beweer dat je nu voor de vacatures die straks zullen ontstaan, ruim moet investeren in mensen zodat zij straks glimmend in de etalage staan en aan de slag kunnen. Anders zullen de werkgevers weer mensen in het buitenland werven.

Minister **Zalm**: Ook voor betrekkelijk eenvoudige arbeid als vakken vullen was geen personeel krijgen, terwijl er nog steeds twee miljoen mensen een uitkering kregen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Vanaf 19 jaar kun je geen vakkenvuller meer worden, want dan ben je te duur.

Minister **Zalm**: Wij kunnen ons alleen maar permitteren om zo'n grote groep 65-plussers van een goede gezondheidszorg en AOW en pensioen te voorzien als er een groter deel van de Nederlanders jonger dan 65 jaar aan de slag is. Wij moeten onze collectieve regelingen zo vormgeven dat zij alleen nog toegankelijk zijn voor diegenen die echt niet kunnen. Wij moeten het werken ook aantrekkelijker maken en dit zit allemaal in ons beleid. Dit is de hervormingsagenda waar wij op af koersen en die op hoofdlijnen wordt aanvaard door de werknemers- en werkgeversorganisaties. Ik vind dit winst.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Ik ben blij dat de minister zich nu zo positief uitspreekt, want het is inderdaad verstandig om je zegeningen te tellen. Daarnaast moet het wel duidelijk zijn waar hij over praat. Hij heeft het voortdurend over inactiviteit en immobiliteit en suggereert daarmee dat die in Nederland veel groter zijn dan in de ons omringende landen. Zij noemen het daar anders en geven er een andere karakterisering van, maar het probleem heeft dezelfde omvang. Sterker nog, in veel gevallen is het nog erger dan in Nederland. Ik denk dat het verstandig is dat de minister de nuance bewaakt om te voorkomen dat hij weer in een mineurstemming vervalt en het negatieve beeld versterkt, terwijl hij nu juist probeert een positiever beeld te schetsen. Ik wil daarmee niet zeggen dat het onverstandig is om te proberen die inactiviteit te verminderen, wij moeten daar alles op inzetten, maar het is niet juist dat hij

nu een beeld schetst dat het in Nederland zoveel ernstiger is dan elders.

Minister **Zalm**: Ik vind Europa niet zo'n geweldige standaard, want het gaat helemaal niet goed in Europa. Europa is een werelddeel dat slecht presteert in vergelijking met de rest van de wereld, of je nu kijkt naar Azië, Amerika, of Latijns Amerika. Wij moeten Europa als maat nemen om nummer één te worden, maar niet als maat in de zin van: als wij het gemiddeld Europees doen, is het wel goed genoeg, want Europa doet het niet goed genoeg. Nogmaals, als op 7 mln werknemers er 2 mln mensen een uitkering genieten, is er sprake van een wanverhouding. Dat is bijna 30% van het aantal uitkeringsgerechtigden ten opzichte van het aantal werkenden. Dat is een onhoudbare situatie, zeker met de vergrijzing die er aan komt.

Ik wil ook nog even een bijdrage leveren aan de discussie over "verwend en lui" en over de productiviteit. De heer Biermans heeft daarover een aantal opmerkingen gemaakt, die de heer Cox uit zijn bankje deden snellen. De arbeidsproductiviteit per uur is prima in Nederland, zelfs hoger dan in de Verenigde Staten. Op bladzijde 143 van de MEV wordt daaraan aandacht geschonken. Ook binnen de Europese Unie behoren wij tot de landen met de hoogste arbeidsproductiviteit. Overigens begint de arbeidsproductiviteitsgroei in Europa, en ook in Nederland, wel achter te blijven. Wij moeten dat dus wel in het oog houden. Als wij werken, werken wij dus relatief productief, maar wij werken ook relatief kort. Wij maken minder uren per jaar dan werknemers in concurrerende landen. Zowel in geval van voltijd als deeltijd is er nog veel ruimte voor groei op dit vlak. Het is ook van belang dat inkomensverbetering iets oplevert. Dit betekent dat de marginale druk in de gaten moet worden gehouden, want die is in Nederland wel relatief hoog. Wij kennen hoge marginale tarieven, zeker als je belastingen en premies en pensioenpremies bij elkaar neemt. Een groot deel van het inkomen wordt door dit soort regelingen afgeroomd en dat maakt het minder aantrekkelijk om meer uren te gaan werken.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik wil graag boter bij de vis hebben. Ik heb erop gewezen dat in de nota van het kabinet staat dat wij 20% minder zouden werken dan het gemiddelde aantal uren in Europa. Als je dat terugbrengt naar voltijdwerkers -- en dat is de eerlijke vergelijking -- is het verschil maar 4%. Ik wil graag weten of mijn cijfers kloppen.

Minister **Zalm**: Volgens de cijfers die ik ken is het zo dat ook bij voltijdbanen Nederlanders omgerekend anderhalf tot drie weken minder werken dan gemiddeld in Europa te doen gebruikelijk is. Het hangt ervan af welke bron je hanteert, want er zijn op dit vlak verschillende bronnen. De deeltijdfactor is echter een aparte factor.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Dit betekent dus dat de minister veel dichter bij het door mij genoemde percentage van 4% uitkomt dan bij het percentage van 20% dat in de nota staat.

Minister **Zalm**: Dat komt omdat u wilt spreken over voltijdbanen. Het verschil in aantal uren per werkende is 20%. Daarbij houden wij er rekening mee dat sommige mensen, die geen voltijd baan hebben of willen, maar 20 of 32 uur werken.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mijn punt was nu juist, dat in de kabinetsnotitie niet was verdisconteerd dat het lagere aantal uren mede werd veroorzaakt door het aantal deeltijdwerkers. Ik constateer nu dat de minister zegt: als je daarop wel corrigeert, is het verschil aanzienlijk minder groot.

Minister **Zalm**: Wij hebben heel veel deeltijdwerkers in Nederland en dat drukt het gemiddelde aantal gewerkte uren. Aan de andere kant relativeren wij natuurlijk onze hoge werkgelegenheidsgraad in de vergelijking met andere landen.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik zal ervoor zorgen dat deze opmerkingen van u te zijner tijd aan de woordvoerder voor Economische Zaken worden overhandigd, als hij in debat gaat met minister Brinkhorst.

Minister **Zalm**: Dat lijkt mij geen enkel bezwaar; hij zal zich wel redden.

De heer **Biermans** (VVD): Ik ga er zonder meer vanuit dat de collega van deze minister gelijk heeft. In het Financieel Dagblad kunnen wij vandaag lezen dat het, gecorrigeerd voor deeltijd, gaat om 1494 uur om 1618 uur. Dat is een ruimte van ongeveer 7%.

Minister **Zalm**: Ik denk dat dit wel overeenkomt met de drie weken die ik noemde. Dat is dan de bovenkant van de marge, want bij 50 weken is het 6%.

De heer **Kox** (SP): De aanzet van de minister beviel mij beter dan de latere interventie van de woordvoerder van de VVD-fractie. De minister zei aan het hoofdstuk verwerdheid en luiheid te beginnen en noemde vervolgens wat erg belangrijk is: Nederlandse werknemers werken in de tijd dat zij werken hartstikke goed en produceren in die tijd meer -- je zou kunnen zeggen dat zij harder werken in die tijd, althans effectiever -- dan de meeste andere mensen op de wereld. Daar mogen wij trots op zijn. Dat is erg goed, dat is niet slecht. In ruil daarvoor hebben wij ervoor gekozen om minder uren te werken dan anderen. Daar zit niets luis of verwends aan. Het lijkt mij belangrijk om dat vast te stellen.

Vervolgens moet er een discussie over komen of het kan. In mijn ogen is een verlenging van de arbeidstijd niet iets wat per definitie niet kan. Toen mijn vader te horen kreeg dat hij 's zaterdags niet meer hoefde te werken, toen dachten wij: het moet niet veel gekker worden. Hij werkte op zondag, hij werkte door de week, wat moest die man de hele dag vrij zijn? Toen ging hij ook maar ijs verkopen op zaterdag, maar ik bedoel: als het moet, dan moet het. Zo realistisch moeten wij wel zijn.

De vraag is of het eigenlijk wel moet. En als het moet, dan zou het er toch mee moeten beginnen dat het volk van die noodzaak wordt overtuigd. Uit een recente

enquête is gebleken -- enquêtes zijn ook een soort van statistiek -- dat mensen dat voorlopig niet zien zitten. Het verhaal van de minister overtuigt hen en ons blijkbaar nog niet. Het is ook niet overtuigend om steeds maar te zeggen dat die werknemers zo lui en verwend zijn. Daarom beviel mij de inzet van de minister wat beter dan die van zijn partijgenoot, die op dit moment vooral lid van deze Kamer is.

Minister **Zalm**: Ik wil er even op wijzen dat arbeidsproductiviteit niet hetzelfde is als hard werken. Dat moet ik er eerlijkheidshalve even bij zeggen, anders zouden de werknemers van de NAM tien keer zo hard werken als alle anderen. Productiviteit is productie per werknemer en die hangt niet alleen af van de vraag of de werknemer erg zijn best doet, maar ook van de vraag of er bijvoorbeeld moderne investeringsgoederen staan. Saoedi-Arabië is kampioen voor wat betreft de arbeidsproductiviteit.

Moet de arbeidsduur verlengd worden? Het is wel duidelijk dat een verlenging zou bijdragen aan een breder economisch draagvlak. Dat kan ook tegen beloning. Als men beloond wordt, draagt men immers via de belastingafdracht ook weer bij aan het instandhouden van publieke voorzieningen. Het is dus bepaald niet zo dat er slechts één model is, namelijk meer werken, zonder er loon bij te krijgen. Het is voor de concurrentiepositie prettig als de arbeidsduur wordt verlengd, zonder dat er loon wordt bijbetaald. Dan kun je het via de export doen, maar op de lange termijn bepaalt toch de vraag-aanbod verhouding weer het loon. Je kunt er kortstondig van afwijken, maar ook al begin je extra te werken zonder extra loon, op een gegeven moment bepaalt toch de schaarste op de arbeidsmarkt weer dat er een inhaalbeweging komt. Het is dus zeker geen kabinetsbeginsel dat langer werken alleen maar zin heeft als je daar geen extra loon voor zou krijgen. Iemand die van deeltijd overgaat naar voltijd, krijgt immers ook extra loon.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Ik wil zeer gaarne met dit kabinet blijven zoeken naar een antwoord op de vraag hoe je die twee miljoen mensen aan het werk krijgt. Dat wil de minister, dat willen wij denk ik allemaal. Toch kan het niet tegelijkertijd waar zijn dat wij én de nu werkende mensen meer en langer willen laten doorwerken, én dat wij ook nog eens zoveel banen scheppen dat de twee miljoen mensen die nu een uitkering genieten -- dit zijn de woorden van de minister, volgens mij is er bij een bijstandsuitkering niet echt sprake van genieten -- ook nog eens aan de slag kunnen?

Minister **Zalm**: Dat kan heel goed.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Nu scoort het kabinet toch wel heel erg laag met de banengroei in dit land. Dan zul je toch echt van koers moeten veranderen.

Minister **Zalm**: Dat kan heel goed, zoals wij in de jaren negentig hebben gezien. Toen hebben wij in Nederland een werkgelegenheidsgroei gehad die dubbel zo groot was als in Europa. Het is vastgelopen, omdat er geen effectief

arbeidsaanbod meer was. Er waren twee miljoen mensen met een uitkering, maar je kon niemand meer krijgen voor welk vak en voor welke baan dan ook.

De heer **Thissen** (GroenLinks): De brug tussen die groep en de arbeidsmarkt is weggeslagen en ik denk dat wij moeten zoeken naar creatieve mogelijkheden om die brug weer te herstellen en om te kijken wat voor pijlers daaronder moeten liggen. Het is mij te makkelijk om voortdurend de schuld te leggen bij de twee miljoen mensen met een uitkering die zogenaamd niet aan de slag willen. Dat is absoluut niet waar.

Minister **Zalm**: Wij hebben zelf de gemakkelijke toegang tot de WAO mogelijk gemaakt en wij hebben destijds ook gestimuleerd dat de VUT-regelingen kwamen waarbij je een dief van je eigen portemonnee was als je er geen gebruik van maakte. Het is niet mogelijk om het geld mee te nemen, dus mensen kunnen kiezen tussen gebruikmaken van de VUT-regeling of niets krijgen. Dat waren allemaal slechte zaken die wij nu corrigeren. Wij gaan vervroegd uittrekken fiscaal niet meer begeleiden. Wij gaan de WAO aanscherpen en de WW ook. Wij hebben inmiddels een succesvolle hervorming gehad van de bijstandswet. Daarvoor is de Wet werk en bijstand in de plaats gekomen. Doordat gemeenten nu zelf ook financieel aansprakelijk worden, zijn zij veel actiever in het begeleiden van mensen en in het bestrijden van fraude. Daar deed men vroeger ook veel te weinig aan. De aantallen bijstandsgerechtigden gingen op een gegeven moment dalen, tegen de conjunctuur in. Wij hebben al belangrijke hervormingen geregeld en er komen er nog een aantal aan. Die moeten ertoe leiden dat een minder groot deel van de beroepsbevolking afhankelijk is van een uitkering dan nu.

Wij hadden het over de arbeidsduur en over waarom mensen voor kleine banen kiezen of voor veel vrije tijd. De marginale druk speelt hierbij een rol. De inkomsten uit extra werk worden grotendeels afgeroomd. De marginale tarieven zijn eigenlijk vanaf een betrekkelijk laag moment, gezien de cumulatie, ruim boven de vijftig. Ook een minimumloner krijgt al heel snel te maken met een marginaal tarief van meer dan 50%. Zeker als ook zijn huursubsidie nog wordt afgebouwd, is dat extra werk niet echt lonend.

Er moet voor worden gezorgd dat werk voor mensen die geen baan hebben en aan de slag moeten komen, lonend is. Dan komen wij op de problematiek van de armoedeval. De Wet werk en bijstand en de arbeidskorting zijn instrumenten die kunnen stimuleren dat mensen weer gaan werken. In de nieuwe WAO zijn prikkels opgenomen voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten. Hierdoor kunnen mensen een loonaanvulling krijgen als zij aan de slag gaan. Als zij niet aan de slag gaan, krijgen zij niets. Onder de nieuwe WAO is het ook stimulerender voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten om aan de slag te gaan dan onder de oude WAO.

De heer Schuyer vroeg wat er wordt verwacht voor de komende vijf jaar en hij wilde weten of de ingrepen voldoende zijn. De heer Biermans wees erop dat

indicatoren alleen nog maar wijzen op een voorzichtig herstel. De structurele hervormingen gaan overigens niet allemaal in per 1 januari 2005, maar ook voor een belangrijk deel 2006. Ik hoop dat de economie dan echt wat beter loopt dan nu. Als die hervormingen zijn gerealiseerd, hebben wij een goede uitgangspositie om te profiteren op het moment dat de conjunctuur weer aantrekt. Ik vind niet dat wij nu maar moeten stoppen met nadenken over hervormingen. Wij hebben nu weliswaar een aantal grote hervormingen op stapel staan, maar wij moeten naar aanleiding van het SER-advies de WW-hervormingen opnieuw doordenken. Wellicht komt de SER met betere ideeën dan het kabinet tot nu toe had. Ik hoop daar eigenlijk op. Misschien zit er ook wel een idee in dat ik zelf wel eens had. Ik mag daar als lid van het kabinet natuurlijk niets over zeggen.

Wij kunnen de conjunctuur niet afdwingen, zeker de internationale conjunctuur niet. Het is van belang dat de economie flexibel is en een behoorlijk aanpassingsvermogen heeft. Bedrijven en burgers moeten flexibel zijn. Dat zijn goede voorwaarden om te kunnen profiteren. Wij hadden het in een interruptiedebatje al over specifiek beleid versus generiek beleid, als ik de heer Rabbinge tenminste zo mag opvatten. Ik heb mijn scepsis daarover al voldoende geëxposeerd.

De heer Terpstra en de heer Kox hebben erop gewezen dat er sinds de Miljoenennota nogal wat wijzingen zijn aangebracht door middel van de motie-Verhagen. De heer Kox was bezorgd of ik mij daar niet door gebruusd voelde. Ik ben hem erkentelijk voor zijn medeleven, maar de revolutie van de motie-Verhagen was toch eigenlijk vrij beperkt. Het grootste deel betrof het instandhouden van het grijze kenteken voor ondernemers en alternatieve maatregelen om dat voorstel te dekken. Aan de uitgavenkant van de begroting beliepen de voorstellen nog geen 149 mln. Die heb ik in mijn tienjarige carrière wel eens groter gezien. Met name de andere dekking voor de verlaging van het Vpb-tarief en in het bijzonder het overeind houden van het grijze kenteken voor ondernemers maakten het bedrag nogal groot. Een deel van de dekking van 700 mln voor het grijze kenteken werd gehaald uit het doorstrepen van het grijze kenteken voor particulieren.

Het was dus een wat opgeblazen opstelling; je had ook 400 mln in de boeken kunnen schrijven in plaats van eerst 700 mln omdat het grijze kenteken niet afgeschaft wordt, en vervolgens 300 mln als opbrengst van het afschaffen van het particuliere grijze kenteken. Maar goed, dat is een kwestie van boeken, het ligt eraan of je grote of kleine bedragen in de boeken wilt zien. Aan de uitgavenkant was de restheffing beperkt tot 149 mln, waarvan 110 mln nog bij de uitgaven zelf werd gedekt. Ik viel hierdoor dus niet van mijn stoel. En ondanks de verzachting in de voorstellen op het punt van het overgangsregime voor VUT en prepensioen bleef door de motie de hoofdlijn van de hervormingsagenda natuurlijk keurig overeind.

Laat ik eens iets aardigs zeggen tegen de heer Rabbinge, namelijk dat er soms ook met de PvdA in de regering financieel degelijk kan worden geregeerd. Ik heb er zelf ook enige ervaring mee. In de periode van het kabinet-Lubbers 3 was de ontwikkeling van de uitgaven minder dan tijdens de kabinetten die eraan voorafgingen,

uiteraard dankzij mijn grote voorganger als minister van Financiën, de heer Kok, die het overigens wel heeft moeten bezuren toen hij WAO-maatregelen voorstelde. Daar is hij niet echt populair van geworden, maar hij heeft wel goed op de centen gepast.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Voorzitter, zuinigheid is een waarmerk van deze minister, zelfs bij zijn complimenten. Hij kon dit nauwelijks uit z'n strot krijgen...

Minister **Zalm**: Nee hoor, ik wil nog wel even doorgaan met het uitdelen van complimenten. In de genoemde periode met de heer Kok als minister van Financiën is het tekort sterker teruggedrongen dan in de tijd waarin de heer Ruding aan het bewind was. De enige die hem daarna nog verslagen heeft, ben ik. In de tijd van Ruding liep de staatsschuld afgezet tegen het BPP op met 21,4%, in de periode van minister Kok liep deze post terug met 1,3% en toen de heer Kok minister-president en ik minister van Financiën was, liep de schuldquote zelfs terug met 22,1%.

De heer **Kox** (SP): Ik ben niet zo goed in wiskunde, maar blijkt hieruit niet dat er problemen ontstaan zodra het CDA erbij is?

Minister **Zalm**: Tja, ik kan over de SP niets zeggen, want die heeft nooit meegedaan in een kabinet.

De heer **Kox** (SP): U hebt bij de laatste peilingen kunnen zien dat dit nog maar een kwestie van tijd is. Wij draaien de rollen gewoon om en dan kunt u toch proberen om iets over de SP te zeggen...

Minister **Zalm**: Voorzitter. Het gaat natuurlijk niet vooral om de vraag of de PvdA vroeger ook een goed financieel beleid heeft gevoerd, waarvoor ik ook nog zou kunnen teruggrijpen naar de periode-Lieftinck, maar om de tegenbegroting van de PvdA. Die vind ik echt minder solide dan de voornemens van het kabinet. Dit geldt met name de aftopping van de pensioenopbouw; die betekent dat je inkomsten naar voren haalt, terwijl de PvdA die structureel wil uitgeven. Dat komt niet tot uiting in een doorrekening voor 2005, maar het heeft wel degelijk effect op de lange termijn. Maar goed, ik heb deze tegenbegroting wel degelijk serieus genomen. Ik geloof dat de heer Van Middelkoop zelfs vindt dat ik haar te serieus heb genomen, dat ik in de Tweede Kamer te veel tijd besteed heb aan tegenbegrotingen.

Verder ben ik de heer Rabbinge zeer erkentelijk voor zijn beschrijving van mijn kwaliteiten toen ik nog bij het CPB werkte en toen ik minister in de twee paarse kabinetten was. Daarna heb ik blijkbaar een zonnesteek gehad of iets dergelijks, want sindsdien is het allemaal maar niets. Ik wil de complimenten voor de periode van de twee paarse kabinetten wel even relativeren, want toen zijn wij niet in staat geweest om de WAO te hervormen en afspraken te maken over herziening van het zorgstelsel. Daartoe zijn wij nu wel in staat. De heer Rabbinge zegt dat de vergrijzing, de wijziging in de vorm van de Wet werk en bijstand, langer werken en de kostensolidariteit bekende zaken zijn, maar het verschil is dat er nu wel echt iets wordt gedaan. Wij hebben de Wet werk en bijstand

ingevoerd, wij schaffen de fiscale facilitering van VUT en prepensioen af, wij hebben een WAO-hervorming op stapel staan en wij hebben nu het akkoord van de Tweede Kamer met een levensloopregeling verkregen.

Het enige echte wapenfeit van Paars II is de belastingherziening. Die was fundamenteel. Echter, op de andere terreinen hebben wij onvoldoende voortgang kunnen boeken, maar nu kunnen wij dat wel. Hiermee heb ik mijn eigen successen onder Paars II gerelativeerd. Houdbare arrangementen vergen dat wij kritisch blijven, dat wij steeds opnieuw nagaan of de collectieve arrangementen nog wel goed werken en dat wij ons afvragen hoe wij die in de toekomst financieel kunnen houden.

Voorzitter. Wat hebben wij bereikt met het sociaal akkoord? Je zou je ook kunnen afvragen: wat hebben wij weggeven? In dit verband wil ik mevrouw Kant de eer geven. Zij zei: de vakbeweging heeft veel bereikt, maar de hervormingsagenda geldt nog volledig, overigens tot haar ongenoegen. Ik beschouw deze opmerking evenwel als een faire weergave van het sociaal akkoord. Met dat akkoord hebben wij een breder draagvlak voor structuurveranderingen gekregen. Die veranderingen betreffende de WAO, maar ook de gezamenlijke aanpak om tot een toekomstbestendige WW te komen. Daarbij hebben vakbeweging en werkgevers -- dat de werkgevers dat hebben gedaan is wat minder verbazend -- zich gecommiteerd om de volume-effecten die wij beogen en die ook in de voorstellen van de SER voorkomen, na te streven. Wij hebben natuurlijk ook een fundamentele doorbraak bereikt op het punt van VUT, prepensioen annex levensloop. Hierdoor heeft de hervormingsagenda een breder draagvlak gekregen. Verder wijs ik erop dat wij dankzij het akkoord niet meer te maken hebben met aanhoudende stakingsdrift, maar arbeidsrust kennen. Er is ook beloofd om uitermate terughoudend te zijn bij de loonvorming. Wat ook belangrijk is, is dat er tussen werkgevers en werknemers een duidelijke afspraak is gemaakt over de uitvoering van de Ziektewet. Aanvankelijk was het idee: 100% het eerste jaar en 70% in het tweede jaar. Nu is die afspraak eigenlijk verbeterd. Zij is namelijk geworden: 170% over de twee jaar samen. Dat betekent dat het percentage in beide jaren ook 85 mag zijn. Als je het in het eerste jaar meer doet is dat natuurlijk beter. Daarmee zorg je namelijk voor een prikkel

De heer Kox heeft gesuggereerd dat de minister-president en ik wilden afrekenen met de vakbonden en dat wij er daarom een dubbele agenda op na hielden. Als ik dat had gewild had ik toch eerst mijn lidmaatschap kunnen opzeggen. Op die manier reken je namelijk af met de vakbonden.

De heer **Kox** (SP): Dat laatste verschijnsel wordt aangeduid met: de vijfde colonne. Het is bekend.

Ik zei overigens niet dat u er een verborgen agenda op na hield. Volgens mij was het een openbare agenda. Zij wordt gebruikt in landen die erg koersen op het Angelsaksische model. Zij kunnen met de vakbonden niet zo goed uit de voeten. Er zijn ook de nodige uitspraken van leden van het kabinet en van leden van de coalitiepartijen over de vakbond. Die zou afgedaan hebben. Uiteindelijk zegt u: het is goed dat wij een sociaal

akkoord hebben. Maar dat goede sociaal akkoord hebben wij dankzij de vakbonden. Als de vakbonden zo dood waren geweest als leden van de regering en leden van de coalitie dachten, zouden wij dat niet hebben gehad. Nogmaals, dit is geen verborgen agenda, maar een openbare agenda. U hebt nu geconstateerd dat u op dat niveau een halt is toegeroepen.

Minister **Zalm**: Ik meen dat dit toch een verkeerde weergave is. Allereerst wijs ik erop dat wij vorig jaar ook met de vakbeweging en de werkgevers een najaarsakkoord hebben gesloten. Waarom zouden wij dat hebben gedaan als op onze agenda staat: weg met het maatschappelijk middenveld? In mei is het sluiten van een akkoord echter niet gelukt. Toen kwamen wij er niet uit. Dat had met name te maken met de verschillen van mening over VUT en prepensioen alsmede met het feit dat de vakbeweging toen per se een collectieve regeling wilde voor een pensioen vanaf 62,5 jaar. De werkgevers hadden op dat punt geen andere keus dan meedoen. Die opstelling heeft de vakbeweging achter zich gelaten. De vakbeweging is nu akkoord gegaan met een systeem dat 65 jaar als draaipunt heeft. Eerder stoppen is een kwestie van een individuele keus. De vraag is nu: wil je eraan meedoen en wil je meebetalen? Verder is er de keuzemogelijkheid voor het moment waarop je gebruik wilt maken van de rechten die je via de levensloopregeling hebt opgebouwd. Ik beschouw dit als een fundamentele doorbraak. Daarvoor heeft de vakbeweging iets in deze sfeer teruggekregen. De toegankelijkheid voor lage inkomens is dankzij een heffingskorting bij de levensloopregeling gemakkelijker geworden. Daarnaast is de levensloopregeling uitgebreid: van 150% jaarloon naar 210% jaarloon. De individuele keuzevrijheid is echter heel stevig verankerd. De draai van de vakbeweging op dat punt beschouw ik als een verstandige draai. Ik meen namelijk dat de tijd voorbij is waarin je alles collectief kunt regelen en iedereen verplicht kunt laten meedoen. Daar zijn de mensen niet meer voor in de markt. Zij willen zelf kunnen bepalen of zij überhaupt willen meedoen.

Als zij dan verlof willen opnemen, willen zij niet gedwongen zijn om dat per se tegen het eind van hun carrière te doen. Ik vind dat een kwalitatieve verbetering. Het akkoord ligt er en ik ben er blij mee. Er is heel goed en constructief met de vakbeweging over gesproken. Het is niet zo dat wij in mei niet ons uiterste best hebben gedaan om een akkoord te bereiken en dat wij toen bewust hebben aangestuurd op het mislukken om eens te laten zien wie de baas is in Nederland.

De heer **Kox** (SP): Het was blijkbaar toch noodzakelijk dat die stakingen plaatsvonden. Of had u sowieso gedacht: rond oktober bellen wij wel even en dan zeggen wij tegen de vakbonden hoe wij het gaan doen? Het akkoord is toch via strijd afgedwongen?

Minister **Zalm**: Wij hadden in mei een akkoord gewild; dat zou voor iedereen beter zijn geweest. Op dat moment zei de vakbeweging: over de WAO willen wij met het kabinet niet meer praten. Dat zou men wel met het parlement doen. Ik denk dat dat wat tegengevallen is.

Vandaar dat de WAO toch met het kabinet werd besproken. Het is gesprongen op VUT en prepensioen. Er moest per se een collectieve regeling komen. De vakbeweging was niet bereid om zelfs maar de "opt out" te accepteren. Dat was toen onmogelijk, maar het is nu wel mogelijk gebleken.

Op het punt van de WAO zijn er ook aanpassingen tot stand gebracht, die overigens niet het hart uit het kabinetsvoorstel hebben gehaald. Wij wilden dat mensen bij duurzame volledige arbeidsongeschiktheid naar de IVA-regeling, de echte invaliditeitsregeling, zouden gaan. De SER vond dat mensen met een geringe kans op herstel daar ook onder zouden moeten vallen. Wij vonden dat zij naar de arbeidsmarktgerelateerde regeling zouden moeten. Als zou blijken dat herstel onmogelijk is, zouden de mensen alsnog naar de IVA-regeling gaan. Dat hebben wij nu omgedraaid. De mensen gaan eerst naar de IVA-regeling en worden jaarlijks herkeurd. Zodra er herstel is, gaan zij naar de arbeidsmarktgerelateerde regeling. Ik vind dat geen heel grote draai, maar het was voor de vakbeweging wel belangrijk.

Dat geldt ook voor de loonaanvulling bij gedeeltelijk arbeidsongeschikten. Op dat punt lagen de posities uit elkaar. In het SER-voorstel zou kunnen worden gelezen dat iemand die één uur voor vijf euro werkt, toch de volledige loonaanvulling krijgt. Het kabinet wilde die aanvulling slechts geven als de resterende arbeidscapaciteit volledig wordt benut. Het compromis is dat mensen die minimaal 50% van hun arbeidscapaciteit benutten, de loonaanvulling krijgen. Dat lijkt mij alleszins redelijk.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Als ik de minister goed beluister, zijn de heren De Waal en Terpstra er eigenlijk gewoon een beetje ingetuind. Het kabinet heeft links en rechts wat andere bloemen neergezet, maar is gewoon doorgereden.

Minister **Zalm**: Nee, dat is niet juist. Vanuit de vakbeweging bekeken, is er een behoorlijke winst geboekt. Dat geldt op het punt van de WAO...

De heer **Thissen** (GroenLinks): Het klinkt zo afgemeten. Zeg nou toch genereus: dankzij maatschappelijke organisaties die in een vitale dynamische democratie van onschatbare waarde zijn, is het kabinet op een aantal punten tot inkeer gekomen en heeft het een akkoord kunnen sluiten. Klaar. Dat is toch veel mooier dan dit wat zurig toegeven dat de vakbeweging een paar kleine puntjes heeft binnengehaald, maar dat overigens de trein van het kabinet gewoon doorraast?

Minister **Zalm**: Ik denk dat ik in gemoede kan volhouden dat de hervormingsagenda goed overeind staat. Een aantal zwarigheden voor de vakbeweging hebben wij weggenomen of verzacht. Het kabinet wilde niet meer fiscaal stimuleren dat mensen vervroegd stoppen. Dat is helemaal overeind gebleven. Wij hebben wel een levensloopregeling, maar die heeft een heel ander karakter. Het is een volstrekt vrije keus of je daar überhaupt aan meedoet, want je mag ook blijven "spaarlonen". Je mag zelf beslissen wanneer je het opneemt. Dat wordt niet door cao's gedwongen opgelegd. Je kunt het gebruiken als

vehikel voor vervroegd pensioen. Dat is allemaal gebaseerd op een individuele keus, die mensen zelf moeten maken. Er zitten voor beide partijen winstpunten in. Vanuit onze optiek is de individuele keuzevrijheid goed overeind gebleven. Vanuit de optiek van de vakbeweging is de regeling royaler geworden en makkelijker toegankelijk voor lage inkomens.

Daarnaast is er de mogelijkheid voor mensen met 40 dienstjaren -- de motie-Herben in de Tweede kamer -- om op hun 63ste via een regeling van het pensioenfonds te stoppen met werken. Wij hebben een compromis moeten sluiten en ik denk dat beide partijen daar tevreden over kunnen zijn.

De financiële consequenties voor 2005 zijn beperkt. Een aantal voorstellen ten aanzien van de WW kan niet meer worden doorgevoerd in het tempo dat wij voor ogen hadden. Voor de jaren 2006 en later is er sprake van een lastenverlichting door verruiming van de fiscale faciliteiten voor de levensloopregeling en in beperktere mate voor de pensioenregelingen. Het grootste deel betreft de heffingskorting ten behoeve van de levensloop.

De heer **Kox** (SP): Om hoeveel geld gaat het dan?

Minister **Zalm**: Voor 2006 praten wij over 364 mln. De heffingskorting levensloop bedraagt 165 mln en er is 80 mln nodig voor de uitbreiding van de levensloopregeling tot 210% van het brutoloon. Gelukkig was er voor dat jaar nog een lastenverlichtingspot beschikbaar van 1,15 mld en daar moet dit geheel ingepast worden. De uitgavenkant van het akkoord is te overzien, zowel voor 2005 als voor 2006. In het kader van de voorjaarsnota zal ik terugkomen op de vraag hoe een en ander moet worden opgevangen. Het is uiteraard niet de bedoeling dat de rekening hiervan naar minister De Geus gaat, want dan hebben wij de poppen aan het dansen. Het kabinet zal deze klus gezamenlijk moeten klaren. In het voorjaar beschikken wij over allerlei nieuwe gegevens en dan moet er sowieso een nieuw totaaloverzicht gemaakt worden. In 2005 zijn de consequenties voor de uitgavenkant 165 mln, namelijk in de sfeer van de WW. Er zijn geen gevolgen voor de inkomstenkant.

De doelstelling van het Hoofdpijnenakkoord was een begrotingstekort van 0,5% in 2007. Sindsdien is er echter een opeenstapeling geweest van tegenvallers. De groeicijfers waren ongekend laag. De zorguitgaven werden overschreden en de lagere overheden werden met tekorten geconfronteerd. Voorheen waren deze overheden altijd in staat om een keurig overschotje te bereiken. Zonder nader beleid zouden wij niet alleen in 2003, maar ook in 2004 en 2005 een tekort van ruim boven de 3% hebben gehad. Het was noodzakelijk om nieuwe maatregelen te nemen, maar daar zijn wij niet dogmatisch in geweest. Niet elke tegenvaller is voorzien van eenzelfde bedrag aan bezuiniging of lastenverzwaring. Dat heeft echter wel tot gevolg gehad dat ons tekort zich nog steeds boven de ambitie uit het Hoofdpijnenakkoord bevindt. Er is een zekere maatvoering gehanteerd bij de compenserende maatregelen. De tegenvallers sinds de Miljoenennota 2004 bedroegen zo'n 1,5% van het BBP, ongeveer 7 mld, terwijl het pakket maatregelen betrekking had op 0,5% van het

BBP, mede op aanbeveling van mijn Europese collega-ministers van Financiën.

Bij de invulling van het pakket hebben wij aan de ene kant de budgettaire nood wel erkend, terwijl wij aan de andere kant voor maatregelen hebben gekozen die structuurversterkend werken op de economie op lange termijn. Daar paste ook de afschaffing van de fiscale faciliteit voor vervroegd uittreden bij. Wij hebben gezocht naar een mix van uitgaven en inkomsten. De heer Terpstra wees er terecht op dat niet alleen bezuinigingen op uitgaven vervelend zijn, maar ook lastenverzwaringen. Ik zeg nogmaals dat wij erin geslaagd zijn om de reële uitgaven voor zorg, onderwijs en veiligheid behoorlijk te laten groeien.

We liggen dus achter op schema. Ik kan niet met zekerheid stellen dat we dit gaan inhalen. We moeten zo verstandig zijn om, als de economie aantrekt, de inkomstenmeevallers vast te houden en te gebruiken om dichterbij het tijdspad te komen dat ons voor ogen staat. We moeten op enig moment af van tekorten en we moeten in goede tijden weer overschotten zien te krijgen. De heer Biermans noemde een bedrag aan schuld van 58 miljard euro. Ik zou heel graag een dergelijk bedrag aan schuld willen hebben. Hij bedoelde waarschijnlijk 58% van het BBP. Je praat dan in euro's over 275 miljard euro schuld. Dat is een aardig bedragje!

We hebben met de lagere overheden ook het een en ander meegemaakt. Gedurende een jaar of tien had men hier een klein EMU-overschot. Dat sloeg in 2002 en 2003 om in forse tekorten. Wij rekenen voor dit jaar bij de lagere overheden met een tekort van 0,7% van het BBP. Het tekort is voor het volgende jaar geraamd op 0,5% van het BBP. Er is met de gemeenten afgesproken dat zij de informatievoorziening zullen verbeteren en versnellen. Wij kwamen er zeer laat achter dat men "zo uit de bocht vloog". De lokale overheden zijn ermee akkoord gegaan dat de 0,5% die nu is voorzien, het maximum is.

De heer Schuyer heeft gevraagd naar de mogelijkheid om het tekort eruit te corrigeren. Het EMU-saldo is zeer scherp gedefinieerd om allerlei trucages in lidstaten te voorkomen. Het gaat dan over alle uitgaven, inclusief investeringsuitgaven, en over alle inkomsten. Hier zitten een paar correcties in. Kredieten en deelnemingen tellen niet mee en ook verkoop van deelnemingen telt niet mee. Het is een ander systeem dan de sluitende gewone dienst bij gemeenten. Daardoor is het probleem ook ontstaan. Ik acht het niet goed mogelijk om in Europa de definitie van het tekort waarmee we rekenen, plotseling te veranderen. Deze benadering is gebaseerd op het beroep dat je vanuit de overheid doet op de kapitaalmarkt. Het maakt dan niet uit of je daarmee investeringsuitgaven of lopende uitgaven doet. Het gaat om een kapitaalmarktredenering. We zullen ervoor moeten zorgen dat gemeenten zich meer bewust worden van het feit dat er naast een saldo op de gewone dienst ook nog zoiets is als een EMU-saldo. Ook daarover hebben we overeenstemming met de VNG en het IPO. Gemeenten zullen dus in de toekomst niet alleen het saldo gewone dienst van de gemeentebegroting laten zien maar ook het EMU-saldo. Als we de definitie zouden willen aanpassen, zouden we een doos van Pandora opentrekken. Er zouden

dan een heleboel andere landen komen die hun eigen wensen hebben.

We stimuleren wel degelijk de eigen verantwoordelijkheid. De heer Rabbinge ziet centralistische tendensen bij het kabinet. We hebben recent afspraken met VNG en IPO gemaakt over de interbestuurlijke verhoudingen. Het uitgangspunt dat daar is vastgelegd, is: decentraal wat kan en centraal wat moet. Ook het initiatief van het kabinet om de specifieke uitkeringen nog eens goed door te lichten en te kijken of deze niet kunnen worden overgeheveld naar het Gemeentefonds of samengevoegd in bredere doeluitkeringen, duidt erop dat het kabinet de beleidsvrijheid op dit vlak wil vergroten. We komen nog met een kabinetsreactie. Ik hoop dat we positief kunnen reageren op de voorzet die is gedaan door de werkgroep.

Verder is het van belang dat lagere overheden, als ze taken krijgen, voldoende middelen ontvangen om die taken waar te maken. Zoals ik in de schriftelijke antwoorden over de WMO heb aangegeven, gaat het overhevelen van middelen van de rijksbegroting naar de gemeenten "schoon aan de haak". Er is geen sprake van kortingen. De kortingen zijn door het kabinet Lubbers-3 afgesproken. Ik heb nooit kortingen bij overhevelingen voorgesteld. Het voorbeeld van de WVG is genoemd. Ook dat was ruim voor mijn aantreden besloten. Ik meen dat ik mij ten opzichte van de gemeenten altijd netjes heb gedragen. De VNG vindt dat ook wel, althans op dit punt. Wij hevelen dus "schoon aan de haak" over. Daarbij moet worden betrokken dat er door de vergrijzing een toenemend beroep op huishoudelijke hulp zal worden gedaan. Ik neem mij voor om een soort indexeringsformule af te spreken waarin daarmee rekening wordt gehouden.

Ik weet niet of de heer Kox wil dat ik de tegenbegroting van de heer Marijnissen fileer.

De heer **Kox** (SP): Overnemen! Dat zou teveel zijn. De motie-Verhagen is niet zo revolutionair -- ik had dat ook niet gezocht achter die brave Limburgse CDA'er -- maar zij ging maar over 149 mln, zo stelde u. Het was ook mogelijk om voor 149 mln iets uit onze tegenbegroting over te nemen of mijn part uit die van GroenLinks of de PvdA of een idee van de heer Van Middelkoop. U hebt van de alternatieve begroting gezegd dat zij allemaal minder zijn dan uw plannen. Waarom bent u zo genereus ten opzichte van de motie-Verhagen en zo afwijzend ten opzichte van de alternatieven?

Minister **Zalm**: Ons voorstel spitte zich vooral toe op de verlaging van de vennootschapsbelasting. De gedachte was niet om iets te doen aan het grijs kenteken of aan energieheffing, maar om de verlaging van de vennootschapsbelasting te dekken. De Kamer had daar andere ideeën over, maar die verlaging is volledig intact gebleven. Dat is niet het geval bij de tegenbegroting van de SP. Zij doorkruist het kabinetsbeleid, maar daarvoor is de SP ook oppositie. Zij wil ook af van de nullijn bij de ambtenaren en de koppeling met de uitkeringen herstellen. Dat doen wij ook niet.

De heer **Kox** (SP): U hebt met de PvdA toch goed samengewerkt en het viel mij op dat u daar niets van kunt overnemen. Dat lijkt een beetje op kinnesinne.

Minister **Zalm**: Wij hebben wel iets van de SP overgenomen. De korting op subsidies voor reïntegratietrajecten is in de motie-Verhagen terechtgekomen, zij het niet voor een half miljard zoals gepland door de SP. In dat geval kun je niemand meer reïntegreren. Een meer bescheiden bedrag is in de motie-Verhagen opgenomen. Kortten op infrastructuur achten wij vanuit economische overwegingen onjuist. Kortten op defensie achten wij uit andersoortige overwegingen ook niet wenselijk. Het gaat her en der ook om echte politieke keuzen, die de SP nu eenmaal anders maakt dan het kabinet. De heer Kox had zichzelf al gecompimenteerd met de financiële discipline van de SP. Ik sluit mij daar graag bij aan. Het was dit jaar anders dan andere jaren. Veelal zocht men in de tegenbegrotingen de rand van de afgrond op, dus zo dicht mogelijk tegen de 3% aan, zodat je er bij een zuchtje wind overheen schiet. Dat is door de SP en ook door de PvdA nu niet gedaan. GroenLinks zal zich hopelijk volgend jaar ook op dit punt revancheren, want dat zat precies op 3%.

De heer Rabbinge en de heer Biermans zijn ingegaan op het Stabiliteitspact. Ik verwijs naar wat er in Europa is gebeurd met de tekorten. Vergeleken met voorafgaande periodes van economische neergang, is er nu beter gepresteerd. Het is opmerkelijk dat de lidstaten met de gezondste overheidsfinanciën het hardst groeien en het meest investeren.

De heer Rabbinge heeft gesuggereerd dat ik in de Ecofin plotseling andere opvattingen heb dan in Den Haag. Daar herken ik mij niet zo in. In de Ecofin, die overigens in Scheveningen plaatsvond, is uitdrukkelijk afgesproken dat de 3% uit het Verdrag van Maastricht -- dat is de norm van de 60% schuldquote -- in ieder geval intact blijft. Er is geen sprake van dat wij daarin een wijziging aanbrengen. Er is extra aandacht gevraagd voor budgettaire discipline in goede tijden. Waarom is het bijvoorbeeld misgegaan in Frankrijk en Duitsland? In de tijden waarin het goed ging, ging het geld dat binnenkwam er gelijk weer uit. Toen de conjunctuur op zijn top was, had men toch nog heel forse tekorten. Als de conjunctuur dan de andere kant op gaat, heb je geen buffer die je kunt gebruiken. In Scheveningen is ook afgesproken dat wij meer aandacht voor de economische component zullen hebben en een onderscheid zullen maken tussen voorspelfouten en beleidsfouten. We zullen ook meer rekening houden met de schuldquote. Eigenlijk is dat onderdeel van het Verdrag van Maastricht, waarin twee dingen zijn genoemd, namelijk het tekort en de schuld, steeds op de achtergrond gebleven. Alleen het tekort stond steeds centraal.

Het ligt voor de hand dat je landen die hun oudedagsvoorzieningen goed op orde hebben en een lage schuldquote hebben, iets meer ruimte gunt dan landen die heel hoge schulden hebben en hun pensioenvoorziening nog niet op orde hebben. Overigens zijn wij een middenmoter. Voor ons zal dat dus per definitie niet uitmaken. Het Verenigd Koninkrijk kan zich bijvoorbeeld iets meer permitteren dan Italië, alhoewel het Verenigd Koninkrijk nog geen deelnemer is. Dit is overigens

allemaal met behoud van de 3% als het maximum dat niet overschreden mag worden. Daar is geen misverstand over.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Het ging niet alleen om die 3%. Het ging mij om de context en die heeft de minister nu proberen te verduidelijken. Dat inzicht, dat nu gegeven is als voorzitter van de Ecofin, waardeer ik zeer. In het verleden was de minister veel ongenueanceerder en veel meer uitgesproken. Hij hield vast aan dat ene cijfer. Nu zegt hij dat dit in de context moet worden bekeken. Naar het Verenigd Koninkrijk moet daarom anders worden gekeken dan naar Duitsland, Frankrijk, Italië of Griekenland.

Minister **Zalm**: De kwestie van de 3% staat daarbij niet ter discussie.

De heer **Rabbinge** (PvdA): De minister heeft zelf vastgesteld dat de 3% in de tegenbegrotingen wordt gehanteerd. Dat is gebeurd omdat iedereen er zich terdege van bewust is dat het laten oplopen van dat percentage alleen maar tot gevolg heeft dat het afbetalen van de nationale schuld niet de derde som op onze begroting wordt, maar de tweede of misschien zelfs wel de eerste. Dat is onacceptabel. Dat vindt iedereen.

Minister **Zalm**: U spreekt naar mijn hart.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Nu krijg ik eindelijk eens een echt compliment. Dat vind ik heel fijn. Dank u wel.

Minister **Zalm**: Nou, dan ga ik maar gauw door.

Wij zijn er overigens nog niet helemaal uit. Sommige regeringsleiders gaan zich ook met dit onderwerp bemoeien en dan krijg je de meest gekke ideeën, zoals het uitzonderen van bepaalde uitgavencategorieën. Dan doe je maar alsof die niet bestaan. Sommige zeggen dat je research and development niet moet meetellen. Anderen zeggen dat je investeringen niet moet meetellen. Weer een ander noemt in dat kader de nettobijdrage aan de Europese Unie. Wij hebben dat in de laatste Ecofin besproken, maar tot mijn genoegen blijkt er een meerderheid te zijn die voor dit soort kunsten weinig voelt. Prioriteiten moet je stellen binnen de begroting en niet door iets buiten de begroting te brengen. Dat is in ieder geval mijn opvatting en vele van mijn collega's delen die opvatting.

Ik hoop dat wij begin volgend jaar een nieuwe "code of conduct" hebben, een gedragscode, die aangeeft hoe met het pact moet worden omgegaan. Iedereen is het er wel over eens dat daarvoor geen wijzigingen in het verdrag moeten plaatsvinden en dat wijzigingen in de onderliggende regelgeving zo beperkt mogelijk moet blijven.

De heer Kox heeft gevraagd of grote landen niet meer gelijk zijn dan kleine landen. Daarmee heeft de heer Kox een punt. De stemverhouding in de raad houdt in dat grote landen meer stemmen hebben. Daarvoor is een gewogen systeem ontworpen. Moet een besluit bij gekwalificeerde meerderheid worden genomen, dan heeft Duitsland bijvoorbeeld meer stemmen dan Luxemburg of Nederland. Bij unanimititeit is iedere stem hetzelfde.

De heer **Kox** (SP): Het is een kwestie van realisme. Mijn idee is dat als Frankrijk en Duitsland zeggen het op hun manier te doen, de Europese Unie, graag of niet, moet volgen. Frankrijk en Duitsland zijn dus meer gelijk dan andere landen. Ik weet hoe het met de stemmen zit. Ik kom in Portugal echter veel mensen tegen die zeggen: als wij in Duitsland hadden gewoond, hadden wij niet zo op ons donder gekregen.

Minister **Zalm**: Datzelfde Portugal had mij indertijd ook kunnen steunen. Die heeft zich echter laten intimideren door de Duitsers en de Fransen. Zo geeft een klein land de macht die het heeft uit handen. Het is niet zo dat Frankrijk in zijn eentje het oordeel van de Ecofin-raad kan blokkeren. Dan moeten wel de landen voet bij stuk houden die nodig zijn voor een gekwalificeerde meerderheid om Frankrijk te veroordelen. Ik heb meegemaakt dat zij een voor een weglopen. Wij bleven met vier landen over. Dat was net te weinig.

De heer **Kox** (SP): Als Berlijn en Parijs het eens zijn, moet Brussel toch toegeven dat het op die manier moet gebeuren?

Minister **Zalm**: Nee.

De heer **Kox** (SP): Kan de minister een voorbeeld geven?

Minister **Zalm**: Het vloeit in ieder geval niet voort uit de stemverhoudingen. Ik heb mij daar ook nooit bij neergelegd. Andere landen kunnen dat ook doen. Die kunnen ook zeggen: je kunt me wat, ook al gaat het om Frankrijk en Duitsland. Wat veroordeeld moet worden, wordt veroordeeld. Ik hoop dat meer kleine landen afkomen van hun kleinelandensyndroom: ik doe alleen iets engs als het in het belang van het eigen land is en voor het overige laat ik de boel maar waaien. Ik stond, een jaar geleden, nog met Finland, Spanje en Oostenrijk. Dat waren de vier Mohikanen. Wij kwamen net een stem te kort om het besluit te blokkeren. Overigens is het besluit illegaal gebleken. Het Hof heeft het besluit veroordeeld. Wij komen hier ongetwijfeld volgend jaar op terug bij de algemene financiële beschouwingen. Dan blijkt wat er in het vat zit.

De heer Van Middelkoop vraagt of ik bereid ben het OZB-gebruikersdeel in de wachtkamer te zetten. Ik ben daartoe niet bereid. Dat staat ook in het regeerakkoord. Ik ben wel bereid om te bezien of andersoortige belastingen interessanter zijn dan de OZB. Dan moet er wel sprake zijn van randvoorwaarden. Lokale belastingen bijvoorbeeld mogen niet gebruikt worden voor inkomenspolitiek. Met name door het kwijtscheldingsbeleid op het gebied van de OZB is de armoedeval sterk vergroot. Wij verhogen de arbeidskortingen met veel geld om het werk meer aantrekkelijk te maken. Vervolgens marcheren de gemeenten precies de andere kant op door met hun kwijtscheldingsbeleid werken onaantrekkelijk te maken.

Daarnaast is de beheersing van de lokale lasten in zijn algemeenheid een onderwerp. Bijna alle landen in Europa laten hun overheden niet ongelimiteerd de

belastingen verhogen. Bijna overal zijn begrenzings aan stijgingen van de lokale lasten te zien. Het idee dat de gedachte van een zekere begrenzing aan de lokale lasten de bijl aan de wortel is van de democratie is geen gemeengoed in Europa.

De heer **Schuyter** (D66): De lokale lasten in heel veel landen in Europa bieden echter meer ruimte aan gemeenten dan in Nederland. Ik noem Duitsland en België. Dat betekent dat daar een grotere noodzaak bestaat om te remmen. Bij ons zijn de belastingen heel bescheiden. Ik ben op zichzelf niet tegen een begrenzing.

Minister **Zalm**: Het belastinggebied in Nederland is in vergelijking met andere landen vrij beperkt.

Wat wij natuurlijk wel hebben, is een centrale belasting die wij vrij besteedbaar aan de gemeenten uitkeren via het Gemeentefonds. Dit verschijnsel komt in andere landen minder voor. Het totaal vrij besteedbare budget van onze lokale overheden, dat wil zeggen wat zij uit het Gemeentefonds en uit het eigen belastinggebied halen, wijkt niet nadelig af van de vrije ruimte voor gemeenten in andere landen. U weet dat het Gemeentefonds mee loopt met de rijksuitgaven. Het wordt dus automatisch gecorrigeerd voor inflatie. Als het rijk meer uitgeeft, wordt ook automatisch de ruimte voor de gemeenten groter.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik word wat moedeloos van die vergelijkingen met het buitenland. Misschien staat er nu wel ergens anders een minister van Financiën te vertellen dat het in Nederland beter is. Zo houden zij het parlement op afstand. Wij zouden ook de zaak op zichzelf kunnen bekijken. Wij praten niet over een begrenzing, maar over het al dan niet afschaffen van een belasting. Dit is vrij ingrijpend. Mag ik een bestuurlijke vraag stellen? Als ik de minister nu zo hoor, zo halsstarrig, wat kan dan nog de reële betekenis zijn van het alternatief dat in april zou moeten voortkomen uit het bestuurlijk overleg?

Minister **Zalm**: Wij zullen dat moeten afwachten. Het is bekend dat er een verschil van opvatting bestaat tussen de VNG die geen enkele limitering van de lokale lasten wenst, en het kabinet, want dat wil een maximering van de ontwikkeling van de lokale lasten. Dit zult u ook terug zien in het wetsvoorstel. Ook voor het deel OZB-eigenaar dat nog over is, zal een maximering gelden die erop neer komt dat dit als aandeel van het BBP constant blijft op de middellange termijn. Het verschil is wel dat gemeenten die nog betrekkelijk laag heffen, geen last zullen hebben van die maximering, maar gemeenten die al hoog heffen, zullen zich moeten beperken in de opbrengststijging die zij met de OZB-eigenaar dan nog kunnen realiseren.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Als ik de minister zo hoor, begrijp ik dat hij volhardend zal zijn en bij zijn eigen voornemens zal blijven. Welk argument zal de VNG dan nog hebben om aan het overleg deel te nemen?

Minister **Zalm**: De VNG is er in gestapt en kent mijn opvatting.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Dit is toch niet serieus meer! Als wij dit stuk van de Handelingen aan de VNG sturen, stopt zij toch onmiddellijk met het werken aan een alternatief dat naar zijn aard kennelijk nooit een alternatief zal kunnen zijn.

Minister **Zalm**: Je kunt er natuurlijk ook voor kiezen om de OZB-eigenaren weg te doen en daar iets anders voor bedenken. Je kunt de gemeenten er ook een nieuw belastingmiddel bij geven en de uitkering uit het Gemeentefonds met hetzelfde bedrag verlagen. Er zijn nog tal van mogelijkheden ook zonder dat je per sé van rijkszijde moet zeggen dat de gemeenten de lasten kunnen laten stijgen zoveel zij maar willen. Ik vind dat de gemeentelijke lasten enigszins beheerst moeten worden. Het mag niet zo zijn dat wij hier een nullijn afspreken en onszelf zoveel mogelijk proberen te beperken, terwijl de koopkracht wordt uitgehold door verhoging van de lokale lasten. Ik vind dit wel passen in de verhoudingen. Ik ken het argument van de heer Van Middelkoop en de VNG, maar ik ben het op dit punt niet met de VNG eens. Dit is bekend en wij kunnen daarmee leven.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Wil de minister voordat hij verder gaat, nog ingaan op mijn opmerkingen over de Raad van State?

Minister **Zalm**: Ik heb daar schriftelijk op geantwoord.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Kunt u mij helpen? Er schijnen schriftelijke antwoorden te zijn.

De **voorzitter**: Die antwoorden zijn mij niet geworden.
**

Minister **Zalm**: Ik hoop wel dat er een setje schriftelijke antwoorden bij de Kamer is aangekomen. Ik heb tal van vragen over bijvoorbeeld de euro, de ontwikkeling van de welvaart op lange termijn, enz. schriftelijk beantwoord.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik vind het prima dat een aantal vragen schriftelijk is beantwoord, want zo kunnen wij tijd winnen, maar ik wil er dan wel over kunnen beschikken.

De **voorzitter**: Ik heb nu een setje ontvangen. Het zal onmiddellijk worden gekopieerd en rondgedeeld.
**

Minister **Zalm**: Ik betreur dit zeer. Wij hebben wel eens eerder complimenten gehad over de snelheid waarmee wij vragen beantwoorden. Ik heb deze antwoorden vanmiddag om kwart over drie afgedaan en hoopte opnieuw op complimenten, maar helaas. Ik weet niet wat er is misgegaan, maar het zal ongetwijfeld mijn ministeriële verantwoordelijkheid zijn. Mijn excuus daarvoor.

De **voorzitter**: Het wordt uitgezocht.

**

Minister **Zalm**: Een motie van wantrouwen zou ik zeer op prijs stellen.

*N

Staatssecretaris **Wijn**: Voorzitter. Bij de algemene financiële beschouwingen worden vaak al de eerste lijnen uitgezet voor de behandeling van het Belastingplan. In mijn beantwoording zet ik daarvoor ook de eerste penningenstreken. Ik zal ingaan op de vennootschapsbelasting, waar een aantal senatoren over heeft gesproken. Vervolgens kom ik kort over de hypotheekrenteaftrek te spreken. Ten slotte ga ik in op een aantal vragen die zijn blijven liggen.

De heren Biermans en Schuyer en de heer Rabbinge hebben gevraagd hoe ik de vennootschapsbelasting zie in het kader van de "race to the bottom", waaraan werd gerefereerd. Laat ik daarmee beginnen. Zo'n "race to the bottom" is niet de bedoeling, want wij weten al wat de "bottom" is, namelijk nul procent vennootschapsbelasting, zoals in een enkele Baltische staat. Wij kennen ook landen waar de vennootschapsbelasting slechts 10% is. Ik ben ervan overtuigd dat Nederland niet echt naar de 0% toe zou moeten, omdat het wel degelijk zo is dat een bepaald belastingtarief gewoon geheven mag worden, omdat er bepaalde collectieve voorzieningen tegenover staan. Dat is een waarheid als een koe. De regering staat positief tegenover een minimumtarief. Zowel minister Zalm als ik hebben wel eens gezegd dat dit op 20% zou kunnen worden vastgesteld. Als je dat vanuit een bandbreedte zou bekijken, blijft er nog voldoende mogelijkheid over tot concurrentie. Dat zeg ik ter geruststelling tegen de heer Biermans. Wij zien dat bijvoorbeeld bij een aantal accijnzen, waar een minimumtarief geldt. Dat geldt overigens ook voor de BTW. Tegelijkertijd blijft er daarboven voldoende ruimte voor een zekere beleidsconcurrentie, maar er is wel sprake van een vloer. Als wij de discussie over de grondslag in gaan, moet ook naar het tarief moet worden gekeken. Wat een bedrijf effectief betaalt, is de grondslag vermenigvuldigd met het tarief. Wij kunnen dus niet het één los zien van het ander.

Tijdens de informele Ecofin hebben wij de Commissie uitgenodigd om een tweetal non-papers te presenteren, één over "common tax base" en één over de "home state taxation". Tijdens die informele Ecofin bleek dat daarover binnen Europa verschillend wordt gedacht. De totale Ecofin heeft de Commissie wel uitgenodigd om een werkgroep in het leven te roepen die verder gaat werken aan de "common tax base", de gelijke grondslag. Daarbij gaat het om de definitie van winst.

De heer Biermans vroeg of het mogelijk is om aparte tarieven voor R&D, royalties en financieringsactiviteiten te creëren. In het voorjaar zal ik met een notitie komen die richting geeft aan de heroriëntatie van de VPB. Dat is een paar maanden later dan oorspronkelijk was gepland, maar ik heb die tijd even nodig om het zorgvuldig te doen. Tot nu toe hebben wij aan de hele gang van zaken rond het VPB-pakket gezien

hoe complex dit is en hoezeer bedrijven worden geraakt in hun financiële beleid en positie. Het is goed om hier iets meer tijd voor te nemen. Het gevaar van de "race to the bottom" bestaat en dat moet je bespreekbaar maken. In de tussentijd moeten wij ervoor zorgen dat wij niet de gekke henkie van Europa zijn, waarbij wij de belastingconcurrentie om ons heen zien toenemen, terwijl wij er niet aan mee doen.

Dat wil ook nog wel zeggen tegen de heer Rabbinge. Hij zei de Vpb-verlaging overbodig te vinden. Ik weet niet of ik hem nu goed citeer, maar het ging die richting op. Hij zei dat andere vestigingsvoorwaarden ook belangrijk zijn. Ik had om te beginnen gedacht dat de heer Rabbinge zeker gezien onze discussie van vorig jaar -- ik zeg dit niet om uit te lokken -- tevreden zou zijn met de figuur die hierachter ligt: de directe vennootschapsbelasting en overigens ook de directe winstbelasting voor ondernemers in de IB wordt omlaag gebracht en de indirecte belastingen, in casu energiebelasting en mobiliteit, gaan omhoog. Ik had verwacht dat deze lijn hem zou aanspreken. Zijn volgende vraag zou dan zijn waarom wij de Vpb verlagen en niet bijvoorbeeld een andere belasting. Dat is omdat wij er in toenemende mate achter komen dat wij als Nederland natuurlijk concurreren op een heleboel onderwerpen, maar dat deze factoren óf minder onderscheidend zijn, juist vanwege Europa, óf in belang afnemen. Deze andere factoren -- wij hebben het er vorig jaar uitgebreid over gehad -- wegen anders in een wereld waarin ICT belangrijker wordt, waarin transportkosten afnemen, waarin de landen om ons heen inmiddels mensen hebben die ook goed hun talen spreken, waarin de fysieke infrastructuur en de opleiding van de beroepsbevolking even goed zijn als hier. Dat betekent dat die eigenschappen van een vestigingsplaats waarop je nog wel kunt concurreren, zoals de Vpb, relatief in belang toenemen. Dat horen wij uit de praktijk.

Wat wij nu moeten doen, is zien dat wij weer op de short lists komen. Als een Amerikaans bedrijf ergens in Europa voet aan wal wil zetten, dan wordt er een lijstje gemaakt van drie landen waar men een week lang doorheen gaat toeren. Men gaat ter plaatse kijken welk land men aantrekkelijk vindt en dan wordt er gekozen. Het Vpb-tarief zal niet het enige element zijn, maar het is van groot belang. Er wordt heel simpel gekeken welke landen men met een visite vereert en in dat lijstje moeten wij terug zien te komen. Het is mijn stellige overtuiging dat deze Vpb-verlaging daarbij zal helpen. U leest de kranten ook, er zijn inmiddels signalen dat wij daadwerkelijk weer in beeld komen.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Voorzitter. Ik ben eigenlijk wel blij met dit antwoord, omdat er twee dingen over kunnen worden gezegd. Één is de verschuiving van het directe naar het indirecte belastingssysteem, waarbij wij zeggen dat de groene complimenten ook moeten tellen. In dat verband zal de staatssecretaris direct ook wel ingaan op het grijze kenteken, want dat was natuurlijk een prachtig manoeuvre geweest om dat gerealiseerd te krijgen. Het is alleen door een vierde tegenbegroting, waar wij het straks over gaan hebben, onmogelijk gemaakt. Het is jammer dat dit gebeurd is.

Het tweede punt is dat u naar mijn mening terecht zegt dat er een hele hoop vestigingsvoorwaarden zijn. Het is goed om te kijken hoe investeerders uit het buitenland hun prioriteiten stellen, hoe dat gewogen wordt. Dan denk ik dat de Vpb inderdaad wel een rol speelt. Je moet niet te veel afwijken, maar je moet het ook niet te dramatisch gaan voorstellen, zoals nu in de Miljoenennota gebeurde. Ik denk dat een terughoudend, voorzichtig beleid dienaangaande verstandig zou zijn. Niet te veel afwijken, maar ook hier weer niet gekke Henkie zijn en helemaal geen Vpb heffen, anders creëer je weer enorm veel problemen op andere plekken. Een kleine reductie vind ik acceptabel, maar ik vind het onverstandig om een dramatische wending te moeten maken.

Staatssecretaris **Wijn**: Ik weet niet meer precies wat uw vraag was ten aanzien van het grijs kenteken, maar toen u hem stelde, dacht ik: hierop zeg ik als antwoord ja. Dan is wat mij betreft thans het grijs kenteken besproken.

Wat uw tweede punt betreft, is de vraag wat u met dramatische verlaging bedoelt. Ik zeg daar bij dat ik deze 30 in 2007 een fantastische stap vind. Het gaat om een schuif van bijna 2,5 miljard. De aandacht gaat inderdaad uit naar een overgangsregeling grijs, terwijl ik, gezien de betekenis van het totale pakket, graag iets andere prioriteiten had gezien in de berichtgeving van de media. Ik moet nu uitkijken wat ik ga zeggen, want meer moet ik waarmaken. Wij kunnen bijvoorbeeld kijken naar Oostenrijk. Dat ligt logistiek ook heel centraal. Vorig jaar werd gezegd dat Nederland fysiek goed zo goed lag op het terrein van infrastructuur. Dat ligt Oostenrijk ook. Die gaan naar 25%. Ik ben dus iets ambitieuzer dan wat er nu voorligt. Ik wil echter nu geen citaat afgeven dat u mij in 2006 nog een keer kunt voorhouden. De richting is hiermee wel gezet.

De heer Schuyer vroeg om een reactie op de stelling uit 2000 dat er meer kapitaalvlucht ontstaat door de successierechten dan door vermogensbelasting. Er is sinds 2000 wel iets veranderd in de vermogensbelasting. Wij hebben box 3 gekregen. Daarnaast hebben wij op het gebied van buitenlands vermogen een veel betere uitwisseling met andere belastingdiensten. Hierdoor is het nu zeer moeilijk om bijvoorbeeld een huis in het buitenland verborgen te houden. Er zijn forse vrijstellingen opgenomen in de Successiewet. Ik geloof dat de vrijstelling bijna een half miljoen bedraagt voor partners. De internationale aanpak is dus verbeterd. U hebt wel gelijk. In Zweden is het successierecht afgeschaft, het bedraagt nul. In Italië is dat ook het geval en in Spanje is er geloof ik ook het een en ander aan de hand.

Bij de behandeling in de Tweede Kamer is voor wat betreft successierechten en bedrijven het vrijgesteld vermogen opgerekt naar 75%, ook met steun van de fractie van D66. Wij zouden de totale successiewetgeving kunnen aanpakken en lager gaan zitten, zoals in Zweden. Dat vind ik een wat ander verhaal. Als wij nu in Nederland nog verder gaan met vrijgesteld ondernemingsvermogen, ontstaan er allerlei gedragseffecten van privé-zaken die men onder de zaak schuift. Wij moeten dit punt echter wel in de gaten houden.

Het volgende onderwerp is de hypotheekrenteaftrek. Wij komen daar bij de behandeling

van het belastingplan ook nog terug. Ik heb precies begrepen welke partijen in deze Kamer daar een forse discussie over willen voeren. Ik wil daar ook altijd over discussiëren. Daar rust geen taboe op, zoals de heer Thissen veronderstelde. Het is altijd prima om over de hypotheekrenteaftrek te praten.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Maar heeft deze Kamer dan nog iets te zeggen?

Staatssecretaris **Wijn**: Mijn leraar Duits zei vroeger altijd: "Inspraak zonder inzicht leidt tot uitspraak zonder uitzicht", maar het gaat te ver om dat in deze discussie te zeggen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Zeg eens iets in het Duits dan?

Staatssecretaris **Wijn**: Daar betreft u mij. In uw regio krijgt men meer kans om dat te oefenen en ik ben in Frankrijk op vakantie geweest.

De heer **Kox** (SP): U zegt dat er geen taboe op rust en dat u bereid bent om er op elk moment over te discussiëren. Hoe definieerde die leraar Duits het begrip "discussiëren"? Daar gaat het immers over. U zegt dat wij wel wat mogen komen praten. Als u dan ondertussen een gevulde koek gaat eten en koffie gaat drinken omdat uw antwoord toch al bekend is, noemen wij dat geen discussie. Dat noemen wij taboe, want dan is er iets wat onbespreekbaar is.

Staatssecretaris **Wijn**: Mijn leraar Duits stond niet zo open voor discussie dus ik zal mijn definitie van "discussie" geven, namelijk het proberen om elkaar te overtuigen met argumenten. Ik zal wat argumenten noemen. Wij hebben vorig jaar in het belastingplan de hypotheekrenteaftrek door middel van de bijleenregeling verder beperkt en deze eigenlijk in zekere zin afgeroomd door alleen aftrek van hypotheekrente mogelijk te maken als de bijbehorende lening is gebruikt voor de koop van een eigen huis of het verbeteren van de woning. Tot vorig jaar was het nog mogelijk om te verhuizen en de winst op het eerste huis te incasseren en vervolgens weer een volledige hypotheek te nemen. Dat kan niet meer. Alle wijzigingen van de afgelopen paar jaar hebben dat consumptieve gebruik van de hypotheekrenteaftrek ingeperkt. Die aftrek is dus echt alleen nog maar voor het kopen van een eigen huis. Hij doet dus precies waarvoor hij is bedoeld.

Ik hoor wel eens het argument dat het op de lange termijn niet meer kan worden gefinancierd. De regeling is inmiddels afgefinancierd. Het CPB heeft keurig verteld wat de ontwikkeling van de huizenprijzen is en wat de renteontwikkeling is. Die zitten keurig in de boekjes, dus dat is allemaal goed.

Stel nu dat de rente stijgt; dan is er een sterke economische groei, waardoor er meer belastinginkomsten zijn. En als zo'n stijging niet gepaard gaat met economische groei, zullen er minder huizen worden verkocht. Ook dat zal leiden tot minder aftrek van hypotheekrente. Ook wordt vaak het argument gebruikt dat je zou moeten kijken naar de verhouding tussen hoge en lage inkomens bij het gebruik van deze aftrek. Wel, daaraan is in de

Miljoenennota 2001 een zeer uitgebreide bijlage besteed. Daarin is aangegeven dat je dan ook moet kijken naar de overdrachtsbelasting, het eigen woning-forfait, de OZB en de huursubsidie. Wij hebben net als het tweede paarse kabinet de conclusie getrokken dat het beeld van dit totaal evenwichtig is. Wij zien ook geen wijziging in de omstandigheden, noch in de argumenten ten opzichte van een aantal jaren geleden, dus het is nu gewoon een kwestie van kiezen. De varianten – box 3, aftoppen, verplichte aflossing, aftrekken tegen een vast tarief – hebben wij wel zo ongeveer allemaal in kaart gebracht, ik denk niet dat er nog veel nieuwe dingen te bedenken zijn. Toen de Kamer op instigatie van D66 vroeg om een onderzoek om de partijen in staat te stellen, hun verkiezingsprogramma's voor te bereiden, heb ik een volledige update toegezegd van alle cijfers en varianten die in de Miljoenennota 2001 zijn gepresenteerd. Het is dus aan elke politieke partij om een keuze te maken en die netjes op te nemen in een verkiezingsprogramma. De kiezer kan zich er dan over uitspreken. Veel meer is er niet over te zeggen, denk ik.

De visie van het kabinet op rol van de fiscaliteit bij bedrijfsoverdrachten is in een heel simpel credo weer te geven: de fiscaliteit mag geen aantasting van de continuïteit met zich meebrengen. Daarom is er nu een aantal zaken aangepast. De heer Biermans vroeg of de regels voor de waardering soepel worden toegepast. Wij gaan gewoon uit van een going concernwaarde; de ene keer zal die wat meer gerelateerd zijn aan de waarde van de activa, de andere keer wat meer aan de winstgevendheid of aan een discounted cashflow. Soms is de waarde gebaseerd op wat de markt betaalt. Enige tijd geleden waren er problemen in de agrarische sfeer; die zijn verleden jaar opgelost. Bij mijn weten verloopt een en ander thans naar tevredenheid.

De vraag van de heer Schuyer of de btw over nieuwbouw zou kunnen worden afgeschaft, is per ongeluk niet schriftelijk beantwoord. Dit kan helaas niet, omdat de btw in de Europese Unie een geharmoniseerde belasting is.

Voorzitter, eventuele niet beantwoorde vragen kunnen in tweede termijn aan de orde komen. Ik heb de twee meest saillante onderwerpen nu behandeld en ik zie hoe dan ook uit naar de discussie die wij nog over het Belastingplan zullen voeren.

De heer **Terpstra** (CDA): In verband met de strenge scheiding tussen de financiële beschouwingen en de belastingen heb ik eigenlijk niets over de belastingen gevraagd. Maar omdat u toch bij dit debat zou zijn, heb ik nog wel een opmerking gemaakt over de relatie tussen de no-claimkorting en de verzilveringsregeling. Wat mij betreft mag u hier ook in tweede termijn op ingaan.

Staatssecretaris **Wijn**: Voor zover het een feitelijke vraag was, kan ik wel alvast zeggen dat de no-claim betrokken wordt bij de buitengewone uitgaven, zodat die regeling langs een omweg betrokken wordt bij de verzilveringsregeling.

De heer **Terpstra** (CDA): De feitelijkeheid is voor ons ook interessant. Daarnaast heb ik echter de vraag of de no-claim kan worden opgenomen in de verzilveringsregeling.

Staatssecretaris **Wijn**: Dat zal feitelijk het geval zijn.

De **voorzitter**: Ik dank ook de staatssecretaris voor zijn reactie in eerste termijn. Nu volgt de tweede termijn van de Kamer en ik geef het woord aan de heer Rabbinge.

***N**

De heer **Rabbinge** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik wil twee opmerkingen vooraf maken. De eerste betreft de schriftelijke reactie die wij hebben gekregen. Ik spreek daarvoor mijn waardering uit. Hiermee heeft minister Zalm de complimenten gekregen waar hij zojuist om vroeg. Onze vragen zijn uitgebreid beantwoord. Ik zal het daar niet meer over hebben.

Mijn tweede opmerking betreft het feit dat ik over de belastingen zal spreken bij het belastingdebat. Op punten als de vennootschapsbelasting zal ik nu dan ook niet meer ingaan. Daarover hebben wij zojuist het een en ander gewisseld. Dergelijke onderwerpen komen weer aan de orde bij het belastingdebat.

Wel wil ik een aantal opmerkingen maken over de beantwoording door de minister. De staatssecretaris zal het mij niet kwalijk nemen dat ik niet op zijn betoog inga. Ik moet mij namelijk nu beperken tot datgene wat de minister heeft gezegd.

Allereerst wil ik iets positiefs zeggen. Ik was gelukkig met de opmerking van de minister dat de productiviteitsgroei en de concurrentiekracht toenemen. Dat zijn goede verschijnselen. Ik ben hiermee juist daarom gelukkig omdat het in deze tijd van belang is om je zegeningen te tellen. Je moet niet alleen de problemen schetsen. Aardig is in dit verband te vermelden dat het sociaal akkoord, dat door anderen is gerealiseerd en aan de totstandkoming waarvan de regering contre coeur heeft meegewerkt, als een zegening wordt geteld. Zo kun je je rijk rekenen. Ik heb daar geen bezwaar tegen. Wel vind ik het raar dat dat op deze wijze gebeurt, maar goed, de minister is er blij mee en dat is mooi.

De minister zei ook: wat achterblijft is de werkgelegenheid. Daarover zal ik straks iets zeggen. Waarmee het volgens de minister ook niet goed gaat, is het consumenten- en producentenvertrouwen. Dat is een ernstige zaak. Op dat punt heeft de regering een verantwoordelijkheid. Waarom? Omdat zij door haar houding ervoor kan zorgen dat het consumenten- en producentenvertrouwen groeit. Als je voortdurend mineurverhalen houdt, gaan de mensen niet uitgeven, maar sparen. Dat moeten zij nu net niet doen. Het geld moet rollen. Dat is nodig om de economie aan te jagen.

De minister sprak ook over de achterblijvende researchactiviteiten van niet de overheid, maar de bedrijven. Dat is juist. Daarover hebben wij het een en ander gewisseld. Het gaat mij erom dat de minister niet heeft gesproken over een terrein waarop hij wel een belangrijke rol kan spelen. Ik denk in dit verband aan de PPS-constructies die wij kennen bij ICES/KIS. Dergelijke voorbeelden maken duidelijk dat overheid en bedrijfsleven samen kunnen investeren in innovatie en

veranderingsprocessen. Thans zie je dat door de regeldrift van de ministeries bedrijven afhaken. De regering zegt: wij kunnen het paard wel naar de trog brengen, maar het niet dwingen om te drinken. Echter, op deze manier weerhoudt zij het paard ervan om te drinken. Zij stelt namelijk heel veel regels voor de manier waarop het moet drinken. Aan deze kwestie kan de minister wel wat doen. Op dit punt heeft hij een verantwoordelijkheid en die moet hij nemen.

De minister heeft verder gesproken over het aan de slag krijgen van inactieven. In dat verband sprak hij enigszins badinerend over overheidsbanen. Zeker zolang de vergrijzing doorgaat, zal er vooral in de zorgsector groei van werkgelegenheid zijn. Dat is niet verkeerd. Dat is juist goed. Natuurlijk moet er ook in de private sector rechtstreekse groei zijn. Die moet er dus niet alleen in de zorgsector zijn. Echter, die groei moet men vooral verkrijgen met vernieuwing en door in te zetten op kennis en innovatie, maar dan op de wijze die ik net schetste.

Het houdbaar houden van de collectieve voorzieningen is ons aller zorg. Natuurlijk! Daarom is het verstandig om daarbij in te zetten op doelmatigheid. Je moet je vooral daarop richten en niet iedere keer zeggen dat de collectieve voorzieningen een grote last zijn. Nee, zij zijn voor ons allen een lust. Een dergelijke positieve instelling zou juist een minister van Financiën moeten kenmerken. Voor hem moet het een voorrecht zijn om op dit punt een bijdrage te kunnen leveren.

Mevrouw de voorzitter. Minister Zalm vroeg zich af of wij het idee hadden dat hij in 2002 een zonnesteek had en hij zich daardoor anders was gaan gedragen tijdens het eerste en het twee kabinet-Balkenende. Nee, dit was niet het geval. Ik had niet het idee dat de minister een zonnesteek had opgelopen, maar wel dat hij was gaan lijden aan verblindende inzichten. Die hebben tot gevolg gehad dat hij verantwoordelijkheden van zich af schoof. Om een flauw grapje te maken: als je van de maan naar de aarde kijkt, kun je twee dingen zien: de Chinese Muur en het verblindende inzicht van de heer Zalm. De heer Zalm maakte mij twaalf jaar geleden een compliment, dat niet als zodanig bedoeld was. Ik mocht namens de WRR een nota aanbieden. Hij zei: het is een typisch voorbeeld van ingenieurswerk. Ik vatte dat op als een compliment, maar dat was niet zo bedoeld. Dat heeft te maken met het verschijnsel dat de minister economen wat hoger schat dan ingenieurs. Dat heeft ermee te maken dat hij lijdt aan het ongezonde wijgevoel: wij van de regering en zij van de samenleving. Dat is niet goed. Het is juist verstandig om als regering onderdeel van de samenleving te willen zijn, om daarvoor verantwoordelijkheid te willen dragen.

Er is gesproken over het begrotingstekort en de teruglopende economische groei. Ik vind dat zorgwekkend. Wij moeten de spiraal doorbreken en de weg omhoog volgen.

Op de interbestuurlijke verhoudingen zal ik nu niet verder ingaan. Ik vind het mooi dat het akkoord met de VNG en het IPO er ligt, maar ook hier is het einde nog niet in zicht. Er moet nog heel wat gebeuren om het echt voor elkaar te krijgen.

Er waren vier tegenbegrotingen. Een daarvan heeft de minister volledig gevolgd, namelijk die van Verhagen. Voor de andere drie had de minister geen goed woord over. Hij zei alleen dat ze niet deugden.

Wij hebben voldoende gesproken over de Ecofin en de nuances die wij hebben aangebracht. Het is op een goede wijze uiteengezet. Ik hoop dat dat tot gevolg heeft dat wij niet meer zo krampachtig aan één cijfer vasthouden. Dat is de "fallacy of misplaced concreteness", waar wij niets mee opschieten.

Het belangrijkste is het volgende: de toon van de betogen moet anders. Schep vertrouwen, geef aan dat Nederland niet alleen maar beroerdigheid kent, geef aan dat er ook sterke punten zijn! Laat niet iedere keer zien wat wij fout doen, maar geef ook aan waar wij goed in zijn! Dat vertrouwen is nodig om ook in de samenleving een sfeer te creëren waarin het loont om te investeren, te ondernemen, risico te lopen, activiteiten aan te gaan. Dat moet de regering uitstralen en dat is ook de rol van de minister van Financiën. Hij is degene die dat als geen ander kan uitdragen, omdat hij kennis van zaken heeft. Ik raad hem aan die houding aan te nemen.

Ik ga kort in op de betogen van andere sprekers. De heer Terpstra miste in de tegenbegrotingen Europa en de globaliseringsbeweging. Hij zag slechts de nationale invalshoek. Ik heb dat niet kunnen ontwaren. Bij de berekeningen in de tegenbegrotingen werd juist wél rekening gehouden met Europa en werd ook gekeken naar een versterking van de positie in Europa.

De heer Terpstra bracht ook naar voren dat er in feite geen bereidheid zou zijn om tot hervormingen te komen. Die bereidheid is er wel, maar er wordt een andere keuze gemaakt.

Ook bracht hij een opvatting van prof. Sinn over de vergrijzing naar voren. Ik denk niet dat hem dat in dank zal worden afgenomen door collega Verdonk. Immers, hij sprak van 175 miljoen immigranten. Het beleid is er juist op gericht om dat te voorkomen. Ik ben daar niet gelukkig mee, maar ik kan mij ook niet voorstellen dat de heer Terpstra daar een pleidooi voor wil houden. De "vergroening" komt op dit moment vooral van buiten Europa.

De fractie van de VVD heeft over de vennootschapsbelasting gesproken, maar daar komen wij op terug in het kader van het belastingdebat. Ik vond het raar dat de VVD-fractie dit kabinet als "progressief" karakteriseert. Ik interpreteer dit begrip kennelijk anders dan de heer Biermans.

De SP-fractie heeft terecht de arbeidsparticipatie en het arbeidsaanbod aan de orde gesteld. Soms kan het om een keuze gaan. Het is ook een teken van welvaart dat niet iedereen een volledige baan hoeft te hebben. Partners kunnen samen bijvoorbeeld anderhalve baan hebben.

Ik ben het volledig met de fractie van D66 eens inzake de oude sentimenten van de gulden ten opzichte van de euro. Het zou onjuist zijn om die weer naar boven te laten komen. De euro heeft ons veel te bieden. Het is ook belangrijk dat de nadruk wordt gelegd op het principe van ouderen voor ouderen. In de beantwoording van de schriftelijke vragen is ingegaan op het stellen van grenzen aan de nettobijdragen voor Europa. Ik ben het daar op zichzelf wel mee eens. Het moet natuurlijk niet te gek worden.

De heer Van Middelkoop noemde de voorstellen van de heer Wijffels in verband met de vitalisering van de economie. Ik denk dat er meer in een dergelijke richting

gedacht moet worden, ook door de regering. De heer Van Middelkoop gaf ook een demonstratie van "how to lie with statistics". Hij heeft daarmee ook genoegdoening gekregen ten opzichte van minister Brinkhorst. Ik wil niet zeggen dat een studie rechten een deficiënte vooropleiding is, maar het is een feit dat je daarbij niet veel over statistiek leert.

De beantwoording van de schriftelijke vragen over de ZBO's is uiterst minimaal. Ik hoor daar graag wat meer over van de minister. Ik heb het idee dat hij alle ZBO's wil afschaffen, behalve het orgaan dat hemzelf aangaat, namelijk de Nederlandsche Bank.

De voorzitter: Het woord is nu aan de heer Terpstra. Ik verzoek alle woordvoerders dringend doch vriendelijk zich aan de opgegeven spreektijden te houden.

**

*N

De heer Terpstra (CDA): Ik zal mijn best doen, mevrouw de voorzitter. Evenals mijn voorganger ga ik niet alleen in op de reactie van het kabinet, maar ook op de betogen van de andere fracties. Ik heb uit de toespraak van de voorzitter naar aanleiding van de maidenspeech begrepen dat wij moeten beginnen met de senatoren. Daarna moeten wij iets zeggen over de regering, omdat wij die controleren. Die volgorde houd ik aan.

Ik feliciteer de woordvoerder van GroenLinks van harte met zijn maidenspeech. Namens mijn partij spreek ik grote dankbaarheid uit over de positieve woorden die hij aan twee CDA-speerpunten heeft gewijd, namelijk de lastenmaximering en de levensloopregeling. Die beschouwingen waren zo waardevol dat wij overwogen om hem het erelidmaatschap van onze partij aan te bieden als hij op deze lijn doorgaat.

In de beschouwingen van de collega's in eerste termijn heb ik twee lijnen kunnen ontdekken. De eerste lijn is vooral verwoord door de heer Rabbinge van de PvdA en die kwam erop neer dat de minister een zeer goede boekhouder is zonder visie. De tweede lijn is vooral verwoord door de SP. Die kwam erop neer dat de minister wel een goede boekhouder is, maar daarnaast vooral een bevlogen, ideologisch geladen figuur. Volgens mij heeft de SP meer gelijk dan de PvdA. In een belangwekkende rede van onze fractievoorzitter voor gepensioneerde CDA'ers heeft hij dit kabinet vergeleken met het kabinet-Den Uyl. Beide kabinetten waren ideologisch bevlogen in de goede zin van het woord, maar zij vlogen twee verschillende kanten op.

Het kabinet-Den Uyl had idealen: meer overheidsvoorzieningen, meer ambtenaren, stijgende lasten en nivellering. Na vier jaar stortte, mede door de oliecrisis maar ook vanwege het kabinet-Den Uyl zelf, de economie in elkaar tijdens het kabinet-Van Agt. Op grond van dit historische feit kan de heer Rabbinge inderdaad vaststellen dat minister Duisenberg een degelijker man was dan zijn CDA-opvolger de heer Andriessen. Dat is feitelijk juist, als je het beziet van jaar tot jaar. Beschouw je echter ook de oorzaak van deze ineenstorting, dan ligt deze naar onze mening in het foute beleid van het kabinet-Den Uyl. De

economie is alleen na hem ingestort. Wij hebben deze visie nog steeds. We bekijken daarom ook de tegenbegrotingen vanuit deze visie. De tegenbegrotingen gaan over het algemeen in de richting van meer ambtenaren, meer nivellering en hogere lasten. Wij vinden dat geen goede oplossing voor onze huidige plannen.

De heer Kox (SP): Ik probeer voortdurend mijn zegeningen te tellen. U deelt de visie van de SP dat deze minister van Financiën naast een uitstekende boekhouder ook een bevlogen politicus is meer dan een andere kwalificatie die hier gegeven werd. U weet toch ook dat die bevlogen politicus geen christen-democraat is? Hij is een overtuigd liberaal. U en ik zijn het dus met elkaar eens dat we nu een bevlogen liberaal kabinet hebben.

De heer Terpstra (CDA): Wij hebben als christen-democraten soms zeer vreemde standpunten, maar we hebben nooit beweerd dat bevlogen politici alleen bij ons te vinden zouden zijn. U hebt zelf het bewijs geleverd dat je deze overal kunt vinden. Daarnaast is mijn stelling dat dit kabinet, bestaande uit de drie partijen CDA, VVD en D66, meer dan zijn voorgangers een duidelijke visie heeft op de maatschappij. Je zou dit kabinet kunnen vergelijken met het kabinet-Den Uyl, beide relatief meer bevlogen kabinetten dan alle kabinetten ertussen. Dat is mijn stelling. Het is mij uiteraard bekend dat deze minister liberaal is en de minister-president christen-democraat. Dit is echter onze redenering. We hebben die visie ook nog steeds ten aanzien van het SP-alternatief. Als je ook nog gaat bezuinigen op wegen, dan span je volgens mij het paard achter de wagen. De minister heeft al iets gezegd over Defensie. Wij vinden het beperken van de defensieuitgaven op dit moment ongewenst. Wij kunnen het ook niet goed rijmen bij de SP, gemeten aan hun wens om de invloed van de Verenigde Staten in de wereld te beperken. Je kunt dat niet bereiken door als Europa zelf minder aan defensie te gaan doen. Dit is echter een zijdelingse opmerking.

De heer Kox (SP): Wij willen de invloed van de Verenigde Staten niet beperken door ze aan te vallen. Integendeel, we willen het goede voorbeeld geven. Dat zou ook erg goed uitkomen in dit debat. Als wij de Verenigde Staten konden inspireren om iets minder aan bewapening uit te geven, dan ging het begrotingstekort daar misschien een beetje omlaag en de dollar een beetje omhoog. Dan werd onze exportpositie een stuk aangenamer en dan hadden u en ik het een stuk makkelijker in dit debat.

De heer Terpstra (CDA): Ik ben heel blij dat u zich zorgen maakt over het begrotingstekort in de Verenigde Staten. Ik vind dat een goede zaak.

De heer Kox (SP): Voorzitter. Nog één vraag. Ik heb de heer Terpstra daar in zijn overigens buitengewoon aangename betoog niet over gehoord. CDA'ers waarmee je kunt lachen, moet je soms met een lampje zoeken. Als CDA'ers iets meer verstand zouden hebben, zouden we er goed mee kunnen "gaan". De heer Terpstra heeft in eerste termijn niets over Amerika gezegd. Hij vindt het nu interessant dat de SP zich zorgen maakt over het

begrotingstekort in de VS, maar dat zal daar niet veel indruk maken. Toch is het een groot probleem voor ons. Als het tekort daar zo hoog blijft, dan maakt dat de hele wereldeconomie buitengewoon ingewikkeld. Als ze daar iets doen aan het tekort, dan profiteren we er hier allemaal van. Of zie ik dat verkeerd en hebt u daar een geheel andere visie op? Is uw visie: hoe groter het tekort in Amerika, hoe gelukkiger we met zijn allen moeten zijn?

De heer **Terpstra** (CDA): Ik heb die stelling nooit verdedigd. Ik heb wel altijd de stelling verdedigd dat je goede verhoudingen met de Verenigde Staten zou moeten hebben vanuit allerlei internationale overwegingen. Mijn tweede stelling is: hoe beter de verhouding met de Verenigde Staten, hoe groter je invloed op het beleid. Ik volg bijna alle schriftelijke vragen die worden gesteld in de Tweede Kamer. Driekwart van de schriftelijke vragen van de SP gaat over zaken die de Verenigde Staten verkeerd doen. Die filosofie leidt er volgens mij niet toe dat je hun beleid positief bijstaat.

De heer **Kox** (SP): Ik weet niet tot welke bloedgroep de heer Terpstra precies hoort.

De heer **Terpstra** (CDA): De universele christelijke bloedgroep.

De heer **Kox** (SP): Wij katholieken noemen wat u zojuist deed, jokken. Dat was geen doodzonde, maar als je het drie keer deed, werd het dat wel. Als u nog twee van dit soort beweringen doet, staat u er slecht op na dit debat, want het is natuurlijk niet waar wat u zegt. Onze vragen gaan vooral over de zorg in Nederland en niet over die in Amerika. Misschien kunt u zeggen dat het een grap was. Als u het volhoudt, hebt u een probleem.

De **voorzitter**: Ik verzoek de leden van de Kamer, terug te keren naar wat er aan de orde is, namelijk de financiële beschouwingen.

**

De heer **Terpstra** (CDA): Ik heb de minister in relatie tot de rol van Amerika, gevraagd naar de successen van de G20 en de zwakke dollar. Gelukkig heb ik er dus wel iets over gezegd.

De heer Rabbinge verwijt de minister, niet zuinig genoeg te zijn. Daarna stelde hij, geen boekhouder te willen zijn, maar een visie te geven. Hij verweet de minister, geen visie te hebben. Hij gaf niet duidelijk concreet aan wat dit betekent en wat bijvoorbeeld het selectief stimuleren en faciliteren van de economie kost. Mijn ervaring is dat mensen die geen boekhouder willen zijn, maar een visie hebben, over het algemeen relatief duur zijn.

De heer Rabbinge heeft kritiek op onze stelling dat de meeste tegenbegrotingen nationaal van aard zijn. Ik zal onze stelling nog even motiveren. Voor een tegenbegroting op internationaal niveau moet worden aangegeven dat dit kabinet iets probeert te doen in de mondiale wereld. Er worden maatregelen bedacht om dat proces te versterken. Zo worden tegenbegrotingen echter

niet gelezen. Over het algemeen wijzigt men niets of men vertraagt hervormingen. Men verdeelt de welvaart enigszins anders. Ik noem dat een soort nationalistische benadering. Minister Ruding zou het een "telraam achter de duinen"-filosofie noemen. Ik proefde dat in alle tegenbegrotingen. Ik kon er geen lijn uithalen waaruit blijkt dat Nederland te weinig doet om Europees mee te doen. Over het algemeen werd geaccepteerd wat het kabinet doet of werd dat afgezwakt. Daarna gaat de discussie alleen over de herverdeling van inkomens. Dat is op zichzelf waardevol, maar nationalistisch.

De heer **Rabbinge** (PvdA): De heer Terpstra heeft een wat simpele definitie van het begrip "nationalistisch". Wat het kabinet naar voren brengt, zou dan nationalistisch in ultima forma zijn. Het doet dat nog meer. Ik begrijp niet waar hij die term vandaan haalt. Hij bedoelt waarschijnlijk dat de sociale cohesie een nationale zaak is. Daar ben ik het van harte mee eens. Dat is een prachtige doelstelling. Het ideaal waar u over sprak bij het kabinet-Den Uyl betreffende de aantallen ambtenaren is allemaal rubbish. Dat is geen juiste typologie. Het gaat om het realiseren van maatschappelijke doelen. In sommige gevallen heb je daarbij ambtenaren nodig, maar ambtenaren op zich zijn nooit een doelstelling.

De heer **Terpstra** (CDA): Daar ben ik het mee eens.

De 175 miljoen immigranten in het citaat van professor Sinn moeten op een misverstand berusten. In zijn beschouwing heeft hij gezegd dat als men de verhouding tussen mensen onder en boven de 65 jaar in de Europese Unie gelijk wil houden in de komende dertig jaar -- dat is volgens hem in de Verenigde Staten ook ongeveer het geval -- dan moet de Europese Unie 175 miljoen immigranten aantrekken. Aangezien hij er zelf van uitging dat dit geen reële optie is, is het enige alternatief om de omvang van de eigen bevolking ter discussie te stellen, inclusief de al toegelaten immigranten en degenen die eventueel nog komen. Vandaar zijn alternatief, waarover eventueel gefilosofeerd kan worden.

Door de schriftelijke en mondelinge beantwoording van de minister en de staatssecretaris is onze steun voor het kabinet niet afgenomen. Dit mag als een groot compliment worden beschouwd. Wij steunen een aantal doelstellingen van het kabinet: de vermindering van de staatsschuld, meer mensen aan het werk onder de 65 en structurele hervormingen. Wij zijn blij met het evenwicht tussen de sociale maatregelen, de hervormingsagenda en het belasten van de jongere generatie, zoals dat is afgesproken in het Sociaal Akkoord. Het valt mij op dat een aantal woordvoerders ervan uitgaat dat het Sociaal Akkoord door de vakbonden is afgedwongen door stakingen. Ik zie overleg en staking als alternatieven voor het voeren van actie. Het gaat erom wat je per saldo hebt bereikt. Soms werd de indruk gewekt dat de vakbond het had moeten bereiken zonder stakingen en dat het de schuld van de regering is dat ze het met stakingen hebben bereikt. Dat vind ik een te simpele redenering. Als je een goede wedstrijd speelt, heb je niet alleen verschil van mening, maar je vecht af en toe ook wel een beetje.

Wij zijn het eens met de minister van Financiën dat een aantal dossiers nu wel moet worden aangepakt: de WAO, de volksgezondheid, de vut, het prepensioen en de levensloop. Dit is in jaren niet gebeurd. Ik vind dat je meer over je eigen partij moet praten dan over een andere partij en daarom wil ik hier uitspreken dat dit is gebeurd in kabinetten met en zonder het CDA. Daarmee heb meteen de eventuele vraag van de heer Kox beantwoord.

De rol van de vakbeweging is hier een paar keer ter discussie gesteld. Naar mijn idee is de rol van de vakbeweging in de maatschappij alleen maar principieel ter discussie gesteld door Paars 1. Paars 1 heeft duidelijk geformuleerd dat het de primaat van de politiek wilde herstellen en de rol van de vakbeweging wilde verminderen. Dat heeft dat kabinet achteraf gezien buitengewoon succesvol geregeld. De sociale partners zijn vrij geruisloos verwijderd uit de sociale zekerheid, het arbeidsmarktbeleid en de volksgezondheid. Als je dit kabinet wilt verwijten dat het iets verkeerd heeft gedaan, vind ik dat onjuist. Alleen Paars 1 heeft er zich bewust voor ingezet om die rol te verminderen. Het enige wat mij heeft verbaasd, is dat de vakbond daarmee vrij soepeltjes is omgegaan. Misschien wel té soepel.

Wij zijn het eens met de regering dat de schuldsanering bij een meevallende economie doelstelling nummer één is. Doelstelling twee kan naar onze mening de versterking van de economische structuur zijn.

De visie van de woordvoerder van de PvdA op de staatsschuld vinden wij positief. Hij spreekt over mensen die bekeerd zijn. Je kunt stellen dat ten opzichte van het debat van vorig jaar bij de PvdA een geweldige bekering heeft plaatsgevonden. Daar is het CDA altijd buitengewoon gelukkig mee.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Mevrouw de voorzitter. Ik dank iedereen voor de felicitaties met mijn maidenspeech. In het bijzonder dank ik de voorzitter van deze Kamer, die zich uitstekend had voorbereid. Ik vind het ongemakkelijk om in de openbaarheid als parlamentslid cadeaus aan te nemen, maar dat valt wel mee als de cadeaus niets waard zijn. In dit geval zie ik dan ook af van het erelidmaatschap van het CDA. Ik heb ooit een andere keuze gemaakt en wens daarin te volharden. Ik dank de heer Terpstra wel voor zijn vriendelijke woorden.

Ik dank de heren Zalm en Wijn voor de uitvoerige en ter zake kundige beantwoording van de kwesties die hier aan de orde zijn geweest. Ik blijf met minister Zalm de degens kruisen over de vraag hoe je de twee miljoen leden van de beroepsbevolking op een adequate manier kunt laten participeren aan de arbeidsmarkt zonder dat de prijs die daarvoor moet worden betaald, op hun schouders komt te rusten. Ik vind zijn opmerkingen niet bemoedigend voor de toekomst.

De term "mensen die een uitkering genieten" veronderstelt dat die mensen daarvoor gekozen hebben. Ik weet uit mijn vorige bestuurlijke functie en uit mijn huidige maatschappelijke functie dat mensen door allerlei soorten van pech, maar ook door allerlei vormen van bedrijfsreorganisaties, economische hervormingen en

vlucht van lage loonarbeid naar verderop gelegen gebieden in de wereld aan de kant komen te staan. Het overgrote deel van deze mensen wil, vaak alleen al uit sociale overwegingen, de stap naar de arbeidsmarkt zetten. Zij stuiten echter te vaak op blokkades, drempels en soms zelfs op weerzin bij werkgevers. Ik moet zeggen dat de debatten die ik vanuit mijn maatschappelijke betrokkenheid met de voormalige staatssecretaris van Sociale Zaken heb gehouden meer recht deden aan de positie van de twee miljoen mensen dan het debat van vandaag.

Ik deel de inzet van de minister om deze mensen weer aan de slag te krijgen. Dat wil ik ook. Ik wil ook een sociaalzekerheidsstelsel dat mensen in principe activeert en emancipeert. Mensen moeten op grond van hun talenten en competenties weer deel uitmaken van de arbeidsmarkt. De minister moet niet op voorhand zeggen dat het aan de mensen ligt als zij niet deelnemen aan de arbeidsmarkt. Zo stoot hij de mensen af. Het zijn echter leden van de beroepsbevolking waarvoor meer aandacht nodig is dan de minister vandaag liet zien met zijn taalgebruik.

De minister heeft gezegd dat de vut- en deeltijdregelingen erg luxueus waren. De mensen zouden erdoor verwend raken. Die zijn echter ooit door voorliggende kabinetten ingevoerd om de arbeidsparticipatie van jongeren, allochtonen en vrouwen te verbeteren. Mensen bleven immers te lang actief. Daarom moesten zij letterlijk plaats maken om jongeren, vrouwen en allochtonen betere kansen te geven op de arbeidsmarkt. In dat denken past ook dat de overheid zich inspant om bij de overheid of in aan de overheid gelieerde sectoren banen te creëren. Toezichthoudende banen in het openbaar vervoer, in de stad, in de buurten, op scholen, in buurthuizen en in gemeenschapshuizen scoren een sociaal rendement dat in geld is uit te drukken. Er moet niet alleen naar de kosten, maar ook naar het rendement gekeken worden. Vaak is er niet alleen financieel, maar ook sociaal rendement. Dat sociale rendement is goud waard voor de samenleving. Dat moet in financiële zin gewaardeerd worden. Misschien is dit nog belangrijker dan de goudvoorraad bij De Nederlandsche Bank.

Ik prijs de minister met het uitgangspunt dat als de gemeenten er een taak bij krijgen, zij ook schoon aan de haak geld erbij krijgen. Ik hoop dat hij dat waar blijft maken als de WMO in de komende jaren in volle omvang op de gemeenten afkomt. Er moet voldoende geld zijn om de dienstverlening door de lagere overheden mogelijk te maken. Ik wil nog wel het debat aan of de WWB, de onderwijshuisvesting en de omkering van de kapitaalsfinanciering van onderwijsgebouwen schoon aan de haak is overgeheveld naar de gemeente. Er gaat een gemeentelijke commissie aan de slag. De minister zegt dat die wel met mooie voorstellen kan komen, maar dat een en ander budgettair neutraal moet gebeuren. Hij peinst er bovendien niet over om het OZB-gebruikersdeel te heroverwegen. Ik vraag mij dan ook af met welke motivatie de mensen van IPO en VNG actief worden in deze commissie. Is hier geen sprake van een vertragingstactiek om toch aan het beleidsvoornemen toe te komen?

Ik hoop zeker ook bij behandeling van het belastingplan een debat met staatssecretaris Wijn te voeren

over de hypotheekrenteaftrek. Hij citeerde zijn leraar Duits. Ik zal dat ook niet doen, alhoewel het een zeer gerenommeerde leraar was. Die heeft mij geleerd dat je elkaar met argumenten moet kunnen overtuigen. Je moet geen debat ingaan met de instelling dat over alles te praten is, maar dat aan het eind van het debat Joop Wijn altijd gelijk heeft. Ik vraag mij overigens af of de hypotheekrenteaftrek in Europese zin houdbaar is.

*N

De heer **Biermans** (VVD) Mevrouw de voorzitter. Ik heb me voorgenomen om in deze tweede ronde alleen maar complimenteuzes te zijn. Ik dank de bewindslieden voor hun reactie op onze algemene financiële beschouwingen. Het is naar het oordeel van de VVD-fractie belangrijk om te redeneren uit de "ist"-positie en van daar uit te kijken waar je naar toe wilt, de "so"-positie. Wij spreken vandaag overigens aardig wat Duits. Waarom vind ik dit zo belangrijk? Als je helder in beeld hebt waar je staat, weet je ook welke maatregelen je moet nemen. Je krijgt dan in ieder geval niet het gevoel dat het allemaal wel goed komt en dat maatregelen niet nodig zijn.

Daarbij hoort dat je praat over de situatie waar je vandaan komt en over de situatie waar je naar toe wilt, maar vertel asjeblieft ook tussendoor wat je al gerealiseerd hebt en welke kant je opgaat. Enthousiasme is noodzakelijk om de economie verder op gang te krijgen. Wij zijn het er bijna allemaal over eens dat economie ook psychologie is. Dit is een goede gezamenlijke conclusie.

Ik heb de indruk dat wij het er allemaal over eens zijn dat de staatsschuld niet verder moet stijgen. Sommigen hebben een poging gedaan om dit een beetje op te rekken, maar de lijn is dat wij er voor willen zorgen dat wij van die schuld afkomen. Ik vond dat de minister wel erg blij keek toen ik sprak over een schuld van 58 mln euro. Het spijt me dat die schuld vijf keer zo groot is, maar ook dan nog heeft mijn fractie alle vertrouwen in het beleid van de minister.

De staatssecretaris heeft goed begrepen dat de vragen die wij hebben gesteld over de fiscaliteit, de aanzet vormen voor het overleg op 13 en 14 december aanstaande. Wij kunnen dan verder praten over de belastingplannen en beschouwingen. Hij heeft gelukkig gezegd dat de fiscaliteit geen rem mag zijn op de overdracht van een onderneming. Ik denk dat dit een belangrijke constatering is. Als er namelijk wel een rem is op die overdracht, zullen veel bedrijven in de komende jaren in moeilijkheden komen.

Ik weet dat ik een pijnlijke vraag heb gesteld over het Vpb-tarief, maar ik had toch wel een antwoord verwacht. Misschien heb ik de schriftelijke antwoorden te snel doorgenomen en dit antwoord daarbij over het hoofd gezien. Wat gebeurt er als het Vpb-tarief niet naar bijvoorbeeld 30% wordt teruggebracht, maar veel rigoureuzer wordt verlaagd tot bijvoorbeeld 20%? Wat zijn dan de inderdieneffecten? Waar kom je dan uiteindelijk uit? Zijn hier rekenmodellen voor? Kun je de rekenmodellen extrapoleren die zijn gebruikt om van 34% tot 30% te komen?

Ik vind het heel goed dat de staatssecretaris positief heeft gereageerd op de vraag of er gedifferentieerde tarieven mogelijk zijn, in die zin dat hij daar serieus over wil nadenken. Hij vindt het echter nog te vroeg om daar nu al over te praten. Hij gaat er vanuit dat dit in het voorjaar wel kan en schuift dit een paar maanden vooruit om een en ander goed te kunnen voorbereiden. Ik vind dit een goede werkwijze, want paniek zoals die ontstond na de mededelingen over het grijze kenteken, is niet goed voor het vertrouwen van deze en gene.

Wij hebben de schriftelijke antwoorden weliswaar op een laat moment ontvangen, maar ik dank de bewindslieden en hun medewerkers voor hun inspanningen. Zij hebben in grote haast veel tijd aan deze antwoorden besteed. Een snelle blik leidde mij tot de conclusie dat die antwoorden redelijk compleet lijken en in ieder geval uitvoerig zijn. Wij zullen ze de komende weken bestuderen en waar nodig zullen wij erop terug komen.

De VVD-fractie is niet tegen de vakbonden, hoewel ik dat gevoel bij deze en gene collega misschien heb opgeroepen. Wel heb ik betoogd dat de vakbonden op een aantal momenten te weinig gevoel hebben voor wat er in de samenleving speelt. Heel concreet heb ik genoemd de solidariteit tussen jong en oud en het begrip van de vakbonden voor wat stakingen teweeg brengen. Ik hoef daarbij alleen maar te wijzen naar de metaalindustrie. Daar heeft men het de vakbonden hoogst kwalijk genomen dat zij juist in die sector, waar geen enkel probleem speelde met de vakbonden, toch hebben gestaakt. De derde notie hierbij is, dat het voor het herstel van een economie die zo broos is, absoluut verkeerd is om internationaal en nationaal het signaal af te geven dat er hier wordt gestaakt.

De heer **Kox** (SP): Was het dan niet mogelijk geweest dat het kabinet wat het nu heeft geaccordeerd in mei had geaccordeerd? Dan hadden wij geen stakingen gehad en dan hadden wij ook geen schadepost gehad. U legt wel erg eenzijdig de schuld bij de vakbonden.

De heer **Biermans** (VVD): Naar mijn idee heeft de minister uitstekend aangegeven hoe dit allemaal is gelopen.

De heer **Kox** (SP): Ik vraag het aan u.

De heer **Biermans** (VVD): In mijn eerste termijn heb ik daarop al gezegd dat ik het doodzonde vind dat er in mei geen akkoord is bereikt. Dat zou iedereen veel liever hebben gehad, want dan zouden wij geen stakingen en geen onrust hebben gehad. Dan zou iedereen gewoon aan het werk zijn geweest, waar men ook mee bezig moet zijn.

Ik heb de indruk dat wij het toch met elkaar eens zijn geworden over het verwennen. In elk geval hebben wij vanmiddag twee keer koffie gedronken: u één keer met koek, ik twee keer alleen koffie. Wat het verwennen betreft, staat u dus één koek voor. Het verschil in benadering zit erin dat ik objectief, maar misschien te abstract, heb gezegd: wij zijn verwend. Mijn stelling was: als wij met zijn allen minder verwend zijn, wie dat dan ook betreft, gaat het op termijn een stuk beter met Nederland.

Wij zijn het met elkaar eens geworden, mijnheer Kox, wat betreft het punt waarbij u het had over uw vader. Ik meende te begrijpen dat u niet begreep dat uw vader het raar vond dat hij op zaterdag niet meer hoefde te werken. Dat geeft precies weer waar wij in dit land mee bezig zijn. Af en toe is het goed om wat meer te werken, ook al is het op zaterdag.

Tegen de heer Rabbinge zeg ik dat ik heb betoogd dat het kabinet een progressief beleid voert, in elk geval niet conservatief. Blijkbaar was dat niet duidelijk. Ik bedoel ermee dat dit kabinet progressief, vooruitstrevend en veranderingsgezind met een aantal zaken bezig is. Vandaag is de hervormingsagenda door een aantal fracties naar mijn idee voldoende bekritiseerd om duidelijk te maken dat het inderdaad progressief is. Conservatief is in mijn beleving: vasthouden aan wat je hebt. Naar mijn mening is het duidelijk genoeg geworden dat wij ons dat niet meer kunnen permitteren.

Mijn laatste notie is alweer een heel vriendelijke. Ik dank de minister en de staatssecretaris voor de inzet en voor de antwoorden die zij schriftelijk en mondeling hebben gegeven. Ik dank ook zeker alle collega's in deze Kamer voor hun bijdragen aan de discussie, die, behalve dat zij serieus en inhoudelijk waren, af en toe ook heel amusant waren. U moet zelf maar begrijpen wat ik met dit laatste bedoel.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik bedank eveneens iedereen die daar recht op heeft. Dat is eigenlijk een soort Biermaniaanse uitspraak die zeker ook is bedoeld voor de bewindslieden. Het is al een hele zit geweest en volgens mij is er goed geprobeerd om antwoord te geven, al kon de minister goed zien hoe makkelijk het fout kan gaan: hij denkt dat hij antwoord gegeven heeft en wij weten van niets.

Ik begrijp dat de minister, als ik de term afbraakpolitiek gebruik, denkt: daar ben ik mooi klaar mee, daar kan ik niet mee thuis komen. Laat ik het zo zeggen: ik meen het wél en tegelijkertijd meen ik het niet. Ik meen het wel, omdat ik denk dat de politiek van de creatieve destructie inderdaad de koers van dit kabinet is. Wij moeten breken om te kunnen bouwen en zo staat het volgens mij ook in de Miljoenennota. Ik bedoel dit niet moreel. Ik zeg niet dat het daar een slecht soort volk is dat maar zit te slopen en dat ons soort volk beter is. Ik denk niet in dat soort morele categorieën. Een socialist en een liberaal zijn allebei mensen en de een heeft geen recht zich een beter mens te noemen dan de ander.

Toch is het een politieke keuze. De hervormingsagenda van dit kabinet vertaalt zich in deze Miljoenennota en dat zie ik als een afbraak van dingen die wij beter hadden kunnen bewaren. Mijn idee is dat wij beter kunnen renoveren dan amoveren. Daar scheiden onze wegen. De weg die het kabinet gaat, zie ik niet zitten. Ik zeg u hier dat als ooit blijkt dat het kabinetsbeleid, de politiek van deze minister van Financiën ons land deugd doet, dan zal ik de eerste zijn die hem zal complimenteren. Zalmen kunnen goed tegen de stroom op zwemmen. Als dat ook in overdrachtelijke zin zal blijken, dan zal ik zeggen: goed is goed en wij zetten een standbeeld neer

voor deze minister. Alleen wachten wij daar nog even mee, want je moet altijd eerst dood zijn voordat je een standbeeld krijgt.

De vraag is echter wel: hoe goed is goed. In tien jaar tijd zijn wij 100% rijker geworden. Dat is een feit. Wij hebben nog steeds een van de hoogste arbeidsproductiviteiten per uur. Dat is eveneens een feit. Wij hebben veel achter de hand en veel onder de grond, ook dat zijn feiten. Hoe komt het dan toch dat wij vandaag na tien jaar Zalm zoveel sombere geluiden horen? Wij horen van de minister en met name van de coalitiepartijen dat het niet goed gaat. Dan is er toch ergens een verband tussen het gevoerde beleid en de resultaten die het heeft opgeleverd? Nu is neoliberale politiek niet uitgevonden door Balkenende I of Balkenende II, maar door de VVD, door Bolkestein en Zalm. Bolkestein zei destijds al: "Zij hebben de premier" -- hij bedoelde daarmee de PvdA -- "en wij hebben het beleid", daarmee bedoelde hij zijn neoliberale koers. Zo is het gebleven. Zij, het CDA, hebben de premier en de koers is nog steeds liberaal. Ik begrijp dat het ook bij de heer Terpstra op dit moment begint te dagen dat dit een bevlogen koers is van het kabinet en dat spreek ik zeker niet tegen.

Misschien kan ik aangeven wat er mis is met die liberale politiek. Dat doe ik aan de hand van lui en verwend en de paarden waarover wij het hebben gehad. Naar mijn mening maakt liberale politiek ondernemerspaarden lui en werkpaarden moedeloos. Dat is allebei erg lastig. De minister zegt dat hij het paard naar de haver kan brengen, maar dat hij het niet kan dwingen om te eten. Dat is met ondernemerspaarden inderdaad lastig. Wat je ook in de trog gooit -- of het nou een verlaging van de vennootschapsbelasting met drie punten of nog meer is, een flexibeler arbeidsaanbod, loondruk via ingrepen in de sociale zekerheid, uitverkoop van de publieke sector, winst maken in de zorg -- zij eten niet. Die paarden zijn namelijk verwend, mijnheer Biermans. De ondernemers en de rijkelui zijn lui en verwend in dit land. Dat is een probleem en het is volgens mij een gevolg van de liberale politiek. De andere paarden, de werkpaarden en de potentiële werkpaarden, worden met duvel en geweld naar de trog toe gejaagd. Wij hebben al allerlei voorstellen gehoord van wat er allemaal gebeurt, maar zijn moeten hoe dan ook naar de trog. Alleen, als zij daar eenmaal zijn, is er geen garantie dat zij eten krijgen. Nee, vaak zit er geen eten in de trog. Dat is vaak het probleem.

Ik voel mij socialist en dat betekent dat ik het idee heb dat mensen moeten werken. Voor niets gaat de zon op. Maar als wij tegen twee miljoen mensen zeggen: en nu zul je werken, dan moet er op het moment dat zij zullen werken, ook werk zijn. Als dat er niet is, dan maak je mensen moedeloos. De minister heeft er zelf op gewezen: het vertrouwen van de burgers in de politiek is niet groot. Het consumentenvertrouwen, dat daar een onderdeel van is, is nog geringer. Het ondernemersvertrouwen in dit land is eveneens erg gering.

Dat is buitengewoon lastig voor het herstel van de economie. Vertrouwen is immers de basis voor het boeken van vooruitgang, ook economisch. Daar gaat het volgens mij mis met die liberale politiek. Daarom zou het goed zijn als deze liberale coalitie kon worden afgelost door een andere, sociale coalitie. De heer Van Middelkoop heeft een

plaats in het hart daarvan verworven met zijn inbreng in eerste termijn. Ik hoop dat hij er in de tweede termijn niet te veel vanaf doet. Een sociale coalitie zou ervoor kunnen kiezen om ondernemerspaarden weer wat actiever te maken, wat minder verwend, en werkpaarden wat beter te belonen als zij goed hun best hebben gedaan. Ik geloof echt dat dit mogelijk is.

Ik ben aan het eind van mijn tweede termijn. Wij komen hier verder op terug in de loop van het jaar. Ik wil nog iets zeggen tegen de heer Biermans. Waar is hij? Zij vliegen alle kanten op, die Limburgers. Zij nemen het hier helemaal over. Mijn eerste opmerking gaat over de koffie en de koek. Sommige dingen moeten worden rechtgezet. Ik heb één koffie en één koek gehad. U hebt twee koffie gehad. Koffie is gratis en koek kost geld. De liberalen hebben weer meer genomen dan waar zij recht op hadden. Dat moeten wij toch even in de gaten houden. In de kleine dingen zit toch meestal iets.

Ik vond het ontzettend fijn dat u mijn vader aanhaalde, mijnheer Biermans. Hij had als eenvoudige sigarenmaker nooit gedacht dat hij hier zomaar over de tong zou gaan. Hij vond het heel raar dat hij vrij kreeg op zaterdag. Wij hebben hem toen uitgelegd -- wij waren met tien kinderen -- dat het een verworvenheid was van de maatschappij en dat hij daar recht op had. Op een gegeven moment heeft hij dat begrepen. Hij begrijpt het nog steeds zegt hij, want hij zit op het moment ergens anders. Ik vind het toch wel van belang om dat te zeggen. Ik zou eigenlijk graag willen dat wij een samenleving hielden waarin het mogelijk is dat dit soort verworvenheden niet tijdelijk zijn, maar dat zij overeind worden gehouden. Als wij het daarover eens zouden kunnen worden mijnheer Biermans, zou het ooit iets kunnen worden tussen ons.

*N

De heer **Schuyer** (D66): Voorzitter. Volgens mij heeft niemand het in het kader van langer werken gehad over het herinvoeren van het werken op zaterdag voor eenieder.

Ik dank de bewindslieden voor hun antwoord. Ik dank ook de ambtenaren. Wij hebben het verslag wat laat gekregen, maar dat komt omdat wij anders deze eerste ronde op maandagavond houden. Dan ligt het dinsdagochtend keurig in de vakjes voordat de minister gaat antwoorden. Dit keer is dat anders gegaan en dat is de reden waarom het iets langer duurt. Ik heb daar alle begrip voor.

Op het congres van D66 afgelopen zaterdag was er een motie van de Jonge Democraten die opriep om de Tweede-Kamerfractie te vragen om het sociaal akkoord dat is gesloten af te wijzen. Die motie kwam in stemming. Die stemming was zo onduidelijk dat er schriftelijk moest worden gestemd. Gelukkig waren daarna 25 tot 30 stemmen van de ongeveer 400 voor de motie, want anders had ik hier gestaan met een congresuitspraak die het sociaal akkoord zou willen afwijzen. De reden daarvan was dat het congres er door de Jonge Democraten redelijk van werd overtuigd dat wederom de prijs bij de jongere generatie werd gelegd. Dat gebeurde terwijl de partij daar helemaal nooit zo heel veel aandacht voor had gehad. Dat is een teken aan de wand. Ik ben er dus niet zo gerust op dat dit punt de komende jaren niet nog een keer

nadrukkelijk aan de orde komt. De prijs die wij aan de jongere generatie vragen is ook nu nog bepaald te hoog in de ogen van mijn fractie.

Een ander punt is de kwestie van de Europese Unie. Er zijn schriftelijke vragen over beantwoord. Ik wil de minister toch nog nadrukkelijk vragen om het aspect van de netto-ontvanger -- wij hebben geen verschil van inzicht over hoe daarmee moet worden omgegaan -- zo aan de samenleving te presenteren dat het niet negatief gaat uitpakken voor Europa. Daar gaat het straks om. Daarmee sluit ik mij eigenlijk aan bij de opmerking van de heer Rabbinge dat er al veel gewonnen zou zijn als het beleid met een andere toon werd gepresenteerd. De toon is hierbij geweldig belangrijk. Voor een partij die zeer nadrukkelijk voor Europa kiest en die dus ook hoopt dat de Nederlandse bevolking bij het referendum een positieve uitspraak doet, is de toon van een geweldig groot belang.

Ik had aan de staatssecretaris gevraagd of er gegevens zijn over de vermogensvlucht na de belastingherziening van 2001. Ik meen dat er hierbij een winst van 500 mln was ingeboekt. Ik heb indertijd gezegd dat dit mij veel leek, mede omdat ik meende dat niet de vermogensbelasting, maar juist het successierecht die vermogensvlucht veroorzaakte. Ik zou wel eens willen weten of die winst nu, na een aantal jaren, inderdaad is behaald. Ik betwijfel het zeer en dit lijkt mij des te meer reden om toch nog eens te bezien of je de kapitaalvlucht over onze grenzen kunt tegenhouden door iets aan de successierechten te doen, hoe lastig dit wellicht ook is.

Tot slot. Het consumentenvertrouwen laat een negatieve ontwikkeling zien, waarschijnlijk ook door de bevrozing van de lonen en de onzekerheid. Het zou goed zijn om nadrukkelijk te laten zien dat ook de prijzen bijna tot stilstand zijn gekomen, dat er aan het prijzenfront ook een bepaalde rust heerst. Het is belangrijk om ook dit nog duidelijk te maken.

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de bewindslieden voor de schriftelijk en mondeling gegeven antwoorden.

De minister heeft gezegd dat je in de Miljoenennota weinig morele uitspraken kunt vinden. Daar heeft hij gelijk in en dat moet ook vooral zo blijven, maar door zijn woorden schoot mij wel een klacht te binnen die ik zo ongeveer al mijn halve leven van een goede vriend te horen krijg, een econoom die vanwege zijn professe gedwongen wordt, elk jaar de Miljoenennota te lezen. Zijn klacht is tweërlei. In de eerste plaats vindt hij het ding te dik. Op dat punt val ik hem graag bij, maar belangrijker is dat de nota naar zijn mening ook een stuk meer analytisch en conceptueel zou moeten zijn. Dat vind ik in elk geval een serieuze opmerking. Ik begrijp wel dat het lastig is, maar er is soms een te grote afstand tussen de artikelen in de krant en de debatten die wij hier voeren over het Rijnlandse model, het Angelsaksische model en dergelijke, en de jaarlijkse informatie in de Miljoenennota. Ik vind dat deze klacht van deze vriend van mij zeer serieus genomen moet worden.

Het is altijd mijn lijn geweest om kritisch aan debatten te beginnen. Wat de complimenten van de heer Biermans betreft, misschien doe ik het ooit nog als ik een keer in een coalitie terechtkom, maar eigenlijk liever niet. In het bijzonder de minister heeft eigenlijk best een aardig verhaal, maar het verkoopt nog altijd heel slecht. Als ik minister van Financiën werd, zou ik twee dingen doen. In de eerste plaats zou ik aan de heer Zalm vragen, dicht bij mij in de buurt te blijven, omdat ik gebruik zou willen maken van zijn grote deskundigheid. Maar ik zou wel meer aandacht aan de public relations besteden. Ook onze fracties onderschrijven de hervormingsagenda voor een belangrijk deel, maar de discussies hierover staan, enigszins overdreven gezegd, helemaal in het teken van afbraak van de verzorgingsstaat, afgedwongen door de slechte conjunctuur enz. Aangezien vertrouwen zo'n belangrijke factor is, vraag ik het kabinet dringend om veel duidelijker te maken dat het voor een deel wel degelijk gaat om een positieve, vertrouwenwekkende moderniseringsslag. En nogmaals, ik ben niet de enige die dit zegt, je komt het ook voortdurend in commentaren tegen. Ik reik de minister deze gedachte maar aan, tot meerdere eer en glorie van dit kabinet. Tenslotte hebben wij met deze minister ook een keer aan de formatietafel gezeten, dus ik kan me ook niet verder van hem verwijderen dan wat hij toen betamelijk achtte.

Tot slot maak ik nog enkele korte opmerkingen. De eerste opmerking betreft de ZBO's. Tegen de regering zeg ik: maak nu eindelijk eens een eind aan het lijden. Beter gezegd: ga door met de kaderwet, al dan niet geamendeerd. De minister zegt in de schriftelijke antwoorden: het IBO-rapport is openbaar gemaakt om ruimte te geven voor politieke en maatschappelijke reacties. Echter, die reacties komen niet. Er komt alleen ambtelijke onrust en dat gebeurt niet voor niets. Zij is niet geheel onbegrijpelijk. Nu hebben wij een IBO-rapport en een kaderwet die lijnrecht tegenover elkaar staan. Tegen de minister zeg ik daarom: geef leiding.

Vervolgens wil ik iets zeggen over de rol van de Raad van State bij het bestuurlijk overleg. Op mijn opmerkingen hierover heb ik een zorgvuldig schriftelijk antwoord gekregen. De zorgvuldigheid bij deze beantwoording was niet zonder reden. Wat mij opviel is dat bij de definitieve formulering voor het vragen van advies aan de Raad van State nog overleg moet plaatsvinden. Aha, dus alles is nog niet helemaal kosjer. Ik hoop dat dit ertoe kan leiden dat de Raad van State hierbij niet meer wordt genoemd. Misschien mag ik nog even dreigen met het Procola-arrest. De Raad van State heeft enige ervaring met risico's op het punt van de bevoegdhedenverdeling. Ik gebruik hier het woord "bevoegdhedenverdeling", maar de minister begrijpt waarover ik het heb. Weliswaar is nu alleen door mij het woord kritiek gebruikt, maar de minister kan er zeker van zijn dat die breed wordt gedeeld. Ik vraag hem om die kenbaar te maken bij de Raad van State. Verder vraag ik -- en dat is even belangrijk -- om het definitieve oordeel van het kabinet en de Raad van State over deze nieuwe rol schriftelijk deze Kamer en natuurlijk ook de Tweede Kamer ter kennis te brengen. Ik spreek nu ongetwijfeld

ook namens de leden van de commissie voor Binnenlandse Zaken van dit huis.

Mevrouw de voorzitter. Ik kom toe aan mijn laatste punt. Tot mijn grote schrik zei mijn zeer gewaardeerde oud-collega de heer Terpstra dat het voor hem lood om oud ijzer is of je onderhandelt of staakt, alleen het resultaat telt. Is hij nu echt helemaal de echo van zijn antirevolutionaire verleden kwijt? Op dit punt moet ik mijn collega Biermans bijvallen. Niet ten onrechte wees hij op de schade die stakingen aanrichten. Ik had toch echt verwacht dat de heer Terpstra op dit punt beter zou weten. Hij blijft nu in zijn zetel zitten en daarom neem ik aan dat hij op dit punt zijn verleden verloochent. Dat spijt mij zeer.

*N

Minister **Zalm**: Voorzitter. Ik wil allereerst iets zeggen over het consumenten- en producentenvertrouwen. Ik heb gezegd dat er op dit punt de laatste twee maanden geen vooruitgang was. Er is wel ten opzichte 2003 een duidelijke stijging opgetreden. Die is zelfs groter dan de stijging in andere Europese landen. Wat dat betreft zit Nederland aan de hoge kant.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ook nu moet ik weer mijn waardering uitspreken aan het adres van de minister. Hij leert snel. Wij zijn sterker gegroeid dan anderen: dát is wat hij moet uitstralen. Dát moet hij den volke kond doen. Daarmee wint hij vertrouwen.

Minister **Zalm**: Ik heb dit ook in de Tweede Kamer geprobeerd uit te stralen toen ik sprak over het consumentenvertrouwen. Toen kwam de heer Crone echter zeggen dat wat ik beweerde onzin was. Wat dat betreft verkeert de heer Rabbinge in een veelvleugelige partij. Ik trouwens ook.

De heer Rabbinge heeft gesproken over de regeldrift van de ministeries en daarbij gesproken over R&D en ICES/KIS. Ik zal dat punt betrekken bij mijn besprekingen elders, al was het maar vanwege het feit dat ik ook iets te maken heb met de administratieve lastendruk. Ik merk wel eens dat de verstrekking van Europese subsidies zo ingewikkeld wordt gemaakt dat niemand er meer gebruik van maakt. Dat is een slechte zaak. Over deze kwestie zal ik daarom contact opnemen met de minister van Economische Zaken. Als de geachte afgevaardigde nadere informatie over deze kwestie heeft, houd ik mij aanbevolen.

Voorzitter. De werkgelegenheid in de zorgsector is niet alleen in de afgelopen jaren fors gestegen, maar zij zal ook in de komende jaren stijgen. De zorg is een belangwekkende sector en als de vergrijzing verder toeneemt, zullen daar meer mensen aan de slag moeten. Hierbij gaat het om een onderdeel van de overheidswerkgelegenheid en ik verwacht dat de stijging in deze sector niet alleen onvermijdelijk is, maar ook noodzakelijk.

De heer Rabbinge zei voorts dat het voor mij een voorrecht zou moeten zijn om een bijdrage te leveren aan het oplossen van de kwestie van de vergrijzing. Ik vind het een voorrecht om een bijdrage te kunnen leveren aan een

duurzame oplossing. In die zin voel ik mij aangesproken. Ik herinner eraan dat wij een driepijlerbenadering hebben bedacht.

De verblindende inzichten laat ik verder maar onbesproken, al was het alleen maar omdat ik niet precies weet om welke inzichten het hierbij gaat. Ik voel mij wel degelijk iemand die deel uitmaakt van de samenleving, al was het alleen maar doordat ik ook een moeder in een verzorgingshuis heb en een broer die op de markt staat. Ik ben dus niet helemaal losgezongen van hetgeen ieder normaal mens ervaart.

Wat de Ecofin en het Stabiliteits- en Groeipact betreft kennen wij als enige cijfer de 3%. Een aantal dingen zal anders worden, maar niet dit getal.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Als decan in Wageningen moet ik stellingen goedkeuren. Ik heb hier bij mij een stelling van een jonge promovendus, die op 21 januari gaat promoveren: "Ondanks de retoriek is de belangrijkste norm of waarde die door het huidige Nederlandse kabinet werkelijk wordt uitgedragen, de 3%-norm". Dat bevestigt de minister zojuist.

Minister **Zalm**: Nee, ik heb het nu over het Stabiliteits- en Groeipact. De 3% is vastgelegd in het Verdrag van Maastricht, onderhandeld door de heer Kok. Het verdrag zal niet worden gewijzigd.

Overigens is het ook niet waar wat de jonge promovendus beweert, want in 2003 hebben wij een financieringstekort van 3,2% gehad. Daarmee heeft de heer Rabbinge alvast een goede vraag voor de jonge promovendus.

Wat de toon betreft, kan ik natuurlijk zeggen dat ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is. Wij treffen maatregelen gericht op structurele hervormingen op het moment dat het economisch herstel zich voorzichtig aandient. Dan moet je behoedzaam opereren om het prille herstel niet in de kiem te smoren. Het kabinet wil doortastend zijn in zijn ambities. Het is zaak nu profijt te trekken van de aantrekkende wereldeconomie, zodat én de Nederlandse economie én de Nederlandse overheidsfinanciën duurzaam verbeteren. Dat biedt bedrijven en overheid perspectief op een goede toekomst, waarin de uitgangspositie voor iedereen beter is. Aldus mijn voorwoord bij de Miljoenennota. Dat was dus niet alleen maar somber getoonzet.

Wij zijn nog in de weer met de ZBO's. Er zijn twee aanvliegroutes te kiezen. Je kunt de vraag stellen waarom iets een ZBO is. Waarom voeren wij de huursubsidie uit vanuit het ministerie van VROM, hebben wij een Belastingdienst die belastingen int, en moet de studiefinanciering via een ZBO worden uitgevoerd? Het is mij een raadsel, hoewel ik de historische aanloop ken. Door allerlei historische aanloopjes zijn dingen op een andere manier georganiseerd. Wij moeten kijken of wij dat niet ordentelijker kunnen doen. Wij moeten niet louter op grond van historische aanloopjes een organisatie-model in stand laten. Waarom zou je iets weghalen bij de ministeriële verantwoordelijkheid? Je kunt daar scherper of minder scherp over zijn.

Een andere aanvliegroute is de volgende. Wij hebben die dingen nu eenmaal. Zorg er vervolgens dan voor dat de aansturing, de verantwoording, de beloningsbesluiten allemaal ordentelijk geregeld worden. Dat is de aanvliegroute van de kaderwet.

Misschien gaan wij van beide kanten aanvliegen. Misschien gaan wij zaken weer tot overheidsdienst verklaren. Misschien gaan wij bij ZBO's dingen veranderen in de aansturing, verantwoording en beloning, in de zin van een zekere standaardisering. Ik weet niet hoe de discussie in de ministerraad zal aflopen.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik zie niet goed waarom er twee aanvliegroutes zijn, of je moet van plan zijn om alle ZBO's weer terug te brengen naar het centrale bestuur, maar dat zal niet verwezenlijkt kunnen worden. Mijn stelling is: wij hebben ZBO's, zorg ervoor dat ze goed geregeld zijn. Daar hebben wij de kaderwet voor. Dat laat onverlet dat je kunt blijven discussiëren over de vraag of een ZBO een ZBO moet blijven of misschien terug moet naar het departement. Die zaken staan los van elkaar. Wij discussiëren al jaren over regelgeving en wij schieten daarin tekort. Daar moet een eind aan komen.

Minister **Zalm**: U krijgt zeer binnenkort antwoord op uw vraag. Als wij echter hadden besloten om alle ZBO's op te ruimen, dan had een kaderwet weinig zin gehad. Wij moeten dus eerst de vraag beantwoorden of wij verder moeten met een uitgebreid stelsel van ZBO's. Als dat het geval is, moeten wij dat ordentelijk regelen via een kaderwet. U zult niet al te lang op een kabinetsreactie hoeven te wachten.

De heer **Terpstra** heeft over de G20 en de koers van de dollar gesproken. Het aardige is dat ik als vertegenwoordiger van de EU bij de G20 aanwezig was. Ik heb daar de hele zaterdag en zondagmorgen zitten genieten. Het begrotingstekort van de VS is 4 tot 5% en er is een tekort op de betalingsbalans van ongeveer dezelfde omvang. Het is duidelijk dat een sanering nodig is. Dit moet dus hoog op de agenda van de regering van de VS komen. Er zijn uitspraken gedaan dat het tekort de komende periode gehalveerd moet worden. Dat is hard nodig omdat anders de aanpassing via de wisselkoers loopt in plaats van via het opvoeren van de binnenlandse besparingen.

Ik ben blij dat de heer **Thissen** zo gecharmeerd is van de voormalige staatssecretaris van SZW.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ook van de huidige!

Minister **Zalm**: Dat hoor ik graag, want dat zijn goede partijgenoten van mij. Men moet niet denken dat wij afgezien van de hervorming van de WAO, van VUT/prepensioen en van de nieuwe bijstandswet niets doen. In de nieuwe wet Werk en Bijstand is sprake van een goede mix van maatregelen, waardoor het gemeenten gemakkelijker wordt gemaakt om een veel actiever beleid te voeren zonder dat dit door Den Haag wordt voorgeschreven. Het geld zit in één hand, dus kunnen er goede combinaties gemaakt worden. Het wordt wellicht nog interessanter als de WMO door de gemeenten wordt

uitgevoerd, want dan kunnen mensen voor een deel ingeschakeld worden voor huishoudelijke hulp. Op die manier wordt het mogelijk om nog beter maatwerk te bieden. Bij de WAO zijn er reïntegratietrajecten, dus ook in dat verband worden mensen niet aan hun lot overgelaten. Ik zal nooit een echte "socio" worden, want ik ben een echte "financiën-man", maar misschien kijkt de heer Thissen nu iets minder nors naar mij.

De VUT is indertijd inderdaad ingesteld om meer plaats voor jongeren te maken. Deze maatregel was behalve op de situatie op de arbeidsmarkt, ook gebaseerd op de gedachte dat er een bepaalde werkgelegenheid is. Wij hebben nu te maken met de vergrijzingsproblematiek. Bovendien weten wij dat de werkgelegenheid geen gegeven is, zoals in de jaren negentig bewezen is.

De heer Kox vroeg of het niet mede onze eigen schuld is dat het zo is misgelopen. Ik denk wel dat wij in de jaren negentig de werkgelegenheidsgroei enorm hebben onderschat. Toen ik in 1994 aantrad, heb ik nooit durven hopen dat de werkgelegenheid jaarlijks 2,5% zou groeien. Dat is echter wel gebeurd in de periode 1995-2000. Wij zijn vastgelopen op een overspannen arbeidsmarkt. Dit heeft loonkostenstijgingen tot gevolg heeft gehad, waardoor onze concurrentiepositie verslechterde. Achteraf kun je zeggen dat wij veel eerder onze kaarten hadden moeten zetten op verruiming van het arbeidsaanbod. De hervormingsagenda die in een situatie van financiële luxe vooruitgeschoven is, had juist toen moeten worden afgehandeld. Het beste is natuurlijk om het dak te repareren als de zon schijnt, maar je houdt er niet mee op als het gaat regenen. Ik hoop dat wij straks weer zonneschijn hebben en dat het dak, dat wij nu aan het repareren zijn, straks heel solide is, ook als het weer beter gaat met onze economie.

Wij hebben de gemeenten niet gekort in het kader van de Wet werk en bijstand. Er is echter wel rekening mee gehouden dat deze wet tot minder bijstanduitgaven zou leiden. Dat effect blijkt in 2004 veel groter te zijn dan onze voorzichtige inschatting.

De gemeenten hebben het eerste jaar dat ze de Wet werk en bijstand in huis hebben in totaliteit 200 miljoen euro overgehouden. We laten dat bedrag in 2004 aan de gemeenten. We zijn wat dat betreft te bescheiden geweest.

Dan de kwestie van de OZB. De VNG-commissie kent het Hoofdlijnenakkoord en onze voornemens op het gebied van het gebruikersdeel OZB. Dat kan niet als een verrassing komen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. De minister blijft bij zijn voornemen zoals dat is vastgelegd in het coalitieakkoord dat het gebruikersdeel van de OZB wordt afgeschaft. Ik hoorde hem ook het volgende zeggen. Wanneer de commissie komt met voorstellen om het eigen belastinggebied te vergroten of anderszins inkomsten te kunnen genereren als gemeentelijke overheid, dan accepteert hij dat onder voorwaarde dat hetzelfde bedrag in mindering wordt gebracht van het Gemeentefonds.

Minister **Zalm**: Dat lijkt mij inderdaad de mooiste lijn. Daar zal nog van alles over besproken worden. Maar ik neem "intuïtief" deze positie in.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Wat schieten de gemeenten daarmee op, als ze dan meer complexe opgaven, taken en verantwoordelijkheden krijgen?

Minister **Zalm**: Als gemeenten nieuwe taken krijgen, moeten ze het geld er ook bij krijgen. Dat staat ook in de afspraken die wij kennen. Zij hebben voor het overige eenzelfde groei van het budget als de rijksoverheid zelf kent via de koppeling aan het Gemeentefonds. Ook de "afgeschafte" OZB gaat in het Gemeentefonds en groeit automatisch mee met de ontwikkeling van de rijksuitgaven. Dat is de bekende afspraak: trap op, trap af. Deze levert op dit moment niet al te veel op, maar er zijn jaren geweest dat hier mooie resultaten uitkwamen. We komen uiteraard overal op terug.

De heer Biermans heeft erop gewezen dat het nuttig is om niet alleen te vertellen waar je heen wilt, maar ook wat je al gerealiseerd hebt. Ik heb geprobeerd daar vandaag iets over te zeggen. Het is op dit moment een ambitieuze doelstelling om te stellen dat we van die staatsschuld moeten afkomen, omdat we voorlopig toevoegen aan de staatsschuld. Ik hoop dat we deze schuld snel weer zullen zien gaan dalen als percentage van het nationaal inkomen.

De heer Kox heeft gesproken over de verworvenheid van de 40-urige werkweek. Voor sommigen is dat zelfs een 38-urige werkweek. Ik snak er ook wel eens naar dat die mij ooit ten deel zal vallen.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Voor mensen met een bepaald salaris gelden helemaal geen 40-urige werkweken. Als je zo'n mooie baan mag hebben, dan moet je elk uur prijzen dat je mag werken als minister van Financiën. Ik zou ook wel over 130 miljard euro willen beschikken. Dat is helemaal niet vervelend.

Minister **Zalm**: 130 miljard euro? Zover is het nog niet gekomen.

De heer **Kox** (SP): Het blijft geld van een ander. Dat geeft makkelijker uit en glipt erdoor voor je het in de gaten hebt. Ik bedoelde iets meer met die opmerking over die verworvenheden en het perspectief. Collega Van Middelkoop zegt dat de minister een PR-functionaris in dienst moet nemen. Dat mag van mij ook. Dat is goed voor de werkgelegenheid. Het gaat erom welk perspectief dit kabinet schetst. Ik pakte afgelopen zondag het boek "Zestig jaar ervaring" van Willem Drees. Ik las daar het woord vergrijzing. Dat was een begrip van Drees. Drees is net zo lang minister-president geweest als u minister van Financiën en waarschijnlijk blijft u langer minister van Financiën dan hij minister-president was. Drees zei: toen ik minister-president werd, was vergrijzing het grootste probleem in 1948. Nederland was veel verder vergrijsd dan andere landen. Ik kreeg er toen ook nog een paar andere problemen bij. Ik moest Nederland wederopbouwen, "Indië verloren, rampspoed geboren" en de dijken braken door in Zeeland. Wat heeft ik gedaan? Ik heb het probleem van de vergrijzing aangepakt. Ik heb de Deltawerken gemaakt en het land wederopgebouwd. Ik heb het staatspensioen ingevoerd. Daarom spreekt Drees

tot de verbeelding. Als dit kabinet zo'n toekomst zou kunnen schetsen, dan werd het misschien nog iets. Maar u schetst alleen problemen en geeft geen perspectief. Dat is meer dan een PR-kwestie.

Minister **Zalm**: Wij willen ervoor zorgen dat het systeem van voorzieningen waar wij aan hechten, zoals goed onderwijs, goede zorg en goede veiligheid, in de toekomst betaalbaar blijft. Als het aantal 65-plussers bijna verdubbelt, dan moet er iets gedaan worden. In de eerste plaats moet iedereen beneden de 65 jaar aan de slag zijn. De collectieve regelingen op basis waarvan men er op 60-, 61- of 62-jarige leeftijd mee kan ophouden, worden gestopt. Op basis van de WAO-regeling ontvangen alleen degenen die volledig en duurzaam arbeidsongeschikt zijn een goede uitkering. Anderen moeten hun arbeid waarmaken. De bijstandswet stimuleert gemeenten om mensen aan de slag te helpen en fraude te voorkomen. Op die wijze komt er een houdbaar systeem waarin de lasten niet allemaal naar de kinderen worden geschoven. Zij worden daardoor geconfronteerd met een redelijke belasting en redelijke solidariteit. Voor hen is er dan nog een goede gezondheidszorg, een goed pensioen en een veiligheidsbeleid dat hout snijdt. Dat stellen wij in het vooruitzicht.

Wat de PR-kant betreft: dat is onmogelijk. Alle hervormingen die ooit zijn doorgevoerd, zoals de eerste WAO-hervorming in de jaren negentig, snijden in het vlees van mensen. Dat geldt ook voor dit beleid. Het is niet prettig dat je niet meer op kosten van de collectiviteit op 61- of 62-jarige leeftijd ermee kan ophouden. Het is niet prettig om de WAO aan te scherpen. Daar kun je geen PR-beleid op voeren. Het zijn onaangename maatregelen die wij moeten nemen om het systeem houdbaar te maken. Ook Schröder is niet populair geworden met zijn hervormingen. In Frankrijk gaan de mensen de straat op tegen hervormingen. Hervormingen die hout snijden, zijn nog nooit dankzij een PR-bureau positief ontvangen in de trant van: wat fijn dat jullie dat doen. Uiteindelijk is er later nog wel eens waardering. Daar moeten wij dan maar op hopen. Misschien dat dit standbeeld -- een kleintje is voldoende -- er toch nog eens komt. Daar hoop ik dan maar op.

De Jonge Democraten hebben het sociaal akkoord gelukkig niet afgewezen. Ik betwist dat de rekening bij de jongeren wordt gelegd. Alles gebeurt nu op individuele basis. Je betaalt voor jezelf. Je levensloop bouw je zelf op. Je pensioen bouw je zelf op. Eén element gaat iets verder. De solidariteit van jongeren wordt gevraagd ten opzichte van mensen die 40 pensioenjaren hebben. Als zij gezien hun opbouw niet op 70% komen, mogen zij toch met 63 jaar weg. Dat is in het gehele pakket een bescheiden element van solidariteit. Voor het overige worden de regelingen meer op het individu toegesneden en wordt juist niet te veel een beroep gedaan op de solidariteit van jongeren. Ik laat daarbij even het overgangssysteem buiten beschouwing voor de 55-plussers, dat nog wel door de jongeren wordt betaald. Dat is geen onderdeel van het sociaal akkoord, maar is tot stand gekomen via amendering door de Tweede Kamer. Terecht hebben de

Jonge Democraten hun gelijk niet gekregen, want wat zij stellen, is geen onderdeel van het sociaal akkoord.

Ik moet af en toe tamboereren op de nettobetalerpositie van Nederland in Europa, zodat men weet dat ik het serieus meen. Aangezien er ook in Brussel journalisten rondlopen, komen die geluiden overgewaaid naar Nederland. Ons standpunt dat wij wel nettobetalers willen zijn, maar naar draagkracht en in overeenstemming met ons welvaartsniveau, wordt vrij breed gedeeld. In het referendum hoeven wij daarover geen ruzie met wie dan ook te maken.

De heer **Rabbinge** (PvdA): In de schriftelijke beantwoording heeft de minister ongeveer hetzelfde gezegd. Terecht zijn wij terughoudend. Wij hoeven geen uitblinker te zijn. Het is belangrijk dat wordt belicht waarom Europa zo belangrijk is, niet alleen in financiële zin, maar juist ook in maatschappelijke zin. Of ik nu bij een boerenorganisatie of een andere organisatie op bezoek ben, telkens moet ik dat in mijn inleiding naar voren halen omdat het niet wordt begrepen. Iedere keer wordt de heer Zalm aangehaald. Ik vertel dan dat de heer Zalm het anders bedoelt, maar hij moet dat zelf ook eens doen.

Minister **Zalm**: Dat doe ik wel, maar dat trekt dan blijkbaar minder aandacht. Ik heb zelfs bij de G22 een inleiding gehouden over de Europese integratie en alle zegeningen nog eens fors uitgevent. Wij hebben natuurlijk geweldig veel voordeel van de Europese integratie. Die willen wij ook nog verder uitbouwen en dan denk ik niet alleen aan de economie, maar bijvoorbeeld ook aan de veiligheid zoals de bewaking van de gemeenschappelijke buitengrenzen. Op het gebied van milieubeleid zijn er ook veel voordelen. Dat is allemaal waar, maar dat neemt niet weg dat ook de contributie netjes moet worden geregeld. Daar blijf ik dan ook wel bij.

De heer Van Middelkoop heeft mede namens een vriend van hem klachten ingediend over de miljoenennota. Hij is nu al dunner dan de vorige keer, maar ik verzeker hem dat die nota volgend jaar nog dunner is. Het is trouwens de bedoeling dat ook de begrotingen een stuk dunner zullen zijn. Daarbij zal veel meer materiaal via het internet ter beschikking worden gesteld, voor als je echt diep wilt graven. De begrotingen zelf zullen veel politieker, dunner en beter leesbaar worden. Dat zal ook moeten gelden voor de miljoenennota. Ik vrees dat hoofdstuk 2, dat nogal analytisch is, daardoor ook wordt uitgedund. De tweede klacht van de vriend van de heer Van Middelkoop zal daarmee dus niet verholpen worden. Zeker het tweede hoofdstuk van de miljoenennota bevat traditioneel veel analyses. Daaraan worden niet altijd directe beleidsconclusies verbonden. Daarin is bijvoorbeeld ook een analyse te vinden van een situatie waarin de pensioengerechtigde leeftijd wordt verhoogd. Dat is natuurlijk onmiddellijk als een beleidsvoornemen opgevat. Je kunt je met de analyse dus ook wel eens in de vingers snijden. Ik zal nog meer mijn best doen om het conceptuele en het analytische in die uitgedunde miljoenennota goed overeind te houden of nog verder te verbeteren.

Hoe de formulering ten aanzien van de Raad van State wordt zal de Kamer nog geworden. Nadat collega Remkes met de VNG en de Raad van State heeft gesproken over de precieze taak die wij voor de Raad van State zien weggelegd, zullen wij een en ander op papier zetten. Ik neem de waarschuwing in aanmerking. Het was geen volstrekte vanzelfsprekendheid. De VNG voert met ons wel op allerlei manieren overleg, maar zij zit er natuurlijk mee dat wij op een gegeven moment een "armtwist" kunnen uitvoeren. Uiteindelijk zijn wij immers de baas. Je mag het geen lagere overheden noemen, maar het is natuurlijk wel zo. Dat geeft haar het ongemakkelijke gevoel dat zij in de gesprekken met het Rijk een onevenwichtige positie heeft. Of zij nu wel of niet gemaltraitéerd wordt, als dat het gevoel is, kun je eens om een derde oordeel vragen. Daar kwam de Raad van State als adviescollege uit naar voren. Dit punt zal hier nog zeker nader worden besproken. Misschien is het wel een leuk onderwerp voor de behandeling van de begroting van Binnenlandse Zaken. Dan is de eerstverantwoordelijke bewindspersoon ook aanwezig.

*N

Staatssecretaris **Wijn**: Voorzitter. De heer Terpstra vroeg naar de no-claimregeling die volgend jaar ingaat en naar de relatie met de buitengewone uitgaven. Ik zal het heel precies zeggen. Op 1 januari 2005 gaat de premie omhoog. Heeft iemand weinig of geen zorgkosten, dan leidt dat tot een teruggave van het no-claimbedrag. Dan daalt dus per saldo de premie. Heeft iemand veel ziektekosten, dan krijgt die persoon zijn no claim niet terug. Dan blijft de premie dus op het hoge niveau. Die premie telt integraal mee bij de bepaling van de buitengewone uitgaven. Voor de buitengewone uitgaven geldt vervolgens de verzilveringsregeling. Het systeem loopt zo dus min of meer rond. Heb je geen no-claimteruggave, dan bereik je dus eerder de buitengewone-uitgavendrempel. Ik hoop dat het hiermee duidelijk is. Anders kan ik er een volgende keer op terugkomen.

De heer **Schuyer** (D66): Betekent dit dat iemand er voordeel aan kan hebben om de no claim niet te gebruiken?

Staatssecretaris **Wijn**: Dat kan niet. Er bestaat geen keuze. Volgens mij niet. Iemand komt daarmee dan overigens in de buitengewone uitgaven terecht, met het normale belastingtarief dat daarover de facto wordt betaald. Ik verwacht dan ook geen strategisch gedrag. Het zal nooit in je eigen voordeel zijn om extra zorg te gebruiken.

Ik heb de vraag van de heer Schuyer over de kapitaalvlucht pas in tweede instantie begrepen. Wij hebben aan de Tweede Kamer gerapporteerd over de budgettaire nacalculatie van box 3. De Eerste Kamer zal dit ook toegestuurd krijgen. De totale evaluatie van de IB 2001 komt volgend voorjaar. Dan kan nog op dit onderwerp terug worden gekomen.

De heer Biermans vroeg naar inverdieneffecten van de VPB. Ik vrees dat ik thans niet kan zeggen die zo

groot zouden zijn dat een tariefsverlaging per saldo extra opbrengsten oplevert. Het CPB heeft daar wat gedachten aan gewijd. Wij kunnen ons echter niet rijk rekenen met gedragseffecten. De heer Rabbinge heeft gesproken over het uitstralen van optimisme. Ik kan de stelling verdedigen dat een Amerikaans bedrijf dat zijn hoofdkantoor op het Europese vasteland wil vestigen in Nederland moet zijn. Dat kan ik met feiten staven. De heer Kox hikt tegen de VPB-belasting aan. Tegen hem zeg ik dat wij paarden niet kunnen dwingen om te eten, maar dat wij die wel weg kunnen jagen. Wij zien op dit moment dat daarvan sprake is. Het fiscaal vestigingsklimaat in Nederland moeten wij dan ook aantrekkelijk houden.

Senator Thissen weet niet dat ik twee jaar geleden als staatssecretaris Economische Zaken hier de laatste Franse wet mocht vervangen door een Nederlandstalige. Toen stond de voorzitter mij toe om enige woorden in het Frans te spreken. Ik kon daarmee aantonen dat ik bij de Franse les goed had opgelet. Ik heb ook heel veel geleerd van mijn Duitse leraar, misschien wel door zijn autoritaire trekjes. Die had inderdaad niet onze perceptie van discussie. Mijn perceptie is ook dat discussie betekent dat mensen elkaar proberen te overtuigen met argumenten. Ik ga dan ook graag in discussie met de heer Thissen over de hypotheekrenteaftrek bij het belastingplan. Ik heb wel drie tips voor hem. Ten eerste, een goede voorbereiding, want "Ohne Fleiss kein Preis". Ten tweede, kom met nieuwe argumenten, want "Was ich nicht weiss, macht mich nicht heiss". Ten derde, wees ontzettend stevig, want "Wilst du nicht mein Bruder sein, so schlag ich dir den Schädel ein".

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik schors de vergadering tot negen uur voor de dinerpauze.

De vergadering wordt van 20.40 uur tot 21.00 uur geschorst.

*B

!Overeenkomstenstelsel zorg!

Aan de orde is de voortzetting van de gezamenlijke behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Ziekenfondswet, de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten en enkele andere wetten, in verband met herziening van het overeenkomstenstelsel in de sociale ziektekostenverzekering alsmede enkele andere wijzigingen (Wet herziening overeenkomstenstelsel zorg) (28994);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet tarieven gezondheidszorg in verband met experimenten, prestatiebekostiging en enige andere maatregelen (WTG ExPres) (29379).**

De beraadslaging wordt hervat.

Minister **Hoogervorst**: Voorzitter. Ik dank de Kamer voor haar uitvoerige inbreng in eerste termijn, niet alleen over de voorliggende wetsvoorstellen, maar in wezen over de hele stelselherziening die het kabinet nastreeft. Met het oog op de tijd wil ik de discussie vanavond toespitsen op de voorliggende wetsvoorstellen en hun relatie met de DBC's. Ik zal verder ingaan op het patiënten- en consumentenbeleid, omdat daarover veel zorg is geuit. Er zijn veel wetsvoorstellen die langs de Kamer komen: de Wet toelating zorginstellingen (WTZI), de zorgverzekeringswet, die nu bij de Tweede Kamer ligt, de Wet op de zorgautoriteit, de notitie over winst- en kapitaallasten enzovoorts. Al deze kwesties kunnen we nog in de diepte met elkaar bespreken. Ik wil de vragen die daarover zijn gesteld even parkeren, al zal ik er hier en daar misschien op hoofdlijnen op ingaan. In de wetenschap dat er nog een tweede termijn plaatsvindt, zal ik hier en daar nog wat vragen schriftelijk beantwoorden, zodat de Kamer daarop in tweede termijn kan terugkomen. Het betreft vooral vragen van meer technische aard.

Ik wil vanavond ingaan op mijn algemene beleidsuitgangspunten, gevolgd door de vraag waarom nu juist deze wetsvoorstellen, waarom gedeeltelijke opheffing van de contracterplicht, en waarom gedeeltelijk vrije prijzen voor onderhandelingen tussen zorgverzekeraars en ziekenhuizen. Vervolgens wil ik meer in de diepte ingaan op de rol van de zorgverzekeraars en van zorgconsumenten, daarbij de kwestie van de restitutie aansnijdend. Verder wil ik ingaan op de rol van de zorgaanbieders, en ik eindig met de administratieve lasten van de DBC's en enkele specifieke vragen.

Als ik de sfeer in deze Kamer goed proef, is iedereen het erover eens dat het huidige zorgstelsel duidelijke tekenen van vastlopen vertoont, hoewel we dat niet moeten overdrijven. We hebben in Nederland een voortreffelijke gezondheidszorg, maar er zijn elementen die in het stelsel zijn vastgelopen. Eigenlijk onderschrijven alle partijen de noodzaak tot verandering, al heeft eenieder daarvoor een andere invulling. Vrijwel iedereen onderschrijft dat het systeem van centrale aanbesteding zijn problemen heeft, hoewel de beheersingskant ervan ook positieve kanten kent. We moeten ons ernstige zorgen maken over de kostenontwikkeling, zo heb ik bij alle partijen geproefd. Verder ligt er de noodzaak van goed ramen, en dat onderschrijf ik. Mevrouw Swenker refereerde subtiel aan de rekensommen die Zorgverzekeraars Nederland heeft gemaakt over onze ramingen en de realisaties in de afgelopen jaren. Daarvan moet je toch erkennen dat tussen die twee een grote afstand zit. Dat was net de periode waarin het slot van de deur ging en heel moeilijk te voorspellen was wat de boter bij de vis zou gaan opleveren. We moeten goed ramen. In de Najaarsnota had ik nog steeds een overschrijding, zij het van "slechts" 200 mln euro, wat de geringste overschrijding in zeer veel jaren is. We gaan dus in de goede richting! Ook ik accepteer de onafwendbaarheid van een verdere stijging van de zorgkosten, als gevolg van de ontwikkeling van de technologie en de vergrijzing. Die ontwikkeling zit in de meerjarencijfers. Over het vastlopen van de budgettering is iedereen het eens.

Er is dus een grote mate van consensus over de problematiek. Maar het gaat er natuurlijk om hoe we dit

gaan oplossen. Dan zie je bij een aantal partijen, zoals de SP en GroenLinks, een zonder meer afwijzen van vormen van marktwerking. Bij de partijen die dat niet zonder meer afwijzen, zoals het CDA, de VVD en D66, zie je toch ook een ongemakkelijk gevoel van "zal dat wel goed gaan?". Ik moet eerlijk bekennen dat ik die gevoelens van onbehagen op zichzelf heel goed snap. Immers, ook ik erken dat de zorg nooit een normale markt zal worden, zoals de automobiemarkt of inmiddels ook de telefoniemarkt. De zorg zal altijd een eigen karakter behouden. Als je elementen van marktwerking introduceert, brengt dat een zekere onzekerheid met zich. In de wereld is het regel dat de zorg primair een kwestie is van overheidsbemoeienis. Dat zie je bijna overal in de wereld, zelfs in hoge mate in de Verenigde Staten. Ik erken dat de wereld niet is bezaaid met allerlei lichtende voorbeelden van marktwerking in de zorg, al is het alleen maar omdat dat nog bijna nergens is geprobeerd.

Er zijn wel een paar goede voorbeelden. Ironisch genoeg vind ik één van de mooiste voorbeelden Engeland, bij de National Health Service (NHS), waar mijn Britse collega op vrij grote schaal zorg uit het buitenland heeft ingekocht, private maatschappijen naar binnen heeft gehaald om de wachtlijsten terug te dringen. Dat heeft ten gevolge gehad dat ook de private partijen in het Verenigd Koninkrijk onder de voor hen gebruikelijke prijzen zijn gaan werken, en NHS-prijzen zijn gaan hanteren. Ook de NHS-ziekenhuizen zijn doelmatiger gaan werken. Mijn Britse collega is daar terecht trots op. Een ander voorbeeld van een land waar marktwerking in de zorg wel degelijk goed heeft uitgepakt, is wat kleiner, namelijk Singapore. Daar heeft men zorg van een zeer hoog niveau, en de kosten bedragen ongeveer de helft van die welke gebruikelijk zijn in Europa. De VS kent talrijke voorbeelden van marktfalen en gebrekkig overheidsoptreden. Toch zijn daar pareltjes van marktwerking, waarbij ik denk aan de zorg voor chronisch zieken, zoals die door het managehealthbedrijf Kaiser Permanente wordt gegeven. Maar nogmaals, ik erken dat dit pad niet met rozen is bezaaid en dat behoedzaam moet worden geopereerd. Het laatste is mijn devies, misschien wel zoveel behoedzaamheid dat mevrouw Swenker zegt: u heeft wel om de twee kilometer een rotonde geplaatst, zodat we weer bij het beginpunt uitkomen! Dat is natuurlijk niet mijn bedoeling. Wel is het mijn bedoeling om op de weg die wij afleggen zoveel mogelijk "no regret"-beslissingen te nemen, waarvan je ook als het fout gaat niet al te veel spijt hoeft te hebben. We gaan ook niet te veel grote stappen ineens nemen. Tegelijkertijd moeten we niet te veel scepsis tonen, want anders krijg ik geen beweging in het zorgveld. We moeten wel met een zeker elan kunnen beginnen. Wat dat betreft, is er al heel veel aan de gang. Op het gebied van verhoging van de transparantie en de prestatiegerichtheid hebben wij al een aantal grote stappen gezet. Ik ben mevrouw Slagter zeer erkentelijk dat zij ook dat heeft erkend.

De heer **Schouw** (D66): Excuses voor de onderbreking van deze zeer interessante inleiding. U noemde een aantal interessante buitenlandse voorbeelden, maar welke elementen daaruit hebben een vertaling gevonden naar het Nederlands beleid?

Minister **Hoogervorst**: Het Britse voorbeeld berust vooral op het stimuleren van concurrentie tussen zorgaanbieders. Dat bestaat ook in Singapore, maar daarnaast is daar sprake van een heel hoge eigen financiële verantwoordelijkheid van de zorgconsumenten. Dit leidt er overigens wel toe dat deze uiteindelijk veel minder betaalt dan wij hier. Ik introduceer dat nu ook in de zorg, op overigens veel bescheidener schaal dan in Singapore. Kaiser Permanente is een voorbeeld van heel goede ketenzorg, wat niet in strijd hoeft te zijn met marktwerking.

De twee wetten die we vandaag behandelen, beogen de prestatiegerichtheid en de transparantie van de zorg te verhogen. Dat wordt niet alleen in Nederland, maar in de hele wereld als een probleem ervaren. Waarom is dat het geval? Ik denk dat de analyse van de heer Hamel van de onevenwichtige driehoeksrelatie – ik spreek eerder van een vierhoekrelatie, want hij noemde de patiënt niet – erg goed was. Er is een gebrek aan gewicht en tegenwicht in de zorg. Hoe komt dat, in vergelijking met een normale markt, zoals die voor auto's? Om te beginnen is de patiënt verzekerd tegen bijna alle kosten van de gezondheidszorg, waardoor hij anders dan in andere markten nauwelijks prijs- of kostenbewustzijn heeft. Die verzekering is terecht, wat we met wat aanpassingen ook zo zullen moeten houden. Dat is zwakte die inherent is aan het stelsel, waardoor de patiënt te weinig inzicht heeft in de kosten, waardoor kostenbewustzijn ontbreekt.

Omdat dat zo is, hoeft de zorgaanbieder minder stil te staan bij de kosten van zijn handelen dan in andere markten het geval is. Als je een te dure auto maakt, word je afgestraft, maak je te dure zorgproducten, dan word je veel minder snel afgestraft.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): De minister had het over kostenbewustzijn. Ik begreep dat hij meende dat patiënten een keuze hebben. Maar maakt het bij een operatie uit of ik weet wat die operatie kost? Dat beïnvloedt mijn keuze toch niet?

Minister **Hoogervorst**: Dit is een markt waarbij het minder gaat om een keuze voor consumptie dan op de automarkt. Maar in Europa zijn heel duidelijk landen waar de zorgconsumptie volledig op hol is geslagen, zoals in Duitsland en Frankrijk. In Frankrijk is een twee keer zo hoge medicijnconsumptie als in Nederland.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Maar we wonen toch in Nederland?

Minister **Hoogervorst**: U gaat in het algemeen in op de vraag of er nog een zekere beïnvloedbaarheid van de consumptie is. Ik zeg dan: ja. Niet zo groot als in een markt als die voor auto's, maar ze is er wel degelijk. De zorgaanbieder weet in ieder geval dat de cliënt de kosten vergoed krijgt. Dat is wel een reden waarom deze toch minder wordt gedreven tot kostenbeheersing dan in andere markten. Ook heeft de cliënt minder inzicht in wat hij consumeert aan zorg, vanwege de aard van de dienstverlening. Daarom is er in deze markt veel minder

evenwicht tussen consument en producent dan in andere markten.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Maakt de minister het nu niet al te mooi? Hij ging naar mijn overtuiging niet direct in op de vraag van mijn collega. Als patiënt heb ik toch behoefte aan een behandeling, ongeacht de kosten daarvan? Die kan ik toch niet beoordelen, ook straks niet met de vergelijkende informatie? Als u het medicijngebruik in Frankrijk vergelijkt met dat in Nederland, hebben we helemaal geen behoefte aan verandering. Immers, daaruit blijkt dat onze dokters maar heel spaarzaam verwijzen. Dan zijn we dus op de goede weg!

Minister **Hoogervorst**: Dat helpt goed. Daarom heeft niemand mij horen beweren dat alle problemen in de Nederlandse zorg met marktwerking zijn op te lossen. Ik vind de positie van de huisarts als poortwachter van eminent belang, wat niet verschrikkelijk veel met marktwerking heeft te maken. Het enige wat ik nu probeer te zeggen, is dat dit geen normale markt is. De patiënt weet minder, de zorgaanbieder heeft een heel andere positie en de verzekeraar heeft als potentiële zaakwaarnemer van de patiënt in de huidige omstandigheden nog maar beperkte beleidsruimte. Daarbij speelt schaarste een rol.

De heer Hamel concludeerde op grond daarvan dat dit ten gevolge heeft dat we in een situatie terecht dreigen te komen waarin niemand eindverantwoordelijkheid heeft. Wat gebeurt er dan? Dan komen de problemen op het bordje van de overheid terecht. Dat heeft de overheid als enige tegenwicht tegen de zorgaanbieder, wat de oorzaak is geweest van de sterk centralistische aanbodssturing, zoals we die in de afgelopen decennia in Nederland hebben opgebouwd. Dat leidt tot bureaucratie en verstarring, en dat willen wij niet. Het heeft ook geleid tot de budgetteringssystematiek die we in Nederland kennen, waaraan grote problemen kleven. De huidige budgetteringssystematiek leidt tot een gebrek aan transparantie: binnen de instellingen, inclusief de medisch specialisten, wordt in wezen met de blinddoek voor gewerkt. Er is daardoor weinig managementinformatie, zodat verbetermogelijkheden nauwelijks zichtbaar worden. Het beperkt ook de lumpsumsystematiek, die eigenlijk een aanhangsel is van de budgetteringssystematiek. Ze werkt ontmoedigend op de specialisten, en beperkt daarmee hun productiviteit.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik schrok een beetje van die blinddoek, want ik zag ineens een chirurg voor mij, die zo opereerde! Maar bedoelt de minister het management, of de werkers op de werkvloer?

Minister **Hoogervorst**: Ik bedoel vooral het management. Ik merk dat er binnen de directies van de ziekenhuizen heel veel enthousiasme is voor de DBC's, omdat men veel meer inzicht denkt te krijgen in wat er in de ziekenhuizen gebeurt. Men hoopt ook meer inzicht te krijgen in de interdoktervariatie. De heer Hamel heeft gezegd het erg belangrijk te vinden dat van budgettering wordt overgegaan naar een kostensysteem dat daadwerkelijk op productie is gebaseerd. Wij weten ook dat het

budgetteringssysteem leidt tot gedrag dat vooral op vulling van het budget is gericht, waardoor er soms operaties plaatsvinden die op een betere manier zouden kunnen plaatsvinden, en waardoor op verpleegdagen wordt gestuurd, waar dat eigenlijk niet nodig zou moeten zijn. Iedereen erkent die problemen en vindt dat er iets aan moet gebeuren.

Hoe gaan we dit aanpakken? Wij gaan hierin verandering brengen door de invoering van DBC's. We gaan naar een vorm van prestatiebekostiging, en we gaan meer inhoud geven aan de onderhandelingen tussen verzekeraars en ziekenhuizen. Deze wetten leggen daar een eerste basis voor. Het gebeurt nog bescheiden, maar het is toch belangrijk.

Tien procent van de DBC's zal met vrije prijzen geschieden en de contracteerplicht wordt opgeheven.

De heer Hamel heeft gevraagd waarom deze stap nodig is. Zouden wij niet kunnen volstaan met het stimuleren van de concurrentie tussen verzekeraars zoals dit gebeurt in de Ziektekostenverzekeringswet die nu voorligt bij de Tweede Kamer? Kunnen wij dit avontuur van vrije productieonderhandelingen niet overslaan? Ik ben het in zoverre met hem eens dat het hebben van concurrerende risicodragende verzekeraars op zich al een groot winstpunt is. Wij kennen dit nu al in het ziekenfonds en wij zullen een homogene markt creëren met meer concurrentie tussen de verzekeraars. Zelfs zonder vrije prijsonderhandelingen is dit al winst. Als je daaraan twijfelt, hoef je eigenlijk alleen maar te kijken naar het verschil tussen de cure en de AWBZ. Als ik zie hoe de zorgverzekeraars nu zij risicodragend zijn, zich opstellen tegenover de zorgaanbieders in de cure, stel ik vast dat zij veel oplettender zijn dan als zorgkantoor in de AWBZ-zorg. Hun belang is dan groter en daardoor krijg je een betere verdeling van gewicht en tegenwicht in de cure.

Nederland is een van de weinige landen die dit systeem kennen. Wij mogen hier best trots op zijn. Dit betekent immers dat ik niet alles van uit Den Haag hoef te regelen. Het is ook een illusie dat je dit allemaal van uit Den Haag zou kunnen regelen. Dit is dus een belangrijke decentralisatie van verantwoordelijkheden. Als verzekeraars echter niet in staat zijn om de zorginkoop meer te beïnvloeden dan nu, is de scope van hun verantwoordelijkheid toch wel heel erg beperkt. Daarom vind ik het belangrijk dat de gedwongen winkelnering wordt doorbroken.

De heer **Hamel** (PvdA): Ik heb niet uitgesloten dat er eventueel nog over een prijs wordt gesproken. Ik heb met name gesproken over een maximumtarief. Waarom heb ik dat gezegd? Omdat heel veel regelgeving voortkomt uit onderhandelingen en omdat er vooral wordt gewezen op de verhouding tussen acute zorg en electieve zorg. Om dit probleem ook uit de regelgeving te houden, heb ik voorgesteld om verzekeraars te laten werken als destijds is

genoemd. De aanbieders voeren discussie met de verzekeraars over de prijs, maar je kunt daar een maximumtarief aan verbinden en daarmee kun je veel andere regelgeving voorkomen. Dit is een andere dan een heel commerciële discussie.

Minister **Hoogervorst**: Dit is een verduidelijking van uw standpunt. Ik kies in ieder geval voor de weg van behoedzaamheid. Toen ik aantrad, trof ik een voorstel aan om bijna met onmiddellijke ingang 100% van de ziekenhuisproductie, althans van de electieve zorg, vrij te geven voor vrije onderhandelingen. Ik heb direct gezegd: daar begin ik niet aan. Dit is zo'n enorme stap, die is onder de huidige omstandigheden volstrekt onverantwoord. Mijn ambtenaren wisten het zweet van hun voorhoofd toen die beslissing werd genomen, want zij vonden die ook niet verstandig. Dit doen wij dus niet. Wij gaan dit zorgvuldig opbouwen.

Ik kan mij de opmerkingen van mevrouw Swenker wel voorstellen. Zij zegt: het is wel mooi die behoedzaamheid, maar die rotondes om de 200 meter, daarmee maakt u zich er wel erg gemakkelijk vanaf. Zij is van mening dat je als je iets inzet, dit niet onmiddellijk de volgende dag ongedaan moet kunnen maken. Er moeten duidelijke criteria worden opgesteld om dit doel te bereiken.

Ik heb in de verschillende schriftelijke rondes met de Tweede Kamer een aantal duidelijke ijkpunten neergelegd, namelijk een algemeen economisch toetsingskader. Er moet sprake zijn van een evenwichtige verdeling van marktmacht tussen zorgaanbieders en zorgverzekeraars, er moet voldoende informatie zijn over bijvoorbeeld de kwaliteit en er moeten voldoende toetredingsmogelijkheden zijn. Die zijn er op dit moment wel degelijk voor het deel van de electieve zorg dat wij gaan vrijgeven. Er moet sprake zijn van homogene producten, die goed met elkaar te vergelijken zijn. Op de ziekenhuiszorg heb ik een meer specifiek toetsingskader toegepast, het segment-B. Er moet sprake zijn van electieve zorgproducten en van eenvoudige substitutiemogelijkheden binnen de tweede termijn. Er mogen geen substitutiemogelijkheden zijn voor de eerste termijn. Bij voorkeur moet een en ander leverbaar zijn door ZBC's, zodat aanbod kan worden aangelokt uit de markt. Wat ik graag wil doen om de Kamer meer "feeling" te geven voor de criteria die ik ga hanteren voor eventuele volgende stappen, is dat ik beide Kamers de resultaten wil doen toekomen van de evaluatie van de eerste ronde. Op grond van die resultaten kan ik ook nauwer definiëren op grond van welke criteria ik volgende stappen ga zetten. De grote lijnen daarvoor heb ik al uiteengezet, maar naarmate wij meer weten over de wijze waarop de eerste ronde is gegaan, zal ik tot een verfijning van criteria kunnen komen.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Wat mij iedere keer weer opvalt is dat u elke keer een van de belangrijkste criteria niet noemt, namelijk of de DBC's kostenverhogend zullen werken. In de stukken heb ik dit ook niet kunnen lezen. Als de DBC's kostenverhogend werken, zo hebt u in alle stukken laten doorschemeren, hebt u geen andere mogelijkheden meer dan pakketverkleining en

premieverhoging. Het komt erop neer dat, als bijvoorbeeld de specialisten hogere honoraria moeten hebben, dit door de verzekerden moet worden gedragen.

Minister **Hoogervorst**: Meestal wordt mij het verwijt gemaakt dat ik het alleen over de kosten heb, maar nu is het mij helemaal ontschoten. Het is natuurlijk een vreselijk belangrijk criterium. Geen haar op mijn hoofd piekert erover om op deze weg verder te gaan, als dit tot een kostenexplosie zou leiden. Het is een van de belangrijkste redenen waarom ik heel voorzichtig begin en niet meteen op 100% heb ingezet.

De heer **Schouw** (D66): Onze fracties hebben gevraagd naar de evaluatiecriteria. Kan de minister in de schriftelijke beantwoording meenemen wat precies de evaluatiecriteria zijn? U noemt drie of vier criteria, maar het belangrijkste criterium vergeet u. Ik heb behoefte aan helderheid. Wat zijn de criteria? Wat zijn de meetmomenten en wie gaat meten? Ik wil graag heel strikte en heel zakelijke antwoorden. Ik vraag de minister om dit toe te zeggen, zodat wij dit met elkaar kunnen bezien.

Minister **Hoogervorst**: Ik heb er geen enkel bezwaar tegen om dat nog even op een rijtje te zetten.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik voeg er nog iets aan toe. In mijn betoog en bij interruptie heb ik eraan herinnerd dat de hele zaak is begonnen bij de specialisten zelf. Zij wilden overgaan op een ander systeem, omdat zij uit alle berekeningen merkten dat het een verkeerde kant uit ging. Nu komt er een systeem uit. Iedere keer opnieuw heb ik gevraagd wat de enkele DBC's aan kostenverhogingen met zich hebben gebracht. Iedere insider weet dat het handjevol experimenten met DBC's al tot tientallen miljoenen aan meer uitgaven heeft geleid.

Minister **Hoogervorst**: Dat is mij bekend en dat is de reden waarom de kosten van het geheel voor mij een heel belangrijk criterium zijn.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik sluit aan bij het verzoek van de heer Schouw, en zelf zou ik graag willen dat de termijnen erbij werden genoemd, waarop de minister denkt dat hij zou kunnen overgaan tot evalueren.

Minister **Hoogervorst**: Dat is goed.

Mevrouw **Swenker** (VVD): De minister zegt dat hij niet doorgaat met de DBC's als deze tot een kostenoverschrijding van miljoenen leiden en dat begrijp ik. Blijven dan die 10% wel bestaan, of valt u dan terug op één van uw oude instrumenten, zoals tariefsafslag? Of zegt u dan tegen die 10% DBC's: gij zult terug naar nul? Welke afslag van de rotonde neemt u dan?

Minister **Hoogervorst**: Ik heb er een hekel aan om al op het moment dat ik iets inzet uitgebreid in te gaan op de vraag hoe ik het weer ongedaan ga maken als het niet lukt. Dat vind ik ook geen manier van communiceren met het veld. Toch heb ik tegen alle verzekeraars die het maar wilden horen, gezegd: jongens, dit gaat niet tot

kostenoverschrijdingen leiden, want anders is het einde oefening. Dat is voor mij zonder meer een heel belangrijk criterium.

De heer **Hamel** (PvdA): Wij zijn geloof ik nu bij hét punt. Ik wens nog een precisering. Als wij het erover hebben dat het "duurder" wordt, dan is het heel belangrijk om te weten wat het nu kost, zeker in de eerste ronde, die ik dan nu maar even 10% b-deel noem. Wat zijn de kosten nu? Dat is immers een buitengewoon arbitrair gegeven. Ik denk dat wij moeten afspreken van welk bedrag wij uitgaan, zodat wij ongeveer weten wat ons startpunt is en wat aan het einde van de evaluatie de kosten zijn. Ik weet dat er kosten moeten worden gemaakt en dat die relatief hoog zijn, omdat er een b-deel is, maar ik ben ook bang dat er bij de toerekening van kosten dadelijk een paar slippertjes kunnen worden gemaakt. Het is natuurlijk buitengewoon ingewikkeld om het b-deel en de joint costs precies uit te gaan vissen. Daar moeten wij niet mee gaan marchanderen. Ik denk dat wij vooraf moeten aangeven wat wij wel meenemen en wat wij niet meenemen, zodat wij dat aan het eind ook kunnen meten. Ik vraag het zo nadrukkelijk omdat het hier natuurlijk om gaat, mijn fractie is niet de enige die dat vraagt. De zorg is niet zozeer het systeem, dan wel dat het systeem als zodanig meer kosten gaat veroorzaken.

Minister **Hoogervorst**: Dat ben ik helemaal met u eens en dat gaan wij secuur narekenen. Dan gaat het natuurlijk niet om de eerste de beste miljoen. Stel dat het wel ietsje duurder wordt, maar er zijn vijf grote verzekeraars in geslaagd, de prijs omlaag te krijgen of een betere verhouding te krijgen tussen prijs en kwaliteit. Dan ben ik nog niet zo ver om het meteen weer af te schaffen, want dan hebben die zorgverzekeraars precies gedaan wat wij willen. Het geld dat ermee gemoeid is, is uitgesneden uit het budget. Daar zijn dus berekeningen voor gemaakt en daarom moet het goed mogelijk zijn om na te gaan wat de kosten vooraf waren, wat de kosten op dat moment zijn en wat dus de ontwikkeling is.

De heer **Hamel** (PvdA): Begrijp ik het goed dat de minister het nog eens uitbreidt met de kwaliteit? Tegen die tijd kunnen wij dan op grond van een aantal indicatoren zeggen of de kwaliteit is toegenomen.

Minister **Hoogervorst**: Daar weten wij gelukkig nu alweer wat meer van dan vroeger, al zijn er ook alweer een hoop directeuren die er zeer meesmuilend over zijn en beweren dat het allemaal niets voorstelt. Ik ben ervan overtuigd dat wat wij bereikt hebben op het gebied van de indicatoren al een geweldige doorbraak is.

De heer **Hamel** (PvdA): Het is altijd mooi om het over de prijs-kwaliteitsverhouding te hebben. Dadelijk krijgen wij een vergelijking die misschien financieel niet mooi uitpakt, maar die aantoont dat de kwaliteit ineens beter is. Daar moeten wij het toch even met elkaar over hebben en dan heb ik het niet over het afronden, want daar gaat het niet om. Wij moeten de eerste stap helder afbakenen en vervolgens op dat moment kunnen praten over het punt

waar iedereen zijn twijfels heeft, zodat je dan kunt zeggen: dat is reëel.

Minister **Hoogervorst**: Precies.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Voorzitter. Bij mij gaat er nog een vraag aan vooraf. Als ik met de verzekeraars praat dan kan niemand mij helder vertellen wat nou de startsituatie is van waaruit wij redeneren. Ik geef de minister dringend de aanbeveling mee om vast te leggen wat de startsituatie is, want dan kun je pas komen tot een goede evaluatie. Als wij de startsituatie niet boven water hebben, dan worden wij allemaal bij de neus genomen.

Minister **Hoogervorst**: Voorzitter. Wat nu veronderstelt wordt tot die 10% te behoren, daar heeft CTG het budget voor geschoond. Dat gaat er dus bij alle ziekenhuizen van af. Dat weet men inmiddels. Ik heb geen orkaan van protest gehoord vanuit de ziekenhuiswereld. Wij weten gewoon wat er uit het budget is gesneden. Wij weten straks ook wat het allemaal gaat kosten. Volgens mij is het dus niet zo ingewikkeld. Ik heb vreselijk veel knappe koppen die dat allemaal goed voor ons kunnen uitrekenen.

De heer **Hamel** (PvdA): Kan er bij de vragen die nog schriftelijk worden beantwoord eveneens helder worden omschreven wat de startsituatie is? Het gaat er immers niet om daar nu een discussie over te hebben. De bedoeling is om helder te krijgen wat ons vertrekpunt is.

Minister **Hoogervorst**: Dat moet mogelijk zijn. Ik zal mijn best doen.

De eerste stap op weg naar marktwerking wordt in elk geval, dat zal na deze discussie nog duidelijker zijn geworden, met de grootst mogelijke behoedzaamheid gezet. Er is bovendien sprake van een enorme schraging van het publieke belang langs zeer veel kanten. Aan de verzekeringskant is bijvoorbeeld sprake van acceptatieplicht, verzekeringsplicht en een verbod op premiedifferentiatie. Er zijn dus zeer veel garanties ten aanzien van de toegankelijkheid. De instrumenten die WTZi aan de minister gaat verschaffen met betrekking tot de toegankelijkheid van de zorg bestonden in het verleden helemaal niet. Deze wet gaat de borging van de toegankelijkheid aanzienlijk versterken. In het Uitvoeringsbesluit WTZi zullen regels inzake goed bestuur worden opgenomen. Er wordt gegarandeerd dat er sprake zal zijn van eerlijk spel bij de marktwerking door de installatie van de Nederlandse Zorgautoriteit in 2006. De NZa wordt overigens geen Kremlin in Utrecht. Wij zullen daar nog een uitvoerige discussie over voeren. Als ik een Kremlin had gewild, had ik naar een Stalin gezocht. De heer De Grave is heel veel, maar geen Stalin. De inkomenssolidariteit wordt geschraagd door de zorgtoeslag. Daar gaan wij het ook nog over hebben.

Ik heb discussies gehad met mijn Amerikaanse evenknie. Als ik hem zou beschrijven wat wij in Nederland gaan doen, zeg ik dat wij als ik over twee jaar klaar ben met mijn marktwerking in Nederland een verplichte volksverzekering hebben voor iedereen. Wij hebben acceptatieplicht voor verzekeraars en inkomenssolidariteit

via een zorgsubsidie. Wij hebben daarnaast voor 90% nog vaste tarieven in de Nederlandse zorg. Hij zal dan niet tegen mij zeggen dat het een geweldig experiment is op het terrein van marktwerking. Hij zal zeggen dat het nog behoorlijk riekt naar Europees socialisme. In dit systeem zitten nog heel zware publieke waarborgen.

Ik zie sommige mensen chagrijnig kijken en andere vrolijk.

De heer **Hamel** (PvdA): Dat socialisme gaat mij toch wat te weinig ver. Ik vind die vergelijkingen met Amerika altijd wat ongelukkig, want zij hebben daar Medicare en Medicaid. Dat zijn buitengewoon overheidsgereguleerde volksverzekeringen. De marktwerking is daar bovendien toch ook niet helemaal gelukt. Ik kan mij voorstellen dat u een interessant gesprek hebt met uw collega, maar ik wil hem nog wel een keer uitleggen dat er geen socialist naast hem stond.

Minister **Hoogervorst**: Het Amerikaanse systeem kent inderdaad veel meer sociale kenmerken dan men over het algemeen denkt. Ik denk echter dat menige Amerikaan zou dromen van de situatie zoals die Nederland bestaat op het gebied van de verzekeringsplicht en de solidariteit die er in de zorgverzekeringen aanwezig is, ook in de toekomst of zelfs nog sterker in de toekomst. Wij hebben gesproken over de budgettaire beheersbaarheid. Wij houden daar nog een flink aantal instrumenten voor bij de hand. Ik verwacht niet dat er in deze periode onder mijn verantwoordelijkheid en in overgang naar de Zorgverzekeringswet nog verder in het pakket zal worden gesneden.

Er zijn veel vragen gesteld over de positie van patiënten en zorgconsumenten in het algemeen. De heer Hamel en mevrouw Van Leeuwen hebben verzocht om niet alleen de verzekeraar te betrekken bij het inkoopbeleid, maar om daarbij ook een rol voor de verzekerden te creëren. Ik heb daar goed nieuws over. In de huidige Ziekenfondswet is alleen geregeld dat de ziekenfondsen verplicht zijn om hun verzekerden te betrekken bij het bestuur. In de nieuwe Zorgverzekeringswet zal worden geregeld dat de zorgverzekeraar verplicht is om de verzekerden een redelijke mate van invloed te geven op het beleid, dus ook op het inkoopbeleid.

Er is zelfs – en dit is velen bij het Verbond van Verzekeraars een doorn in het oog – nog een mogelijkheid om hier bij AMvB regels aan te verbinden. Ik zou dit het liefst helemaal vermijden en ik ben ook bereid om er in gesprekken met zorgverzekeraars op aan te dringen om dit op een royale manier te doen, opdat ik er geen regels aan hoeft te verbinden. Zij zijn in ieder geval verplicht om het te doen en ik wil mij ervoor inzetten dat het op een goede manier tot stand komt.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Het was mij ontgaan dat dit in de Zorgverzekeringswet staat. Dan zou je zeggen dat wij het toetsen van de zorginkoop, van het afsluiten van contracten, hierin kunnen onderbrengen. Als er sprake is van een redelijke mate van invloed, dan betekent het dat dit voor de vroegere ziekenfondsen gaat gelden, maar ook voor de instellingen die nu tot de particuliere markt

behoren. Dat zou ik een grote winst vinden en als u het in deze zin uitlegt, zal ik er bij de behandeling van de Zorgverzekeringswet zeker nog op terugkomen.

Minister **Hoogervorst**: Het mooie van de nieuwe Zorgverzekeringswet is dat een groot aantal ouderen en chronisch zieken van verzekeraar kunnen veranderen, terwijl dit voor hen nu niet mogelijk is. Ik kom hier nog op terug.

Er is ook gevraagd of er niet te veel op de patiëntenorganisaties wordt beknipt. Ik heb de subsidies van mijn ministerie moeten verminderen, maar daarbij hebben wij deze organisaties zoveel mogelijk ontzien. Ik ben ook niet van plan om er verder nog op te bezuinigen. De stichting Fonds PGO is op allerlei manieren bezig om deze organisaties te ondersteunen en te versterken.

Op dit moment is er ontzettend veel in beweging, als het gaat om de rol van de patiënt. Wij doen werkelijk van alles om de transparantie van de markt te verbeteren; niet alles is voor de patiënt al even toegankelijk, maar indirect komt alles toch wel bij hem terecht. Ik praat nu over de IGZ/NVZ-indicatoren van de ziekenhuizen, over de benchmark-gegevens voor de thuiszorg, over het vanaf nu herleidbaar zijn van alle rapporten van de IGZ naar de individuele zorginstelling, zodat men echt kan zien waar het fout en waar het goed zit. Ik doel ook op het inrichten van de portal-organisatie door het RIVM, wat mij ook belangrijk lijkt. Overigens denk ik dat het niet zo verschrikkelijk belangrijk is waar deze portal-organisatie wordt opgehangen. Het RIVM heeft er al veel ervaring mee en het heeft een uitstekende website die al heel veel informatie biedt. Het was dus een nogal logische keuze. Maar er wordt ook goed samengewerkt met de NPCF en de Consumentenbond. Ik zal ervoor zorgen dat er op de website van al deze organisaties doorgeklikt kan worden naar deze portal. Ik denk dat het de verzekerden een zorg zal zijn waar die portal is ondergebracht. Het gaat naar mijn indruk allemaal in goede harmonie, dus ik denk dat het goed geregeld zal worden.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Voorzitter, ik wil nogmaals aangeven dat ik veel lof heb voor de manier waarop de minister de patiëntenorganisaties wil toerusten om alle benodigde informatie te verkrijgen, maar ik heb toch nog een cruciale vraag. Kan hij zich voorstellen dat juist de voorstanders van marktwerking vinden dat de wijze waarop er nu transparantie in de zorg wordt gebracht, de doodsteek voor de marktwerking is?

De heer **Van den Berg** (SGP): Hoor ik de minister nu zeggen dat de gegevens van de benchmark op te instelling te herleiden zullen zijn? Dat was nu juist altijd het probleem. De instellingen waren daar altijd geweldig tegen. Zij vonden dat zoiets niet kon. Ik maak mij op dit punt ook zorgen. De patiënten ervaren kwaliteit namelijk anders dan de aanbieders en dat is juist het grote probleem. De brancheorganisaties van de aanbieders zeggen daarom: wij doen dit zelf wel. Ik maak mij dus zorgen, omdat het nu lijkt dat de beleving van de patiënt zeer centraal moet staan en dat wordt gemeten vanuit het perspectief van de patiënten. Moet ik nu begrijpen dat er op dit punt een

verbetering wordt aangebracht? Tot nu toe gaat de strijd hier over.

Minister **Hoogervorst**: Mijn parate kennis schiet te kort om uitspraken te kunnen doen met betrekking tot de AWBZ.

De heer **Van den Berg** (SGP): Ik hoorde u enthousiast over de ziekenhuizen spreken.

Minister **Hoogervorst**: De ziekenhuizen zijn hierbij aan de orde. De veiligheidsindicatoren zijn nu inderdaad herleidbaar tot het individuele ziekenhuis. De ziekenhuizen verlenen in dezen vrijwillig hun medewerking. Veel schroom is overwonnen. De benchmark zal echter niet zo gedetailleerd hoeven te zijn dat allerlei bedrijfsgeheimen worden prijsgegeven. Daarom hoeft het instellen van benchmarks er niet toe te leiden dat de marktwerking wordt geschaad.

De heer **Van den Berg** (SGP): Bedrijfsgeheimen hoeven natuurlijk niet te worden geëtaleerd, maar over het resultaat van het werken ten behoeve van de patiënt moet toch helderheid komen. Anders kan er geen controle zijn.

Minister **Zalm**: De Consumentenbond verstrekt daarover nu ook de nodige gegevens voor de private sector en dat werkt erg goed. Ik zou het beter vinden als ziekenhuizen bereid zijn om zelf hun resultaten naar buiten te brengen. Je moet in het begin wel voorzichtig opereren, omdat het gevaar bestaat dat appels met peren worden vergeleken. Ik heb al gesproken over het befaamde lijstje van het Algemeen Dagblad en gezegd dat de gegevens nog lang niet goed genoeg zijn om een ranglijst te maken, maar goed, er is een begin.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Ik heb nog helemaal geen antwoord op mijn vraag. Tegen de minister zeg ik: maakt u eens een vergelijking met het bedrijfsleven. Dacht u dat Philips ter wille van de transparantie al zijn bedrijfsgeheimen prijsgeeft? Ik sluit mij daarom aan bij de heer Van den Berg. Naar mijn mening moeten wij vastleggen wat de regering precies bedoelt met het betrachten van transparantie in de zorg. Eigenlijk zou de minister dat schriftelijk goed moeten toelichten om te vermijden dat het systeem daar op vastloopt. Ik ben de overtuiging toegedaan dat als de minister dit niet goed regelt hij niet datgene bereikt wat hij beoogt met het bevorderen van transparantie.

Minister **Hoogervorst**: Maar laten wij nu niet proberen vanaf het begin alles perfect te regelen. Ik ben hiermee nog maar net begonnen en er komt nu van alles naar boven. Waar dit gaat eindigen weet ik niet. Met Sneller beter zoek ik in overleg met de ziekenhuizen naar de beste benchmark. Daar zijn wij dus nog mee bezig. Ik kan u dus nog niet vertellen wat er uit dit overleg komt. Op een gegeven moment zullen wij wel de knoop doorhakken en dan gaan wij met de afspraken werken. Het systeem zal ongetwijfeld in de loop der jaren worden verfijnd. Dit is een continuproces. Nu komen ook allerlei gegevens beschikbaar die tien jaar geleden nog niet gepubliceerd

werden. Dat hadden wij destijds niet kunnen dromen. Dat is op zichzelf al winst. Waar wij met dit proces precies eindigen, durf ik niet te zeggen.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Mevrouw Van Leeuwen verwoordde exact wat ik in gedachten had. Bij de zorgkantoren van de thuiszorg zijn de gegevens van de benchmark tot achter de komma bekend. Hoezo vrije markt? Ieder snippertje dat iets zegt over mogelijke doelmatigheid wordt door de medewerkers doorgesnuffeld, zodat bekend is waar er nog een grammetje of een paar cent af kan. Daarom wijs ik erop dat je moet zoeken naar een balans. Je hoeft niet alles geheim te houden. Ik weet ook niet wat een radio kost en hoeveel moertjes en chipjes erin zitten. Echter, ik kan de ene radio vergelijken met andere. Daarom meen ik dat je eerder aan een horizontale vergelijking zult moeten denken en bij benchmarking niet zozeer de diepte in moet gaan.

Minister **Hoogervorst**: Je zult moeten beseffen dat je op tijd moet ophouden. Dat ben ik met u eens.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Ik meen dat degene die die portal gaat gebruiken zelf over bepaalde voorzieningen moet beschikken en van bepaalde ontwikkelingen op de hoogte moet zijn. Mijn vraag is hoe de minister de mensen die niet gebruik kunnen maken van internet gaat faciliteren.

Minister **Hoogervorst**: Ik was ook niet van plan om het alleen bij internet te houden, hoewel dat verreweg de beste manier is om dit soort informatie toegankelijk te maken. In de praktijk zullen ouderen vaak door hun kinderen geholpen kunnen worden. Tegelijkertijd zal telefonische dienstverlening worden gerealiseerd. Verder zullen wij de bestaande loketten bij gemeenten en bibliotheken met schriftelijke informatie blijven benutten. Wij gaan ons niet eenzijdig op internet richten.

De heer **Hamel** (PvdA): Via de kwaliteit kwamen wij bij benchmarking en vervolgens eindigden wij bij de prijs-kwaliteitverhouding. Ik heb gezegd dat het niet mogelijk is om beide systemen te verenigen. Je kunt niet op prijs concurreren en alles bekendmaken. Als je alles levert, kunnen prijzen worden vastgesteld. Voor de helderheid zeg ik erbij dat er onder de prijs kan worden verkocht. Denkt de minister dat beide modellen naast elkaar kunnen worden gehandhaafd? Of wil hij het voor de ene deelmarkt wel en voor de andere niet? Je kunt niet het één doen en het ander laten. Het is misschien wel leuk als iemand laat weten dat hij goed is, maar hoe hij die kwaliteit bereikt, blijft over het algemeen verborgen in de schoot van het bedrijf. Dat hoeft niet, maar dan moet je voor een ander model kiezen.

Minister **Hoogervorst**: Als je ruimte wilt voor marktwerking, moet je ruimte houden voor het eigene van het bedrijf. Men hoeft niet alles prijs te geven. Ik zeg erbij dat wij zover nog helemaal niet zijn. Wij hebben niet dusdanige benchmarks dat wij alles precies weten van een ziekenhuis. Zelfs een ziekenhuisdirecteur weet vaak niet

wat er precies gebeurt. Ik heb niet de pretentie om dat op nationaal niveau te gaan verzamelen.

De heer **Hamel** (PvdA): Het gaat wel om een wet waarvan in de toelichting een aantal van dit soort dingen wordt genoemd. Ik vraag de minister niet om de beschrijving van een ideale situatie. Het gaat mij om de tegenstelling die tussen beide principes kan ontstaan. In het kader van de behandeling van deze wet vragen wij of beide systemen samen kunnen bestaan.

Minister **Hoogervorst**: Het ligt meer voor de hand om de benchmarks toe te spitsen op de terreinen die nog niet aan marktwerking onderhevig zijn, die 90%.

Er is gesproken over de patiëntveiligheid. De NPCF is een van de initiatiefnemers voor een platform patiëntveiligheid. In de eindrapportage in het kader van "Sneller beter" van Rein Willems van Shell Nederland werd de oprichting van zo'n platform voorgesteld. Het initiatief heeft mijn steun. Ik verwacht dat het in januari van start kan gaan. De aanbevelingen van het rapport-Willems (je werkt hier veilig of je werkt hier niet) zullen een enorme stimulans zijn voor het veiligheidsbeleid in de ziekenhuizen en daarmee voor een verbetering van de kwaliteit. In "Sneller beter" wordt ook expliciet gewerkt aan het betrekken van de patiënt bij de verbeteractiviteiten op de onderwerpen veiligheid en logistiek.

Welke gevolgen heeft de selectieve contractering voor de patiënt? In 1992 hebben wij op dit punt ervaring opgedaan, want toen kwam de contracteerplicht voor vrijberoepsbeoefenaren te vervallen. Er is toen geen sprake van geweest dat er massaal niet werd gecontracteerd. Ik heb een rondje langs de verzekeraars gemaakt en daarbij heb ik signalen gekregen dat er uit serviceoogpunt breed wordt gecontracteerd. Men moet natuurlijk ook oefenen met de nieuwe techniek. Verzekeraars zijn er goed van doordrongen dat hun zorgplicht niet is veranderd, dat zij moeten bewerkstelligen dat hun verzekerden binnen een redelijke termijn zorg krijgen en dat de wachtlijsten niet oplopen. Goedkoop inkopen betekent een gunstige uitgangspositie op de polismarkt. De patiënt kan wel degelijk van verzekeraar veranderen. Ik verwacht ook dat veel patiënten dit zullen doen.

Ik denk niet dat de mogelijkheden tot restitutie tot willekeur zullen leiden. Uit de signalen uit het veld maak ik op dat er geen brede noodzaak tot restitutie zal zijn. Vanwege de brede contractering zal hier weinig gebruik van worden gemaakt. Ik heb ook vernomen dat de meeste verzekeraars uitgaan van een tamelijk ruimhartig vergoedingsbeleid. Ik heb echter begrepen dat de Kamer meer waarborgen wil. De AMvB inzake de restitutie is vooral kwalitatief ingevuld. Dat heb ik gedaan om administratieve lasten, die optreden bij het introduceren van rekenregels, te voorkomen. Op dit punt heb ik een schriftelijke gedachtewisseling met de Tweede Kamer gehad. Daarbij heeft mevrouw Schippers van de VVD-fractie gesuggereerd om het laagstetariefcriterium als ondergrens te hanteren. Op die manier blijft de verzekeraar geprikkeld om goedkoop te contracteren, terwijl hij ook verplicht is te restitueren tot het laagste tarief dat hij heeft weten te bedingen. Hierbij moet echter voorkomen worden

dat nepcontracten worden afgesloten om de restitutieverplichting zoveel mogelijk te drukken. Daartoe moet vastgelegd worden dat die zorg ook werkelijk wordt afgenomen. Ik heb positief op deze suggesties gereageerd. Ik kan mij goed voorstellen dat dit in de jurisprudentie een soort ankerpunt wordt. Ik ben bereid om die redenering die ik in de schriftelijke gedachtewisseling met de Kamer omhelsd heb, in de toelichting op de AMvB op te nemen. Dan kan dit als toetssteen voor de rechter dienen, zonder dat er een uitgebreide administratieve verplichting wordt ingevoerd. Een dergelijke verplichting is waarschijnlijk helemaal niet nodig omdat ik signalen uit de verzekeringswereld krijg dat men hier ruimhartig mee om zal gaan. Deze toelichting op de AMvB biedt twee voordelen. De verzekeraar is nog steeds geprikkeld om zo goedkoop mogelijk te contracteren en de verzekerde dat weet eventuele bijbetaling binnen de perken blijft.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Om geen misverstand te krijgen, wil ik nog een aanvullende vraag stellen. Geldt dit alleen voor de algemene ziekenhuizen? Laat de minister daar de academische ziekenhuizen buiten? Want als je daarheen verwezen wordt of daarvan gebruik moet maken, zijn daar heel andere tarieven.

Minister **Hoogervorst**: Ik zal daar schriftelijk even op terugkomen.

Voorzitter. Mevrouw Slagter heeft gevraagd of de verzekeraar verplicht is om een restitutiepolis op te nemen. Hij is daar uit hoofde van het amendement van de Tweede Kamer toe verplicht.

Mevrouw Van Leeuwen heeft een opmerking gemaakt over gehoorapparaten voor slechthorenden. De voorgestelde restitutiemogelijkheid zal de keuzemogelijkheid van de betrokkene aanmerkelijk verbreden.

Mevrouw Schwenker heeft erop gewezen dat het niet zo mag zijn dat je in de acute zorg met dit soort toestanden te maken krijgt. Acute zorg moet gecontracteerd worden. Men moet in zo'n geval altijd door een ziekenhuis geholpen worden. Dit is het laatste waar ik in de richting van vrije prijzen zal gaan. Dit probleem zal zich daar niet voordoen.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Er is nog het punt wie verantwoordelijk is voor de financiële afwikkeling van de geconsumeerde zorg, de patiënt of de zorgverzekeraar. De NVZ had deze vraag ook gesteld. Zij voorziet dat ze met de patiënt in de clinch moet in geval van restitutie. Zij suggereert om de zorgverzekeraar daar verantwoordelijk voor te laten blijven.

Minister **Hoogervorst**: De patiënt is verantwoordelijk voor de betaling. Het ziekenhuis moet voor de incasso zorgen. Er kan wel onderling tussen verzekeraar en ziekenhuis worden afgesproken dat men rechtstreeks wil betalen. Er zijn particuliere verzekeraars die dat nu ook doen. Ik ga daar niet tussen zitten. Dat is de onderlinge verantwoordelijkheid van partijen.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Het probleem van de ziekenhuizen is daarmee niet opgelost. Deze hebben om die reden de "derden betalen"-regeling voorgesteld, zoals die ook in België geldt. Ik wil daar nog niet direct op overgaan. De minister heeft nu een aantal toezeggingen gedaan, die hij schriftelijk nog eens uiteen zal zetten. Als hij doet wat hij aan de Tweede Kamer heeft toegezegd, zou het probleem veel geringer kunnen zijn. Ik wil dat even afwachten, maar het probleem ligt wel op tafel.

Minister **Hoogervorst**: Ik kan hier wellicht in de schriftelijke beantwoording nog even op terugkomen. Mevrouw Van Leeuwen heeft gelijk als zij zegt dat het probleem aanmerkelijk is gereduceerd. Je kunt niet meer met nepcontracten te maken krijgen, waarin bizar lage tarieven staan. Ik heb ook gezegd dat de verzekerde uiteindelijk altijd nog het wapen heeft dat hij naar een andere verzekeraar kan gaan. Dat is geen loze zaak. Dat is een van de belangrijkste redenen voor de verzekeraars om nu breed te gaan contracteren en redelijk ruimhartig te gaan restitueren.

Vele woordvoerders hebben gewezen op het mogelijke gevaar dat zou dreigen vanuit de aanvullende verzekeringen, omdat risicoselectie daar in principe mogelijk is. Ik heb dat debat ook in de Tweede Kamer gevoerd. Ik benadruk nogmaals dat dit probleem in de praktijk zeer gering is. De aanvullende verzekeringen beslaan minder dan 7% van de totale zorgkosten. Het gaat dus om een klein onderdeel. Verder gaan de verzekeraars in de praktijk zeer ruimhartig om met dat selectiebeleid. Dat blijkt uit de cijfers. Ik heb gevraagd waarom ze dat doen. Dat heeft te maken met het feit dat het een heel klein onderdeel is op het totaal van de relatie die zij met de verzekerde hebben.

De ziekenfondsen weten dat zij ruimhartig worden gecompenseerd voor patiënten met een groot risico via de risicoverevening. De chronisch zieke, de diabetespatiënt, de patiënt die een beroerte heeft gehad, brengen veel kosten met zich, maar de ziekenfondsen weten dat zij daarvoor worden gecompenseerd. Dat stelt mij in staat om vrij ruimhartig naar het risico in de aanvullende verzekeringen te kijken. De ontkoppeling van de aanvullende verzekering en de basisverzekering, hoe sympathiek op het eerste gezicht ook, leidt eerder tot versterking van risicoselectie dan tot vermindering ervan. Dan weet de verzekeraar dat zijn verzekerde met een basisverzekering, waarvoor compensatie wordt ontvangen, kan weggaan naar een andere verzekeraar, terwijl hij achterblijft met de aanvullende verzekering waarop hij verliest lijdt. Dan gaan verzekeraars wel selecteren. Het is in de huidige praktijk geen probleem. Mijn devies is dan altijd "if it ain't broke, don't fix it".

Mevrouw **Swenker** (VVD): U zult dan geen enkel probleem hebben met een code van Zorgverzekeraars Nederland waarin staat dat de basisverzekering en de aanvullende verzekering in de hand van één verzekeraar moeten zijn.

Minister **Hoogervorst**: Ik kan mij dat heel goed voorstellen. Ik denk niet dat ik het Europees-rechtelijk kan

verbieden, maar ik ben ervan overtuigd dat ontkoppeling tot meer risicoselectie zal leiden.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Dat is wel een inperking van de keuzevrijheid van de verzekerde.

Minister **Hoogervorst**: Nee, want meer dan 90% van de ziekenfondsverzekerden heeft een aanvullende verzekering. Er vindt nauwelijks risicoselectie plaats. De verschillende onderzoeken die daarnaar zijn gedaan wijzen allemaal uit dat dit zeer geringe percentages zullen zijn.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Dat geldt voor de simpele aanvullende ziekenfondsverzekering, maar er zijn veel uitgebreider pakketten waarbij wel degelijk wordt geselecteerd, althans waarvoor een hoge premie wordt betaald of waarbij je als 65-plusser niet meer aan de bak komt voor bepaalde voorzieningen.

Minister **Hoogervorst**: Dan gaat het om de franje.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Ik vind fysiotherapie geen franje, evenmin als de wat duurdere tandheelkundige zorg. Wij willen toch niet dat de mensen weer gedwongen worden om een gebit te nemen.

Minister **Hoogervorst**: Ik stel vast dat 90% van de ziekenfondsverzekerden in Nederland een aanvullende verzekering heeft, die bijna altijd betrekking heeft op fysiotherapie en tandheelkunde. Ik weet niet of men het gehele pakket heeft, maar het is geen groot probleem.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Straks is er de basisverzekering. Het gaat daarbij ook om de particulier verzekerden, waarbij ik aanneem dat er een gelijksoortig regime komt. Dan hebben wij het niet meer over de eenvoudige aanvullingsfondsen van het ouderwetse ziekenfonds, maar over een behoorlijke markt.

Minister **Hoogervorst**: Het blijft gaan om dezelfde problematiek als bij het ziekenfonds en die is heel gering.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Het probleem is juist dat de minister hoge verwachtingen heeft van het stemmen met de voeten, van het veranderen van zorgverzekeraar. Dan heb je ook de koppeling nodig, anders komt er niets van terecht. Je blijft dan zitten met de aanvullende verzekering. Daarvoor heb je de koppeling nodig.

Minister **Hoogervorst**: Ik spreek uit zeer recente ervaring. Ik heb anderhalf jaar geleden het pakket redelijk fors uitgedund. Toen zijn er geen grote problemen met risicoselectie opgetreden. Ik wil het probleem wel erkennen, maar het is er maar in beperkte mate.

De heer **Hamel** (PvdA): Deze vergelijking is te gemakkelijk. Wij spreken over het toekomstige basispakket. Toen de minister het pakket uitdunde, was er nog geen sprake van risico's voor de verzekeraars, maar dat wordt op basis van deze voorstellen anders. Verzekeraars moeten veel preciezer zijn. Wij spreken geen van allen over de gezonde Nederlander van 50 die van

verzekering verkast, maar over een chronisch zieke die dat doet. Het is mogelijk dat hij zich alleen aanvullend heeft verzekerd voor goede thuiszorg.

Dat kun je gedaan hebben terwijl je gezond was. Daarna word je bijvoorbeeld ziek, maar je had het in het aanvullend pakket. Een verzekeraar moet dat nu door blijven betalen, als je tenminste bij die verzekering blijft. Als je overstapt, ben je het kwijt. Ik vind dat iets te makkelijk aan dit probleem voorbij wordt gedaan, zeker gelet op de werking die de minister beoogt.

Minister **Hoogervorst**: De enige manier waarop ik dit kan oplossen is door alles weer in het pakket te gooien, maar dat ligt niet in mijn bedoeling. Het is werkelijk geen groot probleem. Dat zeg ik niet zomaar. Wij hebben daar onderzoek naar gedaan. Ik kan de Kamer verzekeren dat ik grote problemen met de Tweede Kamer had gehad als door de laatste pakketuitdunning problemen waren ontstaan. Wij hebben erover gediscussieerd, maar het heeft niet tot aantoonbaar grote schade geleid. De particuliere verzekeraar doet nu alleen maar aan risicoselectie. Alles wat een zwaar risico is verdwijnt in het zwarte gat van de WTZ. Straks krijgt de particuliere verzekeraar ook voor zijn chronisch zieken een tegemoetkoming uit het vereveningsfonds. Dan gaat voor hem dus precies hetzelfde gelden als voor het ziekenfonds nu. Dat zal hem in staat stellen om wat meer relaxed naar de aanvullende verzekering te kijken dan nu. Ik ben dus niet van plan om het basispakket verder uit te dunnen.

Mevrouw Swenker heeft nog gevraagd naar het PGB. Het PGB zit in de AWBZ en dat zal niet veranderen. In de cure kennen wij een restitutie. Die was altijd afwezig in de AWBZ. Daarom hadden wij in de AWBZ de PGB nodig. In de cure hebben wij dat instrument dus niet nodig.

Dan ga ik nu in op de zorgaanbieders. Daar heb ik al veel over gezegd, dus ik zal de algemene zaken achterwege laten. De heer Hamel heeft gevraagd of degenen die uitsluitend electieve zorg aanbieden, bijvoorbeeld als ZBC, geen concurrentievoordeel hebben ten opzichte van algemene ziekenhuizen, die ook heel dure, complexe zorg moeten bieden. Daar komt het in feite op neer: de krenten worden door de ZBC's uit de pap gestolen. Omgekeerd hebben de ZBC's het verhaal dat ziekenhuizen de kapitaallasten vergoed krijgen, terwijl zij het allemaal maar bij moeten sappelen. Iedereen heeft dus een verhaal. Ik herken de vraag van de heer Hamel wel en ik begrijp haar ook. In de eerste plaats kunnen de algemene ziekenhuizen zich op de weg begeven naar meer specialisatie van zorg; naar mijn mening moeten zij dat ook doen. Ik weet dat een aantal ziekenhuizen, bijvoorbeeld het Reinier de Graaf ziekenhuis in Voorburg en Delft, een aantal gespecialiseerde diensten is begonnen. Ik het jargon wordt dat met "focussed factory" aangeduid. Zij hebben daar enorm goede ervaringen mee opgedaan en zij hebben daardoor wachtlijsten weggewerkt. Dus ook een algemeen ziekenhuis kan dat. In de tweede plaats dient de acute, complexe en geldverslindende zorg correct te worden bekostigd. Dat moet niet via kruissubsidies binnen de budgettering plaatsvinden, maar via reële tarieven. Daar zijn wij natuurlijk via de DBC's mee bezig. Voor die zorg moeten gewoon correcte tarieven komen. Ten slotte is dit ook een van de redenen om de zaak geleidelijk aan te

pakken. Als je tegen dit soort problemen aanloopt, moet je daar aandacht voor hebben.

De heer **Hamel** (PvdA): Het gaat er mij niet om of de ZBC's of de ziekenhuizen iets hebben. De minister geeft daar een bijzondere verantwoordelijkheid aan voor acute zorg. Die zorg moet goed gespreid blijven. In dit soort sectoren weet je dan gelijk dat een rekening zal volgen. Het gaat mij louter en alleen om het aantal zieken. De factor acuut impliceert 24-uur beschikbaarheid. Bijvoorbeeld traumateams zijn dan ook buitengewoon duur. Die mogen niets anders doen. Een mix zou mooi zijn, omdat de mensen dan af en toe iets anders kunnen doen. Dan komen de kosten ook anders te liggen. Er moeten wellicht arbitraire beslissingen genomen worden, om te voorkomen dat het allemaal door elkaar gaat lopen. Ik zie dan ook liever een schriftelijk antwoord. Een en ander geldt ook voor orthopeden. Die zitten ook in de spoedopvang. Hoe wordt dit probleem straks opgelost? De minister zei zo-even tarieven vast te willen stellen voor de acute zorg. Wat dan met een klein ziekenhuis midden in Gelderland waar slechts af en toe iemand door komt? Tarieven helpen dan niet. Wordt er dan gekozen voor beschikbaarheid? Hoe wordt dit straks geregeld?

Minister **Hoogervorst**: Ik krijg met de WTZi nieuwe instrumenten. Ik kan ziekenhuizen verplichten op straffe van intrekking van de toelating om acute zorg te verlenen. Daar hoort ook de benodigde financiering bij. Ik zal bekijken of ik dit schriftelijk iets verder kan toelichten.

Velen hebben gevraagd naar de mogelijkheid van ketenzorg in een situatie van concurrentie. Ketenzorg impliceert immers samenwerking tussen verschillende zorgaanbieders. Is dat niet strijdig met concurrentie? Dat hoeft niet het geval te zijn. Samenwerking tussen de eerste en de tweede lijn is goed mogelijk waar niet geconcentreerd hoeft te worden, bijvoorbeeld bij de diabeteszorg. Er kan een spanning tussen samenwerking en marktwerking ontstaan. Om dat te verhelderen heeft de NMa in oktober 2002 richtsnoeren voor de zorgsector vastgesteld. Die richtsnoeren geven duidelijkheid over de mogelijkheden van samenwerkingsvormen van de marktwerking. Ik ben in mijn brief over de toekomstbestendige eerstelijnszorg daarop teruggekomen.

Er is gevraagd naar de noodzaak van oprichting van het Opleidingsfonds. Dat wordt door mij erkend. De zaak is stevig in beweging. Mijn uitgangspunt is nog steeds dat de nieuwe bekostigingssystematiek op 1 januari 2006 wordt ingevoerd. Ik heb inmiddels een projectgroep ingesteld om een en ander uit te werken.

De heer Schouw vraagt hoe de veranderingen in de zorg zich verhouden tot maatschappelijk verantwoord ondernemen. Waarom wordt daarover in de HOZ en de WTG ExPres niets gezegd? Deze wetten gaan daar in principe niet over. Wat betreft de zorgverzekeraars gaat de Zorgverzekeringswet daar volop op in. De zorgverzekeraars zullen in de toekomst weliswaar private verzekeraars zijn. Zij moeten echter bij de uitvoering van hun zorgverzekeringen wel de sociale en publieke randvoorwaarden van de zorgverzekeringswet in acht nemen. Voor de maatschappelijke verantwoording van zorgverzekeraars betekent dat twee dingen. Zij moeten

zich net als elke andere onderneming via jaarrekening en jaarverslag verantwoording afleggen. In dit verband is onlangs een wetsvoorstel van de minister van Justitie aangenomen op grond waarvan bij AMvB aanwijzingen kunnen worden gegeven over de inhoud van jaarverslagen. Op die manier kunnen gedragscodes in de sector ontwikkeld worden, bijvoorbeeld zelfregulering in de vorm van een code voor "corporate governance". Die zal er waarschijnlijk ook komen.

Mevrouw Swenker vraagt aangaande de ambulancezorg of het instrument van aanbesteding geen krampachtige poging is om iets van marktwerking te realiseren in een aanbodgestuurde omgeving. Ik denk dat de aanbesteding van vergunningen voor ambulancezorg een prima instrument is om aan de hand van een programma van eisen de goede kwaliteit van de ambulancezorg te waarborgen. Ik heb ook niet zoveel andere instrumenten om dit te bereiken. Deze wet komt nog bij u langs en dan kunnen wij daar nog uitvoerig over spreken.

Er zijn veel vragen gesteld over DBC's. Omdat die een hoog technisch karakter hebben, stel ik voor om ze zoveel mogelijk schriftelijk te beantwoorden.

Zowel mevrouw Slagter als mevrouw Van Leeuwen hebben gevraagd hoe de zorgverzekeraars tot bevoorschotting kunnen worden gedwongen, een noodzaak die voortvloeit uit de invoering van de DBC, en hoe een eventuele heffingsrente in rekening kan worden gebracht. Mevrouw Van Leeuwen heeft nog met nadruk gevraagd of die oplossing niet zou leiden tot een beloning van nalatige ziekenhuizen die te laat zijn begonnen aan de invoering van de DBC.

Het CTG/Zaoi heeft een beleidsregel vastgesteld die uitgaat van prikkels om lokaal afspraken te maken over de bevoorschotting. Dit is niet eenvoudig, maar kernpunten zijn dat de bevoorschotting op lokaal niveau uitgangspunt is, dat een aanbod tot bevoorschotting van verzekeraars geaccepteerd moet worden en dat de aanbieder een rentevergoeding mag vragen aan de verzekeraar als er geen bevoorschotting komt van de verzekeraar. Die rentevergoeding wordt zo vastgesteld dat er voor beide partijen een prikkel is voor bevoorschotting en dat ziekenhuizen een reële vergoeding krijgen die is gebaseerd op de werkelijke doorlooptijd van de DBC's.

Deze regeling is met nadruk niet bedoeld voor de achterblijvers die een probleem hebben, omdat zij de DBC-administratie niet tijdig hebben ingevoerd. Voor hen zullen de verzekeraars aparte regelingen moeten treffen die misschien ook wat minder genereus zullen zijn, omdat er toch een element van eigen verantwoordelijkheid bij komt kijken.

Ik denk dat ik de Kamers redelijk openhartig heb ingelicht over de risico's. Er zullen zeker invoeringsproblemen ontstaan, maar alle betrokkenen waren van mening dat die wel te overzien waren en dat verder uitstel een veel groter negatief effect zou hebben dan het voor lief nemen van enkele invoeringsrisico's. Ik zal de vragen die specifiek over dit onderwerp zijn gesteld, schriftelijk beantwoorden.

Ik zal het parlement op de hoogte houden van de uitkomsten van de commissie-Korthals Altes.

Ik zal verder in mijn schriftelijk antwoord ingaan op de fraudemogelijkheden en de manier waarop wij die denken te bestrijden.

De heer Schouw heeft gevraagd of ik bij benadering kan aangeven hoeveel euro er per jaar kan worden bespaard op de administratieve lasten in de zorg na de invoering van het b-segment DBC's. Dit kan ik op dit moment niet. De invoering van een nieuw administratief systeem zal, zeker als men om begrijpelijke redenen ook nog gedeeltelijk met het oude blijft werken, in eerste instantie tot verzwaring van de administratieve lasten leiden. Ik ben er wel van overtuigd dat deze automatiseringsslag als de sector eenmaal heeft leren werken met het systeem en als de ergste complicaties zijn verholpen, een enorme winst voor de sector zal opleveren, ook in termen van administratieve lasten. Ook voor specialisten die het uiteindelijk zelf hebben verzonnen al klagen zij er nu vaak over, zal het tot een verlichting van taken leiden.

Ik zal in de monitoring van de administratieve-lastenopgave daar nog uitgebreid op terugkomen.

De heer **Schouw** (D66): Kunt u het dan ook vertalen naar euro's? Want dat geeft wat meer houvast dan de rijtjes die wij nu hebben.

Minister **Hoogervorst**: Dat zal ik doen, want ik zit aan een heel zware opgave vast vanuit het kabinet. De heer Zalm is op het punt van de administratieve lasten even streng als hij op budgettair terrein is. Ook als ik op onderdelen tot verzwaring van administratieve lasten kom, zal ik dat volgens de Zalmnormering goed moeten maken en tot de uiteindelijke besparing moeten komen, waarvoor ik heb getekend. Er wordt met man en macht aan gewerkt om dat voor elkaar te krijgen. Daarbij gaat het om stroomlijning van de jaarverslaglegging, afschaffing van machtigingen, vereenvoudiging van bouwprocedures en een ICT-programma dat onder meer gericht is op het digitaliseren van declaratieverkeer. Bij de zorgverzekeringswet hebben wij heel weinig administratieve lastenwinst geboekt. Ons vermoeden is dat er nog veel meer in zit. Dat zijn wij nu aan het uitdiepen. Linksom of rechtsom, ik ga mijn doelstelling gewoon halen.

De heer Van den Berg heeft gevraagd naar de eisen die wij stellen aan de experimenten uit hoofde van de WTG ExPres. In ieder geval is het zo dat instellingen in financiële problemen niet kunnen meedoen. Als er gevaar zou bestaan voor de continuïteit van de zorg, is dat ook niet mogelijk. Wij zullen bij experimenten vooraf specifiek aandacht hebben voor eventuele gevaren voor de kwaliteit en voor de patiëntveiligheid. Als een experiment vroegtijdig dreigt te mislukken, kan het worden afgebroken, maar dan moet er wel een gevaar zijn voor de continuïteit of de kwaliteit van de zorg. De IGZ behoudt zijn positie op het terrein van kwaliteit. Dat geldt ook, en misschien zelfs wel extra, bij experimenten.

Over de brief die het CBP heeft gestuurd over de privacy rond de DBC's zijn vele vragen gesteld. Naar aanleiding van de brief heb ik meteen een afspraak gemaakt met de nieuwe voorzitter van het CBP, de heer Kohnstamm. Die briefwisseling moet gewoon afgelopen zijn. Ik verwijt het CBP niets, maar wij moeten het

onderling gewoon beter regelen. Ik ga met hem goede werkafspraken maken en over deze specifieke casus zal ik u nog schriftelijk antwoorden hoe de vork precies in de steel zit. Dat weet u vóór volgende week.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik bewonder de buitengewoon pragmatische opstelling van de minister. Om te overleven in de gezondheidszorg is dat ook een goede houding. Ik kan een gevoel van teleurstelling echter toch niet onderdrukken. Het lijkt mij verstandig dat ik daar nu melding van maak, want anders moet ik straks mijn tweede termijn daarmee beginnen. Wij hebben een aantal principiële zaken aan de orde gesteld, die met marktwerking te maken hebben: met de neveneffecten ervan, met lessen uit andere sectoren, met winstoogmerk. Het gaat om een heel palet van aarzelingen, waarvan u hebt gezegd: ik kan daarin meevoelen. Vervolgens bent u echter over dat hoofdstuk heen gestapt. U hebt tegen mijn collega en mij gezegd dat wij daar sowieso niet voor zijn, en dat zou een reden zijn om er überhaupt niet meer over te discussiëren. Ik zou het erg op prijs stellen als wij in de loop van de volgende week een aantal praktische vragen beantwoord kregen. Daar moet een preambule aan vooraf gaan, waarin een aantal van die principiële kwesties zorgvuldig en nauwkeurig wordt behandeld, evenals de wijze waarop dit kabinet daarmee denkt om te gaan. Misschien heeft het kabinet al iets geregeld; het kan zijn dat mij dit is ontgaan.

Dan kunnen wij daar in tweede termijn in alle redelijkheid mee omgaan. Ik ben immers niet de enige die deze opmerking heeft gemaakt. Gelet op de teneur van alle mensen die hier gesproken hebben, gaan de zorgen verder dan verzoeken waarbij de minister kan volstaan met "wij houden er wel rekening mee". Ik zou het op prijs stellen als dat alsnog serieus genomen zou kunnen worden.

Minister **Hoogervorst**: Ik heb toch echt wel het gevoel dat ik op de hoofdpunten ben ingegaan. Ik heb uw lijstje nu niet bij mij, maar ik zie het nog voor mij, zoals u het presenteerde aan het slot van uw betoog. Ik heb misschien niet op alle problemen geantwoord die u in verband met marktwerking ziet, maar toch wel op de belangrijkste. Zo hebt u bijvoorbeeld geattendeerd op de inkomenssolidariteit. Daarvan heb ik gezegd dat wij die echt in beton gegoten hebben in de Zorgverzekeringswet. U had het over de vrees dat mensen met hogere gezondheidsrisico's niet meer aan de bak zouden komen in de zorg. Dat is eveneens in beton gegoten. De vrees voor een verhoging van de administratieve lasten, daar heb ik het net over gehad. De vrees voor verhoging van de kosten, daar is het debat mee begonnen. Ik denk dat ik serieus ben ingegaan op de hoofdvragen die je bij marktwerking kunt stellen. Het kan zijn dat ik niet alles beantwoord heb, maar er zijn natuurlijk ook wel erg veel vragen gesteld. Ik zal kijken of ik iets over het hoofd heb gezien, maar ik vind niet dat ik oppervlakkig met de vragen ben omgegaan.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dat wil ik ook helemaal niet suggereren, maar wel dat u niet volledig ermee bent omgegaan. Het winstoogmerk, om maar iets te noemen, het artikel van de minister-president over de

maatschappelijke ondernemingen: dat soort kwesties hebt u helemaal niet aangeraakt. U kunt wel zeggen dat dit nu niet aan de orde is, maar ik vind het wel voor mijn beoordeling van deze wet belangrijk dat ik daar antwoord op krijg. Die heb ik tot nu toe gemist. Als u mijn lijstje afloopt -- misschien moet u dat gewoon in alle rust doen -- dan komt u absoluut nog onderdelen tegen die nog een antwoord behoeven.

Minister **Hoogervorst**: Ik heb het bewust niet over het winstoogmerk gehad, want dat vraagstuk komt volop naar voren in de WTZ. Ik denk dat wij dat gewoon daar moeten beantwoorden. Dat vergt nog een hele discussie en die ben ik hier met opzet niet aangegaan. Ik denk ook niet dat het goed is als ik dat schriftelijk doe. Laten wij die kwestie bewaren tot de verdere gelegenheden die wij nog krijgen. De kwestie van de freeriders heb ik inderdaad over het hoofd gezien. Mevrouw Van Leeuwen heeft er eveneens naar gevraagd. Dat zal ik meenemen in de schriftelijke beantwoording.

Ik moet toch enige clementie vragen voor mijn ambtenaren die ongelofelijk veel te verstouwen hebben op dit moment rond alle wetten waar wij mee bezig zijn. Ik zal echt mijn uiterste best doen om u nog voor de tweede termijn van het antwoord op uw vragen te voorzien.

De heer **Hamel** (PvdA): Laat mijn clementie dan in ieder geval blijken uit het feit dat ik alleen vraag om een schriftelijke beantwoording. Ik wil graag een precisering over de privacy. Ik ga ervan uit dat er bij de beantwoording wordt meegenomen de vraag die wij zowel in het eerste voorlopige verslag hebben gesteld als in het tweede. Beide kwamen in een ietwat ander daglicht te staan door de brief.

Voorts heeft de minister het vaak over een hele reeks aan stappen die hij wil gaan zetten. Deze stappen moeten dusdanig worden gezet dat men zonder problemen terug kan. Wat zijn de eerste twee stappen die de minister daarbij voor ogen heeft? Is het eerste deel gewoon het b-compartment? Kan dat meegenomen worden in de schriftelijke beantwoording?

Minister **Hoogervorst**: Dat kan ik u nu direct vertellen. De eerste stap is de 10% en het is niet mijn oogmerk om dat om te keren. De tweede grote stap is de Zorgverzekeringswet, maar die ligt buiten deze wet. Deze wet is dusdanig met waarborgen omgeven dat het sowieso no regret is, wat mij betreft.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Dat betekent dus dat er voor 2006 geen enkele volgende stap met betrekking tot de DBC's wordt gezet. In de stukken hebt u nog aangekondigd dat u daar medio 2005 mee zou komen. De CDA-fractie heeft aangetoond dat dit volstrekt niet mogelijk is.

Minister **Hoogervorst**: Ik zal daar nog duidelijker over zijn: ik voorzie geen nieuwe stappen voordat de Nederlandse Zorgautoriteit is gestart.

De heer **Hamel** (PvdA): Dus alles wat er nu is gezegd over het experiment met de 10%, dus het B-deel, is de omschrijving van de eerste stap. Punt.

Minister **Hoogervorst**: Ja, punt.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Naar aanleiding van de interruptie van de heer Van der Lans, wil ik nog opmerken dat de CDA-fractie er volstrekt genoeg mee neemt dat u de zaak van de winstuitkeringen hebt verwezen naar de WTZi. Toen u dat aan het begin van uw betoog zei, heb ik mij naar volledig mee akkoord betoond.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik mis antwoorden op de vragen over fysiotherapie, maar misschien komen die terug in de schriftelijke beantwoording. De minister en de ambtenaren zijn vast erg belast, maar dat hebben zij zichzelf aangedaan door zo veel in zo korte tijd te willen doen. Het is onze taak om te bekijken of het niet te snel gaat. Haastige spoed is immers zelden goed. Wij moeten elkaar de ruimte gunnen.

Minister **Hoogervorst**: Dat doe ik nu ook. Ik probeer er ook niet zielig bij te kijken. Ik dacht eigenlijk meer aan mijn ambtenaren dan aan mijzelf.

De beraadslaging wordt geschorst.

Sluiting 22.39 uur.